

T.C
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DENİZ YETKİ ALANLARININ
SINIRLANDIRILMASINDA ADALAR: DOĞU
AKDENİZ ÖRNEĞİ

ÖMER MİRAC SALİ

2501181343

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. CÜNEYT YÜKSEL

İSTANBUL - 2020

ÖZ

DENİZ YETKİ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASINDA ADALAR: DOĞU AKDENİZ ÖRNEĞİ

ÖMER MİRAC SALİ

Çalışmanın birinci bölümünde uluslararası hukukta tanınan belli başlı deniz yetki alanlarının ortaya çıkışı ve bunların hukuki statüsü hakkında bilgi verilip ayrıca başlıklandırma yapılmadan adaların bu alanlara hangi şartlarda ve ne şekilde sahip olabilecekleri incelenmiştir.

İkinci bölümde öncelikle teamül kuralları, sözleşmeler ve uluslararası yargı mercilerinin kararları bağlamında deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukukunun gelişimi anlatılmış ve devamında ise adaların deniz yetki alanları sınırlandırmasındaki etkileri, uluslararası yargı kararları ve devletlerarası uygulama baz alınarak değerlendirilmiştir.

Üçüncü ve son bölümde, tez başlığı “Doğu Akdeniz Örneği” olarak tespit edilmiş ise de Türkiye’yi ilgilendiren boyutuyla Doğu Akdeniz’de yaşanan gelişmeler anlatıldıktan sonra bölgedeki adaların sınırlandırma açısından muhtemel etkileri irdelenmiştir. Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunların çözülmesi bir gereklilik olarak ortada durmakta ise de, çözülemediği de bir gerçektir. Bizim çalışmamız konuyu ana hatlarıyla ortaya koymaya ve en iyimser şekilde sonuçlandırmaya yöneliktir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Deniz Hukuku, Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması, Doğu Akdeniz, Adalar

ABSTRACT

ISLANDS IN THE DELIMITATION OF MARITIME JURISDICTION AREAS: THE EASTERN MEDITERRANEAN CASE

ÖMER MİRAC SALİ

The first section of this study informs on emergence of certain maritime zones recognized in the international law and their legal status and it investigates under what conditions and how the islands can own these zones, without titling separately.

The second section starts with explaining evolution of the law of limiting maritime zones within the context of customary law, agreements, and the decisions of international judicial authorities and later on it studies the effects of the islands on the delimitation of maritime zones on the basis of international judicial decisions and inter-state practices.

Although the title of this study is set as “Eastern Mediterranean Case” the third and the last section provides recent Turkey-related developments in the Eastern Mediterranean. Next, it discusses the possible effects of the islands on the delimitation in the region. The settlement of disputes between Turkey and Greece is necessity however, it is a fact that they cannot be solved. This study aims to outline this subject and conclude it in the most optimum way.

Key Words: International Law of the Sea, Delimitation of Maritime Zones, Eastern Mediterranean, Islands.

ÖNSÖZ

Denizaltı kaynaklara ulaşma imkanlarının artmasıyla birlikte, denizci devletler kara ülkesi kadar “deniz ükesi”ne de önem vermeye başlamışlar; güçleri oranında denizlerdeki çıkarlarını koruma çabasına girmişlerdir. Bunun neticesinde, komşu devletler arasında ortaya çıkan ihtilafların barışçıl çözümleri geliştirilmeye çalışılmıştır. Ancak sorun alanı bir iç hukuk gibi ele alınabilir ve kesin kurallarla çözülebilir değildir. Özellikle Türkiye ile Yunanistan arasındaki deniz anlaşmazlıkları kolay çözülebilir nitelikte görünmemektedir. Böylesi zor bir alanda yaptığımız çalışma esnasında akademik desteğini esirgemeyen Öğr. Gör. Dr. Ferhat Ercümen’e ve meslektaşlarım Arş. Gör. Abdurrahman Arslan ile Arş. Gör. Burak Yaprak’a teşekkür ederim.

Ömer Miraç SALİ

İstanbul, 2020

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	iv
KISALTMALAR LİSTESİ	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DENİZ YETKİ ALANLARI VE ADALAR

I. GENEL OLARAK	4
II. DENİZ YETKİ ALANLARI	7
A. Karasuları.....	7
B. Bitişik Bölge.....	11
C. Kıta Sahanelığı.....	12
1. Coğrafi Kavram Olarak Kıta Sahanelığı.....	12
2. Hukuki Kavram Olarak Kıta Sahanelığı	12
a. Kavramın Tarihsel Gelişimi	12
b. Kavramın Hukuki Gelişimi.....	13
c. Hukuki Statüsü	14
d. Belirleme Ölçütleri/ Mekansal Kapsamı	16
e. Kıyı Devletinin Egemen Hakları	17
f. Diğer Devletlerin Hakları.....	19
D. Münhasır Ekonomik Bölge (MEB)	19
1. Kavramın Ortaya Çıkışı ve Gelişimi.....	20
2. Hukuki Statüsü	21
3. Belirleme Ölçütleri.....	22
4. Kıyı Devletinin Egemen Hakları	23

5. Kıyı Devletinin Yetkileri.....	23
6. Diğer Devletlere Tanınan Haklar.....	24

İKİNCİ BÖLÜM

DENİZ YETKİ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASI HUKUKU VE ADALAR

I. GENEL OLARAK	26
II. DENİZ YETKİ ALANLARI SINIRLANDIRMA HUKUKUNUN KAYNAKLARI.....	28
A. Uluslararası Teamül Hukuku	28
B. Uluslararası Sözleşmeler	29
1. 1958 Tarihli Cenevre Sözleşmeleri.....	29
2. 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi.....	30
3. 1958 tarihli Cenevre Sözleşmeleri ile 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin Yarışması.....	32
C. 1958 Sözleşmesi m.6 ile 1982 Sözleşmesi m.74 ve m.83.....	33
1. Taraflar Arası Anlaşma Yükümlülüğü.....	33
2. Taraflar Arasında Anlaşmanın Yokluğu	34
3. Hukuki Vasıfları	34
4. Deniz Yetki Alanlarına Hak Kazanım Esası	35
5. Eşit Uzaklık-Özel Koşullar Kuralı.....	37
a. Hukuki Vasfı	39
III. DENİZ YETKİ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASI	40
A. Sınırlandırmada Nazara Alınan Bazı Temel İlkeler	40
1. Hakça İlkeler	40
2. Yakınlık/Bitişiklik Kavramı	43
3. Doğal Uzantı İlkesi	44
4. Kara Denize Hakimdir	46
5. Doğanın Yeniden Şekillendirilmemesi	46
6. Kapatmama/Kesmeme	48
7. Orantılılık İlkesi.....	48
8. Hak ve Nisfet (Ex Aequo Et Bono)	50
9. İlgili Koşullar.....	51

B. Sınırlandırma Yöntemleri.....	53
1. Eşit Uzaklık Çizgisi	54
a. Yanal Hat (Lateral Line)	55
b. Ortay Hat (Median Line)	56
c. Özel Koşulların Fonksiyonu	58
d. Hukuki Vasfı	59
2. Başka Yöntemler.....	61
IV. ULUSLARARASI HUKUKTA ADALAR VE KAYALIKLAR.....	62
A. Uluslararası Sözleşmelerde Yapılan Ada Tanımları	62
1. 1958 Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'ndeki Tanım	62
2. 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ndeki Tanım	63
a. BMDHS m. 121'in Hukuki Vasfı.....	65
B. Ada Kavramının Asli Unsurları.....	65
1. Kara Parçası Olma	66
2. Doğal Olarak Oluşma.....	66
3. Suyla Çevrilmiş Olma	67
4. Suların En Yüksek Olduğu Zaman Su Yüzünde Kalma	68
C. Kayalıkların Hukuki Statüsü (BMDHS m.121/3)	68
D. Takımadalar	72
E. Adalar Üzerinde Egemenlik	74
V. DENİZ YETKİ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASINDA ADALAR	76
A. Genel Olarak	76
B. Adaların Esas Nokta Olarak Kullanılması	77
1. Normal Esas Hatlar Sistemi	78
2. Düz Esas Hatlar Sistemi.....	79
a. Adalar.....	80
b. Cezir Yükselteleri	82
C. Adaların İlgili Koşul Olarak Değerlendirilmesi	83
1. Adalara Tanınan Etkiler	84
a. Tam Etki.....	84

b. Sınırlı Etki.....	85
c. Adaların Çevrelenmesi	88
d. Adalara Hiç Etki Tanınmaması.....	90
e. Ortay Hattın Ters Tarafında Kalan Adalar	91

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'Yİ İLGİLENDİREN BOYUTUYLA DOĞU AKDENİZ ÖRNEĞİ

I. DOĞU AKDENİZ VE BÖLGE DEVLETLERİ.....	93
A. Doğu Akdeniz'in Coğrafi Yapısı ve Hukuki Statüsü	93
B. Bölge Devletlerinin İddiaları ve Siyasi Tutumları	95
1. 2003-2009 Arası Dönem	96
2. 2009-2013 Arası Dönem	102
3. 2013-2020 Arası Dönem	110
a. Türkiye-Libya Deniz Yetki Alanları Sınırlandırması Anlaşmasının Siyasi ve Hukuki Açısından Değerlendirilmesi.....	119
II. DOĞU AKDENİZ ADALARININ TARİHÇESİ HUKUKU VE GÜNCEL GELİŞME OLARAK MEİS ADASI.....	121
A. Doğu Akdeniz Adaları Üzerinde Kurulan Devlet Egemenliklerinin Tarihçesi	121
B. Doğu Akdeniz Adaları ile Meis Adası'nın Silahsızlandırılmış Statüsü	123
1. Bugünkü Hukuki Durum.....	126
a. Rebus Sic Stantibus İlkesi Kapsamında Bir Değerlendirme.....	126
b. Yunanistan'ın Meşru Müdafaa Hakkı Kapsamında Bir Değerlendirme	126
c. Meis'e Yunanistan Tarafından Asker Çıkarılması	127
C. Yunanistan ve Türkiye'nin Adaların Deniz Yetki Alanlarına Dair Tezleri	128
1. Adaların Taraflar Arasındaki Muhtemel Deniz Sınırına Etkisinin Değerlendirilmesi	130
a. BMDHS m. 121 Kapsamında Değerlendirme	133
b. Ortay Hattın Ters Tarafında Kalan Adalar Doktrini Çerçevesinde Değerlendirme.....	138
SONUÇ.....	141
KAYNAKÇA.....	145

KISALTMALAR LİSTESİ

a.e.	: aynı eser
a.g.e.	: adı geçen eser
bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
BMDHS	: Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
bs.	: Basım
C.	: Cilt
CKSS	: Cenevre Kıta Sahanelığı Sözleşmesi
D	: Doğru
EMGF	: Eastern Mediterranean Gas Forum
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
ICJ	: Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi
ITLOS	: Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi
K	: Kuzey
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
m.	: Madde
MEB	: Münhasır Ekonomik Bölge
MTA	: Maden Tetkik Arama
No.	: Numara
para.	: paragraf
RG.	: Resmi Gazete
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TPAO	: Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
UAD	: Uluslararası Adalet Divanı
UMH	: Ulusal Mutabakat Hükümeti

vb. : ve benzeri
vd. : ve devamı
yy. : yüzyıl

GİRİŞ

Denizler, tarihsel olarak ulaşım, ticaret, balıkçılık, nakliye ve savaşlarda üstünlük kurmak gibi sebeplerle devletlerin hep gündeminde olmuştur. Denizaltı ekonomik kaynaklara ulaşılma imkanlarının elde edilmesiyle birlikte, denizler denizci devletlerin ilgisini daha çok çekmeye başlamıştır. Günümüzde insanlığın teknolojiye çok ileri seviyelere ulaşması ve denizaltı faaliyetlerini gerçekleştirebilir hale gelmesi ile birlikte devletlerin denizlerden faydalanma imkanı artmıştır. Bunun sonucunda devletler kara ülkesi kadar “deniz ülkesi”ne de önem vermeye başlamışlardır.

Denizlerin devletlerce kullanılmaya başlandığı dönemlerde, denizlerde devletlerin egemenliği söz konusu değildi. Bu nedenle devletlerin karasuları ötesinde deniz alanları bulunmuyordu. Dolayısıyla devletlerarası sınırlandırma ihtilafı fazlaca gündeme gelmiyordu. Bazı devletler tarafından kendilerine denizlerde münhasır haklar sağlayan bitişik bölge, kıta sahanlığı, münhasır ekonomik bölge gibi kavramlar geliştirilmiştir. Bahsi geçen deniz yetki alanları devletlere geniş bir deniz alanında haklar ve yetkiler tanınması sebebiyle devletlerin talep ve iddiaları çakışmış, neticesinde bu ihtilafların çözülmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması ihtilafları çoğunlukla devletlerarası anlaşma yoluyla çözümlenmektedir. Taraflarca anlaşmayla çözülemeyen ihtilaflar ise uluslararası yargı mercileri vasıtasıyla çözümlenmektedir.

Deniz yetki alanları sınırlandırılması hukuku esasında devletlerarası uygulamayla meydana gelmiştir. Her ne kadar bu hukuk dalı ile ilgili 1958 tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmeleri mevcut bulunsalar da önemli hukuki boşluklar bulunmaktadır. Başta Uluslararası Adalet Divanı olmak üzere Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi, devletlerce oluşturulan ad hoc nitelikteki tahkim mahkemeleriyle bu boşluklar doldurulmaktadır. Bu kapsamda UAD’ın geliştirmiş olduğu; karanın denize hakim olması, doğanın yeniden şekillendirilmemesi, açık denize ulaşımın kapatılmaması/kesilmemesi, ilgili kıyı uzunluklarının orantılı olması, coğrafyanın üstünlüğü, ilgili koşulların ağırlıkları nispetinde dikkate alınması gibi hakça ilkeler sınırlandırmanın yapılmasında önemli

bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Devletlerarası anlaşmalar ile uluslararası yargı mercilerinin kararları sınırlandırma hukukunun önemli bir kaynağını oluşturmaktadır.

Devletlerarasındaki 400 milden fazla açık deniz alanlarında sınırlandırma ihtilafları fazla gündeme gelmemektedir. Öte yandan dar deniz alanlarında devletlerin talep ve iddiaları deniz alanında çakıştığından, böylesi alanlarda işlerin tartışmasız yürüdüğünü de ileri sürmek mümkün olmamaktadır. Her ülke uluslararası deniz hukuku ve hakkaniyet ilkelerini bir tarafa bırakarak güçleri ve destekleriyle beraber çıkarlarını koruma gayreti içine girmektedir. Örneğin, uluslararası kurallar karasularını 12 deniz mili olmasını benimsemiş iken 12 millik mesafeyi Yunanistan'la Türkiye arasında uygulamak mümkün değildir.

Bu alandaki anlaşmazlıkların çoğunluğu Uluslararası Adalet Divanı'na çözülmüş ise de Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi'nce de az sayıda karar verilmiştir. Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi kararlarında Uluslararası Adalet Divanı'nın kararlarından yararlanma yolunu tercih etmiştir.

Her koşulda sınırlandırmayı hakkaniyetli duruma getiren bir yöntem bulunmamakta ise de başta eşit uzaklık çizgisinin (equidistance line) çizilip sonrasında bu sınırın hakkaniyete uygun hale getirilecek şekilde ayarlanmasını (adjust) öngören metot gerek uluslararası yargı kararlarında gerekse devletlerarası uygulamada ağırlık kazanmaktadır.

Deniz yetki alanlarının sınırlandırıldığı alanda ada, cezir yükseltileri gibi denizsel oluşumların bulunduğu durumlarda ise sınırlandırma meselesi daha da güçleşmektedir. Prensipde adaların da tıpkı anakara kütleleri gibi deniz yetki alanlarına sahip olduğu kabul edilmektedir. Öte yandan hakça ilkeler çerçevesinde adaların bulundukları konumu, yüzölçümü ve üzerinde yaşayan nüfus gibi unsurlar değerlendirilerek adaların sahip olacakları deniz yetki alanları kısıtlanabilmekteyse de, genel geçer kuralların bulunduğu bahsetmek güçtür. Bununla birlikte, her sınırlandırma vakasının kendine mahsus özellikleri olduğu göz önüne alındığında bu kuralların kesin şekilde belirlenememesi de normal bir durumdur.

Adaların bölgede bulunması halinde öncelikle adalar üzerinde egemenlik ihtilafının bulunmaması önem arz etmektedir. Egemenlik ihtilafı çözüldükten sonra ise bu oluşumların hukukî ada mı yoksa kayalık mı olduğu meselesi irdelenmelidir. Zira deniz hukukunda bu ayırımın yapılması deniz yetki alanlarına ne derecede hak kazanılacağına belirlenmesinde önemli bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ada ve oluşumların hukukî statüsü belirlendikten sonra ise deniz yetki alanları belirlenmesi safhasına geçilmektedir.

Doğu Akdeniz özelinde, Türkiye ile Yunanistan arasındaki sınırlandırma bölgesinde iki devlet Meis, Rodos, Kaşot, Kerpe, Girit, Karaada, Fener Adası gibi onlarca ada ve kayalık nedeniyle komşudurlar. Fener Adası ve Karaada'da egemenlik ihtilafı bulunmaktadır.

Fener Adası ve Karaada dışındaki diğer adalar yani, Meis, Rodos, Kaşot, Kerpe, Girit ve Çoban Adaları ise Türk anakarası ile Yunan anakarası arasında çizilecek eşit uzaklık çizgisinin ters tarafında konumlanmışlardır.

Uluslararası hukukta kabul edilmiş hakça ilkeler taraf ülkelerin tartışmasız kabulü sonucunu doğurmamaktadır. Öyle ki zaman zaman ülkeler imzaladıkları sözleşmelere dahi uymama yolunu tercih edebilmektedirler. Yunanistan teknik, ekonomik, askeri güç açısından zayıf olmakla birlikte genel olarak Avrupa Birliği ülkelerinin desteklerine güvenerek Türkiye ile sorunlarının çözümünde yapıcı bir tavır sergilememektedir. Yunanistan ile aramızdaki sorunların çözülmesi bir gereklilik olarak ortada durmakta ise de çözülemediği de bir gerçektir.

Bu çalışmamızda yukarıda işaret ettiğimiz ilkeler ve sorunlar çerçevesinde sınırlandırma ve adaların sınırlandırmadaki etkisi incelenerek Doğu Akdeniz'deki Yunanistan ile Türkiye arasındaki ihtilafların çözümüne yönelik öneriler geliştirilmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DENİZ YETKİ ALANLARI VE ADALAR

I. GENEL OLARAK

Deniz alanları genel manada üç başlık altında incelenebilir. Birincisi, devletin ülkesinin bir kısmını teşkil eden deniz alanları; ikincisi, devletin belirli bazı haklara ve yükümlülöklere sahip olduğu deniz alanları; üçüncüsü ise açık deniz alanlarıdır.

Birinci kısımda yer alan deniz alanları; karasuları ve karasularının berisinde kalan iç sular alanlarıdır. Bu alanlar üzerinde devletin tam egemenliğı bulunmaktadır.

İkinci kısımda yer alan deniz alanları karasularının ölçölmeye başlandığı esas hattan itibaren başlayan ve açık denizlerin başladığı yere kadar uzanan alanlardır. Bu deniz alanları her ne kadar uluslararası deniz alanlarını oluştursa da, bunlar üzerinde kıyı devletinin belli başlı bazı egemen hakları kullanabilmesi mümkündür. Uluslararası hukukta genellikle kabul edilip uygulaması görölen deniz yetki alanları sırasıyla; bitişik bölge, balıkçılık bölgesi, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgedir. Bu sınıftaki alanlara genel manada deniz yetki alanları denmektedir.¹

Üçüncü kısım ise açık deniz alanlarıdır ki buralarda devletlerin egemen haklar kullanabilmesi mümkün değildir.

Devletler arasında sınırlandırılacak deniz alanında adaların bulunması durumunda, adaların deniz alanlarında hak ve yetkilere sahip olup olmadığı; sahip olacaklar ise ne derecede sahip olacakları sorunu ortaya çıkmaktadır. 1958 Cenevre Sözleşmeleri ve 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) adaların deniz yetki alanlarına sahip olabileceğini kabul etmiştir.

BMDHS'nin 121. maddesinin 2. fıkrası “3. paragraf hükümleri saklı kalmak üzere, bir adanın karasularının, bitişik bölgesinin, münhasır ekonomik bölgesinin ve kıta sahanlığının sınırlandırılması, işbu sözleşmenin diğer kara parçalarına

¹ Sertaç Hami Başeren, “Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanlarında Hukuk ve Siyaset”, **Doğu Akdeniz’de Hukuk ve Siyaset**, yay. haz. Sertaç Hami Başeren, AÜSBF, Uluslararası Siyaset ve Ekonomik İlişkiler Araştırma Merkezi, Yayın No: 608, Ankara, 2013, s. 257.

uygulanabilir hükümlerine uygun olarak yapılır.” demek suretiyle, adaların da tıpkı devletlerin anakara kütlelerinin sahip olduğu gibi tüm deniz yetki alanlarına sahip olabileceğini belirtmiştir. Aynı maddenin 3. fıkrası ise *“İnsanların oturmasına elverişli olmayan veya kendilerine özgü ekonomik bir yaşamı bulunmayan kayalıkların münhasır ekonomik bölgeleri veya kıta sahanlıkları olmayacaktır.”* diyerek 2. fıkra istisna getirmiştir.

Bununla birlikte, uluslararası yargı organları ya hep ya hiç yaklaşımını bir kenara bırakarak, başka bir devletin anakara külesinden 200 deniz mili mesafeye kadarki alanın içerisinde olan adalara, kıta sahanlığı/ MEB alanını tam olarak tanımamıştır. Bu adalara yarım etkim verilmiş yahut hiç etki tanınmamıştır. Bu nedenle, adaların bu alanlara ne derece sahip olacağı durumu şu anda uluslararası hukukta tam manasıyla çözülememiştir. Bu alanlar tespit edilirken adaların bulundukları bölgenin coğrafi konfigürasyonu başta olmak üzere² birçok farklı unsur değerlendirilmektedir.

Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı davaları, kıta sahanlığına hak kazanma esasının doğal uzantı ilkesi olduğunu söyler. Buna göre kıta sahanlığı anakaranın bir uzantısı olarak görülür. Adaların ise bu sahanlığın bir çıkıntısı olması sebebiyle anakara külesiyle aynı deniz bölgeleri üretme kapasitesi olmadığı belirtilir.³ Gerçekten de Uluslararası Adalet Divanı (UAD), bu görüşe uygun olarak, kıta sahanlığı sınırlandırmalarında *“...adacıkların, kayacıkların ve küçük kıyı projeksiyonlarının orantısız olarak bozucu etkileri göz ardı edilmelidir.”*⁴ diyerek bu hususu vurgulamıştır. Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi’nde (CKSS) adaların kıta sahanlığı olduğu kabul edilmektedir.⁵ 1958 tarihli sözleşme adalar ile anakara küleleri arasında ayrım

² Jon Van Dyke, “The Role of Islands in Delimiting Maritime Zones: The Case of the Aegean Sea”, **Ocean Yearbook**, No. 8, 1989, s. 44. (çevrimiçi) https://heinonline.org/HOL/Page?public=true&handle=hein.intyb/oceayear0008&div=9&start_page=44&collection=intyb&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults, Erişim Tarihi: 20.04.2020. (44-69)

³ a.e., s. 54.

⁴ North Sea Continental Shelf Case between Federal Republic of Germany and Denmark, Federal Republic of Germany and Netherlands, Judgement of 20 February 1969, para. 57. (çevrimiçi) <https://www.icj-cij.org/files/case-related/52/052-19690220-JUD-01-00-EN.pdf>, Erişim Tarihi: 18.12.2019. (Bundan sonraki referans gösterimlerinde North Sea Cases, I.C.J. Reports 1969 olarak anılacaktır.)

⁵ Convention on the Continental Shelf, m. 1. (çevrimiçi) https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/8_1_1958_continental_shelf.pdf, Erişim Tarihi: 25.04.2020.

yapmamasına rağmen, görece erken bir dönemde sayılabilecek bir dönemde, 1969 tarihli bu sınırlandırma kararının tüm adaların anakaralarla eşit deniz yetki alanlarına sahip olması gerektiği fikrini reddetmesi önemlidir.⁶

1982 Sözleşmesi'nin hazırlık aşamasında adaların tanımı, adalara tanınacak deniz yetki alanları ve adaların sınırlandırmaya etkisi üzerinde çok ciddi tartışmalar sürmüştür.⁷ Bu tartışmalar bir nihayete ermemiş ve taraflar arasında konsensüs sağlanamamıştır. Bu nedenle katılımcılar tarafından kimseyi rahatsız etmeyen bir dil tercih edilmiştir.

Birleşik Krallık/ Fransa Tahkimi, Arjantin ve Şili anlaşmazlığın çözümü ve Uluslararası Adalet Divanı'nın kararları, adaların diğer kara kütleleriyle aynı şekilde genişletilmiş deniz yetki alanları üretmemesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

BMDHS'nin 121. maddesi adalara da tıpkı anakaralar gibi deniz yetki alanı tanınması sebebiyle öncelikle, uluslararası hukukta tanınmış deniz yetki alanlarına değinilecektir.

⁶ Jon Van Dyke, **a.g.e**, s. 54.

⁷ Tartışmaların detayı için bkz.: **a.e**, s. 54-58.

II. DENİZ YETKİ ALANLARI

A. Karasuları

Karasuları, devletlerin egemenlik alanına dahil olup devletlerin deniz ülkesini oluşturmaktadır.⁸ Karasuları, devletin kıyılarından başlayarak açık denizlere doğru belli bir mesafeyi kapsar. Karasuları, kıyıların girintili çıkıntılı olmadığı durumlarda normal esas hattı oluşturan cezir çizgisinden başlar. Eğer kıyılarda iç sular bulunursa, bu sınır iç suların dışından başlar.⁹

Kıyı devleti karasularında, bu alanın altında ve üzerinde bulunan hava sahasında egemenlik hakkına sahiptir. Bu egemenliğin yegane istisnası ise diğer devlet gemilerinin bu alan üzerinde sahip oldukları zararsız geçiş hakkıdır.¹⁰ Karasuları, kara ülkesindeki egemenliğin bir işlevi olarak ve kara ülkesindeki çıkarların korunması amacıyla kıyı devletinin egemenliğine tabi kılınmıştır ve dolayısıyla, kara parçası niteliğini taşıyan her doğal yapıya aynı gereksinmeye bağlı olarak aynı hakların tanınması söz konusudur.¹¹

Karasularının genişliğinin belirlenmesinde 1958 CKBB Sözleşmesi azami bir sınır belirtmemişken BMDHS'nin 3. maddesi, karasularının esas hatlardan itibaren 12 deniz miline kadar uzanabileceğini belirtmiştir. Bu kural günümüzde tüm devletleri bağlayan teamül hukukuna dönüşmüştür. Ancak Türkiye BMDHS görüşmelerinde bu maddeye ısrarlı itirazcı konumunda olduğundan kendisine karşı bu kural ileri sürülememektedir.¹² Öte yandan önemle belirtmek gerekir ki devletin bu alan üzerinde tam yetkili olması karasularının azami genişliğini belirleme noktasında devlete sınırsız bir takdir hakkı vermemektedir. Birleşik Krallık/Norveç Balıkçılık Davası'nda UAD *“Deniz alanlarının sınırlandırılmasının her zaman uluslararası bir yönü vardır; bu, yalnızca kıyıdaş devletin iç hukukunda açıkladığı biçimiyle onun iradesine bağlı*

⁸ Hüseyin Pazarcı, **Uluslararası Hukuk Dersleri**, 2. Kitap, 8. Bs. Turhan Kitabevi, Ankara, 2013, s. 316.

⁹ a.e.

¹⁰ BMDHS m. 2/1 ile m. 17.

¹¹ Sevin Toluner, **Milletlerarası Hukuk Dersleri: Devletin Yetkisi (Yer ve Kişiler Bakımından Çevresi ve Niteliği)**, 4. bs., Beta Yayınları, İstanbul, 1989, s. 71.

¹² Konunun önemi Yunanistan ile Türkiye arasında Ege'de geçerli olan karasuları uyuşmazlığı hususunda ortaya çıkmaktadır.

olamaz. Her ne kadar, tek kıyı devletinin bunu gerçekleştirme vasfına sahip olması nedeniyle, sınırlandırma işlemi zorunlu olarak tek taraflı bir işlemse de buna karşılık bu sınırlandırmanın üçüncü devletler bakımından geçerliliği uluslararası hukuku ilgilendirmektedir.”¹³ demek suretiyle bu noktaya işaret etmiştir.

Deniz hukukunun kodifikasyonundan önce, adaların deniz yetki alanlarına sahip olup olmadıkları konusunda bazı anlaşmazlıklar vardı.¹⁴ Bununla birlikte, 1805 tarihli Anna davası gibi türlü mahkeme kararları, zamanla tüm adaların karasularına sahip olmasına kapı aralamıştır.¹⁵ 1930 yılında Lahey'de Milletler Cemiyeti, uluslararası deniz hukukunun kodifikasyonu için bir araya gelmiştir. Bu toplantıda adaların karasularına sahip olup olmaması gerekliliği devletlerce tartışılmıştır. Bu toplantı bir antlaşma ile sonuçlanamadıysa da her adanın kendi karasularına sahip olduğu bir teklif olarak kabul edilmiştir.¹⁶ Bu teklif, BM Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun 1956 yılında gerçekleştirilen karasuları ile alakalı taslak çalışmalarını etkilemiştir. Bu etkinin sonucu olarak taslak metnin 10. maddesinde “*her adanın kendine ait karasuları vardır*”¹⁷ denilerek, adaların karasularına sahip olabileceği fikri sağlamlaştırılmıştır. Bu maddenin gerekçesinde ise “*Bu madde hem açık denizlerde bulunan adalar hem de anakaraya yakın bulunan adalar için geçerlidir.*” demek suretiyle konumu ne olursa olsun her adanın karasularına sahip olabileceği belirtilmiştir. Bu durumda ise, anakaraya yakın mevkide bulunan adaların karasuları kısmen anakaranın karasularıyla örtüşecektir. Dolayısıyla bu adaların karasuları, anakaraya ait karasularıyla birleşecek ve dış sınırdan bir çıkıntı yaratacaktır. Yani bu

¹³ Fisheries (United Kingdom v. Norway), Judgment of 18 December 1951, ICJ Reports 1951, s. 132. (çevrimiçi) https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf, Erişim Tarihi: 17.04.2020. (Bundan sonraki referans gösterimlerinde United Kingdom v. Norway, ICJ Reports 1951 olarak anılacaktır.); Fisheries Jurisdiction Case, (UK v. Iceland), Judgment of 25 July 1974, ICJ Reports 1974, s. 22.

¹⁴ Sean David Murphy, **International Law Relating To Islands**, Leiden/ Netherlands, Martinus Nijhoff Publishers, 2019, s. 32. (çevrimiçi) <https://doi.org/10.1163/9789004361546>, Erişim Tarihi: 07.04.2020, s. 135.

¹⁵ a.e.

¹⁶ League of Nations, Conference for the Codification of International Law, Bases of Discussion for the Conference Drawn up by the Preparatory Committee, Vol. II (1929), Doc. C.74 M.39, s. 48.

¹⁷ Articles concerning the Law of the Sea with Commentaries, madde 10., s. 270 (çevrimiçi) https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/8_1_8_2_1956.pdf, Erişim Tarihi: 15.04.2020.

adalar devletin anakarasına ait kara sularının dış sınırının belirlenmesinde dikkate alınacaktır.¹⁸

Sonrasında imza edilen 1958 CKBBS'nin 10. maddesinin 2. fıkrasında “*Bir adanın karasuları, işbu sözleşmenin ilgili maddesine uygun olarak ölçülür*” denilerek, adaların da anakara kütlelerinin sahip olduğu gibi karasularına sahip olacağı kabul edilmiştir. Uluslararası deniz hukukuyla alakalı ilk sözleşmede bu maddenin yer almasıyla birlikte adaların karasularına sahip olması birçok devlet tarafından kabul görmüştür.

BMDHS'nin hazırlık aşamasında bazı devletlerce, adaların yapısı ve bulundukları yere göre ayırım yapılarak karasularının standart mesafede belirlenmemesi gerektiği fikri ortaya atılmış¹⁹; Türkiye ise, anakara karasularının dışında bulunan ve kendine özgü ekonomik yaşamı bulunmayan ada ve ada benzeri oluşumların karasularına sahip olmaması gerektiğini savunmuştur.²⁰ Ancak son metnin 121. maddesinde, “*Bir adanın karasularının, bitişik bölgesinin, münhasır ekonomik bölgesinin ve kıta sahanlığının sınırlandırılması işbu sözleşmenin diğer kara parçalarına uygulanabilir hükümlerine uygun olarak yapılır.*” denerek adaların niteliğine göre bir ayırma gidilmemiş ve dolayısıyla adaların karasularına sahip olacağı hüküm altına alınmıştır. Uluslararası Adalet Divanı çeşitli kararlarında, en küçük boyutta bir adanın bile 12 deniz mili ölçüsünde kara sularına sahip olduğunu vurgulamıştır.²¹

¹⁸ **a.e.**, madde 10, para. 1.

¹⁹ Cezayir, Dahomey, Gine, Fildişi Sahili, Liberya, Madagaskar, Mali, Sudan, Mauritania, Fas, Senegal, Tunus, Yukarı Volta, Zambia, Sierra- Leone'nin önerisi (A/CONF.62/C.2/L.62, Rev.1, Official Records, Vol. III, s. 232). Benzer bir öneri, bu öneriden önce Kamerun, Kenya, Madagaskar, Tunus ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından Deniz Yatağı Komitesi'ne sunulmuştur. (A/AC.138/SC.II/L.43, Report of the Committee, G.A. Official Records, Twenty Eighth Session, supplement, No. 21 (A/9021), Vol. III, s. 98-99).

²⁰ A/CONF.62/C.2/L.55, Official Records, Vol. III, s. 230.

²¹ Territorial and Maritime Dispute (Nicaragua v. Colombia), I.C.J. Reports 2012, Judgement of 19 November 2012, para. 36.; (çevrimiçi) <https://www.icj-cij.org/files/case-related/124/124-20121119-JUD-01-00-EN.pdf>, Erişim Tarihi: 03.04.2020. (Bundan sonraki referans gösterimlerinde Nicaragua v. Colombia, I.C.J. Reports 2012 olarak anılacaktır.); Case Concerning Territorial and Maritime Dispute Between Nicaragua and Honduras in the Caribbean Sea (Nicaragua v. Honduras), ICJ Reports 2007, Judgement of 8 October 2007, para. 302. (çevrimiçi) <https://www.icj-cij.org/files/case-related/120/120-20071008-JUD-01-00-EN.pdf>, Erişim Tarihi: 13.04.2020. (Bundan sonraki referans gösterimlerinde Nicaragua v. Honduran, I.C.J. Reports 2007 olarak anılacaktır.)

Dolayısıyla, BMDHS’de belirtildiği ve müteakip içtihatlarda da teyit edildiği gibi²², bir devlet, ister anakarasının karasularında, isterse açık denizlerde, 12 deniz miline kadar herhangi bir adasını çevreleyen bir karasuyu talep edebilir. Ada, kıyı devletinin anakara kütesine yakın bir yerde konumlanmışsa, adanın karasularının anakaranın karasularına eklenmesiyle devletin karasularını potansiyel artırma etkisine sahip olabilecektir.²³ Böylece, anakaradan 24 deniz mili uzaklıkta bulunan bir adanın karasularının 12 deniz mili ve anakara kütesinin 12 deniz miline sahip olduğu varsayıldığında, kıyı devletinin toplam karasularını 36 deniz miline uzatma etkisine sahip olacaktır. BMDHS kıyı devletlerine, 12 deniz miline kadar karasuları talep etme hakkı bahşetmiş olsa da, bir adanın başka bir devlete daha yakın olduğu yerlerde, devletler 3 veya 6 deniz mili gibi daha az mesafede bir karasuları iddiasında bulunabilirler.²⁴

Düşük gelgit yükseltileri, kendi başlarına, karasuları gibi deniz bölgeleri üretme kabiliyetine sahip değildir. Bir ada veya anakaranın karasuları dışında yer alan düşük gelgit yüksekliklerinin kendilerine mahsus karasuları yoktur.²⁵

Genel durum bu iken, kıyı devleti esas hatların belirlenmesinde düz esas hatlar sistemini kullandığı takdirde adaların karasularının olmaması gündeme gelebilir. Genel olarak, kıyı devleti düz esas hat çizgilerini (straight-baseline) veya takımadada esas hat çizgilerini kullanmadığında, bir adanın kendine ait karasuları vardır.²⁶

Bununla birlikte, düz veya takımadada esas hatları kullanıldığında bile, bazı adalar kendi karasularına sahip olabilir. Bunlar düz veya takımadada esas hatlarının denize doğru uzanan kısmında bulunan adalardır²⁷. Bu durumlarda, eğer ada, karasularının genişliğinin iki katından daha az mesafede, düz veya takımadada esas

²² Nicaragua v. Colombia, I.C.J. Reports 2012, para. 177; Delimitation of the Maritime Boundary in the Bay of Bengal (Bangladesh/Myanmar), ITLOS Reports 2012, Judgement of 14 March 2012, para. 169. (çevrimiçi) https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/case_no_16/published/C16-J-14_mar_12.pdf, Erişim Tarihi: 10.04.2020. (Bundan sonraki referans gösterimlerinde, Bangladesh/Myanmar, ITLOS Reports 2012 olarak anılacaktır.)

²³ Sean David Murphy, *a.g.e.*, s.136.

²⁴ *a.e.*

²⁵ BMDHS m13/2.

²⁶ John Briscoe, “Islands in Maritime Boundary Delimitation”, *Ocean Yearbook*, Vol. 7., 1988. s. 21. (çevrimiçi) https://heinonline.org/HOL/Page?public=true&handle=hein.intyb/oceayear0007&div=8&start_page=14&collection=intyb&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults, Erişim Tarihi: 01.05.2020

²⁷ *a.e.*

hattından uzakta bulunuyorsa, adanın kara suyu o hat tarafından üretilen karasuları ile birleşecektir.

B. Bitişik Bölge

Bitişik bölge, karasularının dış sınırından itibaren başlayan ve açık denizin içinde olan bir alandır.

Deniz hukukunun kodifiye edilmesinden önce, bazı devletler, genellikle gümrük ve güvenlik kaygılarıyla, karasularının dışında bir yargı bölgesi talep etmiş öte yandan diğer devletler bu fikre karşı çıkmışlardır.²⁸ 1958 Sözleşmeleri, kıyı devletinin bu deniz bölgesini tesis etme hakkını kabul etmişse de adalar için bitişik bölgelerin kurulabileceğini açıkça belirtmemiştir.²⁹

Her ne kadar 1958 sözleşmelerinde adaların bitişik bölgeye sahip olabilecekleri açıkça belirtilmemiş olsa da, Murphy'e göre bitişik bölgenin, bir devletin ülkesindeki mevzuatın uygulanmasına imkan sağlamak için tasarlandığı göz önüne alındığında, adaların da bitişik bölgeye sahip olmaları gerekmektedir.³⁰ Zaten BMDHS'nin 121. maddesinin 2. fıkrasında adaların bu bölgeye sahip olabilecekleri açıkça ortaya koyulmaktadır. Öte yandan bu bölgenin ilanı devletlerin ihtiyarındadır.

BMDHS madde 33 uyarınca, bir kıyı devleti karasuları genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 24 deniz milini geçmeyecek şekilde bitişik bir bölge ilan edebilir. İlan ettiği bu bölge üzerinde "kendi kara ülkesinde veya karasularında gümrük, maliye, sağlık veya muhaceret ile ilgili kanun ve kurallarına riayetsizlikleri önlemek" ile "kendi kara ülkesinde veya karasularında bu kural ihlallerini yapanları cezalandırmak" yetkilerini haizdir.³¹

Buradan hareketle, bir kıyı devleti, adanın topraklarında veya karasularında bahsi geçen konularla alakalı bir dizi mevzuatın ihlalini cezalandırmak veya bunu önlemek için adaya ait bitişik bölgede bulunan gemilere karşı zor kullanabilir. Bu ihlallerin adanın bitişik bölgesinde meydana gelmesi halinde ise böyle bir hakkı

²⁸ Sean David Murphy, **a.g.e.**, s. 137.

²⁹ Cenevre KBBS m. 24.

³⁰ Sean David Murphy, **a.g.e.**, s. 138.

³¹ BMDHS m. 33.

bulunmamaktadır.³² Zor kullanma fiili, bir suçun gerçekleşmesi veya gerçekleşmesinin muhtemel olması halinde, geminin durdurulmasını, gemiye binilmesini, gemiye el konulmasını ve geminin limana getirilmesini içerebilir.³³

C. Kıta Sahanlığı

1. Coğrafi Kavram Olarak Kıta Sahanlığı

Hukuki anlamda kıta sahanlığı kavramı İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkmış olup coğrafi olarak belirlenen doğal yapılara dayanmaktadır. Bu nedenle, kıta sahanlığını hukuki açıdan ele almadan önce coğrafi açıdan kısa bir açıklamada bulunmak gereklidir. Kıta sahanlığı, kıyı devletinin kara ülkesinin, deniz altında süren doğal uzantısıdır.³⁴ Kıta sahanlığı, kıyıdan itibaren ortalama 133m gibi bir derinliğe kadar yavaş yavaş derinleşerek bir anda yamaç şeklini alır ki kıyı ile yamacın başladığı kenar arasında anakara kütesinin devamıdır.³⁵ Anakaradan eğimli şekilde uzanan deniz yatağı genellikle petrol, doğal gaz ve bazı mineraller de dahil olmak üzere doğal kaynaklar bakımından zengindir.

2. Hukuki Kavram Olarak Kıta Sahanlığı

a. Kavramın Tarihsel Gelişimi

İkinci Dünya Savaşı'ndan evvel, deniz yatağı ve toprakaltı kaynakları devletlerin ilgisini yeterince çekmemekte idi.³⁶ Ancak İkinci Dünya Savaş'ından sonra petrole artan talep ve 21. yy'ın başında gerçekleşen teknolojik gelişmeler ile bölgedeki hidrokarbon kaynaklarının çıkarılıp işlenebilmesi dolayısıyla devletlerin kıta sahanlığına ilgisi artmıştır.

³² Sean David Murphy, **a.g.e.**, s. 138.

³³ Daha detaylı bilgi için bkz.: Alan Vaughan Lowe, "The Development of the Concept of the Contiguous Zone", **British Yearbook of International Law**, No. 52, 1981, s. 109-169. (çevrimiçi) <https://doi.org/10.1093/bybil/52.1.109> Erişim Tarihi: 14.04.2020.

³⁴ Sevin Toluner, **Milletlerarası Hukuk Dersleri**, II. Kitap, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 1984, s. 176.; Hüseyin Pazarcı, **Uluslararası Hukuk Dersleri**, 5.bs., Ankara, Turhan Kitabevi Yayınları, 1998, s. 392.

³⁵ Selami Kuran, **Uluslararası Deniz Hukuku**, 6.bs., İstanbul, Beta Yayıncılık, 2020, s. 229.

³⁶ Yoshifumi Tanaka, **The International Law of the Sea**, 2.bs., Cambridge, 2015, s. 137.; Selami Kuran, **a.g.e.**, s. 229.

Tartışmalı olmakla birlikte, hukuki manada kıta sahanlığının ortaya çıkışı, Birleşik Krallık ile Venezüella arasında 1942 tarihli Paria Körfezi'nin Denizaltı Alanları Andlaşması ile olmuştur.³⁷ 1945 senesinde ABD Başkanı Henry S. Truman'ın açıkladığı bir bildiriden sonra, kıta sahanlığı uygulaması devletler arasında yaygınlaşmıştır. Bu bildiride, ABD kıyılarına yakın açık deniz alanları altındaki toprak altı ve deniz yatağındaki doğal kaynakların ABD'ye ait olduğu bildirilmiştir.³⁸ Yani, kıta sahanlığından oluşan kısımlarda, toprak altında deniz tabanında bulunan doğal kaynaklar, Truman Bildirisi'nden sonra kurulan hukuki rejimin temel amacıdır.³⁹

28.09.1945 tarihinde ABD başkanı Truman'ın bildirisini deklare etmeden önce, bazı devletlerce kıta sahanlığına ilişkin birtakım hak ve yetkiler iddia edilse de, esasen hukuk kavramı olarak uygulanmaya başlaması bu bildiriden sonra olmuştur.⁴⁰ ABD'nin tek taraflı beyanı, zincirleme bir etki oluşturmuş ve birçok devlet (coğrafi anlamda kıta sahanlığı olmayan Latin Amerika Devletleri dahil) kıta sahanlığı ilanına başlamışlardır.⁴¹ ABD, bu bildiriden daha sonra yaptığı bir basın açıklamasına göre, kıta sahanlığının deniz yatağının 200 m derinliğine kadar olan bölgeyi kapsayabileceği belirtilmiştir.⁴²

b. Kavramın Hukuki Gelişimi

Kıta sahanlığı ile ilgili sonraki en önemli aşama Cenevre'de imza edilen 4 adet deniz hukukuna ilişkin sözleşmelerdir. 1958 tarihli Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi ile kıta sahanlığı kavramı ilk kez bir uluslararası metinde yasallaşmıştır. Konferans'ta kabul edilen birden fazla anlaşma içerisinde yer alan Cenevre Kıta Sahanlığı

³⁷ Selami Kuran, **a.g.e.**, s. 230.

³⁸ Policy of the United States with Respect to the Natural Resources of the Subsoil and Sea Bed of the Continental Shelf, Proclamation No. 2667 of 28 September 1945, 10 Fed. Reg. 12,303 (2 October 1945).

³⁹ Case Concerning The Continental Shelf (Libyan Arab Jamahiriya/Malta), Judgement of 3 June 1985, para. 36. (çevrimiçi) <https://www.icj-cij.org/files/case-related/68/068-19850603-JUD-01-00-EN.pdf>, Erişim Tarihi: 13.03.2020 (Bundan sonraki referans gösterimlerinde Libya/Malta, I.C.J. Reports 1985 olarak anılacaktır.); North Sea Cases, I.C.J. Reports 1969, para. 97.

⁴⁰ Hüseyin Pazarcı, **a.g.e.**, s.393.

⁴¹ Yoshifumi Tanaka, **a.g.e.**, s. 137, Sean David Murphy, s. 141.

⁴² Hüseyin Pazarcı, **Uluslararası Hukuk**, Ankara, Turhan Kitabevi yayınları, 2018, s. 304.

Sözleşmesi'nin deniz hukukuna birden çok katkısı olsa da en önemli katkısı kıta sahanlığının dış sınırının belirlenmesi ölçütleri getirmesidir.⁴³

Kıta sahanlığı kavramının netleşmesinde bir diğer önemli aşama da 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı davasıdır. Uluslararası Adalet Divanı bu kararında, kıta sahanlığının, devletin kara ülkesinin denizin altındaki doğal uzantısının temelini oluşturduğunu belirtmiştir.⁴⁴

Gelenen son aşama ise III. Deniz Hukuku Konferansı'nın sonunda oluşturulan Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'dir. Sözleşme'nin 76. maddesine göre kıta sahanlığı devletin kara ülkesinin deniz altındaki doğal uzantısını teşkil eder. Prensipte kıta sahanlığı, kıta kenarının uç noktasına kadar uzanabilecektir. Yani kıta sahanlığı, kıta yamacı ve kıta yükseliminin tamamını ihtiva etmektedir. İlgili maddeye göre, kıta kenarının uç noktası, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 deniz milinin gerisinde kalıyorsa, devlet, kıta sahanlığını 200 deniz miline kadar uzatabilecektir.⁴⁵

c. Hukuki Statüsü

Kıta sahanlığı önceleri yalnızca coğrafyacıların ve hidrografların çalışma sahası olmuş olsa da zamanla hukukçuların da ilgi alanına girmiştir.⁴⁶ Kıta sahanlığı üzerinde kullanılabilir hakların kapsamı ve niteliği hakkında, politikacılar, hukukçular ve teknisyenler tarafından çeşitli teoriler geliştirilmiş ise de⁴⁷ geldiğimiz noktada Truman Doktrini'nin kıta sahanlığı ile alakalı pozitif hukukun başlangıcı olması ve bu alanın doktrini olarak kabul edilmesidir.

1958 CKSS'nin 1.maddesi kıta sahanlığını *“kıyıya bitişik fakat karasuları sahasının dışında 200 metre derinliğe kadar olan sualtı alanlarının deniz yatağını ve toprak altını veya, o derinliğin ötesinde, üstteki suların derinliğinin zikredilen*

⁴³ a.e.

⁴⁴ a.e.; North Sea Cases, I.C.J. Reports 1969, para. 19.

⁴⁵ Aynı maddenin 4 ve 5. fıkraları istisnai hallerde 350 deniz miline veya 2500 metre su derinliği noktalarını birleştiren 2500 metre eşderinlik çizgisinden itibaren 100deniz miline kadar uzatılabileceğini belirtmiştir.

⁴⁶ North Sea Cases, I.C.J. Reports 1969, para. 95; Selami Kuran, a.g.e., s. 230.

⁴⁷ North Sea Cases, I.C.J. Reports 1969, para. 47.

alanların doğal kaynaklarını işletmeye imkan tanıdığı yere kadar uzanan yerleri ile adaların kıyılarına bitişik olan benzeri sualtı alanlarının deniz yatağı ve toprakaltı” olarak tanımlamıştır.

Kıta sahanlığının üzerindeki su alanı, uluslararası sular statüsündedir. Yani bu açık deniz alanlarının hukuki niteliği değişmemektedir. 3. Devletlerin bu sular üzerindeki zararsız geçiş hakkı gibi hakları mahfuzdur. Devletlerin kıta sahanlığı üzerindeki hakları, kara ülkesinin doğal uzantısıdır ve devlet egemenliğini içkindir.

1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi’nin 2. maddesinde belirtildiği ve Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı davalarında daha detaylı açıklandığı üzere, kıyı devleti bu bölgede egemen haklara doğal olarak sahiptir. Kıyı devletinin bu haklara sahip olması için birtakım faaliyetlerde bulunma veya alan üzerinde haklarını ilan etmesi (birçok devlet uygulamasında görölse de) gerekmemektedir ve bu beyan kurucu değil açıklayıcı niteliği haizdir. Devletin bu bölgedeki hakları fiilen (ipso facto) ve başlangıçtan beri (ab initio) vardır.⁴⁸ Yani herhangi bir ilana yahut diğer kıyıdaş devletlerle bir anlaşma akdedilmesine gerek bulunmamaktadır. UAD’ın da belirttiği üzere kıta sahanlığı üzerinde devletin egemen yetkileri teamül hukuku haline gelmiştir.⁴⁹

Uluslararası hukukta kıta sahanlığının hukuki bir kavram olduğu gerçeği, kapsamının ve uygulama koşullarının sadece coğrafyanın fiziksel gerçekleri tarafından değil, aynı zamanda hukuki kurallar tarafından belirlendiği anlamına gelir.⁵⁰ UAD Tunus-Libya davasında, hukuki anlamda kıta sahanlığının, coğrafi anlamda kıta sahanlığından daha kapsamlı hale geldiğini belirtmiştir.⁵¹ Kıyı ile kıyıdışındaki su altı alanlarındaki coğrafi ilişki, kıyı devletinin yetkisinin esasını oluşturmaktadır.⁵² Kuzey

⁴⁸ North Sea Cases, I.C.J. Reports 1969, para. 19.

⁴⁹ North Sea Cases, I.C.J. Reports 1969, para. 63.

⁵⁰ Case Concerning the Delimitation of Continental Shelf Between the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, and the French Republic, Decision of 30 June 1977, para. 191. (çevrimiçi) https://legal.un.org/riaa/cases/vol_XVIII/3-413.pdf Erişim Tarihi: 25.02.2020. (Bundan sonraki referans gösterimlerinde Birleşik Krallık-Fransa Tahkimi olarak anılacaktır.)

⁵¹ Case Concerning The Continental Shelf (Tunisia/Libyan Arab Jamahiriya), Judgement of 24 February 1982, para. 73. (çevrimiçi) <https://www.icj-cij.org/files/case-related/63/063-19820224-JUD-01-00-EN.pdf>, Erişim Tarihi: 09.03.2020 (Bundan sonraki referans gösterimlerinde Tunisia/Libya, I.C.J. Reports 1982 olarak anılacaktır.)

⁵² Tunisia/Libya, I.C.J. Reports 1982, para. 73.

Denizi Kıta Sahanlığı davalarında da ifade edildiği gibi kara denize hakimdir⁵³ yani denizler üzerindeki egemenlik haklarının temeli kara ülkesidir.⁵⁴

CKSS m.1’de belirtilen, 200 metre derinliğe kadar olan dış sınır, kısmen fiziksel anlamda kıta sahanlığının normal dış sınırına karşılık gelse de, deniz yatağının ve toprakaltının doğal kaynaklarının işletilmeye müsait olduğu yerlerde, 200 metre derinlik sınırının da ötesine geçilebiliyor olması⁵⁵, hukuki manada kıta sahanlığının, fiziksel manada kıta sahanlığı ile özdeşlik olmadığını sonuçlar.

d. Belirleme Ölçütleri/ Mekansal Kapsamı

Kıta sahanlığının iç sınırı, karasularının dış sınırından başlayarak deniz yatağı ve toprak altını kapsar. Dış sınır ise CKSS'nin 1. maddesine göre iki kıstasa göre saptanmaktadır. Birinci kıstasa göre, 200 metre derinliğe kadar olan sualtı alanlarının deniz yatağı ve toprak altı kısımları kıta sahanlığının dış sınırını oluşturmaktadır ki bu kıstas doktrinde coğrafi kriter olarak anılmaktadır. İkinci kıstasa göre ise, 200 metre derinlikten sonra da işletilebilir alana kadar uzanan yerler, kıta sahanlığı olarak belirlenebilecektir ki bu da doktrinde mesafe kriter olarak zikredilmektedir.

Libya-Malta davasında da Mahkeme bu ayrıma değindikten sonra, ana kriterin doğal uzantı olduğunu[coğrafi kriter] belirtmiştir.⁵⁶ Belirtmek gerekir ki işletilebilirlik kriterinin hukuki yorumu teknolojinin gelişmesine bağlı olarak değişkenlik arz edebilecektir. Bu bağlamda bazı hukukçular, işletilebilirlik kriterinin, en ileri teknolojik gelişmelere bağlı olarak yorumlanabileceğini ve dolayısıyla tüm okyanus tabanının devletler tarafından işgal edilebileceği hususunda tedirginliklerini dile getirmişlerdir.⁵⁷

⁵³ Uluslararası literatürde “land dominates sea” olarak ifade edilir.

⁵⁴ Sevin Toluner, **a.g.e.**, s. 266.; Selami Kuran, **a.g.e.**, s. 232.; North Sea Cases, I.C.J. Reports 1969, para. 96.; Aegean Sea Continental Shelf Case (Greece v. Turkey), Judgement of 19 December 1978, para. 86. (çevrimiçi) <https://www.icj-cij.org/files/case-related/62/062-19781219-JUD-01-00-EN.pdf>, Erişim Tarihi: 24.04.2020, (Bundan sonraki referans gösterimlerinde Aegean Sea, I.C.J. Reports 1978 olarak anılacaktır.)

⁵⁵ North Sea Cases, I.C.J. Reports 1969, para. 63’te sözleşmenin bu maddesinin teamül hukuku olduğu belirtilir.

⁵⁶ Libya/Malta, I.C.J. Reports 1985, para. 47.

⁵⁷ Yoshifumi Tanaka, **a.g.e.**, s. 138.

Benzer bir düzenleme BMDHS'nin 76. Maddesinde de düzenlenmiştir. Bu maddenin 1. fıkrasına göre; bir devletin kıta sahanlığı, karasularının ötesinde kıta kenarının dış eşiğine kadar(coğrafi kriter) veya bu eşik daha az bir mesafede ise, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 deniz mili mesafeye(mesafe kriteri) kadar olan kısımdır.

Mesafe kriterine göre deniz yatağının yapısından bağımsız olarak kıyı devleti 200 deniz miline kadar kıta sahanlığına sahiptir. 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı davalarında UAD, esas olanın mesafe kriterinden ziyade coğrafi kriter olduğunu belirtmiştir.⁵⁸ Bununla birlikte mesafe kriteri esasına göre belirlenen MEB kavramının ortaya çıkmasıyla birlikte kıta sahanlığının belirlenmesi de kaçınılmaz olarak etkilenmiştir. Bu bağlamda UAD'ın Libya/Malta Kıta Sahanlığı davasında, münhasır ekonomik bölgenin olmadığı yerde kıta sahanlığı olabilirken; kıta sahanlığının olmadığı yerde münhasır ekonomik bölge olamayacağından bahisle, pratik nedenlerden dolayı mesafe kriterinin iki deniz alanına da uygulanması gerektiğini belirtmiştir.⁵⁹ UAD'ın bu kararı ile BMDHS'nin 76. Maddesi ve CKSS'nin 1. maddesi uyarınca, kıta sahanlığına hak kazanımında 200 deniz miline kadar bölgede mesafe kriterinin; 200 deniz milinin ötesinde ise, coğrafi kriterin esas olduğu çıkarımı yapılabilir.⁶⁰

e. Kıyı Devletin Egemen Hakları

Kıyı devleti kıta sahanlığı üzerindeki egemen haklarını BMDHS'nin 77. maddesiyle uyumlu olarak kullanır. Kıta sahanlığı üzerinde devletin hakları deniz tabanı ve toprakaltı doğal kaynaklarından yararlanması amacına matuftur. Kıyı devleti, bu saha üzerinde, doğal kaynakların araştırılması ve ekonomik olarak işletilmesi konusunda egemen haklara sahip bulunmaktadır. Bu doğal kaynakların niteliği; madenler ve öteki cansız kaynaklar ile deniz yatağı ve toprakaltı ile sürekli fiziksel temas halinde bulunan canlılardır. Buna göre, kıta sahanlığı üzerinde bulunsa bile

⁵⁸ North Sea Cases, I.C.J. Reports 1969, para. 43. Bu ayrım "hak kazanımı" müessesine işaret eder. Yani bir kıyı devletin kıta sahanlığı üzerinde egemenlik haklarını kullanabilmesi ya coğrafi kriterlere göre ya da mesafe kriterine göre belirlenir. İlk kıta sahanlığı sınırlandırma davalarında coğrafi kriter esas alınmışken günümüze doğru yaklaştıkça coğrafi kriter yerini mesafe kriterine bırakmıştır.

⁵⁹ Libya/Malta, I.C.J. Reports 1985, para.43.

⁶⁰ Yoshifumi Tanaka, **a.g.e.**, s.139.

doğal olmayan kaynaklar bu kapsama girmemektedir. Bu noktada, kıta sahanlığı üzerindeki haklar, kıtasal egemenlikten ayrılmaktadır.⁶¹ Madde kapsamına girmeyen doğal kaynakların araştırılması ve işletilmesi için kıyı devletinin MEB ilanında bulunması gerekmektedir.⁶² Kıyı devletinin kıta sahanlığını araştırmaması veya doğal kaynaklarını işletmemesi durumunda ise kıyı devletinin açık rızası olmadan, hiçbir devlet veya şahıs bu faaliyetleri gerçekleştirememektedir.⁶³

BMDHS'nin MEB ile alakalı 73. Maddesinde olduğu gibi⁶⁴ bir hüküm bulunmasa da, Sözleşme'nin 111. maddesinin 2. fıkrası, kıyı devletine doğal kaynaklar üzerinde egemen haklar kullanırken yasama ve yürütme yetkisini bahşetmektedir.⁶⁵ Kıyı devletinin egemen hakları, milliyetlerinden bağımsız olarak tüm kişiler veya gemiler için geçerlidir.

Bahsedilen haklara ek olarak, kıyı devleti, yapay adalar, denizde bilimsel araştırmalar, diğer amaçlarla ilgili hususlarda münhasır yetki sahibidir. BMDHS madde 80'in yollamasıyla madde 60'a uygun olarak, kıyı devleti yapay adalar üzerindeki yargı yetkisini mutatis mutandis olarak kullanır. Kıta sahanlığında, kıyı devletinin BMDHS'nin 56. maddesinde ve diğer maddelerde belirtilen amaçlarla yapılan tesislerin ve yapıların inşaatı, işletimi ve kullanımına ilişkin yapım ve yetkilendirmede münhasır hakkı bulunmaktadır. Ayrıca kıyı devleti, bu yapılar üzerinde, gümrük, maliye, sağlık, güvenlik ve muhaceret konularında gerekli düzenlemeleri yapabilir ve uygulayabilir.

Kıyı devleti kıta sahanlığı üzerinde yapılacak bilimsel çalışmaların yönetilmesi, düzenlemeler yapılması ve bu düzenlemelerin icrasında münhasır yetki

⁶¹ a.e., s. 147.

⁶² a.e.

⁶³ BMDHS m. 77/2.

⁶⁴ BMDHS, madde 73: "Münhasır ekonomik bölgedeki canlı kaynakların araştırılması, işletilmesi, muhafazası ve denetimi konularındaki egemen haklarının kullanılmasında, kıyı devleti işbu sözleşmeye uygun olarak kabul ettiği kanunlara ve kurallara riayeti sağlamak için gemiye çıkılması, geminin denetimi, gemiye el konulması ve hakkında dava açılması da dahil olmak üzere, gerekli bütün tedbirleri alabilir."

⁶⁵ Yoshifumi Tanaka, a.g.e., s. 147.

sahibidir. Kıyı devletinin rızası olmaksızın, bölgede diğer devletler tarafından bilimsel çalışmalar yapılamaz.⁶⁶

Kıyı devletinin kıta sahanlığına, diğer devletlerce yapılacak, çöp boşaltma (dumping) işlemleri de aynı şekilde kıyı devletinin rızasına bağlıdır. Çevre kirliliğinin önlenmesinde kıyı devleti aynı şekilde münhasır yetkilere sahiptir.⁶⁷

Son olarak BMDHS madde 81, kıyı devletinin sondaj faaliyetlerine izin verme ve düzenleme yetkilerinde, hangi amaçla olursa olsun, münhasır yetkili olacağını söylemektedir. Burada söylenen, her türlü amaç ifadesi, kıyı devletinin kıta sahanlığında münhasır haklarının, doğal kaynakların araştırılması ve işletilmesi amacıyla sınırlı olmadığını göstermektedir.⁶⁸

f. Diğer Devletlerin Hakları

BMDHS m. 78'e göre, kıta sahanlığı üzerindeki suların ve bu sular üzerindeki hava sahasının hukuki rejimine hake getirmez. Yani açık sular rejimi dolayısıyla diğer devletlerin bu bölgeden zararsız geçiş hakları ve yine bu devletlere BMDHS'nin sağladığı diğer haklar mahfuzdur.

Aynı sözleşmenin 79. maddesine göre bütün devletlerin, kıyı devletinin kıta sahanlığı üzerinde denizaltı kablo ve petrol boruları döşeme hakları saklıdır. Kıyı devletinin saha üzerinde araştırmalar yapmak, buradaki doğal kaynakları işletmek, petrol borularının sebep olduğu kirlenmeyi önlemek ve makul tedbirleri alma hakkı saklı kalmak üzere kıyı devleti bu kablo ve boruların döşenmesini veya bakımını engelleyememektedir.

D. Münhasır Ekonomik Bölge (MEB)

Münhasır ekonomik bölge, kıyı devletinin karasularının ölçölmeye başlandığı esas hatlardan itibaren başlayarak 200 deniz mili mesafesine kadar varan ve karasuları dışındaki deniz alanlarının deniz yatağı ve toprak altı ile üzerindeki suların canlı ve canlı olmayan kaynaklar üzerinde, kıyı devletine, münhasıran bazı ekonomik haklar

⁶⁶ BMDHS, m. 246/2.

⁶⁷ BMDHS, m. 210.

⁶⁸ Yoshifumi Tanaka, **a.g.e.**, s. 149.

ve yetkiler tanınan deniz alanıdır.⁶⁹ MEB rejimi, tıpkı kıta sahanlığı gibi, açık deniz alanlarının bir istisnasını teşkil etmektedir. Öte yandan MEB kavramı kıta sahanlığı gibi coğrafi bir karakterli olmayıp yalnızca hukuken var olan bir kavramdır.

1. Kavramın Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

ABD'nin Truman bildirisiyle kıta sahanlığı üzerinde hak iddia etmesini müteakip Şili bir başkanlık açıklamasıyla, kıyılarından itibaren 200 deniz mili⁷⁰ mesafesindeki su tabakası üzerinde bazı hak ve yetkiler tesis ettiğini deklare etmiştir. Bu açıklamada, Şili'nin sahip olacağı hak ve yetkilerin açık denizlerde seyr-i sefer serbestliğini etkilemeyeceği belirtilmiş ve sonradan çıkarılan bir yasa ile bu alanın ülkesel egemenliğe dahil olmadığı bildirilmiştir.⁷¹ Devamında El Salvador, Honduras, Costa Rica gibi birçok Latin Amerika ülkesi aynı mahiyette deniz alanları ilan etmeye başlamıştır. İlerleyen süreçte, Santiago, Montevideo ve Lima deklarasyonları kavramın daha yaygın hale gelmesini sağlamıştır.⁷² Bu devletlerin ilan ettikleri deniz alanları MEB'in daha farklı şekilde bir ifadesidir ve aynı amaca hizmet etmektedir.

Bahsi geçen gelişmeler yanında sayıları giderek artan balıkçılık bölgesi ilanları da MEB kavramının ortaya çıkmasında temel teşkil etmiştir. Bu ilanların ardından UAD, karasuları ötesinde balıkçılık bölgeleri belirlenmesinin genel bir uygulama olduğunu, dolayısıyla bunun birçok devlet tarafından uygulaması bulunduğundan bahisle teamül hukuku haline geldiğini belirtmiştir.⁷³

MEB'in oluşumuna kaynaklık teşkil eden bir diğer kavram da "miras denizi" kavramıdır. Miras denizi kavramı Santo Domingo Deklarasyonu'nda "Kıyı devletinin kıyılarına bitişik sularda, deniz yatağında, toprak altında ve kıta sahanlığında; coğrafi, jeolojik ve biyolojik karakterli doğal kaynakların kullanılması, muhafaza edilmesi ve

⁶⁹ Hüseyin Pazarcı, **a.g.e.**, s.408.

⁷⁰ Bu mesafenin sebebi bilimsel verilere dayanmaktaydı zira Şili bu mesafe içerisinde, canlı doğal kaynaklara erişebiliyordu.

⁷¹ Cihat Yaycı, **Sorular ve Cevaplar ile Münhasır Ekonomik Bölge Kavramı**, 2.bs., İstanbul, Deniz Basımevi, 2019, s. 9; Ali Kurumahmut, Cihat Yaycı, **Deniz Subayları için Temel Deniz Hukuku Barış ve Savaş Dönemi**, Deniz Basımevi, 2011, s. 145.

⁷² Daha detaylı bilgi için bkz.: Yoshifumi Tanaka, **a.g.e.**, s.127.

⁷³ Cihat Yaycı, **a.g.e.**, s. 10.

araştırılması için kıyı devletinin üzerinde münhasır haklara sahip olduğu deniz alanı" şeklinde tanımlanmıştır.⁷⁴

Bu gelişmeler yaşanırken Afrika Deniz Hukuku konferansında, kıyıların ötesinde, ekonomik yetkilere dayanan deniz alanları kurulması fikri ortaya atılmıştır. III. Deniz Hukuku Konferansı yaklaştıkça, denizlerin güçlü devletleri, kendi askeri ve ekonomik çıkarlarına zarar vereceği sebebiyle MEB kavramına sıcak bakmıyordu. Kenya uzlaştırmacı bir anlayışla kavramı, devletlerin çıkarlarını dengeleyecek biçimde yeniden düzenleyerek BM Deniz Yatağı Komitesine sunmuştur. Sonrasında konu III. Deniz Hukuku konferansında tartışılmış ve öncesinde bölgesel devletlerce dillendirilen kavram tartışması evrensel düzeye çıkarılmıştır. Yapılan müzakereler sonucunda MEB'in varlığı kabul edilerek BMDHS kapsamına alınmıştır.

Buradan kısaca şu yorum yapılabilir ki, zamanın batı devletlerinin sömürgeleri olup II. Dünya Savaşı sonrası bağımsızlıklarını kazanan üçüncü dünya devletleri, uluslararası sisteme katılmalarıyla devletlerin deniz ülkelerinin açık denizlere doğru genişletilmesi eğilimi başlamış ve bu eğilim başta SSCB olmak üzere batı bloğunun karşısında olan devletlerce desteklenmiştir.⁷⁵

2. Hukuki Statüsü

Kavram ilk kez BMDHS kapsamında uluslararası bir sözleşmede kendine yer bulmuştur. BMDHS'nin 56. maddesi, MEB üzerinde kıyı devletinin ,ekonomik, idari ve kazai kimi münhasır hakları ve yetkileri kullanabileceğini belirtmektedir. Dikkat çekmek gerekir bu hak ve yetki, devletin karasularında tam yetkili egemen olması gibi mutlak bir yetki değildir.⁷⁶

Bölge üzerinde hak iddia edebilmek için MEB sınırlarına ilişkin haritaların ve coğrafi koordinat listelerinin uygun vasıtalarla yayınlanması ve BM'ye sunulması

⁷⁴ a.e.

⁷⁵ Eyyub Kandemir, "Doğu Akdeniz'deki Gelişmeler: Postmodern Dönemde Realizmin Yeni Bir Tezahürü (Mü?)", **Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset**, s. 130-131.

⁷⁶ Bu hususta Kandemir ise, Vestfalya döneminden BM'nin kurulduğu döneme kadar ulus devletlerin egemenlik mücadelelerini kara toprakları ve sınırları temelinde yürüttüklerini; öte yandan özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren egemenlik mücadelelerinin denize kaydığını, açık denizlerin MEB gibi kavramlarla devlet yetkisine tabi alanlar kılınmaya çalışıldığını, ileriki zamanlarda ise MEB'in karasularına dönüşebileceğini belirtmiştir. a.e.

gerekmektedir. Bir başka deyişle, kıta sahanlığından farklı olarak, kıyı devletinin bu bölge üzerindeki hakları ab initio ve ipso facto karakterli olmayıp; hakların kullanılması için ilan yolunun işletilmesi gerekmektedir.

Şuanki gelinen noktada MEB uygulaması uluslararası teamül hukuku haline gelmiştir.

BMDHS⁷⁷ adaların da tıpkı anakara kütleleri gibi MEB alanına sahip olabileceğini belirtmektedir. Öte yandan insanların oturmasına elverişli olmayan veya kendilerine özgü ekonomik bir yaşamı bulunmayan kayalıklar bu kuralın istisnasını teşkil etmektedir.⁷⁸

3. Belirleme Ölçütleri

BMDHS'nin 55.maddesi'ne göre “*Münhasır ekonomik bölge karasularının ötesinde ve bu sulara bitişik bir bölge*”dir. Bu hükme göre MEB, karasularının ötesinde bir deniz yetki alanı olup karasularına bitişik bir bölgedir.

Yine BMDHS'nin 57.maddesine göre ise “*Münhasır ekonomik bölge, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 deniz milinin ötesine uzanmayacaktır.*” 200 deniz mili MEB'in maksimum genişliği olduğu için, bir kıyı devleti 200 deniz milinden daha az bir MEB talep edebilir. Birçok bölgede kıyı devletlerinin, komşu devletlerin varlığı sebebiyle 200 deniz miline kadar MEB iddiasında bulunamayacağı da bir gerçektir.⁷⁹ MEB'in başladığı hat, karasularının ölçülmeye başlandığı iç sınır hattı olduğu için MEB'in geçerli olduğu alan, karasularının 12 mil olduğu yerde 188 mili geçemeyecek ve fakat karasularının daha az belirlendiği yerlerde bu alan artabilecektir.⁸⁰ MEB alanlarının belirlenmesinde jeolojik ve jeomorfolojik özellikler etkili olmamaktadır. Zira kıta sahanlığının aksine MEB, coğrafi değil hukuki bir kavramdır. Buna göre MEB alanlarına hak kazanmada esas olanın, coğrafi kriter değil mesafe kriteri olduğu görülmektedir.

⁷⁷ BMDHS m. 121/2.

⁷⁸ BMDHS m. 121/3.

⁷⁹ Robin Churchill and Alan Vaughan Lowe, **The Law of the Sea**, Second Edition Revised and Enlarged, Manchester University Press, 1988, s. 134.

⁸⁰ Malcolm Nathan Shaw, **International Law**, Eighth Edition, Cambridge, 2017, s. 433.

Kıyıları karşılıklı olan devletlerin arasındaki toplam deniz alanının 400 deniz milinden az olması halinde ise gündeme deniz yetki alanlarının sınırlandırılması gelir ki bu konu çalışmanın 2.bölümünde detaylıca incelenecektir.

4. Kıyı Devletinin Egemen Hakları

Kıyı devletinin münhasır ekonomik bölge üzerinde temelde iki başlıkta incelenebilecek ekonomik hakları mevcuttur. Birincisi, karasuların ölçülmeye başlandığı esas çizgiden itibaren 200 deniz miline kadar varan, deniz yatağı ile toprak altında ve su alanında bulunan canlı-cansız doğal kaynaklar üzerinde tasarruf sahibi olduğu ekonomik haklarıdır. Bu haklar kıyı devletine, canlı ve cansız doğal kaynakları arama, işletme, koruma ve düzenleme yetkileri bahşetmektedir. İkincisi ise, sudan, akıntılardan ve rüzgarlardan enerji üretimi gibi, bu deniz alanının ekonomik amaçlarla işletilmesiyle alakalı diğer ekonomik haklardır.

Birinci grupta bahsedilen doğal kaynaklar; canlı doğal kaynaklar ile madenler ve diğer cansız doğal kaynaklar olmak üzere iki türdür. MEB'in kıta sahanlığından farkı; kıyı devletinin, kıta sahanlığında bulunan canlı olmayan kaynaklara ilaveten, kıta sahanlığı üzerinde bulunan su kütlesindeki canlı doğal kaynakların araştırılması, işletilmesi, korunması ve idaresi konularında da egemen haklara sahip olmasıdır.⁸¹ Yani, kıyı devletinin, münhasır ekonomik bölgede, doğal kaynaklar üzerinde sahip olduğu haklar, kıta sahanlığı üzerinde doğal kaynaklara yönelik sahip olunan haklara ek olarak, su tabakasında diğer sahip olunan ekonomik hakları içermektedir.

5. Kıyı Devletinin Yetkileri

Kıyı devletinin MEB üzerinde sahip olduğu haklar ekonomik haklarla sınırlı değildir. Ayrıca bu bölge üzerinde, idari ve kazai yetkileri bulunmaktadır.⁸² Her türlü tesis, araç ve gerecin bu alana yerleştirilmesi ve kullanılması; bölge üzerinde bilimsel araştırma yapılması; çevrenin korunması ve düzenlenmesidir.

⁸¹ Cihat Yayı, a.g.e., s. 10.

⁸² BMDHS, m. 56/1,b.

Kıyı devleti MEB üzerinde, tesis, araç-gereç ve yapay ada gibi her çeşit yapılar kurma ve bu yapılardan faydalanma konusunda münhasıran tek yetkilidir.⁸³ Bu yapılar etrafında, 500 metreyle sınırlı olmak üzere güvenlik bölgeleri tesis edilebilir ancak bunların uygun işaretlerle belirtilmesi ve uluslararası hukuka uygun şekilde yapılan seyr-i sefer serbestliğine hâlel getirmemesi gerekmektedir.

Bölge üzerinde kıyı devleti, bilimsel araştırma yapma veya yapılmasına izin verme ile gerekli düzenlemelerin yapılması hususunda tek yetkili ise de; diğer devletlerin ve uluslararası örgütlerin, insanlığın yararına yapacağı faaliyetleri keyfi sebeplerle engellememesi gerekmektedir.⁸⁴ Bununla beraber, eğer üçüncü kişilerin faaliyetleri, deniz tabanının delinmesi, çevrenin kirlenmesi gibi, doğal kaynakların aranması ve işletilmesi ile doğrudan alakalı ise kıyı devletinin izin vermeme hakkı bulunmaktadır.

Çevrenin korunması ve düzenlenmesi hususlarında, kıyı devleti kirlenmeyi önleme ve canlı kaynakların korunmasına yönelik yetkileri bulunmaktadır. Bununla alakalı olarak kıyı devleti, MEB üzerinde, canlı kaynakların işletilmesi ve korunması konusunda kabul edilebilir avlanma miktarını saptamak ve bununla alakalı diğer düzenlemeleri yapmakla yetkilidir.

6. Diğer Devletlere Tanınan Haklar

MEB'de kıyı devletinin hak ve yetkileri, diğer devletlerin bu sulardaki seyr-i sefer serbestliğini⁸⁵ ve deniz tabanına kablo ve boru döşeme haklarını engellememektedir.

Seyr-i sefer serbestliğinin devam etmesi MEB'in üzerindeki su tabakasının uluslararası sular rejimine tabi olmasının bir sonucudur. Paralel olarak, bu alan üzerindeki hava sahasında uçaklar gibi hava araçlarının da uçuş serbestisi bulunmaktadır.

⁸³ BMDHS, m. 60.

⁸⁴ BMDHS, m. 246

⁸⁵ BMDHS, m. 58.

Bahsedilen bu faaliyetlere uygulanan hukuki rejim, esasında açık denizlerde bu faaliyetlere tatbik edilecek kuralların aynısı olup bir hususiyet arz etmemektedir. Bununla beraber, üçüncü devletler, kıyı devletinin uluslararası hukuka aykırı olmayan düzenleyici işlemlerine riayet etmek zorundadır.

Üçüncü devletlere tanınan haklara ek olarak, kıyı devletinin MEB'i üzerinde bölge devletlerinin ayrıca hakları mevcuttur. Bu haklardan yararlanması kabul edilen bölge devletleri; denize kıyısı olmayan devletler⁸⁶ ile coğrafya bakımından elverişsiz devletlerdir.

Coğrafi bakımdan elverişsiz devletlerden anlaşılması gereken, denize kıyıları olmakla beraber kendilerine ait MEB'i olmayan yahut olsa bile bu bölgedeki canlı kaynaklara bağlı bulunmasına karşılık bundan yeterince yararlanamayan devletlerdir.⁸⁷ Ayrıca, kıyı devletinin MEB ilanından önce, uyrukları bu bölgede balıkçılık yapan devletler de bazı koşulların olması kaydıyla canlı kaynaklardan yararlanabilecektir.⁸⁸

⁸⁶ BMDHS, m. 69.

⁸⁷ Hüseyin Pazarcı, **a.g.e.**, s. 412.

⁸⁸ BMDHS, m. 62/3.

İKİNCİ BÖLÜM

DENİZ YETKİ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASI HUKUKU VE ADALAR

I. GENEL OLARAK

Deniz altı sahalarının araştırılması ve işletilmesinin teknolojik anlamda mümkün olmasıyla beraber, devletlerin bu alandaki canlı ve cansız kaynaklardan faydalanabilmeleri mümkün hale gelmiş ve devletler daha geniş deniz alanlarında egemen haklar iddia eder hale gelmişlerdir. Zamanla devletlerin deniz alanlarında egemenlik iddiaları çakışmış ve bu alanların sınırlandırılması gereği hasıl olmuştur. Bu ihtiyacı karşılamak üzere ise deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukuku oluşmuştur. Devletlerin deniz alanları üzerinde çatışan iddialarının çözülmesi ve hangi devlete hangi deniz alanlarının bırakılacağını belirleyen hukuki kurallar bütününe deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukuku denmektedir.⁸⁹

Uluslararası Adalet Divanı, Uluslararası Deniz Mahkemesi ve diğer Tahkim Mahkemelerinin özellikle son yıllardaki kararları incelendiğinde deniz yetki alanlarının aynı esaslarla ve aynı yöntemlerle sınırlandırıldığı görülecektir. Bu anlayışın neticesinde kıta sahanlığının ve münhasır ekonomik bölgenin tek bir hatla birlikte sınırlandırılması ve doğal uzantı esasının yaygınlığının azalarak her iki deniz alanı için de ortak kriter olan mesafe esası ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla, sınırlandırma hukukunda en son geline nokta, kıta sahanlığı ile münhasır ekonomik bölge sınırlandırmasının özünde ayrılmamasıdır. Bu sebeple çalışmamızda, bu iki bölgenin sınırlandırılması ayrı ayrı incelenmeyecektir. Kaldı ki birçok devlet deniz yetki alanları sınırlandırmasında ikili anlaşmalar yapmışlar ve bunu yaparken genellikle hem münhasır ekonomik bölge hem de kıta sahanlığı için tek bir deniz sınırı belirlemişlerdir.

⁸⁹ Nugzar Dundua, “Delimitation of Maritime Boundaries Between Adjacent States”, **United Nations and the Nippon Foundation Fellow**, 2006-2007, (çevirimiçi)
https://www.un.org/Depts/los/nippon/unnff_programme_home/fellows_pages/fellows_papers/dundua_0607_georgia.pdf, s. 3. Erişim Tarihi: 07.08.2020.

Dünya genelinde, devletler arasında adaların yasal statüsü veya sınırlandırma ya etkileri konusunda çeşitli anlaşmazlıklar vardır. Adalardaki ihtilafların varlığı dünya üzerinde çeşitli yerlerde devletler arasında geçmişten günümüze varlığını sürdürmüştür. Uluslararası yargı mercilerince karar verilen sınırlandırma uyuşmazlıklarında da taraf devletlerce ihtilaf konusu genellikle sınırlandırma alanında bulunan ada, adacık ve kayalıklar özelinde olmuştur. Bununla birlikte yeryüzünde bulunan ada, adacık ve kayalıkların çoğu henüz devletler arası ihtilafın konusu olmamıştır. Bu hususta Antarktika güzel bir örnektir. Eğer devletler, egemenliklerinde bulunan Antarktika'ya yakın konumlanmış adalarının kıta sahanlıkları ile Antarktika'nın kıta sahanlığı arasında bir sınırlandırma talep ederlerse bu noktalarda potansiyel çatışmalar çıkabilir.⁹⁰ Örneğin; Fransa'nın Crozet ve Kerguelen adaları, Norveç'in Bouvet adası ve Avustralya'nın Heard, Macquarie ve McDonald adaları teorik olarak böyledir.⁹¹

Yaklaşık 3,5 milyon kilometrekarelik bir alanı kapsayan yarı kapalı Güney Çin Denizi, adalarla ilgili çok sayıda anlaşmazlığa ev sahipliği yapmaktadır. Bu uyuşmazlıkların bazıları, birtakım denizsel oluşumların deniz yetki alanları üretip üretemeyeceği ile; diğerleri çakışan deniz yetki alanlarında devletlerin talepleri ile ve diğerleri ise Çin'in neredeyse tüm deniz alanı üzerindeki hak iddiaları ile alakalıdır.⁹²

Adaların rolleri esasında, devletler arası deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasıyla ilgili anlaşmazlıklarda ortaya çıkmaktadır ve bu bağlamda ortaya çıkan-çıkabilecek çeşitli senaryolar mevcuttur. Bazı durumlarda, bir tarafta saçak adaları (fringing islands) veya düşük gelgit yüksekliği olan bir anakara devleti vardır ve bitişğinde yahut karşısında bulunan devlet ile yapılacak bir sınırlandırmada bu oluşumların esas hatların çiziminde esas nokta olarak kullanılıp kullanılmayacağı ile alakalı problemler ortaya çıkabilir. Diğer durumlarda, bir devletin adası, başka bir devletin anakarasına yakın olabilir ve bu iki ülke arasındaki deniz bölgelerinin nasıl sınırlandırılacağı konusu gündeme gelebilir. Yine başka durumlarda, bir devletin bir adası ile başka bir devletin adasının sınırlandırılması gereken ancak örtüşen deniz

⁹⁰ Sean David Murphy, **a.g.e.**, s. 32.

⁹¹ **a.e.**

⁹² **a.e.**, s.38.

bölgeleri olabilir. Öte yandan, bitişik yahut karşılıklı konumları olan iki devletin anakara topraklarını içeren, hem saçaklı hem de saçaklı olmayan bazı adaları, sınırlandırılacak alanda birbirine karışmış vaziyette olabilir. Hatta bu adalar, iki anakara arasında çizilecek olan eşit uzaklık çizgisinin ters tarafında konumlanmış olabilir. Bütün bu durumlarda, sorunun çözümü, ya taraf devletler arasında müzakere yoluyla ya da üçüncü bir tarafın arabuluculuğunda veyahut uluslararası mahkemeler vasıtasıyla olabilir. Bu sayılan ve daha sayılmayan birçok durumda sınırlandırma yapılırken, tipik olarak uygulanan bazı genel kurallar, ilkeler ve yaklaşımlar vardır ve bazıları özel olarak adalarla ilgilidir.

Adalar üzerinde egemenlik tartışması bir kenara bırakılacak olursa, sınırlandırma hukukunda adalarla ilgili olarak iki önemli husus ortaya çıkmaktadır. Birincisi adaların ne kadar bir deniz yetki alanına sahip olacakları meselesi; ikincisi ise devletler arası deniz sınırı çizgisine ne derece etki edecekleri meselesidir. Bu bölümde deniz yetki alanları sınırlandırma hukuku ve adaların durumu sırasıyla irdelemeye tabi tutulacaktır.

II. DENİZ YETKİ ALANLARI SINIRLANDIRMA HUKUKUNUN KAYNAKLARI

A. Uluslararası Teamül Hukuku

Uluslararası hukukta, teamül (örf ve adet) hukuku kuralının ortaya çıkabilmesi için iki koşulun varlığı aranmaktadır. İlk koşul olarak belli bir yönde sürekli ve istikrarlı bir uygulamanın bulunması, ikinci koşul olarak ise bu yöndeki uygulamanın meşru ve hukuki bir gereklilik olduğu yönünde evrensel bir inancın bulunmasıdır.⁹³ Bu duruma örnek olarak kıta sahanlığı kavramının uluslararası hukukta kabul edilmesi zikredilebilir. İlk defa 1945 yılında Truman Bildirisiyle ortaya çıkan kıta sahanlığı kavramı çok kısa bir süre içerisinde birçok devlet tarafından benimsenmiştir.

1958 tarihli CKSS ve 1982 tarihli BMDHS'nin uluslararası hukukta ortaya çıkmasından önce deniz yetki uyuşmazlıkları teamül hukukuna göre

⁹³ Malcolm Nathan Shaw, **a.g.e.**, s. 62.

çözümlemekteydi. Bu sözleşmelerin de esasen teamül hukukunun kodifikasyonu neticesinde ortaya çıktığı göz önüne alındığında, deniz yetki alanları sınırlandırılması hukukunun temeli teamül hukukudur.⁹⁴ Uluslararası hukukta teamül hukuku devletleri bağlayan asli kaynak olduğundan bu husus, deniz yetki alanları sınırlandırma hukukunda da geçerlidir.

B. Uluslararası Sözleşmeler

Uluslararası sözleşmeler uluslararası hukukun asli kaynaklarından. 1958 tarihli Cenevre’de imza edilen 4 tane Cenevre Sözleşmeleri⁹⁵ ve 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, uluslararası deniz hukukunda cari çok taraflı sözleşmelerdir.

UAD, Libya-Malta davasında, *“uluslararası çok taraflı sözleşmeler, geleneksel uluslararası hukuktan kaynaklanan kuralların kaydedilmesinde ve tanımlanmasında önemli işlevi haiz olsa da, aslında uluslararası teamül hukukunun esas kaynağı öncelikle devletlerin fiili uygulamalarında ve opinio jurislerinde aranır.”*⁹⁶ diyerek esas olanın uluslararası sözleşmelerden ziyade uluslararası teamül hukuku olduğunun altını çizmiştir.

1. 1958 Tarihli Cenevre Sözleşmeleri

Deniz yetki alanları sınırlandırılması hukukunun kodifiye edildiği ilk uluslararası anlaşma 1958 tarihli Cenevre Sözleşmeleridir. Konumuza bağlamında esas olan anlaşma ise Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi’dir.

Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi’nin 6. maddesinin 1. fıkrası, *“Aynı kıta sahanlığının, kıyıları karşı karşıya olan iki ya da daha fazla Devletin ülkesine bitişik olduğu yerlerde, bu devletlere ait kıta sahanlığının sınırı, bu devletler arasında anlaşma ile tespit edilecektir. Anlaşma yoksa ve özel şartlar başka bir sınır hattını*

⁹⁴ İbrahim Gökalp, **Milletlerarası Adalet Divanı’nın Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasına Dair Kararlarında Dikkate Aldığı İlkeler**, İstanbul, Beta Yayınları, 2008, s. 6

⁹⁵ Çalışmamız hazırlanırken, Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi ve Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi esas alınmıştır.

⁹⁶ Libya/Malta, I.C.J. Reports 1985, para. 27.

haklı kılmıyorsa, sınır, her noktası her bir devletin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarına eşit uzaklıkta olan orta hattır.” demekte, aynı maddenin 2. fıkrası ise, “Aynı kıta sahanlığının kıyıları yan yana olan iki devletin ülkesine bitişik olduğu yerlerde, kıta sahanlığının sınırı bu devletler arasında anlaşma ile tespit edilecektir. Anlaşma yoksa ve özel şartlar başka bir sınır hattını haklı kılmıyorsa, sınır, her bir devletin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarından itibaren eşit uzaklık ilkesinin uygulanması suretiyle tespit edilecektir.” demektedir.

Madde metnine göre sınırlandırmada esas olanın devletler arası anlaşma olduğudur. Anlaşmanın sağlanamaması halinde ise özel koşullar başka bir sınırlandırma çizgisini gerekli kılmıyor ise sınırlandırma çizgisi eşit uzaklık yöntemine göre belirlenecektir.

2. 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukukunu kodifiye eden bir diğer uluslararası anlaşma ise Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi’dir.

Tunus-Libya davasında hüküm verildiği sırada, BMDHS henüz yenice tamamlanmış ve devletlerin büyük çoğunluğu tarafından imza edilmişti. Ancak davanın tarafı bu iki devlet sözleşmeye taraf olmadıkları için hangi kuralların uygulanacağı konusunda görüş birlikleri yoktu ve Mahkeme’den bunun belirlenmesini talep etmişlerdi.

Konuyla alakalı olarak Uluslararası Adalet Divanı, 1982 Konvansiyonu’nun, devletlerin ezici bir çoğunluğu tarafından kabul edildiğini ve devletler için büyük önem taşıdığının inkâr edilemeyeceğini; dolayısıyla, UAD’nin görevinin, BMDHS’nin ilgili hükümlerinden hangilerinin ve ne derece, uluslararası teamül hukuku kuralı olarak taraflar açısından bağlayıcı olduğunun belirlenmesi olduğunu belirtmiştir.⁹⁷

BMDHS’de, hakkaniyetli bir çözüm elde etme çabasında olan ilgili devletlere rehberlik edebilecek herhangi belirli bir kriter belirtilmemiş ve esas olarak, ulaştırılması

⁹⁷ Libya/Malta, I.C.J. Reports 1985, para. 27.

gereken hakkaniyetli çözüme önem verilmiştir. UAD’a göre, kıta sahanlığı alanlarının sınırlandırılması için geçerli ilke ve kurallar, hakkaniyetli bir sonuç sağlamaya en uygun olanlarıdır.⁹⁸ Kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırmasında BMDHS’nin 74/1 ve 83/1 maddeleri uygulama alanı bulur.

İlgili sözleşmenin 83. maddesi, kıta sahanlığı sınırlandırmasıyla alakalı olarak “*Kıyıları karşılıklı veya bitişik olan devletler arasında kıta sahanlığı sınırlandırması, hakkaniyete uygun bir çözüm bulmak üzere, UAD Statüsü’nün 38. maddesinde zikredilen uluslararası hukuka uygun olarak anlaşmayla belirlenir*” demekte ve yine aynı sözleşmenin 74. maddesi ise MEB sınırlandırması ile alakalı olarak “*Kıyıları bitişik veya karşı karşıya bulunan devletler arasında münhasır ekonomik bölge sınırlandırması, hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşmak amacıyla, UAD Statüsünün 38. maddesinde belirtildiği şekilde uluslararası hukuka uygun olarak anlaşmayla belirlenir*” demektedir.

BMDHS ulaşılması gereken bir hedef belirlemektedir ki o da hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşmaktır⁹⁹, ancak bunu başarmak için izlenecek yönteme sessiz kalmıştır. Sözleşme kendisini, bir standart belirleme hususunda sınırlamış ve bu standardı belirli içeriklerle donatma yetkisini devletlere veya mahkemelere bırakmıştır.¹⁰⁰

BMDHS m. 83 ve m. 74’e göre sınırlandırma, hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşmak amacıyla, devletler arasında yapılacak anlaşma temelinde belirlenir. İlgili hükümlerdeki “hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşma” amacının yalnızca devletleri değil aynı zamanda yargı ve tahkim organlarını da bağlayan bir hüküm olduğu Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi (ITLOS) tarafından belirtilmiştir.¹⁰¹ Bu hükümler kıyıları karşılıklı veya bitişik devletleri ayırmadığından mahkemeler devletlerin coğrafi durumlarına bakmaksızın aynı kriterleri uygulamıştır.¹⁰²

⁹⁸ Tunisia/Libya, I.C.J. Reports 1982, para. 50.

⁹⁹ BMDHS m. 83/1.

¹⁰⁰ Libya/Malta, I.C.J. Reports 1985, para. 28.

¹⁰¹ Bangladesh/Myanmar, ITLOS Reports 2012, para. 183.

¹⁰² Arbitration Between Barbados and the Republic of Trinidad and Tobago, Relating to the Delimitation of the Exclusive Economic Zone and the Continental Shelf Between Them, Decision of 11 April 2006, para. 315. (çevrimiçi) https://legal.un.org/riaa/cases/vol_XXVII/147-251.pdf, Erişim

BMDHS'nin 74. ve 83. maddelerinin 2. fıkraları ise “Uygun bir süre içinde” herhangi bir anlaşmaya varılamazsa, bu sözleşmedeki uyuşmazlık çözümü usullerine başvurulmasını öngörmektedir.

Bütün devletler BMDHS'ye taraf olmamakla birlikte, Uluslararası Adalet Divanı, Sözleşme'nin 74. ve 83. maddelerinde belirtilen deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına dair ilkelerin uluslararası teamül hukukunun bir yansıması olarak görmektedir.¹⁰³

3. 1958 tarihli Cenevre Sözleşmeleri ile 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin Yarışması

1958 tarihli Cenevre Sözleşmeleri, 1982 tarihli BMDHS'nin yürürlüğe girmesiyle doğrudan yürürlükten kalkmamıştır. BMDHS'nin 311. maddesi, “*Bu Sözleşme, taraf devletler arasında 29 Nisan 1958 tarihli Cenevre Sözleşmeleri üzerinde geçerli olacaktır.*” diyerek hükümlerin çatışması halinde kendi hükümlerinin uygulanacağını belirtmiştir. Anlaşma-eşit uzaklık-özel koşullar yöntemi, Cenevre Kıta Sahaneliği Sözleşmesi'nin 6. maddesinde öngörülen bir sınırlandırma kuralıdır. BMDHS'nin 74 ve 83. maddeleri ise sınırlandırmanın hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşmaya matuf uluslararası hukuka uygun anlaşma yoluyla yapılacağını öngörmüştür.

Madde metinleri incelendiğinde iki sözleşme arasında lafzen bir farklılık olduğu görülecektir. BMDHS, CKSS'de geçerli olan anlaşma-eşit uzaklık çizgisi-özel koşullar kuralını, hakkaniyetli bir çözüme ulaşmak için uluslararası anlaşma yapılması ilkesiyle değiştirmiştir. Kanaatimize göre özünde bu iki sözleşme arasında farklılık bulunmamaktadır. Çünkü, CKSS'de geçerli olan, özel koşulların eşit uzaklık çizgisinin istisnasını oluşturması esasında hakkaniyetli bir çözüme işaret etmektedir.

Tarihi: 06.04.2020 (Bundan sonraki referans gösterimlerinde Barbaros-Trinidad-Tobago Tahkimi olarak anılacaktır.)

¹⁰³ Territorial and Maritime Dispute (Nicaragua v. Colombia), ICJ Reports 2012, para. 139.; Case Concerning Maritime Delimitation and Territorial Questions Between Qatar and Bahrain (Qatar v. Bahrain), Judgement of 16 March 2001, para. 167 vd. (çevrimiçi) <https://www.icj-cij.org/files/case-related/87/087-20010316-JUD-01-00-EN.pdf>, Erişim Tarihi: 03.04.2020. (Bundan sonraki referans gösterimlerinde Qatar v. Bahrain, I.C.J. Reports 2001 olarak anılacaktır.)

C. 1958 Sözleşmesi m.6 ile 1982 Sözleşmesi m.74 ve m.83.

Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6. maddesinin 1. fıkrası, *“Aynı kıta sahanlığının, kıyıları karşı karşıya olan iki ya da daha fazla Devletin ülkesine bitişik olduğu yerlerde, bu devletlere ait kıta sahanlığının sınırı, bu devletler arasında anlaşma ile tespit edilecektir. Anlaşma yoksa ve özel şartlar başka bir sınır hattını haklı kılmıyorsa, sınır, her noktası her bir devletin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarına eşit uzaklıkta olan orta hattır.”* demektedir, aynı maddenin 2. fıkrası ise, *“Aynı kıta sahanlığının kıyıları yan yana olan iki devletin ülkesine bitişik olduğu yerlerde, kıta sahanlığının sınırı bu devletler arasında anlaşma ile tespit edilecektir. Anlaşma yoksa ve özel şartlar başka bir sınır hattını haklı kılmıyorsa, sınır, her bir devletin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarından itibaren eşit uzaklık ilkesinin uygulanması suretiyle tespit edilecektir.”* demektedir.

BMDHS'nin 83. maddesi, kıta sahanlığı sınırlandırmasıyla alakalı olarak *“Kıyıları karşılıklı veya bitişik olan devletler arasında kıta sahanlığı sınırlandırması, hakkaniyete uygun bir çözüm bulmak üzere, UAD Statüsü'nün 38. maddesinde zikredilen uluslararası hukuka uygun olarak anlaşmayla belirlenir”* demektedir ve yine aynı sözleşmenin 74. maddesi ise MEB sınırlandırması ile alakalı olarak da *“Kıyıları bitişik veya karşı karşıya bulunan devletler arasında münhasır ekonomik bölge sınırlandırması, hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşmak amacıyla, UAD Statüsünün 38. maddesinde belirtildiği şekilde uluslararası hukuka uygun olarak anlaşmayla belirlenir”* demektedir.

1. Taraflar Arası Anlaşma Yükümlülüğü

CKSS m. 6 sınırlandırmada uyulması mecburi bir hüküm değildir.¹⁰⁴ Devletler hukuken eşit egemen varlıklardır. İlgili devletler, anlaşmak kaydıyla, kıta sahanlığını istedikleri şekilde sınırlandırma hakkını haizdirler. Bu maddenin önemi, ilgili devletler sınırlandırma hususunda bir anlaşmaya varamadıkları takdirde önem kesb eder.

¹⁰⁴ Selami Kuran, **a.g.e.**, s. 234.

Sınırlandırmanın temelinde Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6. maddesinde de belirtildiği üzere, öncelikle devletler arası anlaşma yatmaktadır. Bu husus Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı davalarında da, “*Taraflar anlaşmaya varmak maksadıyla müzakerelere girmekle yükümlüdürler.*”¹⁰⁵ denilerek teyit edilmiştir. Ancak buradan anlaşmaya varmanın zorunlu olduğu çıkarımı yapılmamalıdır. Müzakere etme yükümlülüğü, görüşmelerin anlaşmayla sonuçlandırılmasını mecburi kılmaz.¹⁰⁶ Bununla birlikte, bu müzakereler, anlaşmanın yokluğunda, belirli bir yöntemin otomatik olarak uygulanmasını sağlamak için olmamalıdır.¹⁰⁷

2. Taraflar Arasında Anlaşmanın Yokluğu

1958 tarihli CKSS'ye göre, anlaşma ile sınırın belirlenmesi için yapılan müzakerelerden devletler bir sonuç elde edemediği takdirde, özel koşullar başka bir sınırın çizilmesini gerekli kılmadığı durumlarda eşit uzaklık çizgisi yöntemi uygulanacaktır. Belirtmek gerekir ki taraflar arasında anlaşmanın yokluğu halinde, 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6. maddesi, otomatik olarak eşit uzaklık çizgisinin çekilmesini gerekli kılmamaktadır. Eşit uzaklık yönteminin tek başına otomatik olarak uygulanması, hakkaniyetli sonuçlar doğurmayabileceğinden bahisle, bu yöntemin “özel koşullar” istisnasıyla birlikte bir sınırlandırma kuralı oluşturduğu ve tek başına kullanılamayacağı, uluslararası yargı kararlarında ve doktrinde belirtilmektedir.¹⁰⁸ Aynı husus BMDHS gereği de geçerlidir. Çünkü Sözleşme'nin kıta sahanlığı sınırlandırmasına ilişkin 83. maddesi ile MEB sınırlandırmasına ilişkin 74. maddesi sınırlandırmada esas olanın hakkaniyetli bir sonuca ulaşmak olduğunu belirtmiştir.

3. Hukuki Vasıfları

UAD'a göre, CKSS'nin 12. maddesi, aynı sözleşmenin 1 ila 3. maddelerini çekince konulabilecek maddelerin dışına çıkardığı için, Sözleşme'nin kendisi, 6. maddenin hükümlerine, çekince yasağı konulan maddelerin sahip olduğu norm yaratan

¹⁰⁵ North Sea Cases, I.C.J. Reports 1969, para. 85.

¹⁰⁶ a.e. para. 87.

¹⁰⁷ a.e. para. 85.

¹⁰⁸ Selami Kuran, a.g.e., s. 234.

hukuki karakteri atfetmiyor gibi görünmektedir.¹⁰⁹ Buradan hareketle, sınırlandırmayla alakalı olan 6. maddenin, farklı ve daha az temel hukuki statüye sahip olduğu ve daha önceden var olan veya mevcut teamül hukukunu yansıtmadığı çıkarımı yapılabilir.¹¹⁰

Öte yandan BMDHS ile alakalı olarak; tüm devletler BMDHS'ye taraf olmamakla birlikte, Uluslararası Adalet Divanı bu sözleşmenin 74. ve 83. maddelerinde bulunan deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına dair ilkelerin uluslararası teamül hukukunun bir yansıması olduğunu vurgulamıştır.¹¹¹ Burada kastedilen ilkeler ise hakkaniyetli sonucu sağlamaya yönelik hakça ilkelerdir ki bunlar ise uluslararası yargı kararlarında geliştirilmiştir.

4. Deniz Yetki Alanlarına Hak Kazanım Esası

Deniz alanları üzerinde devletlerin hak ve yetki sahibi olabilmesi için öncelikle kara denize hakimdir ilkesi çerçevesinde devletlerin denize kıyısının bulunması gerekmektedir.¹¹²

Uluslararası sözleşmeler ile uluslararası teamül hukuku çerçevesinde hak kazanım esası iki temel kriter düzleminde olmaktadır. Bunların biri, jeolojik ve jeomorfolojik veriler temelinde belirlenen doğal uzantı kriteri (natural prolongation) diğeri ise; kıyı devletinin kıyısından itibaren uzaklık temelinde hesaplanan mesafe kriteridir. Doğal uzantı kriteri esas alındığı takdirde kıyı devletinin deniz yetki alanlarına sahip olabilmesi için, anakara kütesinin deniz altında uzantısının bulunması gerekmektedir. Mesafe kriteri esas alındığında ise, coğrafi koşullar dikkate alınmayıp belli genişlikte kıyı devletine deniz yetki alanı tanınmaktadır.

¹⁰⁹ North Sea Cases, I.C.J. Reports 1969, para. 72.

¹¹⁰ North Sea Cases, I.C.J. Reports 1969, para. 66.

¹¹¹ Nicaragua v. Colombia, I.C.J. Reports 2012, para. 139; Qatar v. Bahrain, I.C.J. Reports 2001, para. 167 vd.

¹¹² Case Concerning Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Maine Area (Canada/United States of America), Judgement of 12 October 1984, para. 157. (çevrimiçi) <https://www.icj-cij.org/files/case-related/67/067-19841012-JUD-01-00-EN.pdf>, Erişim Tarihi: 28.04.2020. (Bundan sonraki referans gösterimlerinde Gulf of Maine, I.C.J. Reports 1984 olarak anılacaktır.)

Karasularının ötesindeki tek deniz yetki alanının kıta sahanlığı olduğu dönemde (yani MEB kavramının henüz ortaya çıkmadığı dönemde) hak kazanım esasının temelinde doğal uzantı ilkesi yatmaktaydı zira bu kavramın hukuki anlamda somut olarak ilk kez zikredildiği Truman Bildirisi, kıta sahanlığını coğrafi özellikler temelinde tanımlamıştı.¹¹³ Bu gelişmeden sonra kabul edilen 1958 tarihli Cenevre Sözleşmesi ise kıta sahanlığına hak kazanabilmek için coğrafi kritere ek olarak işletilebilirlik ölçütünü kabul etmiştir.

1982 tarihli BMDHS ise kıta sahanlığına hak kazanımı için 200 metre derinlik kıstasını öngörerek coğrafi özelliklerin ötesinde hak kazanımını kabul etmiştir.¹¹⁴ MEB ise coğrafi bir kavram olmadığından, MEB'in belirlenmesinde geçerli olan tek kıstas mesafe kriteridir.¹¹⁵

Sınırlandırma davalarının ilk olarak ortaya çıktığı dönemde UAD, hak kazanım esasını doğal uzantı prensibi çerçevesinde ele almaktaydı. Fakat, daha yakın tarihli kararlarında UAD, 1982 Sözleşmesi'ne yol açan müzakerelerde, müzakereci devletlerin kıta sahanlığı sınır anlaşmazlıklarını çözmek için kullanılan prensiplerin MEB sınırlandırmasında da aynı olması gerektiğine karar vermesi üzerine, doğal uzantı yaklaşımının dünya topluluğu tarafından reddedildiğini belirtmiştir. Müzakereci devletlere göre kıta sahanlığı sınır anlaşmazlıklarını çözen ilkelerle münhasır ekonomik bölge sınır anlaşmazlıklarını çözen ilkelerin aynı olması gerekmektedir.¹¹⁶

Bu prensipler, MEB anlaşmazlıklarının çözümünde jeolojik veya jeomorfolojik bir yaklaşım kullanma olasılığını dışladığından, UAD artık kıta sahanlığı anlaşmazlıklarına doğal uzantı ilkesinin uygulanmaması gerektiğini düşünmektedir.¹¹⁷ Bununla birlikte, bu değişimin, her anakara kütlelerinin kıta sahanlığı oluşturduğuna dair düşüncenin reddi olarak görülmesi gerekmemektedir.¹¹⁸

¹¹³ Yunus Emre Açıkgönül, **Deniz Yetki Alanlarının Hakça İlkeler Çerçevesinde Sınırlandırılması**, İstanbul, Legal Yayıncılık, 2012, s. 50.

¹¹⁴ Kıta sahanlığının belirlenmesi hususunda detaylı açıklama, çalışmanın 1. bölümünde yapılmıştır.

¹¹⁵ BMDHS m. 57.

¹¹⁶ Jon Van Dyke, **a.g.e.**, s. 66.

¹¹⁷ Libya/Malta, I.C.J. Reports 1985, para. 40.

¹¹⁸ Jon Van Dyke, **a.g.e.**, s. 66.

Libya-Malta davası deniz yetki alanlarına hak kazanımında mesafe kriteri ile doğal uzantı kriteri arasındaki ilişkiyi önemli bir ışık tutmaktadır. Bu davada, Malta mesafe kriteri esasına dayanarak kıta sahanlığı sınırlandırılmasının yapılması gerektiğini belirtmişken; Libya, mesafe kriterinin mevcut dava ile ilgili bir unsur olmadığını ifade etmiştir.¹¹⁹ Hukuki ve pratik sebeplerden dolayı, mesafe kriterinin artık kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge için geçerli olması gerektiğini belirten Mahkeme, bununla birlikte, mesafe kriterinin, doğal uzantı ilkesinin yerine geçmediğini söylemiştir.¹²⁰ Bu bakımdan doğal uzantı kavramı ve mesafe kriteri birbirlerini nakzeden değil tamamlayan unsurlardır ve her ikisi de kıta sahanlığının hukuki konseptinde yer almaya devam etmektedir.¹²¹

UAD bu davada, mevcut uluslararası hukukun, kıyıdan itibaren 200 deniz mili mesafesine kadar, kıyı devletine kıta sahanlığı üzerinde hak iddia etme salahiyeti verdiği için, bu alan üzerindeki deniz yatağının ve toprak altının coğrafi özelliklerine referans yapmak için hiçbir sebep olmadığını belirterek Libya'nın iddiasını reddetmiştir.¹²²

5. Eşit Uzaklık-Özel Koşullar Kuralı

CKSS'nin 6. maddesi, sözleşmeyle sınırlandırma yapılmasını birincil yükümlülük olarak belirledikten sonra, eşit uzaklık yöntemini kullanma yükümlülüğünü ikinci sıraya koyacak şekilde hazırlanmıştır. Kuzey Deniz Kıta Sahanlığı davalarında UAD bu durumu, “*Böyle bir birincil yükümlülük, potansiyel bir genel hukuk kuralı olarak iddia edilen norma olmaması gereken bir önsöz oluşturur.*”¹²³, şeklinde ifade etmiştir. Bir diğer anlatımla ikincil sıraya konan bu hükmün, eşit uzaklık yöntemini uyulması zorunlu bir teamül hukuku haline getirdiği söylenemez.

Bir kuralın uluslararası hukukun genel bir kuralı haline gelmesinden önce genellikle gerekli görülen önemli bir zaman dilimi geçmesi unsuru gerçekleşmese de,

¹¹⁹ Libya/Malta, I.C.J. Reports 1985, para. 40.

¹²⁰ a.e. para. 34.

¹²¹ a.e.

¹²² a.e. para. 39.

¹²³ North Sea Cases, I.C.J. Reports 1969, para. 72.

ilgili kurala çok yaygın ve temsili bir katılım olabilir. Böylece kural teamül hukuku haline gelebilir. Ancak Kuzey Denizi davalarında, Mahkeme, Cenevre Sözleşmesi'ne katılımın saygın derecede iyi olmasına rağmen, bunun bir teamül hukuku için yeterli olmadığını söylemektedir.¹²⁴

Eşit uzaklık yönteminin tek başına otomatik olarak uygulanması, hakkaniyetli sonuçlar doğurmayabileceğinden bahisle, bu yöntemin “özel koşullar” istisnasıyla¹²⁵ birlikte bir sınırlandırma kuralı oluşturduğu ve tek başına kullanılamayacağı uluslararası yargı kararlarında ve doktrinde belirtilmektedir.¹²⁶ Birleşik Krallık-Fransa tahkiminde de bu durum “*CKS Sözleşmesi'nin 6.maddesi, eşit uzaklık yöntemi ve özel koşulları iki ayrı kural olarak formüle etmez*” olarak ifade edilmiştir.¹²⁷ Bu bakımdan, özel koşullar istisnası, eşit uzaklık yönteminin ayrılmaz bir parçasını teşkil eder.¹²⁸

Fakat sözleşmede bu istisnanın kapsamı belirtilmemiş ve hangi ilkeler ışığında uygulanacağı açıklığa kavuşturulmamıştır.¹²⁹ UAD'a göre, 6. maddenin belirttiği özel koşullar istisnası, Mahkeme'ye kıta sahanlığı sınırının belirlenmesi ile ilgili coğrafi ve diğer koşulları takdir etme konusundaki özgürlüğünün altını çizmektedir.¹³⁰ Öte yandan Bowett'e ise göre, 1958 CKSS'nin 6. maddesinde kendine yer bulan “*özel koşullar ışığında belirlenecek olan eşit uzaklık çizgisi*” ibaresi, uygulayıcılar için bir açıklık içermemektedir.¹³¹

BMDHS'de ise gerek kıta sahanlığı gerek MEB sınırlandırmasında hakkaniyetli çözüme ulaşmak bir hedef olarak gösterilmiş ve herhangi bir sınırlandırma yöntemine işaret edilmemiştir.¹³²

¹²⁴ North Sea Cases, I.C.J. Reports 1969, para. 73.

¹²⁵ “*Özel koşullar başka bir sınırlandırmayı haklı kılmyorsa*” ifadesi bunu ifade etmektedir.

¹²⁶ Selami Kuran, **a.g.e.**, s. 234.

¹²⁷ Birleşik Krallık-Fransa Tahkimi para. 68.

¹²⁸ **a.e.**

¹²⁹ Selami Kuran, **a.g.e.**, s. 234.

¹³⁰ Birleşik Krallık-Fransa Tahkimi para. 69.

¹³¹ Derek William Bowett, **The Legal Regime of Islands in International Law**, Oceana Publications, Dobbs Ferry, New York 1979, s. 150.

¹³² BMDHS m. 74 ile m. 83.

a. Hukuki Vasfı

Pozitif hukuk süreçlerinde, eşitlik uzaklık ilkesinin geleneksel hukuk kuralı olarak görülüp görülemeyeceği sorusu açıkta kalmaktadır.¹³³ Kuzey Denizi Kıta Sahanelığı davalarında, Danimarka ve Hollanda, Federal Almanya'nın eşit uzaklık/ özel koşulları kuralını uygulama mecburiyeti altında olduğunu; her ne kadar Federal Almanya Cenevre Sözleşmesi'ne taraf olmasa da bu yöntemin devletlerarası uygulamada teamül hukuku haline geldiğini belirtmişlerdir.¹³⁴

Mahkeme ise, CKSS'nin oluşturulduğu zamana, sözleşmenin etkilerine, sözleşmeden sonraki devlet uygulamalarına bakarak bu ihtilafın giderilmesi gerektiğini belirtmiş¹³⁵ ve *“Sözleşmeye taraf olan devletlerin uygulamalarından, eşitlik ilkesi[eşit uzaklık yöntemi] lehine, uluslararası teamül hukuku olduğu yönünde bir yorum yapılamaz.”*¹³⁶ demiştir. Devamında Mahkeme, eşit uzaklık yönteminin önemli birçok davada olduğu gibi sınırlandırmada en uygun yöntem olduğunu, hemen hemen her koşulda uygulanabileceğini,¹³⁷ başka hiçbir sınırlandırma yönteminin aynı pratik kolaylık ve uygulama kesinliği kombinasyonuna sahip olmadığını¹³⁸; ancak tüm bu olumlu özelliklerin, eşit uzaklık yöntemi kuralını, uyulması zorunlu olan teamül hukuku haline dönüştürmediğini¹³⁹ belirtmiştir.

Eşit uzaklık yönteminin tüm durumlarda uygulanacak zorunlu bir hukuk kuralı olmamasının nedeni, temel hukuk ilkeleriyle uyumlu olmamasından kaynaklanır.¹⁴⁰ Sınırlandırmada esas olan ilkeler, sınırlandırmanın ilgili devletler arasında yapılacak bir anlaşmaya konu olması ve bu anlaşmanın hakça ilkelere uygun olarak gerçekleştirilmesi gerekliliğidir.¹⁴¹ Bu anlayışın devamı olarak BMDHS'nin hazırlanma sürecinde müzakereci devletler, deniz alanları sınırlandırmasında

¹³³ North Sea Cases, I.C.J. Reports 1969, para. 60.

¹³⁴ a.e. para. 37.

¹³⁵ a.e.

¹³⁶ a.e. para. 76, 77, 78.

¹³⁷ a.e. para. 22.

¹³⁸ a.e. para. 23.

¹³⁹ a.e.; Derek William Bowett, a.g.e., s. 148.

¹⁴⁰ North Sea Cases, I.C.J. Reports 1969, para. 85.

¹⁴¹ a.e.

hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşmanın esas olması gerekliliği hususunda mutabık kalmışlardır.

Tunus-Libya davasında, UAD, öncelikle eşit uzaklık yönteminin sınırlandırmaya etkisini değerlendirdikten sonra hakkaniyetsiz bir sonuç çıkması halinde bu yöntemden diğer yöntemler lehine vazgeçmenin doğru bir yaklaşım olmadığını; çünkü eşit uzaklık yönteminin zaten uyulması gereken zorunlu bir hukuk kuralı olmadığını ve diğer yöntemler karşısında özel bir statüsünün olmadığını belirtmiştir.¹⁴² Bu yaklaşıma göre, eşit uzaklık yöntemi ancak ilgili tüm koşulların değerlendirilmesi ve dengelenmesiyle hakça bir sonuç sağlayabilecektir.

III. DENİZ YETKİ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASI

A. Sınırlandırmada Nazara Alınan Bazı Temel İlkeler

1. Hakça İlkeler

Sınırlandırma hukukunun temelinde ve başından bugüne kadarki olan süreçte, karşılıklı anlaşma ve hakça ilkelere (equitable principles) uygunluk olmak üzere iki kavram vardır.¹⁴³

Deniz yetki alanları sınırlandırması hukukunda hakça ilkeler kavramına ilk olarak Harry S. Truman'ın bildirisinde yer verilmiştir. Bildiriye göre ABD'nin kıta sahanlığı başka devletin açıklarına ulaşıyor veya başka bir kıyıdaş devletinkiyile örtüşüyorsa sınırlandırmanın hakça ilkelere uygun olarak yapılacağı belirtilmiştir.¹⁴⁴ Benzer yaklaşım UAD kararlarında da kendine yer bulmuştur. Örneğin Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı davalarında *“Taraflar anlaşma yapıldığı esnada tüm koşulları göz önünde bulundurarak, hakça ilkeleri uygulayarak hareket etmekle yükümlüdürler. Bu amaçla eşit uzaklık yöntemi kullanılabilir ancak diğer mevcut olan yöntemler de tek*

¹⁴² Tunisia/Libya, I.C.J. Reports 1982, para. 110.

¹⁴³ a.e. para. 47.

¹⁴⁴ Proclamation 2667 of September 28, 1945 Policy of the United States with respect to the Natural Resources of the Subsoil and Sea Bed of the Continental Shelf, s. 67. (çevrimiçi) https://www.gc.noaa.gov/documents/gcil_proc_2667.pdf, Erişim Tarihi: 07.08.2020.

*başlarına yahut birlikte uygulanabilir.”*¹⁴⁵ demek suretiyle esas olanın seçilen yöntem değil hakça ilkelere riayet olduğu vurgulanmıştır.

1958 tarihli CKSS’nin 6. maddesinde geçen özel koşullar istisnası da hakça ilkelere zımni bir atıf yapmaktadır. BMDHS’nin sınırlandırma hukukunda benimsediği hakkaniyete uygun bir çözüm anlayışı da esasen bu yaklaşımın bir tezahürüdür.

Hakça ilkelerin sınırlandırma sürecindeki esas rolü, sınırlandırmanın belli bir aşamasında kesin kriterler sağlamak değil, sınırlandırma sürecinin tamamında çatı görev üstlenmektir.¹⁴⁶ Diğer tüm hukuk dallarında olduğu gibi, sınırlandırma hukukunun temelinde de adalet ve iyi niyet kaideleri bulunmaktadır. Bu kaidelerin sınırlandırma hukukunda görünümü ise hakça ilkeler vasıtasıyla olmaktadır.

Genel uluslararası hukukun bir parçası olarak uygulanan hakça ilkelerin normatif karakteri önemlidir, çünkü bu ilkeler yalnızca yargılama veya tahkim yoluyla sınırlandırmayı değil, aynı zamanda, tarafların anlaşma marifetiyle hakça bir sonuca ulaşma amacını da yönetir.¹⁴⁷

Teamül hukukunda sınırlandırmanın temel ilkesi, sınırlandırmanın hakça ilkelere göre yapılmasıdır. Dolayısıyla UAD, hakça sonuçlara ulaşmak amacıyla, sınırlandırmada eşit uzaklık yönteminin kullanılabileceğini ancak sınırlandırılacak alanların coğrafi vafına göre sınırlandırma yöntemlerinin tek tek veya diğer yöntemlerle birlikte kullanılabileceğini kabul etmiştir.¹⁴⁸

Sonuç olarak hakça bir sonuca ulaşmak kaydıyla, devletlerin dikkate alacakları hususlarda yasal bir sınır bulunmamaktadır.¹⁴⁹ Buradan hareketle, Birleşik Krallık-Fransa tahkiminde, Fransa UAD’ın bu görüşüne atıfla, “tek amaç, çok metod” görüşünü savunmuştur.¹⁵⁰ Yani, adil bir sınırlama ile sonuçlanması kaydıyla,

¹⁴⁵ North Sea Cases, I.C.J. Reports 1969, para.85.

¹⁴⁶ Yunus Emre Açıkgönül, **a.g.e.**, s. 66.

¹⁴⁷ Libya/Malta, I.C.J. Reports 1985, para. 46.

¹⁴⁸ North Sea Cases, I.C.J. Reports 1969, para. 85.

¹⁴⁹ **a.e.** para. 93.

¹⁵⁰ Birleşik Krallık-Fransa Tahkimi, para. 83.

sınırlandırma yöntemlerine ilişkin olarak neredeyse sınırsız bir seçim özgürlüğünün, sınırlandırma yapacak devletlere verilmesini önermiştir.

Tunus-Libya davasında, UAD, hakça ilkeler hakkında şu önemli tespiti yapmıştır:

“Hakça ilkelerin uygulanmasının sonucu hakça bir sonuç olmalıdır. Genel anlamda kullanılan bu terminoloji pek tatmin edici değildir, çünkü hem varılacak sonucu hem de bu sonuca ulaşmak için uygulanacak ilkeleri karakterize etmek için aynı kavramı kullanır. Bununla beraber, esas olan sonuçtur; ilkeler amaca bağlıdır. Bir ilkenin hakçalığı, hakkaniyetli bir sonuca varmak amacıyla, sağladığı fayda ışığında değerlendirilmelidir. İlkeler varlığı kendinden menkul olarak hakça değildir, hakçalık ancak çözümün hakçalığına katkı sağlandığı ölçüde kazanılır. Mahkemece belirlenecek ilkeler, hakça bir sonuç elde etme uygunluklarına uygun olarak seçilmelidir.”¹⁵¹

Libya-Malta davasında da Mahkeme, yargı kararlarının, kıta sahanlığı sınırlandırmasının, hakça bir sonuç (equitable result) elde etmek için ilgili tüm şartlar göz önüne alınarak hakça ilkelerin uygulanmasıyla gerçekleştirilmesi hususunda hepsinin aynı noktada olduğunu söyler.¹⁵²

Hakçalığın fonksiyonu, kıta sahanlığı sınırlandırmalarında coğrafyanın tamamen yeniden şekillendirilmesi olmadığı gibi, coğrafyanın ve doğanın eşitsizlik oluşturduğu yerlerde tamamen bir eşitlik oluşturmak değildir.¹⁵³ Hakçalık, kıta sahanlığı ile ilişkisinin eşit olmadığı farklı kıyılar arasında tamamen eşit etkilere sahip olacakları şekilde muamele etmeyi gerektirmez.¹⁵⁴ Bir diğer anlatımla mutlak bir eşitlik anlamına gelmez.¹⁵⁵ Bunun gerektirdiği şey, özel coğrafi koşulların orantısız etkilerinin azaltılmasıdır.¹⁵⁶

¹⁵¹ Tunisia/Libya, I.C.J. Reports 1982, para. 70.

¹⁵² Libya/Malta, I.C.J. Reports 1985, para. 45.

¹⁵³ Birleşik Krallık-Fransa Tahkimi, para. 249.

¹⁵⁴ a.e.

¹⁵⁵ a.e. para. 251.

¹⁵⁶ a.e. para. 249, 251.

Dolayısıyla, hakça ilkelerin uygulanması, UAD’a göre, kendisine, herhangi deniz alanları sınırlandırılması durumunda ilgili koşullara (relevant circumstances) verilecek ağırlığın takdir edilmesi görevini yüklemektedir.¹⁵⁷ İlkelerin takdiri ve uygulanmasında da, Mahkeme’nin, kısıtlandığı *numerus clausus* bir liste bulunmamaktadır.¹⁵⁸

Her deniz yetki alanları sınırlandırılması vakası, kendi somut koşullarında bir diğer vakadan farklılaşmaktadır ve ancak hakça ilkeler müessesesi bu somut koşulların sınırlandırmaya etkisinin derecesini belirleyip sonucun adil olmasını sağlamaktadır.¹⁵⁹

BMDHS’nin 74. ve 83. maddeleri, sahilleri zıt ve bitişik olan devletler arasında yapılacak olan sınırlandırma pratiğini birbirinden farklılaştırmadığından bahisle, uluslararası mahkemeler ve tahkim mahkemeleri coğrafyanın özelliklerinden bağımsız olarak sınırlandırmada aynı kriterleri uygulamıştır.¹⁶⁰

Hakça ilkeler uluslararası yargı kararlarında oluşmuş ve yine aynı mecrada genişleyip gelişmiştir. Konunun açıklığa kavuşması için uluslararası yargı kararlarında oldukça kullanılan belli başlı hakça ilkelere değinmekte fayda vardır.

2. Yakınlık/Bitişiklik Kavramı

Yakınlık kavramı, literatürde kullanılan terminolojide net bir şekilde açıklanmamıştır. Çoğu devlet bildirisinde ve uluslararası sözleşmelerde bu kavram; “yakın”, “kıyıya yakın”, “kıyıdan uzak”, “kıyının önünde”, ... civarında”, “kıyıya komşu”, “bitişik” gibi kesinlik ifade etmeyen, ancak konuyla alakalı makul derecede fikir veren akışkan kavramlarla ifade edilmiştir.¹⁶¹ Bu kavramlardan en yaygın kullanılanı ise “bitişiklik” (proximity) kavramıdır.

Bitişiklik kavramı, başından beri kıta sahanlığı doktrininde istikrarlı bir biçimde kullanılmaktadır. Kavram genel manada yakınlığı ima etmektedir. Yani deniz

¹⁵⁷ North Sea Cases, I.C.J. Reports 1969, para. 53., Libya/Malta, I.C.J. Reports 1985, para. 48.

¹⁵⁸ Libya/Malta, I.C.J. Reports 1985, para. 48.

¹⁵⁹ a.e. para. 76.

¹⁶⁰ Barbaros-Trinidad-Tobago Tahkimi para. 315.; Aynı husus Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi’nin 6. maddesinde belirtilen kıta sahanlığı sınırlamalarında da geçerlidir.

¹⁶¹ North Sea Cases, I.C.J. Reports 1969, para. 41.

yetki alanları sınırlandırılırken her devlete kendine yakın deniz alanının bırakılmasını ifade eder. Ancak, başka devletin kıyılarına yakın olan alanlar üzerinde, herhangi bir devletin kıta sahanlığı haklarını kullanmasını engelleyen mutlak bir kural da değildir.¹⁶² İlkenin mutlak olmaması sınırlandırma yapılırken, doğru koşullar altında önemli bir işlev görürken, her durumda en uygun kriter olmayabileceğidir.¹⁶³ Aksi takdirde bu durum, salt eşit uzaklık yöntemini uyulması zorunlu bir kural haline getirirdi ki bu da UAD tarafından reddedilmiştir. Yani yakınlığa atfedilen değer, her davanın somut koşullarına değişebilecektir.

Kavram doğal uzantı prensibi ile yakından alakalıdır.¹⁶⁴ Buna ek olarak, UAD, Kuzey Denizi davalarında, sınırların belirlenmesinde belirleyici olan etkenin yakınlık prensibi değil doğal uzantı prensibi olduğunu¹⁶⁵ belirtmişse de zamanla doğal uzantı prensibi yerini mesafe esasına bırakmıştır. Bir diğer anlatımla yakınlık ilkesi zamanla önem kazanır hale gelmiştir.

3. Doğal Uzantı İlkesi

Bitişiklik kavramından daha temel olan kavram ise doğal uzantı (natural prolongation) kavramıdır. Kıta sahanlığı ile ilgili kuralların temelinde doğal uzantı ilkesi bulunmaktadır.¹⁶⁶ UAD'a göre bu ilkeyi formüle etmenin birden çok yolu vardır, ancak temel fikir, zaten sahip olunan kara ülkesinin denize doğru uzayan eklentisidir.¹⁶⁷ Denizaltı alanların devlete ait olmasının sebebi, bu alanların kıyı devletine yakın olması değil, esasında kıyı devletinin hakim olduğu bölgenin bir parçası olarak kabul edilmesidir.¹⁶⁸

Bu anlayıştan hareketle, belirli bir denizaltı alanı, bir kıyı devletine diğer kıyı devletinden daha yakın olmasına rağmen kara ülkesinin doğal bir uzantısını oluşturmuyorsa, bu devlete ait kabul edilemez.¹⁶⁹ Libya-Malta davasında taraflar doğal

¹⁶² North Sea Cases, I.C.J. Reports 1969, para. 42.

¹⁶³ a.e.

¹⁶⁴ Birleşik Krallık-Fransa Tahkimi para. 80.

¹⁶⁵ North Sea Cases, I.C.J. Reports 1969, para. 42.

¹⁶⁶ a.e. para. 19; Birleşik Krallık-Fransa Tahkimi para. 77.

¹⁶⁷ North Sea Cases, I.C.J. Reports 1969, para. 43.

¹⁶⁸ a.e.

¹⁶⁹ a.e.

uzantı ilkesinin uygulanması hususunda ihtilafa düşmüşlerdir. Libya, hukuki anlamda kıta sahanlığının doğal uzantı prensibine dayandığını belirtirken; Malta ise, Libya'nın görüşüne katılmakla birlikte, doğal uzamanın artık jeolojik veya batimetrik fiziksel özelliklere atıfla değil, "kıyılara belli bir mesafe"ye referansla tanımlandığını belirtmiştir.¹⁷⁰ Doğal uzantı kavramı, Malta'nın görüşüne göre, tüm jeomorfolojik veya jeolojik özelliklerden bağımsız olarak, kıyıdan sadece 200 mil ötesinde fiziksel bir öneme sahip olan tamamen mekansal bir kavram haline gelmiştir.¹⁷¹

Federal Almanya ile komşu devletleri olan Hollanda ve Danimarka'nın karşı karşıya geldiği Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı davalarında, tarafların kıta sahanlıkları örtüşmektedir. Taraflar burada Mahkeme'den, sınırlandırmada kullanılacak uluslararası hukukta cari ilke ve kuralların belirlenmesini talep etmişlerdir. Mahkeme ise, kıta sahanlığının, devletlerinin kara ülkelerinin doğal uzantısı olduğunu belirttikten sonra, tarafların kara ülkelerinin doğal uzantılarının, birbirlerinin doğal uzantılarına tecavüz etmemesi (non-encroachment) gerektiğini belirterek iki temel ilkeye dikkat çekmiştir.¹⁷²

Birleşik Krallık-Fransa tahkimindeki heyete göre, hem CKSS'nin 6. maddesine "özel koşullar" hükmünün eklenmesinden ve hem de teamül hukukunda hakça ilkelere vurgu yapılmasından dolayı doğal uzantı ilkesinin vasfı mutlak değildir.¹⁷³ Esas olan sınırlandırmanın hakça ilkeler temelinde yapılmasıdır. Bu davada doğal uzantı ilkesinin, kanal adalarının batı ve kuzeybatısında otomatik olarak Fransa lehine kıta sahanlığı oluşturmasını sonuçlamadığı belirtilerek bu hususa işaret edilmiştir.¹⁷⁴ Mahkeme:

“Eğer, bölgenin doğal uzaması ilkesinin gücü mutlak olsaydı, örneğin küçük bir ada, kendisinden nispeten daha büyük bir adaya benzer şekilde, yakındaki devletin anakara kütlelerinin doğal uzaması hakkını engellerdi. Ancak bir devlete ait adaların, başka bir devletin topraklarının doğal bir uzamasını oluşturacak olan kıta

¹⁷⁰ Libya/Malta, I.C.J. Reports 1985, para. 30.

¹⁷¹ a.e.

¹⁷² North Sea Cases, I.C.J. Reports 1969, para. 85.

¹⁷³ Birleşik Krallık-Fransa Tahkimi, para. 191.

¹⁷⁴ a.e. para. 192.

sahanlığında bulunduğu bir durumda, bölgenin doğal olarak uzatılması ilkesi ne tamamen bir kenara bırakılmalı ne de mutlak muamele görmelidir.”¹⁷⁵

diyerek hem adalar özelinde hem de genel sınırlandırma hukuku çerçevesinde önemli bir yaklaşımı dile getirmiştir.

4. Kara Denize Hakimdir

ABD başkanı Truman’ın bildirisinde açıklandığı ve sonrasında da uluslararası hukukta yaygınlaştığı üzere kıta sahanlığı kavramının temelinde *“kıta sahanlığı kıyı devletinin anakara kütlelerinin bir uzantısıdır ve bu sebeple onun egemenliğine dahildir”* anlayışı yatmaktadır. Bu anlayışı özetleyen temel ilke ise *“kara denize hakimdir”*¹⁷⁶ ilkesidir. Kıyı devletinin deniz yetki alanlarına sahip olması, denize sınırının bulunmasına bağlıdır. İlke bir başka açıdan bakıldığında deniz yetki alanlarına hak kazanımı esaslarıyla doğrudan ilintilidir.¹⁷⁷

Kıta sahanlığındaki keşif ve işletim haklarının, uluslararası hukuka göre kıyı devletine ait olması, kıyı devletinin toprak üzerindeki egemenliği sayesinde olmaktadır.¹⁷⁸ Bir diğer anlatımla, kıta sahanlığı hakları hukuken kıyı devletinin toprak egemenliğinin hem bir çıkış noktası hem de otomatik olarak onun tamamlayıcısıdır.¹⁷⁹

UAD Maine Körfezi davasında, hakça ilkelerin sistematik sıralamasının mümkün olmadığını belirttikten sonra sırayla saydığı bazı hakça ilkelerin başında *“kara denize hakimdir”* ilkesini saymış olması ilkenin önemine işaret etmektedir.¹⁸⁰

5. Doğanın Yeniden Şekillendirilmemesi

UAD, sınırlandırmanın, ilke olarak, zaten kıyı devletine ait olan bir alanının sınırlarının belirlenmesini içeren bir süreç olduğunu, bölgenin yeniden

¹⁷⁵ a.e. para. 192-194.

¹⁷⁶ Uluslararası literatürde “land dominates sea” olarak ifade edilir.

¹⁷⁷ Maritime Delimitation in the Black Sea (Romania v. Ukraine), Judgement of 3 February 2009, I.C.J. Reports, para. 67. (çevrimiçi) <https://www.icj-cij.org/files/case-related/132/132-20090203-JUD-01-00-EN.pdf> Erişim Tarihi, 01.05.2020. (Bundan sonraki referans gösterimlerinde Black Sea (Romania v. Ukraine), ICJ Reports 2009 olarak anılacaktır.)

¹⁷⁸ Aegean Sea, I.C.J. Reports 1978, para. 86.

¹⁷⁹ a.e.

¹⁸⁰ Gulf of Maine, I.C.J. Reports 1984, para. 157.

şekillendirilmesi¹⁸¹ demek olmadığını¹⁸² ve denizlere erişimi olmayan bir devlete kıta sahanlığı alanı tahsis edilmesini gerektirmediğini belirtmiştir.¹⁸³ Denizler üzerinde devletlerin kurmuş oldukları egemenlik esasında coğrafi unsurlardan doğmaktadır.¹⁸⁴ Bunun sonucu olarak sınırlandırmanın, devletlerin konumlanmış oldukları coğrafi koşullara en uygun şekilde olması gerekmektedir.¹⁸⁵ Bu ilkeyle ilintili olarak dikkate alınması gereken bir husus, sınırlandırmaya etki edebilecek güvenlik, tarihi haklar gibi tali nitelikteki unsurların hakkaniyetsiz bir sınırlandırmaya yol açmaması gerekliliğidir.

Örneğin, Kuzey Denizi Davalarında, Federal Almanya hariç diğer taraf devletlerin kıyıları uzunluk bakımından orantılıdır yani bir diğer anlatımla bu devletlere doğa tarafından eşit bir muamelede bulunulmuştur. Birinin kıyı şeridi kabaca dışbükey şeklindeyken, Federal Almanya'nın belirgin şekilde konkavdır. UAD bu davada “...Kıyı uzunlukları birbirine kabaca eşitken, sırf bu özel coğrafi koşuldan dolayı bir devletin komşularından büyük ölçüde farklı bir kıta sahanlığı kullanacak olması kabul edilemez bir durumdur”¹⁸⁶ doğanın yeniden şekillendirilemeyeceği hususuna işaret etmiştir. UAD’a göre, önemsiz hususi koşulların sebep olabileceği haksız sonuçların etkisi azaltılmalıdır.¹⁸⁷ Öte yandan, Birleşik Krallık-Fransa tahkiminde, Birleşik Krallık'ın kara kütesinin Atlantik'e doğru, Fransa kara kütesine nazaran biraz daha fazla çıkıntı yapmış olması sebebiyle, Birleşik Krallık'a daha fazla kıta sahanlığı alanı bırakılması, tahkim mahkemesine göre doğal bir sonuçtur.¹⁸⁸ Buradan çıkan sonuç doğanın yeniden şekillendirilemeyeceği ilkesi akılda tutularak her olayın kendi somut vakaları ışığında değerlendirilmesidir.

¹⁸¹ Uluslararası literatürde “refashioning nature” olarak ifade edilir.

¹⁸² North Sea Cases, I.C.J. Reports 1969, para. 18.

¹⁸³ Birleşik Krallık-Fransa Tahkimi para. 101; North Sea Cases, I.C.J. Reports 1969, para. 91; Gulf of Maine, I.C.J. Reports 1984, para. 91.

¹⁸⁴ Yunus Emre Açıkgönül, **a.g.e.**, s. 109.

¹⁸⁵ Case Concerning the Land and Maritime Boundary Between Cameroon and Nigeria, Judgment of 10 October 2002, para. 280. (çevrimiçi) <https://www.icj-cij.org/files/case-related/94/094-20021010-JUD-01-00-EN.pdf>, Erişim Tarihi: 07.08.2020. Bundan sonraki referans gösterimlerinde (Cameroon v. Nigeria: Equatorial Guinea intervening), I. C. J. Reports 2002 olarak anılacaktır.)

¹⁸⁶ North Sea Cases, I.C.J. Reports 1969, para. 91.

¹⁸⁷ **a.e.**

¹⁸⁸ Birleşik Krallık-Fransa Tahkimi para. 244.

6. Kapatmama/Kesmeme

Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı davalarında, “İki veya daha fazla devletin topraklarının, tek bir kıta sahanlığına yaslandığı durumlarda, coğrafi olarak ilgili devletlerin her birinin topraklarının doğal bir uzantısının, diğerinin doğal uzantısına tecavüz etmemesi gerekmektedir, bu sonuç doğrudan CKSS’nin 6. maddesinden kaynaklanmaktadır ve bu kural yalnızca iki veya daha fazla devletin kıta sahanlığını paylaştığı durumlarda uygulanır.”¹⁸⁹” demek suretiyle ilke¹⁹⁰ ilk kez burada anılmıştır.

İlke esasen, kıyı devletinin yakınında bulunan deniz bölgesinin diğer kıyı devletlerine bırakılmasını önleme amacını taşımaktadır. İlkenin icra edilmesi ise hak kazanım esasının ne olduğuna göre değişiklik arz eder. Örneğin yukarıda bahsi geçen davada olduğu gibi hak kazanımın doğal uzantı prensibi olduğu durumlarda, ilkenin sağladığı şey, bölgenin yakınlık-uzaklığına bakılmaksızın, her devlete kendi doğal uzantısının diğer devletçe kesilmeden o devlete verilmesiyle, mesafe kriterinin esas alındığı hak kazanım esasında, ilkenin sağladığı şey yakın olan deniz bölgesinin yakın devlete bırakılmasıdır.

Bu ilke bahsi geçen davada, doğal uzantının kesilmemesi gerektiği belirtilerek Mahkemece uygulanmış, sonraki içtihatlarda ise kapatmama-kesmeme şeklinde belirtilerek deniz uzantısının kapatılmaması ve kıyını genel projeksiyonunun kesilmemesi şeklinde uygulanmıştır.¹⁹¹

7. Orantılılık İlkesi

Sınırlandırmada dikkate alınması gereken bir diğer ilke, ilgili devletlere bırakılacak kıta sahanlığının kapsamı ile sınırlandırmaya konu kıyı şeritlerinin uzunlukları arasında ortaya çıkması gereken makul derecede orantısallık unsurudur.¹⁹² Öte yandan, Birleşik Krallık-Fransa arasındaki tahkimde mahkeme, bu durumun

¹⁸⁹ North Sea Cases, I.C.J. Reports 1969, para. 85.

¹⁹⁰ Uluslararası literatürde “non-encroachment” olarak ifade edilir.

¹⁹¹ Yunus Emre Açıkgönül, **a.g.e.**, s. 126.

¹⁹² North Sea Cases, I.C.J. Reports 1969, para. 98. Mahkemenin karar verdiği sırada MEB kavramı hukuken yok idiyse de aynı husus MEB sınırlandırmasında da geçerlidir.

yalnızca Kuzey Denizi Kıta Sahanelığı davalarına mahsus olduğunu belirtmiş ve orantılılık ilkesinin yalnızca spesifik coğrafi özelliklere bağlı olmayan bilakis hakça ilkelere uygun bir sınırlamayı içsel¹⁹³ daha geniş bir kapsamı olan kavram olduğunu ifade etmiştir.¹⁹⁴ Yani orantılılık ilkesinin iki yönü bulunmaktadır. Birincisi, sınırlandırma sonucunda taraf devletlere bırakılacak deniz yetki alanları ile bu devletlerin sahip oldukları kıyı uzunlukları arasındaki oranın dengeli olmasını test etmektir. Bu testten sonra sınırlandırmada belirlenmiş hattın kaydırılmasının gerekli olup olmadığının belirlenecektir. İkincisi ise bu oranın göz ardı edilip bağımsız bir ilgili koşul olarak orantılılığın kullanılmasıdır.

İlkenin birinci yönüyle alakalı olarak Tunus-Libya davası örneği verilebilir. Tunus-Libya davasında, UAD, tarafların sınırlandırmada dikkate alınan ilgili kıyı uzunluklarının oranının 31/69, düz esas hat sistemiyle oluşturulan çizgilerin oranının 34/66 ve taraflara ayrılan kıta sahanlığı alanları oranlarının Tunus lehine, yaklaşık 40/60 olduğunu belirterek orantılılık ilkesinin gereklerinin karşılandığını belirtmiştir.¹⁹⁵ Fakat önemle belirtmek gerekir ki bu orantılılık testi kesin bir matematiksel hesabı içermemektedir.¹⁹⁶ Test diğer unsurlar çerçevesinde belirlenecek olan sınırlandırma hattının önemli ölçüde orantısızlığa yol açmamasını temin etmektir.

Kıyıların uzunlukları arasındaki herhangi bir eşitsizliği yahut farklılığı değerlendirebilmek için, ilk önce yapılması gereken şey sınırlandırmada dikkate alınacak ilgili kıyıların belirlenmesi gerekmektedir.¹⁹⁷ Sınırlandırma sonunda orantılılık testinin yapılabilmesi ve dolayısıyla sınırlandırmanın hakkaniyetli bir sonuca ulaşması için hangi kıyıların ilgili kıyı olacağı sorunu kesin olarak cevaplanması gereken bir sorudur.¹⁹⁸

UAD orantılılık ilkesini, bahsi geçen ikinci yönüyle alakalı olarak, Libya-Malta davasında, kıyılardaki bir çarpıklığın ilgili kıyı ülkeleri arasındaki kıta

¹⁹³ Birleşik Krallık-Fransa Tahkimi para. 99.

¹⁹⁴ a.e., para. 98.

¹⁹⁵ Tunusia/Libya, I.C.J. Reports 1982, para. 131.

¹⁹⁶ Case Concerning Maritime Delimitation in the Area Between Greenland and Jan Mayen (Denmark v. Norway) Judgement of 14 June 1993, para. 69., (çevrimiçi) <https://www.icj-cij.org/files/case-related/78/078-19930614-JUD-01-00-EN.pdf>, Erişim Tarihi: 08.08.2020.

¹⁹⁷ Libya/Malta, I.C.J. Reports 1985, para. 66.

¹⁹⁸ a.e. para. 67.

sahanlığının hakkaniyetsiz bir biçimde sınırlandırılmasına yol açıp açmayacağını belirlenmesinde kullanmıştır.¹⁹⁹

Sınırlandırmada kullanılacak metodun belirlenmesinde de orantılılık ilkesi önemli bir rol oynamaktadır. UAD, Kuzey Denizi davalarında, orantılılık ilkesiyle amaçladığı şeyin, sınırlandırmada uygun olmayan bir yöntemin kullanılmasından kaynaklanabilecek bozukluk ile orantısızlığı tespit etmek ve düzeltmek için araç olarak kullandığını belirtmiştir.²⁰⁰

Orantılılık ilkesi, diğer hakça ilkelerle sıkı bir ilişki içindedir. Örneğin, UAD Libya-Malta davasında “*esasinda orantılılık faktörü, doğaya saygı duyulması gerekliliğini ifade eden hakça ilkedен kaynaklanmaktadır.*²⁰¹ Aynı zamanda, karşılaştırıldığında büyük ölçüde benzer olan kıyıların, belirli bir yöntemin teknik garipliği nedeniyle farklı muamele görmemesi gerekir.”²⁰² diyerek orantılılık ilkesinin doğanın yeniden şekillendirilemeyeceği ilkesi ile olan alakasını ortaya koymuştur. Bu durumla benzer olarak, orantılılık ilkesi, denize erişimi kısıtlı olan bir devletin durumunu daha iyileştirme amacıyla kullanılamaz. Yine benzer şekilde ilkenin, her devlete eşit deniz alanı bırakacak şekilde saf eşitliği sağlamak (test of equity) amacıyla kullanımı, bu ilkenin çok ötesine geçmektir.²⁰³ Aksi takdirde, orantılılık ilkesi, deniz yetki alanları üzerinde hak kazanımına esas teşkil edecektir ki bu da yerleşik uluslararası hukuk ilkelerine aykırıdır.²⁰⁴

8. Hak ve Nisfet (Ex Aequo Et Bono)

Hakkaniyetin iki yüzü bulunmaktadır. Biri hukuksal yönü yani uluslararası literatürde ifade edildiği şekilde infra legem yönüdür. Diğeri ise hukuk dışı yönü uluslararası literatürde contra legem olarak ifade edilen yöndür. Uluslararası hukuk doktrininde hukuksal adalete “hakça ilkeler”, hukuk dışı adalete ise “hak ve nisfet” (ex aequo et bono) adı verilmektedir.²⁰⁵ Hakça ilkelerin uygulanmasının söz konusu

¹⁹⁹ Libya/Malta, I.C.J. Reports 1985, para. 67.

²⁰⁰ North Sea Cases, I.C.J. Reports 1969, para. 101

²⁰¹ Libya/Malta, I.C.J. Reports 1985, para. 56.

²⁰² a.e.

²⁰³ a.e., para. 58.

²⁰⁴ a.e. para. 56, 58.

²⁰⁵ Yunus Emre Açıkgönül, a.g.e., s. 60.

olduğu durumlarda hukukun şekli yönüne katı bir şekilde uyulması gerekirken²⁰⁶ hak ve nısfete göre karar verilirken, yargı makamlarının hukukun şekli yönünü sert şekilde uygulamaları gerekmemektedir. Hakça ilkelerin uygulanması, ex aequo et bono kararından ayırt edilmelidir.²⁰⁷

Tunus-Libya davasında UAD ex aequo et bono ile alakalı olarak şu değerlendirmede bulunmuştur:

*”Hakça ilkelerin uygulanması, ex aequo et bono’ ya göre karar vermekten farklıdır. Mahkeme’nin bu kararı verebilmesi yalnızca tarafların karşılıklı rızasıyla olabilir. Ex aequo et bono marifetiyle Mahkeme’nin karar vermesi durumunda hukuki kuralların katı şekilde uygulanması devre dışı bırakılmış olur. Uluslararası hukukun bir parçası olarak hakça ilkeleri uygulamak ve hakça bir sonuç üretmek için ilgili gördüğü çeşitli hususları, mahkeme dengelemek zorundadır. Davadaki her bir unsura atfedilecek olan ağırlık hususunda katı kurallar olmasa da bu bir takdir veya uzlaşma uygulaması olmaktan çok uzaktır; ve de dağıtıcı adalet uygulaması değildir.”*²⁰⁸

9. İlgili Koşullar

Deniz yetki alanları sınırlandırması hukukunda nihai amaç hakkaniyetli bir çözüme ulaşmaktır. Hakkaniyetli sonuca varmak ise, sınırlandırma esnasında tüm ilgili koşulların dikkate alınmasıyla mümkün olmaktadır. Devletlerarası her sınırlandırma ihtilafı kendine mahsus özelliklere sahip olduğundan ilgili koşulların değerlendirilmesi hakkaniyetli sonuca ulaşmak için elzemdir. Bu itibarla ilgili koşullar, hakkaniyetli bir çözüme ulaşmada önemli bir araç konumundadır.²⁰⁹

1958 CKSS’nin 6. maddesinde belirtilen “özel koşullar” ifadesi, UAD’ın yorumuyla, mahkemeye, kıta sahanlığı sınırının belirlenmesi ile ilgili coğrafi ve diğer ilgili koşulları takdir etme konusundaki özgürlüğünün altını çizmektedir.²¹⁰ Her ne kadar, BMDHS’nin deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasıyla alakalı maddelerinde

²⁰⁶ UAD’ın ifade ettiği üzere, muhakemede hakça ilkelerin kendi içinde belli ölçüde esneklik bulunmaktadır.

²⁰⁷ North Sea Cases, I.C.J. Reports 1969, para. 88.

²⁰⁸ Tunisia/Libya, I.C.J. Reports 1982, para. 71.

²⁰⁹ Yunus Emre Açıkgönül, **a.g.e.**, s. 148.

²¹⁰ Birleşik Krallık-Fransa Tahkimi para. 69.

ilgili koşullar lafzen yer almasa da deniz yetki alanları sınırlandırma sürecinde önemi azalmadan devam etmektedir.²¹¹ Taraf devletlerin, birçok UAD ve tahkim mahkemeleri yargılamalarında, ilgili koşullar ışığında sınırlandırma yapılmasını istemeleri bunun bir tezahürüdür.

Bölgenin belirli koşullarının dikkate alınmadan yapılacak bir sınırlandırmada hakkaniyetli bir çözüm elde etmenin neredeyse imkansız olduğu UAD tarafından ifade edilmiştir.²¹² İlgili koşullar müstakil bir sınırlandırma müessesesi olmaktan ziyade, hakça ilkelerin uygulanmasında tamamlayıcı bir işlev görmüştür.²¹³ Hakça ilkeler uygulanırken ilgili koşullara sürekli olarak atıf vardır yani, ilgili koşullar hakça ilkelerin kapsamını belirleyip icrasını temin etmektedir.²¹⁴

İlgili koşullar ile eşit uzaklık yönteminin tamamlayıcısı olarak zikredilen özel koşulların kapsamına ilişkin farklı yorumlar mevcuttur. Bununla birlikte uluslararası yargı organları bunları aynı şekilde yorumlamakta ve uygulamaktadır. Çünkü iki müessese de hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşılması amacıyla kullanılmaktadır. İlgili koşulların, sınırlandırmada çizilecek olan geçici eşit uzaklık çizgisinin kaydırılarak, sınırlandırmanın hakkaniyete uygun olmasını temin etmek²¹⁵ ve sınırlandırma esnasında kullanılacak yöntemi belirlemek gibi iki fonksiyonu bulunmaktadır.²¹⁶

Uluslararası yargı mercileri ilgili koşul/ özel koşulların bir listesini sunmamış olsa da, ilgili davalar ve devletlerin anlaşmaları temelinde bazı sınıflandırmalar yapılabilir.²¹⁷ Sınırlandırma hukukunda dikkate alınan birçok ‘ilgili koşul bulunmaktadır. Devletlerin uygulamaları, coğrafi unsurların çoğu durumda, deniz

²¹¹ Nugzar Dundua, **a.g.e.**, s. 55.

²¹² Tunisia-Libya, I.C.J. Reports 1982, para 71-72.

²¹³ Malcolm David Evans, “Maritime Delimitation and Expanding Categories of Relevant Circumstances”. **The International and Comparative Law Quarterly**. Vol. 40, No. 1, January 1991, s. 3. (çevrimiçi) <https://www.jstor.org/stable/pdf/760072.pdf?refreqid=excelsior%3A65222a712916a9ec020d01721de082eb>, Erişim Tarihi: 02.05.2020.

²¹⁴ Nugzar Dundua, **a.g.e.**, s. 54.

²¹⁵ Birleşik Krallık-Fransa Tahkimi kararının 197.paragrafında, Mahkeme, “*Sınırlandırma, tüm ilgili koşullar ışığında hakkaniyetli ve adil olmalıdır.*” diyerek bu hususa dikkat çekmiştir.

²¹⁶ Malcolm David Evans, **a.g.e.**, s. 4-5.

²¹⁷ Sami Doğru, “Doğu Akdeniz’de Hidrokarbon Kaynakları ve Uluslararası Hukuka Göre Bölgedeki Kıta Sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge Alanlarının Sınırlandırılması”, **TBB Dergisi**, 119, 2015, s. 527. (çevrimiçi) <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2015-119-1503>, Erişim Tarihi: 02.05.2020

yetki alanları anlaşmaları imzalanırken dikkate alınan ana ilgili koşullar olduğunu göstermektedir.²¹⁸

BM'nin, deniz sınırlandırma hukukunda yayınladığı el kitabında ilgili durumlar belli sınıflandırmalar halinde açıklanmıştır.²¹⁹ Buna göre ilgili durumlar coğrafi ve coğrafi olmayan ilgili durumlar olmak üzere iki genel başlık altında toplanabilir. Coğrafi ilgili durumlar arasında, sınırlandırılacak alanın coğrafi yapısı, kıyının konfigürasyonu, ilgili kıyı şeritlerinin uzunlukları, kıyıların konkav-konveks yapısı, adalar ile kayalıklar, esas noktalar, deniz yatağı ve toprak altının jeolojik ve jeomorfolojik özellikleri, hidrokarbon kaynakları ile balıkçılık kaynakları, üçüncü devletlerin varlığı; coğrafi olmayan faktörler arasında ise, ekonomik faktörler, taraf devletlerin siyasi ve güvenlik politikaları sayılabilir.

Hangi özelliklerin sınırlandırmada ilgili koşul olarak alınacağı ise her sınırlandırma ihtilafının somut özelliklerine göre değişmektedir. Örneğin, Tunus/Libya davasında, Gabes körfezinin varlığı nedeniyle Tunus'un genel kıyı şeridinde meydana gelen bariz değişikliğin, sınırlandırmada dikkate alınmaması halinde ortaya çıkacak sonucun hakkaniyetsiz olacağına karar verilmiştir.²²⁰ Birleşik Krallık-Fransa Tahkimi'nde ise *"Her bir devletin sahil şeridindeki düzensizliklerin etkileri, genel olarak, diğerinin sahil şeridindeki düzensizliklerin etkisiyle dengelenir ve bu nedenle çizilecek ortay hat, taraflar arasında genel olarak eşit bir sınırlamaya yol açar."*²²¹ demek suretiyle, tarafların kıyılarında benzer ölçüde dengesizliklerin olması halinde bunların sınırlandırmada göz ardı edilebileceği, yani ilgili koşul olarak nazara alınmayacağı vurgulanmıştır.

B. Sınırlandırma Yöntemleri

Deniz alanları sınırlandırmasında esas olan hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşmaktır. Fakat devletlerarası uygulamada bu amaca ulaşmak üzere farklı yöntemler kullanıldığı görülmektedir. UAD ilgili kararlarında bu hususa kısaca yer ayırmıştır.

²¹⁸ Handbook on the Delimitation of Maritime Boundaries, **Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea Office of Legal Affairs**, United Nations, New York, 2000, s. 25.

²¹⁹ **a.e.**, s. 25-46.

²²⁰ Tunisia/Libya, I.C.J. Reports 1982, para. 122-124.

²²¹ Birleşik Krallık-Fransa Tahkimi, para. 103.

Buna göre:²²² 1) Thalweg olarak bilinen en derin su hattı yöntemi, 2) Eşit uzaklık çizgisi yöntemi, 3) Kıyılara yahut kıyıların genel istikametine çizilen dik hatlar. d) Enlem yahut boylam derecesi kullanılan ortak olan noktalar sistemi.

Mevcut kıta sahanlığı doktrininde, başından sonuna kadar değişmemiş olan 2 temel inanç bulunmaktadır:²²³ Birincisi, tek bir sınırlandırma yönteminin her koşulda tatmin edici olmadığı ve bu yüzden sınırlandırma ihtilafının anlaşma yahut tahkim yoluyla çözülmesi gerektiği; ikincisi ise, sınırlandırmanın hakça ilkeler temelinde hakkaniyetli bir sonuca ulaşmak üzere yapılmasıdır.

Birinci inancın gereğine uygun olarak, Uluslararası Hukuk Komisyonu, Cenevre Sözleşmesi'nin hazırlık aşamasında devletlerarası anlaşmaya öncelik verdi ve ikinci inancın gereğine uygun olarak özel koşullar lehine istisna getirdi.²²⁴ Ama hazırlık aşamalarının kayıtlarına göre, bu yumuşatmaya rağmen, eşit uzaklık yönteminin tüm durumlarda eşitliği sağlayıp sağlamadığı hususunda şüpheler devam ediyor görünmekteydi.

Bu nedenle, sınırlandırmanın 1958 tarihli CKSS²²⁵ veya teamül hukuku kuralları çerçevesinde yapılıp yapılmadığına bakılmaksızın, sınırlandırmada hangi metodun veya metodların seçileceği, sınırlandırmanın hakça ilkelere (equitable principles) uygunluğu temel normu ışığında belirlenmelidir.²²⁶ Bu bilgiler ışığında, sınırlandırma esnasında hangi yöntemin kullanılacağı hususunda uluslararası hukukta bağlayıcı bir kural bulunmamaktadır.

1. Eşit Uzaklık Çizgisi

Eşit uzaklık çizgisi, bir ülkenin, hem kendisini hem de karşı kıyısında bulunan devleti ilgilendiren kıta sahanlığında bulunan, diğer ülke kıyısına daha yakın olan bir noktadan karşı ülke lehine vazgeçmesi olarak tanımlanır.²²⁷ Eşitlik uzaklık çizgisi,

²²² Gulf of Maine, I.C.J. Reports 1984, para. 159.; North Sea Cases, I.C.J. Reports 1969, para. 50.

²²³ North Sea Cases, I.C.J. Reports 1969, para. 55.

²²⁴ a.e.

²²⁵ Mahkeme'nin karar verdiği dönemde BMDHS imzalanmamış olmakla birlikte BMDHS de bu kapsamda değerlendirilmelidir.

²²⁶ Birleşik Krallık-Fransa Tahkimi, para. 97.

²²⁷ North Sea Cases, I.C.J. Reports 1969, para. 6.

karşı devletler arasında ortay hat olurken, kıyıları bitişik devletler arasında yanal hat olacaktır.²²⁸ Belirtmek gerekir ki bu iki çizgi teknik manada aynı anlama gelmektedir, fark sınırlandırma yapılacak bölgedeki devletlerin karşılıklılık ya da bitişiklik durumlarına göre isimlendirme bazında ortaya çıkmaktadır. Eşit uzaklık yöntemi ve bunun bazı varyasyonları, birçok devlet tarafından, kıta sahanlığı sınırlandırmalarında uygulanmıştır.²²⁹ Benzer şekilde uluslararası yargı kararlarında da genel olarak eşit uzaklık yönteminin tercih edildiği görülmektedir.

a. Yanal Hat (Lateral Line)

Uluslararası mahkeme kararlarında, kıyıları bitişik devletler arasında çizilecek olan eşit uzaklık çizgisine yanal hat (lateral line) denmektedir.

Her ne kadar, Birleşik Krallık-Fransa Tahkimi'nde, “... *hakkaniyetli çözüme (equitable result) ulaşmanın bir yolu olarak, eşit uzaklık yöntemi (equidistance method) kullanımının uygunluğunun takdir edilmesinde, bitişik devletler arasında çizilecek yanal hat ile, karşıt devletler arasında çizilecek ortay hat arasındaki farka dikkat edilmelidir.*”²³⁰ denmişse de sınırlandırmanın hakkaniyetli veya hakkaniyetsiz karakteri, taraf devletlerin yasal anlamda “bitişik” veya “karşılıklı” olarak tanımlanmasından değil, somut olaydaki mevcut coğrafi karakterden kaynaklanmaktadır.²³¹ Tahkim mahkemesinin bu farka dikkat çekmesinin sebebi ise, bitişik devletler arasındaki sınırlandırmanın, karşılıklı devletler arasındaki sınırlandırmaya nazaran hakkaniyetsizliğe daha meyilli olması, yani, eşit uzaklık çizgisinin, denize doğru uzadıkça yaptığı açının, otomatik olarak²³² büyüyerek devam etmesidir.²³³ Bu nedenle, kıyıları bitişik devletler arasında yanal bir sınırlamada ortaya çıkacak sorunlar, karşıt devletler arasındaki bir sınırlamada ortaya çıkacak sorunlara göre daha fazladır.²³⁴ Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davalarında olduğu gibi Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun da en çok zorlandığı konu, kıyıları bitişik

²²⁸ North Sea Cases, I.C.J. Reports 1969, para 6.

²²⁹ Birleşik Krallık-Fransa Kıta Tahkimi, para. 85.

²³⁰ a.e., para. 97.

²³¹ a.e., para. 239.

²³² North Sea Cases, I.C.J. Reports 1969, para.89.; Birleşik Krallık-Fransa Tahkimi para. 95.

²³³ Birleşik Krallık-Fransa Tahkimi para. 239.

²³⁴ a.e. para. 90.

devletler arasında çizilecek yanal sınıra ilişkin düzenlemeydi. Zira adil olmayan bir sınırlandırmanın olumsuz etkisi, kıta sahanlığının açık denizlere doğru uzandığı yerlerde, otomatik olarak büyüyecektir. Ortay hat, karşılıklı devletler arasında, her bir devletin kendi doğal uzantısı olarak kabul edilebilecek alanlarda eşit bir sınırlandırma yaparken; yanal hat genellikle, bir ülkenin doğal uzantısını, diğer bir ülkeye bırakmaktadır.²³⁵ Bu durum ise coğrafyadan kaynaklanmakta; sınırlandırmanın otomatik olarak hakkaniyetliliğine zarar vermemektedir.

b. Ortay Hat (Median Line)

Uluslararası mahkeme kararlarında, kıyıları karşılıklı devletler arasında çizilecek eşit uzaklık çizgisine ortay hat (median line) denmektedir.

Bitişik devletler arasında çizilen yanal hattın aksine, karşılıklı devletler arasında çizilecek ortay hat nispeten daha kolay bir sınırlandırma problemidir.²³⁶ Bu sınırlandırma çeşitli açılardan, yanal sınırlandırma hattına göre farklılık göstermektedir.²³⁷

Karşılıklı devletler arasında çizilecek olan ortay hat, normal şartlarda, her bir devlete eşit ölçüde kıta sahanlığı alanları bırakacak ve hakça ilkelere(equitable principles) uygun bir sınırlandırma oluşturacaktır.²³⁸ Ancak bunun sebebi, karşılıklı uzanan kıyıları arasında uygulanacak eşit uzaklık çizgisinin, geometrik etkisinden kaynaklanmaktadır.²³⁹ Yani, sınırlandırmanın adil karakteri, durumun karşılıklı devletlerin, yasal anlamda “karşılıklı olarak” tanımlanmasından değil, gerçek coğrafi karakterlerinden kaynaklanmaktadır.²⁴⁰

Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi’nin 6. maddesinin 1.²⁴¹ ve 2.²⁴² fıkralarında belirtilen sınırlandırma kuralları esastır. Hem Sözleşme’de hem mahkeme

²³⁵ Birleşik Krallık-Fransa Kıta Tahkimi, para. 58.

²³⁶ **a.e.**

²³⁷ **a.e.**, para. 79.

²³⁸ **a.e.**, para. 182, 239.

²³⁹ **a.e.**, para. 239.; North Sea Cases, I.C.J. Reports 1969, para. 58.

²⁴⁰ Birleşik Krallık-Fransa Tahkimi para. 239.

²⁴¹ Kıyıları karşılıklı olan devletlerle ilgili düzenlemeyi içerir.

²⁴² Kıyıları bitişik olan devletlerle ilgili düzenlemeyi içerir.

kararlarında²⁴³ kıyıları karşılıklı ve bitişik devletlerin durumları arasındaki farka yapılan vurgu, hukuki anlamda bir farkı değil, mevcut coğrafi koşullardaki farklılığı yansıtmaktadır.²⁴⁴

Belirli coğrafi koşullarda, sıklıkla karşılaşıldığı üzere, eşit uzaklık yöntemi, tartışmasız eşitsizliğe yol açabilmektedir.²⁴⁵ Örneğin; kıyı şeridindeki en ufak düzensizlik, eşit uzaklık çizgisi sebebiyle, otomatik olarak büyüyebilmektedir. Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı davalarında da görüldüğü üzere, konkav veya konveks kıyı şeritlerinin olduğu bölgede eşit uzaklık yönteminin uygulanması, sınırlanacak alanın denize doğru uzadığı yerlerde düzensizlikleri artıracaktır ve sonucunda makul olmayan sonuçlar ortaya çıkabilecektir.²⁴⁶

UAD'a göre coğrafi alanın kendine has doğal özelliklerinin, sınırlandırmaya olumsuz etkisinin, mümkün olduğunca telafi edilmesi yahut düzeltilmesi gerekmektedir.²⁴⁷ Bu tür coğrafi koşulları göz ardı ederek yalnızca eşit uzaklık çizgisine dayanan bir sınırlamanın getirdiği belirgin sadeleştirme eşitsiz bir sonuç doğuracaktır.²⁴⁸ Bununla beraber, hiçbir sınırlama yönteminin bu tür sonuçları önleyemeyeceği ve hepsinin bu tür haksızlıklara yol açabileceği öne sürülmüştür.²⁴⁹ Bu görüşü, önemli olanın sınırlama yöntemini belirlemek değil, tek bir amaç arayışının gerekli olduğu fikri olduğu güçlendirir ki o da hakça sonucu sağlayan sınırlandırmadır.²⁵⁰

Örneğin eşit uzaklık yöntemi, yakınlık prensibine dayandığı ve bu nedenle sadece önemli sayılabilecek kıyı noktaları tarafından etkilendiği için, bariz biçimde düzensiz veya içbükey yahut dışbükey kıyılarda orantısız sonuç verebilir.²⁵¹ Bu tarz coğrafi koşullarda, saf eşit uzaklık yöntemi, kıyının dikkate değer şekillerini

²⁴³ Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı davaları buna bir örnektir.

²⁴⁴ Birleşik Krallık-Fransa Tahkimi para. 238.

²⁴⁵ North Sea Cases, I.C.J. Reports 1969, para. 89.

²⁴⁶ a.e.

²⁴⁷ a.e.

²⁴⁸ a.e.

²⁴⁹ a.e., para. 92.

²⁵⁰ North Sea Cases, I.C.J. Reports 1969, para. 92.

²⁵¹ Libya/Malta, I.C.J. Reports 1985, para. 56.

hesaplama dışında tutarken, aynı zamanda, yine, sadece kıyıların şekli nedeniyle taraf devletlere hakkaniyetsiz fazla etki tanıyabilir.²⁵²

Eşit uzaklık yönteminin bahsedilen olumsuz vasfı nedeniyle, bu yöntem 1958 CKSS'nin aksine 1982 tarihli BMDHS'de kendine yer bulamamıştır.

c. Özel Koşulların Fonksiyonu

1958 tarihli CKSS'nin 6. maddesinde geçen “özel koşullar”ın rolü hakkaniyetli bir sonuç (equitable solution) sağlamaktır. Eşit uzaklık-özel koşullar (equidistance-special circumstances) kuralı, aynı kıta sahanlığına dayanmakta olan devletler arasındaki sınırın hakça ilkeler (equitable principles) temelinde belirlenmesini temin etmektedir.²⁵³ Ancak ilgili madde, ne “özel koşullar” kavramını tanımlamakta ne de hangi özel koşulların eşit uzaklık çizgisi dışında bir sınırlandırma çizgisinin hakkaniyetli bir sonuç sağlayacağını göstermektedir.²⁵⁴

Eşit uzaklık yönteminin kullanımı sınırlandırma hukukunun doğasında olan bir yöntem değildir. Bu yöntemin kullanılmasını sağlayan şey, hakça bir çözüm elde etme aracı olan, coğrafi ve diğer ilgili koşullar yani özel koşullardır.²⁵⁵

Belirtmek gerekir ki, özel koşulların sınırlandırmaya etkisi her zaman aynı olmayabilmekte ve hatta bazı sınırlandırma durumlarında göz ardı edilebilmektedir. Örneğin,²⁵⁶ Birleşik Krallık-Fransa Tahkimi'nde, Birleşik Krallık, Hurd Deep bölgesinin özel koşul olduğundan bahisle, Kanal ve Atlantik bölgelerinde eşit uzaklık çizgisinin uygulanamayacağını savunmuş; Mahkeme ise bölgedeki kıta sahanlığının temel sürekliliğini göz önünde bulundurarak, Hurd Deep alanının, doğanın basit bir gerçeği olduğunu belirterek bu talebi reddetmiştir. Buradan anlaşılmaktadır ki, özel koşulların mevcut sınırlandırmaya etkisinin olabilmesi için, bu coğrafi özelliğin belli bir ağırlıkta olması gerekmektedir. Hurd Deep örneğinin aksine, gene aynı tahkimde Mahkeme, Fransa kıyılarına daha yakın olan İngiliz adalarının, en azından ilk bakışta,

²⁵² Libya/Malta, I.C.J. Reports 1985, para. 56.

²⁵³ Birleşik Krallık-Fransa Tahkimi para. 70. Sonraki dönemdeki MEB sınırlandırmalarında da bu ilke geçerli şekilde uygulanmıştır.

²⁵⁴ **a.e.**

²⁵⁵ **a.e.**

²⁵⁶ **a.e.**, para. 108.

sınırlandırmada ortay hattan başka bir sınırlandırmayı haklı çıkaran özel bir durum teşkil edebileceğini belirtmiştir.²⁵⁷

Hakkaniyetli bir sınırlamanın gerçekleştirilmesi için eşit uzaklık yönteminin veya başka herhangi bir yöntemin uygunluğu, her zaman mevcut davadaki coğrafi ve diğer ilgili koşulların bir olaya yansımalarıyla ilgilidir.²⁵⁸ Bölgenin belirli ilgili koşulları dikkate alınmadan herhangi bir sınırlamada hakkaniyetli bir çözüm elde etmek neredeyse imkansızdır.²⁵⁹

d. Hukuki Vasfı

Eşit uzaklık yöntemi, kolay uygulanabilirliği ve nispeten daha objektif bir sonuç sağlayabilirliği bakımından devletlerarası uygulamada yaygın şekilde görülen bir sınırlandırma metodudur. Belirtmek gerekir ki bu yöntemin teamül hukuku olabilmesi için gücünü olumlu etkilerinden başka şeylerden de alması gerekir.²⁶⁰ Fakat yine de eşit uzaklık yönteminin uygulanmasının zorunlu olup olmamasından bağımsız olarak bu kuralın pratik avantajlarının varlığı devam etmektedir.²⁶¹

Eşit uzaklık yöntemi belirli koşullar altında olağanüstü, doğal olmayan, mantıksız sonuçlar doğurabilir.²⁶² Örneğin, bir kıyı devletinin doğal uzantısı üzerinde olan bir alan, eşitlik uzaklık çizgisi sebebiyle haksız olarak başka bir devlete bırakılabilir.²⁶³

UAD'ın çeşitli hususlar ışığında vardığı sonuç, Cenevre Sözleşmesi'nin, bitişik devletler arasında kıta sahanlığı sınırlandırmasının eşit uzaklık çizgisi-özel koşullar temelinde yapılmasına dair önceden var olan veya mevcut teamül hukukunu yansıtmadığıdır.²⁶⁴ Bu sebeple bağlantılı olarak, Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı davalarında Almanya, kuzey kıyısının özel koşul oluşturduğunu bundan dolayı eşit

²⁵⁷ **a.e.**, para. 196.

²⁵⁸ **a.e.**, para. 239.

²⁵⁹ Tunisia/Libya, I.C.J. Reports 1982, para. 72.

²⁶⁰ North Sea Cases, I.C.J. Reports 1969, para. 23.

²⁶¹ **a.e.**

²⁶² Birleşik Krallık-Fransa Kıta Tahkimi para.70. North Sea Cases, I.C.J. Reports 1969, para. 24.

²⁶³ North Sea Cases, I.C.J. Reports 1969, para. 44.

²⁶⁴ **a.e.**, para. 69, 81.; Bu husus, Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma uyuşmazlığında da gündeme gelmiş UAD tarafından tekrar edilmiştir. Libya/Malta, I.C.J. Reports 1985, para. 63;

uzaklık çizgisinin uygulanamayacağını iddia etmiştir.²⁶⁵ Eşit uzaklık yönteminin uyulması zorunlu bir kural oluşturmadığının gerekçesi olarak özel koşulların varlığının gösterilmesinin hukuki olarak gerekli olmadığı Divan tarafından vurgulanmıştır.

Bu değerlendirmelere ek olarak, UAD’a göre, eşit uzaklık-özel koşullar kuralı ile uluslararası teamül hukuku kuralları aynı amaca sahiptir ki o da sınırlandırmanın hakça ilkelere uygun olarak yapılmasıdır.²⁶⁶ Teamül hukuku esasında, CKSS’nin 6.maddesinin yorumu ve tamamlayıcısı olması bakımından temel bir araçtır.²⁶⁷

Her ne kadar eşit uzaklık metodu (equidistance method) teamül hukuku olmasa da, devletlerin Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları’na müteakip deniz yetki alanlarına dair yaptıkları sınırlandırma anlaşmaları, eşit uzaklık yönteminin birçok durumda uygulandığını göstermektedir.²⁶⁸

Eşit uzaklık temelinde yapılan bir sınırlandırma uluslararası hukukta uyulması zorunlu olan bir kural olmasa da, ilgili kıyılardaki tüm varyasyonların bu yöntemde dikkate alınması hasebiyle, yöntemin önemi dikkate alınmalıdır.²⁶⁹

UAD’ın Libya-Malta davasında eşit uzaklık yöntemine dair yaptığı “*Mesafe kriterinin kabul edilmesinden sonra, deniz yatağının ve toprak altının coğrafi özelliklerine bakılmaksızın, mesafe kriterine göre kıyı devletinin kıta sahanlığı üzerindeki haklarını kullanıyor olması, karşıt devletler arasında sınırlandırma yapılacak olsa bile eşit uzaklık metodunun sınırlandırmada otomatik olarak uygulanabilecek en uygun metod olduğu anlamına gelmez.*”²⁷⁰ değerlendirmesi bu gerçeği yansıtmaktadır. Bu davada Mahkeme, eşit uzaklık yönteminin devlet pratiklerinde önemli bir şekilde yer edindiğini vurguladıktan sonra²⁷¹ esas sınırlandırma çizgisi çizilmeden evvel bir ön hazırlık veya geçici adım olarak bile,

²⁶⁵ North Sea Cases, I.C.J. Reports 1969, para. 82.

²⁶⁶ Birleşik Krallık-Fransa Tahkimi para. 75.

²⁶⁷ Libya/Malta, I.C.J. Reports 1985, para. 62, Birleşik Krallık-Fransa Tahkimi para. 75.

²⁶⁸ Tunisia/Libya, I.C.J. Reports 1982 para. 109. Libya/Malta, I.C.J. Reports 1985, para. 65.

²⁶⁹ Tunisia/Libya, I.C.J. Reports 1982 para. 126.

²⁷⁰ Libya/Malta, I.C.J. Reports 1985, para. 43.

²⁷¹ a.e., para. 44.

eşitlik uzaklık yönteminin kullanılması gereken bir yöntem olduğu fikrini reddetmiştir.²⁷²

Gene aynı davada, Mahkeme, sınırlandırmanın doğal uzantı prensibine dayanarak yapılmasında olduğu gibi, mesafe kriterine göre yapılan sınırlandırmanın da, ilgili koşullar ışığında hakkaniyetli bir sonuca ulaşacak şekilde yapılması gerektiğini belirtmiştir.²⁷³ Yani buradan çıkan sonuç, hangi esasa göre sınırlandırma yapılırsa yapılsın, hakça ilkeler çerçevesinde hakkaniyetli bir sonuca ulaşmak esas olmalıdır.

2. Başka Yöntemler

Sınırlandırma esnasında uygulanacak hukuk kuralları ve ilkeleri mevcuttur.²⁷⁴ Bu kurallar içinde eşit uzaklık yönteminin uyulması zorunlu bir kural olarak bulunmamaktadır. Sınırlandırmanın hakkaniyetli olması kaydıyla çeşitli yöntem ve ilkelere başvurulabilir.²⁷⁵

Hangi sınırlandırma yönteminin hakkaniyetli bir sınır çizgisi elde etmek için uygun olduğu sorusu, coğrafi ve diğer ilgili koşullar ışığında, büyük bir takdir meselesidir.²⁷⁶ Örneğin, Birleşik Krallık-Fransa tahkiminde, Fransa, Atlantik bölgesinde özel koşulların bulunduğundan hareketle, burada yapılacak olan sınırlandırmanın, eşit uzaklık yönteminden başka, adil bir sonucu sağlayacak herhangi bir yöntemle yapılabileceğini Mahkeme'ye bildirmiştir.²⁷⁷

Tunus-Libya davasında Mahkeme, alanı karakterize eden ilgili koşulların varlığı sebebiyle, tarafların kıyılarına yakın deniz alanlarına, uzak deniz alanlarından daha farklı şekilde sınırlandırma yapılması gerektiğini belirtmiş²⁷⁸ ve sınırlandırılacak alanı iki sektöre böldükten sonra sınırlandırmayı iki farklı aşamada gerçekleştirerek farklı yöntemlerin kullanılabileceğini teyit etmiştir. Yine aynı şekilde, Libya-Malta

²⁷² Libya/Malta, I.C.J. Reports 1985, para. 43, 44. Tunisia/Libya, I.C.J. Reports 1982, para. 110.

²⁷³ Libya/Malta, I.C.J. Reports 1985, para. 63.

²⁷⁴ Birleşik Krallık-Fransa Tahkimi para. 62.; North Sea Cases, I.C.J. Reports 1969, para.83.

²⁷⁵ North Sea Cases, I.C.J. Reports 1969, para. 90.

²⁷⁶ Birleşik Krallık-Fransa Tahkimi para. 70.

²⁷⁷ a.e., para. 208.

²⁷⁸ Tunisia/Libya, I.C.J. Reports 1982 para. 114.

davasında Mahkeme “Sınırlandırmada esas olan hakkaniyetli bir sonuca ulaşmak olduğundan, sınırlandırmada başka bir yöntemin veya birden fazla yöntemin kombinasyonunun uygulanmasını gerektirebilir.”²⁷⁹ diyerek bu hususu pekiştirmiştir. Benzer şekilde Birleşik Krallık-Fransa arasındaki uyuşmazlıkta da tahkim mahkemesine göre, kıta sahanlığının hakkaniyetli bir şekilde sınırlandırılmasını sağlamanın bir yolu olarak eşit uzaklık yönteminin veya başka herhangi bir yöntemin geçerliliği, somut olaydaki coğrafi ve diğer ilgili koşulların varlığına bağlıdır.²⁸⁰

IV. ULUSLARARASI HUKUKTA ADALAR VE KAYALIKLAR

Açık denizlerde sayısız çeşitte oluşumlar vardır. Bu kavramların bazıları deniz hukukunda hukuki bir anlama sahip ise de çoğu yalnızca coğrafi olarak anlamlıdır. Hukuki anlamı olan bu kavramlara coğrafyacıların veya jeologların atfettikleri anlam farklı olabilir.

Adaların hukuki tanımına ilişkin uluslararası alanda yapılan ilk çalışma, Lahey’de toplanan Uluslararası Hukuk Kodifikasyonu konferansıyla olmuştur. Bu konferansta hukuken ada tanımına ilişkin bir mutabakat sağlanamamışsa da 1958 tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve 1982 tarihli BMDH Sözleşmesi ile ada tanımı yapılabilmektedir.²⁸¹

A. Uluslararası Sözleşmelerde Yapılan Ada Tanımları

1. 1958 Cenevre Kararları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi’ndeki Tanım

BM Şartı’nın, Genel Kurul’un görevlerini saydığı 13. maddesi “*Siyasal alanda uluslararası işbirliğini geliştirmek, uluslararası hukukun giderek geliştirilmesini ve yasalaştırılmasını teşvik etmek...*” demektedir.²⁸² Uluslararası

²⁷⁹ Libya/Malta, I.C.J. Reports 1985, para. 43.

²⁸⁰ Birleşik Krallık-Fransa Tahkimi para. 84, 97.

²⁸¹ Tuğçe Arabacı, “Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Rolü”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2015., s. 8.

²⁸² TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu’nun çevirisi esas alınmıştır. Birleşmiş Milletler Şartı 13.madde.(çevrimiçi) https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/2212020141836bm_01.pdf, Erişim Tarihi: 10.08.2020.

hukukunun yasalaştırılmasının Genel Kurul’a görev olarak yüklenmesinin bir sonucu olarak Genel Kurul’un içinde bulunan Uluslararası Hukuk Komisyonu deniz hukukunun yasalaştırılmasına dair çalışmalar yürütmüştür. Bu çalışmalar kapsamında birden fazla tasarı hazırlanmış ve nihayetinde adalar “... sularla çevrili ve normal şartlar altında sürekli olarak suların en yüksek olduğu zaman su yüzünde kalan kara parçası...” olarak tanımlanmıştır.²⁸³

Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi’nin 10. Maddesinde ise, taslak metinde ifade edilen normal şartlar altında ve sürekli olarak ibareleri kaldırılarak ada tanımı “...su ile çevrilmiş, suların en çok yükseldiği zaman su üstünde kalan, doğal olarak oluşmuş bir arazi sahası...” şeklinde yapılmıştır. Bu değişikliğin hukuken en önemli sonucu doğal adalarla yapay adaların birbirlerinden ayırt edilmesidir.

2. 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi’ndeki Tanım

BMDHS’nin adalarla ilgili hükmü 121. maddededir. Bu maddenin 1. fıkrası adayı, “Sularla çevrili olan ve sular yükseldiğinde su üstünde kalan, doğal olarak meydana gelmiş bir kara parçası” olarak tanımlamıştır.

BMDHS’nin 121.maddesi uyarınca iki temel ada kategorisi vardır. Birincisi, insanların oturmasına elverişli olmayan veya kendilerine özgü ekonomik bir yaşamı bulunmayan kayalıklar olan adalar²⁸⁴, ikincisi bu kayalıkların haricinde adalardır.²⁸⁵ Hükmün problemli tarafı, kayalıkların hukuken bir tanımının yapılmamış olmasıdır.

III. Deniz Hukuku Konferansı’nda ilk türden olan kayalıkların hukuken ada statüsüne sahip olup olmaması hususunda tartışmalar olmuştur. Bazı devletler bunların tıpkı ada statüsünde olması gerektiğini savunurken, birçok devlet buna karşı çıkmıştır. Örneğin, Fiji, Yeni Zelanda, Tonga ve Batı Samoa “bir adanın münhasır ekonomik bölgesi ve kıta sahanlığının, BMDHS’nin diğer kara toprakları için geçerli olan

²⁸³ Seha Lütfü Meray, “Birleşmiş Milletler Devletler Hukuku Komisyonu Sekizinci Toplantısı”, AÜSBFD, Ankara, 1957, C. XII, No. III, s. 123. (çevrimiçi)

https://doi.org/10.1501/SBFder_0000000322, Erişim Tarihi: 10.08.2020.

²⁸⁴ Esasında bu kayalıkların da ada olduğuna dair görüş için bkz.: Sean D. Murphy, a.g.e., s. 63.

²⁸⁵ a.e., s. 48. Bu yorum Güney Çin Denizi tahkiminde Tahkim Heyeti’nce yapılmıştır.

hükümlerine uygun olarak belirlenmesi” fikrini önermiştir.²⁸⁶ Bununla birlikte birçok devlet bu görüşe karşı çıkmıştır. Örneğin Singapur delegesi Tommy Koh: “*bu oluşumlara adalarla aynı hukuki statünün öngörülmesi haksızlık yaratabilecektir. Bu tür oluşumların özelliklerinden bağımsız olarak her adanın doğrudan aynı genişlikte bir münhasır ekonomik bölge talep etme hakkının olması, insanlığın ortak mirasının azalmasına sebebiyet verecektir. Bu türden bir anlayış, okyanusun geniş bir alanına dağılmış küçük veya ıssız adaları olan kıyı devletlerine hakkaniyetsiz faydalar temin edecektir. Çorak bir kayanın münhasır ekonomik bölgesi, birçok kıyı devletinin münhasır ekonomik bölgesinden daha büyük olacaktır.*”²⁸⁷ diyerek endişelerini dile getirmiştir. Tartışmaların nihayetinde bu ayrım devletlerin çoğu tarafından kabul görmüş ve sözleşme metnine bu şekilde işlenmiştir.

Aynı maddenin 2. fıkrası “3. paragraf hükümleri saklı kalmak üzere, bir adanın karasularının, bitişik bölgesinin, münhasır ekonomik bölgesinin ve kıta sahanlığının sınırlandırılması, işbu sözleşmenin diğer kara parçalarına uygulanabilir hükümlerine uygun olarak yapılır.” ve 3. fıkrası ise “İnsanların oturmasına elverişli olmayan veya kendilerine özgü ekonomik bir yaşamı bulunmayan kayalıkların münhasır ekonomik bölgeleri veya kıta sahanlıkları olmayacaktır.” diyerek her ikisinin de aynı derecede olmayan deniz yetki alanları üretebileceklerini hüküm altına almıştır. Yani 3. fıkarda bahsedilen özellikteki kayalar, karasuları veya bitişik bölgeye sahip olabilirlerken, adalar bunlara ek olarak kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgeye sahip olabilirler.

Özetle 2. ve 3. fıkralar iki farklı görüşü destekleyen devletlerin uzlaşısının sağlandığı metinlerdir.²⁸⁸

²⁸⁶ Fiji, New Zealand, Tonga and Western Samoa proposal of 30 July 1974, document A/CONF.62/C.2/L.30, in Official Records of the Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Vol. III.

²⁸⁷ Singapore on 14 August 1974, document A/CONF.62/C.2/SR.39, in Official Records of the Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Vol. II (Summary Records of the Meetings of the First, Second and Third Committees, Second Session) (2009), para. 72.

²⁸⁸ Sean David Murphy, *a.g.e.*, s. 48.

a. BMDHS m. 121'in Hukuki Vasfı

Birinci ve ikinci fıkraların uluslararası hukuk açısından teamül hukuku statüsü göreceli olarak kabul edilmiş gibi görünse de bazı yazarlara göre özellikle BMDHS öncesi devlet uygulaması ile 1958 tarihli CKSS'nin böyle bir istisna içermediği göz önüne alındığında, 3. fıkra teamül hukukunu yansıtmamaktadır.²⁸⁹

Aksi yönde düşünen Sean D. Murphy ise bu görüşe karşı çıkarak; 1958 tarihli CKSS'de böyle bir istisna öngörülmemesinin sebebinin o dönemin şartlarından kaynaklandığını kaldı ki BMDHS'ye, devletlerin kahir ekseriyetinin taraf olduğunu, taraf olmayanların ise görüşmelerde bu istisnaya karşı çıkmadıklarını bu sebeple istisnayı öngören 3.fıkranın da teamül hukukunu yansıttığını belirtmiştir.²⁹⁰ UAD de benzer şekilde, *“BMDHS'nin 121. maddesinde belirtilen adaların yasal rejiminin hepsi bölünmez bir rejim oluşturmaktadır. . . madde bütünüyle uluslararası teamül hukuku statüsüne sahiptir.”* diyerek hükmün tamamıyla teamül hukuku haline geldiğini belirtmiştir.²⁹¹ Bu tartışmaların pratik sonucu şudur; BMDHS'ye taraf devletlerce çok küçük, ıssız adaların geniş deniz bölgelerine sahip olduklarına ilişkin iddiaları, geleneksel uluslararası hukuku yansıtmamaktadır, böylesi bir sonuç 3.fıkranın ve dolayısıyla teamül hukukunun ihlali anlamına gelecektir. ²⁹²Ancak önemle belirtmek gerekir ki uluslararası hukukun kadim kuralı olarak, bir kurala başından itibaren sürekli itirazcı konumunda bulunan devletlere karşı bu kural ileri sürülememektedir.

B. Ada Kavramının Asli Unsurları

CKBS'nin ve BMDHS'nin bahsettiğimiz ilgili hükümleri uyarınca adaların 4 adet asli unsuru bulunmaktadır. Bu hükümlere adanın; bir kara parçası olması, doğal olarak oluşması, suyla çevrilmiş olması ve med zamanı su üstünde kalması gerekmektedir. 1930 Lahey Konferansı boyunca, adaların tanımına dair temel tartışma, adanın yaşanılabilirliğinin veya kullanım kabiliyetinin asli unsur olup

²⁸⁹ Örneğin; Yoshifumi Tanaka, *a.g.e.*, s. 68-69.

²⁹⁰ Sean David Murphy, *a.g.e.*, s. 50.

²⁹¹ Nicaragua v. Colombia, ICJ Reports 2012, para. 139.

²⁹² Sean David Murphy, *a.g.e.*, s. 50.

olmaması gerektiği idi.²⁹³ Hazırlık çalışmalarında ikinci alt komite bu unsurlara tanımda yer vermedi.²⁹⁴ Sonuç olarak bahsi geçen asli unsurlardan birini sağlayamayan oluşum ada statüsüne giremeyecektir. Buradan hareketle, bir deniz oluşumun büyüklüğü, nüfusu veya yeri ile ilgili özellikler o oluşumun ada statüsüne olumlu veya olumsuz bir etkide bulunmayacaktır.

1. Kara Parçası Olma

Kara parçası olma şartının sağlanabilmesi için yapının deniz tabanı ile bağlantısı olması, ikincisi ise *terra firma* karakterde ve kalıcı nitelikte olması gerekmektedir.²⁹⁵ Buradan hareketle örneğin denize demir atmış gemiler kara parçası olarak nitelendirilemeyeceklerdir. Mercan adaları ise her ne kadar deniz tabanına tutunmuş olmasalar da BMDHS'nin 6. Maddesi gereği ada statüsündedir.

Toprak yapısının kara parçası unsuru açısından ise bir önemi bulunmamaktadır. Yani adanın yapısının çamurdan, balçıktan veya herhangi bir maddeden oluşması, kara parçası unsuruna etki etmemektedir.²⁹⁶ Nikaragua/Kolombiya davasında, UAD, adanın “*alt tabakaya tutturulmuş şekilde, gevşek olmayan katı materyalden oluşması*”²⁹⁷ gerektiğini belirttiğinden buzdağları ada statüsünde değildir.²⁹⁸ Uluslararası hukuk, bir oluşumun ada olarak tanımlanabilmesi için bu kara parçasının sahip olması gereken herhangi bir asgari boyut şartı öngörmemektedir.²⁹⁹

2. Doğal Olarak Oluşma

Hem CKBS’de hem de BMDHS’de adanın tanımı yapılırken “*doğal olarak oluşmuş*” olma unsuruna yer verilmiştir. Bu unsurun esas önemi insan eliyle deniz üzerinde oluşturulan yapıların ada statüsüne girmeyeceği noktasındadır. 1958 CKBS,

²⁹³ John Briscoe, **a.g.e.**, s. 19.

²⁹⁴ **a.e.**

²⁹⁵ Clive Ralph Symmons: The Maritime Zones of Islands in International Law, Martinus Nijhoff Publishers, The Hague/Boston/London 1979 s.21’den aktaran Tuğçe Arabacı, **a.g.e.**, s. 15.

²⁹⁶ Mehmet Gönübol, **Barış Zamanında Sahil Sularının (Karasuları ve Bitişik Bölge) Hukuki Statüsü**, Ankara, Ajans Türk Matbaası, 1959, s. 100.

²⁹⁷ Nicaragua v. Colombia, ICJ Reports 2012, para. 37

²⁹⁸ Yoshifumi Tanaka, **a.g.e.**, s. 64.

²⁹⁹ Nicaragua v. Colombia, I.C.J. Reports 2012, para. 37.

adaların, doğal olarak oluşmuş yapılar olduklarını belirterek yapay adaların, yasal manada, ada olarak nitelendirilemeyeceklerini açıkça ortaya koymuştur. “Doğal olarak oluşma” unsurunun mefhum-i muhalifinden, kıta sahanlığı üzerine inşa edilmiş bir petrol platformunun bir deniz feneri gibi yapay olarak oluşturulan yapıların 121. madde kapsamına giremeyeceği çıkarımı yapılabilir. Zaten BMDHS’nin 60. maddesinin 8. fıkrasında bu durum, “*sunî adalar, tesisler ve yapılar ada statüsüne sahip değildir. Kendilerine özgü karasuları yoktur ve varlıkları, karasularının, münhasır ekonomik bölgenin veya kıta sahanlığının sınırlandırılmasını etkilemez.*” denilerek açıklığa kavuşturulmuştur.³⁰⁰

Bir adanın “doğal olarak oluşmuş” bir kara parçası olduğu göz önüne alındığında, cezir zamanı ortaya çıkan yükseltilerin yapay olarak med zamanında kalıcı olarak suyun üstünde kalan bir oluşuma dönüştüren ıslah çalışmaları da bir ada oluşturamaz.³⁰¹

Güney Çin Denizi Tahkimi’nde de Hakem Mahkemesi gerek BMDHS’nin 13. maddesi gerekse 121. maddesinde belirtilen “doğal olarak oluşma” şartının temelinde insanlığın ortak mirasının korunması amacı olduğunu, aksi takdirde, insan yerleşimine elverişli olmayan ve kendine özgü ekonomik yaşamı olmayan adaların, devletlerin salt teknoloji marifetiyle tam yetkili bir adaya dönüşebileceğini ve bunun da BMDHS’nin m. 121/3’te belirtilen sınırlandırmanın amacına uygun düşmeyeceğini belirterek³⁰² bu unsurun bir anlamda gerekçesini ortaya koymuştur.

3. Suyla Çevrilmiş Olma

Suyla çevrilmiş olma unsuru, bir kıyı devletine yakın yerde konumlanmış ve ona bir geçit veya cezir zamanı kuruyan bir sahil kordonu ile bağlanan bir oluşumun bir ada olmadığını; daha ziyade, kıyı devletinin kendine ait bir oluşum olduğunu

³⁰⁰ 1958 tarihli CKSS m.5/4 de aynı yönde bir hükmü içermektedir.

³⁰¹ Sean David Murphy, **a.g.e.**, s.54.

³⁰² The South China Sea Arbitration (Philippines v. China), Award of 12 July 2016, para. 509. (çevrimiçi) <https://pcacases.com/web/sendAttach/2086>, Erişim Tarihi: 11.04.2020. (Bundan sonraki referans gösterimlerinde Güney Çin Denizi Tahkimi olarak anılacaktır.)

göstermektedir.³⁰³ Yani kıyı devletinin anakara ülkesine bir şekilde bağlı bulunan yükselti ada statüsüne girmeyip anakara ülkesinin bir cüzünü teşkil eder.

4. Suların En Yüksek Olduğu Zaman Su Yüzünde Kalma

Doğal olarak oluşmuş bir oluşum med zamanında suyun üstünde olduğu tespit edildiği takdirde ada olduğundan bahsedilir.³⁰⁴

1958 Sözleşmesi'nin hazırlık çalışmalarında ada tanımı yapılırken, suların en yüksek olduğu zaman su üzerinde kalma şartının "kalıcı" olması gerektiği belirtilmişti.³⁰⁵ Ancak bu ifade taslak çalışmalarında kendine yer bulamayarak bir adanın asli unsurundan sayılmamıştır.

Bu unsur, cezir zamanı ortaya çıkan yükseklikler, su altı yükseklikleri ile ada sınıfına girmeyen diğer oluşumların ayırt edilmesi bakımından önemlidir.

C. Kayalıkların Hukuki Statüsü (BMDHS m.121/3)

BMDHS'nin ada tanımını ortaya koyan 121'inci maddesi şu istisnaları içermektedir: *"İnsanların yerleşimine elverişli olmayan veya kendilerine özgü ekonomik bir yaşamı bulunmayan kayalıkların³⁰⁶ münhasır ekonomik bölgeleri veya kıta sahanlıkları olmayacaktır."*

İnsan yerleşimine elverişli olmayan veya kendi ekonomik yaşamını sürdüremeyen kayalıklardan neyin kastedildiğini belirlemek adalara dair bazı anlaşmazlıklarda merkezi bir konudur. Zira bu belirlemenin yapılmasıyla birlikte bu denizsel oluşumların kıta sahanlığına veya MEB'e hak kazanımı sağlayıp sağlamayacağı tespit edilmekte ve devamında bu oluşumların deniz yetki alanlarının sınırlandırılacağı bölgede, sınırlandırma hattına olan etkisi belirlenmektedir.

³⁰³ Yoshifumi Tanaka, **a.g.e.**, s. 65

³⁰⁴ (Nicaragua v. Honduras), ICJ Reports 2007, para. 137.

³⁰⁵ UN Conference on the Law of the Sea, Official Records 3, First Committee (Territorial Sea and the Contiguous Zone), summary records of meetings and annexes, UN document A/Conf.13/39 (1958), s. 161-63, 210, 242.

³⁰⁶ Kayalıklardan ne anlaşılması gerektiği hakkındaki doktrin tartışması için bkz.: Sean D. Murphy, **a.g.e.**, s. 62 vd.

UAD kararlarında BMDHS m.121/3 ile alakalı kayda değer bir değerlendirme bulunmamaktadır. Norveç'in Jan Mayen adası ile Danimarka'nın Greenland adası arasındaki sınırlandırma davasında gündeme gelen ilgili hükümle alakalı UAD bir değerlendirme yapmaktan kaçınmış³⁰⁷ benzer şekilde Romanya-Ukrayna sınırlandırma davasında, Ukrayna'ya ait Serpents Adasının kayalık statüsünde olduğunu savunan Romanya'nın bu iddiası hakkında bir değerlendirme yapmamıştır.³⁰⁸ Bu hususta en kapsamlı tartışmanın yapıldığı yer 2016 tarihli Filipinler v. Çin tahkimidir. Bu tahkimde görevli heyet, uluslararası alanda BMDHS m.121/3'ün yorumlanması hakkında önemli bir rehber sunarak bir ilke imza atmıştır. Mahkeme değerlendirmesini yaparken, BMDHS'nin metnini, bağlamını, amacını ve sözleşme imza edilmeden önceki müzakere sürecini alarak ilgili hükmün amacının devletlerin aşırı ve haksız taleplerine sınır koymak olduğunu belirtmiştir.³⁰⁹

Mahkeme bir oluşumun ilgili hüküm çerçevesinde değerlendirilebilmesi için belli kıstaslar öngörmüştür. Konunun Doğu Akdeniz açısından önemi ise özellikle Yunanistan'a ait ada-adacık ve kayalıkların hukuken ada mı yoksa kayalık mı olduğu noktasında ortaya çıkmaktadır. Bu oluşumlara ilişkin değerlendirmeler ise çalışmanın 3. bölümünde yapılmıştır. Bahsi geçen kıstasları Mahkeme kısaca şöyle özetlemektedir:

Birincisi, kayalık kelimesi 3. paragrafı salt katı kayadan oluşan özelliklerle sınırlanamamaktadır³¹⁰ Mahkeme, sözleşme metninde geçen "kayalık" teriminin jeolojik yahut jeomorfolojik olarak bir anlam taşımadığını, bunun boyuta ilişkin olarak belli bir şeyi ifade etmediğini belirterek "ada" yerine "kayalık" kelimesinin kullanılmasına bir anlam atfetmediğini söylemiştir.³¹¹

³⁰⁷ Case Concerning Maritime Delimitation in the Area Between Greenland and Jan Mayen (Denmark v. Norway) Judgement of 14 June 1993, para. 80., (çevrimiçi) <https://www.icj-cij.org/files/case-related/78/078-19930614-JUD-01-00-EN.pdf>, Erişim Tarihi: 08.08.2020.

³⁰⁸ Black Sea (Romania v. Ukraine), ICJ Reports 2009, para. 16.

³⁰⁹ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 550.

³¹⁰ **a.e.**, para. 479-484, 540

³¹¹ Sean D. Murphy, **a.g.e.**, s. 74.

İkincisi, “bir oluşumun hukuki statüsü, insan yerleşimini veya kendi ekonomik yaşamını sürdürme kapasitesini artırmayı amaçlayan dış ilaveler veya değişiklikler olmaksızın doğal kapasitesine göre belirlenmelidir.”³¹²

Üçüncüsü, “insan yerleşimi” kavramıyla ilgili en önemli unsur, “yerleşimin geçici olmayan karakteri” dir.³¹³ Yani, bu oluşumun barınılabilecek bir yer teşkil etmesi ve istikrarlı kalabilecek bir insan topluluğu tarafından adaya yerleşilmiş olması gerektiği anlaşılmalıdır.³¹⁴ Böyle bir topluluk sadece birkaç kişiden ve göçebe insanların periyodik olarak ikamet etmesinden de oluşabilir.³¹⁵

Dördüncüsü, “insan yerleşimi veya ekonomik yaşam” unsurları ayrıktır. Yani hukuki değerlendirme yapılırken bu iki unsur kümülatif değerlendirilmemeli, birbirinin alternatifi olarak kabul edilmelidir. Eğer bir ada bu iki unsurdan birini sağlayabiliyorsa, genişletilmiş deniz bölgelerine (kita sahanlığı ile münhasır ekonomik bölge) sahip olma hakkına sahiptir.³¹⁶ “Ekonomik” kavramı genel manada bir insan topluluğun maddi kaynaklarının geliştirilmesi ve düzenlenmesi ile ilgilidir; “yaşam” kavramı da bu kaynakları kullanmak, geliştirmek ve dağıtmak için belli düzeyde yerel insan faaliyeti anlamına gelir, bu nedenle “bir kerelik bir işlem veya kısa ömürlü bir girişim, sürdürülebilir ekonomik bir yaşam teşkil etmez”.³¹⁷ Dolayısıyla, tamamen dış kaynaklara bağımlı veya bu doğal oluşumun yerel bir nüfusun katılımı olmadan çıkarıcı faaliyetler³¹⁸ için bir nesne olarak kullanıma tahsis edilmiş olan ekonomik faaliyetler bu şartın sağlanması için yeterli olmayacaktır.³¹⁹ Gerçekten de, malzemelerin dışarıdan sürekli olarak nakli yoluyla yerleşimi sürdürülebilir kılınan bir oluşum BMDHS 121/3’ün gerekliliklerini karşılamamaktadır.³²⁰ Özellikle, dışarıdan hizmet verilen, tamamiyle askeri veya devlet görevlilerinden oluşan bir nüfus, bu oluşumda insan yerleşimine elverişli olduğuna dair kanıt oluşturmaz.³²¹

³¹² Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 541.

³¹³ a.e., para. 542.

³¹⁴ a.e.

³¹⁵ a.e. Bu değerlendirme özellikle Pasifik’te yaşayan topluluklar için geçerlidir. Genel değil istisnai bir değerlendirme olduğu gözden kaçırılmamalıdır.

³¹⁶ a.e., para. 496.

³¹⁷ a.e., para. 499.

³¹⁸ Özellikle, oluşumun deniz yetki alanında bulunan hidrokarbon kaynakları kastedilmektedir.

³¹⁹ a.e., para. 499, 543.

³²⁰ a.e., para. 547.

³²¹ a.e., para. 545.

Beşinci olarak, denizsel oluşumu ada statüsüne dahil eden kriter, üzerinde yaşanılıp yaşanılmadığı ya da ekonomik hayata ev sahipliği yapıp yapmadığı değil, insan yerleşimini ya da kendi ekonomik yaşamını sürdürme kapasitesinin olup olmadığıdır.³²² Bir özelliğin kapasitesi, egemenlik sorunuyla ilişkisi olmayan nesnel bir kriterdir.³²³

Altıncı olarak, insan yerleşimini veya kendi ekonomik yaşamını sürdürebilme kapasitesi her somut olayın şartlarına göre ayrı ayrı değerlendirilmelidir.³²⁴

Herhangi bir oluşumun kapasitesini değerlendirirken, dikkate alınması gereken temel faktörler şunlardır:³²⁵

- i- bir grup insanın belirli olmayan bir zaman sürecinde bu oluşum üzerinde yaşayabilmesi için yeterli miktarda su, yiyecek ve barınak bulunması,
- ii- bölgede hüküm süren iklimin özelliği
- iii- oluşumun diğer yerleşim yerleri ile buralarda yaşayan nüfuslara yakınlığı ve
- iv- oluşum üzerinde ve çevresinde geçim potansiyelidir.

Yedinci olarak, bir oluşumun kapasitesi, bir grup küçük ada takımının parçası ise, insan yerleşimini ve ekonomik yaşamı kolektif olarak sürdürme potansiyeli göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir.³²⁶

Bu açıklamalardan sonra mahkeme, tatlı su, bitki örtüsü ve biyoloji, yaşam alanı, toprak ve tarımsal potansiyel ile dış kaynaklara bağımlılığı göz önünde bulundurarak Güney Çin Denizi'ndeki söz konusu oluşumların her birini analiz etmiş; Cuarteron Resifi, Fiery Cross Resifi, Gaven Resifi (Kuzey), Johnson Resifi, McKennan Resifi ve Scarborough sığlık bölgesinin “insan yerleşimini veya ekonomik yaşamını kendi başlarına sürdüremeyen kayalıklar” oldukları sonucuna varmıştır.

³²² Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 545.; Yoshifumi Tanaka, **a.g.e.**, s. 66.

³²³ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 545.

³²⁴ **a.e.**, para. 546.

³²⁵ **a.e.**

³²⁶ **a.e.**, para. 547. Bu husus Doğa Akdeniz özelinde, Meis Adalar gurubu açısından önem arz etmektedir.

BMDHS'ye taraf devletlerin uygulaması ise bu husus hakkında bir birlik göstermemektedir.³²⁷ Esasında burada belirleyici olan şey, taraf devletlerin ulusal çıkarlarıdır.

D. Takımadalar

Takımadalar, iki veya daha fazla adadan müteşekkil olan ve birbirleriyle yakın ilişki içinde olan bir adalar gurubudur.³²⁸ Bazı devletler esas manada anakara kütlelerinden oluşmakta ancak kıtalarından uzak mesafedeki ada gurupları üzerinde egemenlik yetkisi kullanmaktadır. Örneğin, Ekvator Galapagos takımadaları üzerinde Norveç Svalbard takımadaları üzerinde, Danimarka Faroe adaları üzerinde, Hindistan Andaman, Nicobar ve Lakshadweep ada gurupları üzerinde egemendir.³²⁹ Öte yandan ise, Filipinler ve Endonezya gibi diğer devletler, sadece ada gurupları veya salt adalardan oluşan, coğrafi manada tamamen takımadalardır. Deniz hukukunun kodifiye edilmesinden önce, bu takımada devletlerine deniz hukuku bağlamında herhangi bir özel statü tanınmamakta idi.³³⁰ Daha ziyade, grup içindeki her ada, ayrı ayrı deniz bölgeleri üretebilen tek bir birim olarak ele alınmıştı.

BMDHS'ye kadar hiçbir uluslararası metinde zikredilmeyen takımadalar, ilk kez bu sözleşme ile uluslararası hukukta kendine yer bulmuştur. BMDHS takımadaları *"Birbirleri ile olan bağları coğrafi, ekonomik ve politik yönden bir bütün oluşturacak derecede sıkı olan veya tarihi açıdan bu şekilde kabul edilen ada kısımları, bunlara bitişik sular ve diğer doğal unsurlar da dahil olmak üzere, bir adalar grubu"*³³¹ olarak tanımlar. Yine aynı Sözleşme, takımada devletini ise *"Bütünüyle bir veya birçok takımadadan oluşan ve başka adaları da ihtiva edebilen bir devlet"* olarak tanımlar.³³² Tanımdan anlaşılacağı üzere; takımadalar, adalar guruplarını, bunlar arasında bulunan adacık, kayalık, resif gibi her türlü tabii oluşumları kapsamaktadır; fakat bahsi geçen

³²⁷ Bu yapıların BMDHS m.121/3 kapsamında olup olmadığına ilişkin devletlerin farklı yaklaşımları için bkz.: Sean D. Murphy, **a.g.e.**, s.67 vd.

³²⁸ Sevin Toluner, **a.g.e.**, s. 66.

³²⁹ Sean David Murphy, **a.g.e.**, s. 144.

³³⁰ **a.e.**

³³¹ BMDHS m. 46/b.

³³² BMDHS m. 46/a.

öğelerin coğrafi anlamda bir arada bulunmaklığı yeterli olmamakta, bunların coğrafi, ekonomik ve siyasi olarak bir bütün oluşturması gerekmektedir.³³³

Bir devletin takımda devleti statüsünde olmasının önemi, bu statünün devlete farklı deniz yetki alanları oluşturmasından ziyade o devletin etrafında (en dıştaki adaların en uç noktalarını ve takımadanın su üzerinde kalan kayalıklarını birleştiren) takımda esas hatları çizilmesini sağlamasıdır.³³⁴

BMDHS, çizilecek takımda esas hatları hususunda ayrıntılı sınırlandırıcı hükümler içermektedir. Bu sözleşmenin 47. maddesinin 1. fıkrasına göre takımda esas hatları, takım adaların ana adalarını kuşatmalı; esas hatlar içindeki suların, karalara oranının bire birden az ve bire dokuzdan fazla olmaması gerekmektedir. Ayrıca aynı maddenin 2. fıkrası uyarınca esas hatların uzunluğu, belirli sınırlı durumlar hariç, 100 deniz milini aşmamalıdır. Bu sınırlı durumlar örneğin; Fiji'nin nispeten uzakta bulunan Rotuma adasının esas hatlara dahil olmasını engeller.³³⁵ Benzer şekilde toprak-su oranındaki fazla su oranı, Bahamalar'ın tüm adalarını içeren takımda esas hattı çizmesini engellerken, toprak-su oranındaki fazla toprak oranı Küba'nın takımda esas hattı çizmesini engeller.³³⁶

Diğer bir sınırlama, düz esas hatlar sisteminde olduğu gibi, takımda esas hatlarının da takımadaların genel coğrafi konfigürasyonundan hissedilir biçimde ayrılamaması³³⁷ ve bazı sınırlı istisnalar dışında cezir zamanı ortaya çıkan yüksekliklere doğru veya bunlardan başlamak üzere çekilememesidir.³³⁸ Aynı maddenin 5. fıkrasına göre bu hatlar, başka bir devletin karasularını açık denizlerden veya o devletin münhasır ekonomik bölgesinden kesecek biçimde çizilememektedir.³³⁹

Öte yandan, birkaç takımadadan oluşan bir takımda devleti, her ada gruplarının çevresinde ayrı ayrı esas hatlar çekebilir. Bunun örneği, Kiribati

³³³ Hüseyin Pazarcı, **a.g.e.**, s. 277-278.

³³⁴ BMDHS m. 47/1.

³³⁵ Sean David Murphy, **a.g.e.**, s. 146.

³³⁶ **a.e.**

³³⁷ BMDHS m. 47/3.

³³⁸ BMDHS m. 47/4.

³³⁹ BMDHS m. 47/5.

tarafından 33 adet mercan adaları ve adacıklardan oluşan bir grup oluşum etrafındaki esas hat çiziminde görülmüştür.³⁴⁰

Takımada esas hatları, takımada devletine, deniz yetki alanlarının çizilmesinde temel teşkil eder.³⁴¹ Bu hatların berisinde karaya doğru olan sular, takımada sularıdır. Bunlar karasuları veya iç sular rejimine tabi değil³⁴² ise de takımada devletinin takımada suları üzerindeki hava sahasında, bu suların deniz yatağında ve toprak altında egemenliği mevcuttur.³⁴³

Takımada devleti, BMDHS'nin IV. bölümünde zikredilen kurallara uygun şekilde, takımada sularında egemenliğini kullanmalıdır. Bu sebeple, takımada devleti, komşu devletlerle arasındaki ikili anlaşmaların hükümlerini ihlal etmemeli,³⁴⁴ komşu devletlerin geleneksel balıkçılık haklarına riayet etmeli³⁴⁵ ve diğer devletlerin denizaltı kabloları üzerindeki haklarına hâlel getirmemelidir.³⁴⁶

E. Adalar Üzerinde Egemenlik

Bir devlet ada üzerinde egemenliğini tesis ettikten sonra, egemenliğin tesis edilmesinin devlet için sağladığı önemli bir hukuki sonuç, adanın ürettiği deniz yetki alanlarıdır. Bununla birlikte, adayı çevreleyen sularda bir devletin egemen haklar kullanabilmesinin ön şartı bu ada üzerinde egemenlik kurulmasıdır. Aksi takdirde devlet, bu sular üzerinde karasuları, kıta sahanlığı veya münhasır ekonomik bölgenin sağladığı egemen hakları kullanamaktadır.

Kara üzerindeki egemenlik konuları deniz hukuku ile çözülmemektedir. Kara üzerindeki yetki kuralları, deniz alanları üzerindeki yetki kurallarından farklı olsa da, egemenlik ve deniz üzerindeki devlet yetkileri arasında yakın bir bağlantı vardır. Dolayısıyla, bir devletin bir adanın varlığına dayanan deniz yetki alanları ile ilgili

³⁴⁰ Sean David Murphy, **a.g.e.**, s. 146.

³⁴¹ BMDHS m.48.

³⁴² BMDHS m.50.

³⁴³ BMDHS m. 49/1.

³⁴⁴ BMDHS m.47/6.

³⁴⁵ BMDHS m. 51/1.

³⁴⁶ BMDHS m. 51/2.

iddialarda bulunabilmesi için, devletin ada üzerinde egemenliğe sahip olması gerekmektedir.

Bir devletin bir ada üzerinde egemenlik kesbetmesinin çeşitli yolları vardır, özellikle: ³⁴⁷

i- Terra nullius (sahipsiz toprak) statüsündeki bölgeyi keşfederek kurulan egemenlik;

ii- Ada üzerinde egemenlik iddiası olan başka bir devletle yapılan anlaşma yoluyla kurulan egemenlik;

iii- Devletlerin halefiyeti esasına göre kurulan egemenlik,

iv- Askeri fetihle elde edilen egemenlik,

v- Egemenliğin sürekli ve barışçıl bir şekilde gösterilmesi ile kazanılan egemenliktir. Bir diğer anlatımla egemenliğin belli bazı somut fiillerle gösterilerek elde bulundurulmasıdır.

Sayılan yöntemlerden herhangi birine dayanarak ada üzerinde egemenlik kesbedildiğinde ve diğer devletler tarafından hiçbir itiraz gelmediğinde, ada üzerinde fiilen uygulanan hükümet otoritesinin derecesine bakılmaksızın bu egemenlik geçerli kabul edilecektir. ³⁴⁸

Devletler arasında bir ada üzerindeki egemenlik hakkında ihtilaf meydana geldiğinde, devletlerin ileri sürdükleri argümanlarını genellikle yukarıda sayılan başlıklara dayandırdığı görülmektedir. ³⁴⁹ Buna ek olarak, devletin bir ada üzerindeki

³⁴⁷ Detaylı bilgi için bkz.: Brian McGarry, “The Development of Custom in Territorial Dispute Settlement”, **Journal of International Dispute Settlement**, No. 8, 2017, s. 339-365. (çevrimiçi) <https://watermark.silverchair.com/idw015.pdf> Erişim Tarihi: 01.05.2020. ; Sean David Murphy, **a.g.e.**, s. 81 vd.

³⁴⁸ Case Concerning Sovereignty Over Pedra Branca/Pulau Batu Puteh, Middle Rocks and South Ledge (Malaysia/Singapore), ICJ Reports 2008, Judgment of 23 May 2008, para. 68. (çevrimiçi) <https://www.icj-cij.org/files/case-related/130/130-20080523-JUD-01-00-EN.pdf>, Erişim Tarihi: 10.04.2020. (Bundan sonraki referans gösterimlerinde Malaysia/Singapore, ICJ Reports 2008 olarak anılacaktır.); Island of Palmas Case (Netherlands/United States of America), Award of 4 April 1928, Vol. II, s. 855. (çevrimiçi) https://legal.un.org/riaa/cases/vol_II/829-871.pdf, Erişim Tarihi: 10.04.2020. (Bundan sonraki referans gösterimlerinde Netherlands/United States of America Tahkimi olarak anılacaktır.)

³⁴⁹ Sean David Murphy, **a.g.e.**, s. 80.

egemenlik iddiasından vazgeçmesi ise rıza yolu ile verme, estoppel, terk etme veya zımni anlaşma doktrinleri çerçevesinde geçerli olabilir.³⁵⁰

Devletin karasuları içerisindeki cezir zamanı ortaya çıkan yükseltiiler üzerinde egemenlik yetkisi varken,³⁵¹ karasuları dışında bu oluşumlar üzerinde egemenliği bulunmamaktadır. Ancak bu durum kıyı devletinin, kıta sahanlığı veya münhasır ekonomik bölge üzerinde bulunan cezir yükseltilerinin doğal kaynaklarını araştırma ve işletme hakkının bulunmadığı anlamına gelmez.³⁵² Bu bölgelerin ötesinde ise bahsi geçen oluşumlar üzerinde egemenlik kurulamaz, bunlar açık deniz rejimine tabidirler.³⁵³

V. DENİZ YETKİ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASINDA ADALAR

A. Genel Olarak

Adaların deniz yetki alanlarına sahip olma hakları ile adaların deniz yetki alanları sınırlandırmasında oynayacakları rol birbirinden farklı iki konudur. Adaların sınırlandırmada sahip olacakları etkiler hem sınırlandırılacak bölgenin genel coğrafi özelliklerine göre hem de adaların kendi coğrafi özellikleri ve konumlarına göre değişiklik arz etmektedir. Adaların sahip oldukları coğrafi özellikler çerçevesinde ise adaların anakaralara göre coğrafi konumları ön plana çıkmaktadır.³⁵⁴

Adalar, sınırlandırma hukukunda bazen kıyının genel biçimi ve esas noktalar belirlenirken veya kıyı uzunluğu hesaplanırken anakara kütlesi gibi değerlendirilmekte bazen de ilgili koşul olarak değerlendirilmektedirler.³⁵⁵ Bir ada hem anakaranın bir parçası olarak görülüp hem de ilgili koşul olarak dikkate alınamamaktadır.

³⁵⁰ a.e.

³⁵¹ Nicaragua v. Colombia, I.C.J. Reports 2012, para. 26.; Qatar v. Bahrain, I.C.J. Reports 2001, para. 204.

³⁵² BMDHS, m. 56 ve m. 77.

³⁵³ BMDHS, Kısım XI.

³⁵⁴ Yücel Acer, "Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Rolü ve Devletlerarası Uygulama", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, C. IV, No. 16, s. 3

³⁵⁵ Yunus Emre Açıkgönül, **a.g.e.**, s. 116.

B. Adaların Esas Nokta Olarak Kullanılması

Uluslararası deniz hukukunda, kıyı devletinin hak iddia edebileceği deniz alanlarının ölçülmeye başlandığı hat, esas hat (baseline) olarak tanımlanır.³⁵⁶ Bu deniz yetki alanlarının başlangıç ve bitiş sınırlarının tespit edilmesi için öncelikle karasularının iç sınırının tespit edilmesi gerekmektedir. Çünkü deniz yetki alanları, ilgili uluslararası sözleşmelerde tanımlanırken karasularının sınırları üzerinden tanımlanmaktadır. Bu tespitin yapılması ise iki sisteme göre olmaktadır. Biri normal esas hat (normal baseline) sistemi diğeri düz esas hat (straight baseline) sistemidir.

Normal esas hat, kıyı devletinin kıyısı istikametindeki en düşük cezir hattıdır; bir diğer anlatımla suların en çok çekildiği zamanki hattır. Adalar, bu deniz yetki alanlarının hesaplanmaya başlandığı normal esas hattın çiziminde nokta olarak kullanılabilirler.

Ayrıca adalara deniz yetki alanlarına sahip olabilme hakkı tanındığından sadece sınırlandırma amacıyla oluşturulmuş esas hattın parçaları olarak da kullanılabilirler. Fakat BMDHS m.121/3'te zikredilen, ada statüsüne sahip olmayan kayalıklar, kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırmasında esas nokta olarak kullanılamazlar.

Kıyı devletinin düz esas hatlar sistemini kullanacağı zaman, adaları esas nokta olarak belirlemesi, CKBB Sözleşmesi m.4'te ve BMDHS m. 7'de sıkı şartlara bağlanmıştır. Bununla birlikte sınırlandırma ihtilafı meydana geldiğinde, hangi adaların esas nokta olarak kullanılacağı ya ilgili devletlerin anlaşmasına yahut ilgili yargı mercinin kararına bırakılmıştır. Çalışmanın birinci bölümünde de ifade edildiği üzere, sınırlandırma çizgisi çizilmeden önce, tarafların sınırlandırma bölgesiyle ilgili kıyıların belirlenmesi gerekmektedir. Bu belirleme, UAD'ın Romanya-Ukrayna davası kararında da belirtildiği gibi ilgili kıyıların coğrafi özelliklerine göre taraf devletlerin özgürlüğü çerçevesinde yapılmaktadır.³⁵⁷

³⁵⁶ Selami Kuran, **a.g.e.**, s.33.

³⁵⁷ Black Sea (Romania v. Ukraine), ICJ Reports 2009, para. 137.

1. Normal Esas Hatlar Sistemi

KBBS'nin 3. maddesi ve BMDHS'nin 5. maddesine göre normal esas hatlar “...karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı normal esas hat... sahil boyunca uzayan en düşük cezir hattıdır”. Bu tanıma göre, esas hat genellikle, suların cezir zamanında en alçak seviyeye ulaştığı andaki coğrafi kıyı çizgisine eşittir.³⁵⁸

Aynı sözleşmenin 13. maddesi “...Cezir zamanı ortaya çıkan yükseklikler, kıtadan veya bir adadan, tamamen veya kısmen karasuları genişliğini aşmayan bir uzaklıkta bulundukları takdirde bu yüksekliklerdeki en düşük cezir hattı, karasularının genişliğinin ölçülmesinde esas hat olarak alınabilir.” demektedir. Bu cezir yükseltileri, karasuları genişliğini aşan bir noktada bulunması halinde esas noktaların seçiminde kullanılamamaktadır. Bu husus Katar Bahreyn davasında da aynen vurgulanarak cezir yükseltilerinin, karasularının dışında bulunması halinde kendi karasularının olamayacağı belirtilmiştir.³⁵⁹ Öte yandan bu yükseltiler kısmen veya tamamen karasuları içerisinde kalırsa esas hattın çiziminde esas alınabilirler. Bir diğer anlatımla bu yükseltiler, en yakın anakara veya adadan üretilen karasuları içinde olmalı ki esas hattın çiziminde kullanılabilirler.³⁶⁰

Bu konuyla alakalı ortaya çıkan en önemli sorun, karasularında bulunan bir cezir yükseltisinin, tıpkı bir ada gibi, kendi başına bölge olarak tahsis edilip edilemeyeceğidir.³⁶¹ Eğer bu doğru kabul edilirse bir cezir yükseltisi, herhangi bir kara toprağı gibi, dışa doğru uzanan ve potansiyel olarak anakaranın ürettiği karasularının dışında bulunan ikinci bir cezir yükseltisini kapsayabilecek şekilde kendi karasularını üretecektir. Bu durum, üçüncü, dördüncü ve hatta daha da artacak şekilde katlanabilecektir. Katar/ Bahreyn davasında, Uluslararası Adalet Divanı bu hususa:

“Uluslararası antlaşmalar hukuku, cezir yükseltilerinin kara toprağı olarak kabul edilip edilemeyeceği sorusunda sessizdir. Mahkeme, bu husus hakkında kuralla yol açmış olabilecek tek tip ve yaygın bir devlet uygulamasının da varlığını tespit

³⁵⁸ Hüseyin Pazarcı, **a.g.e.**, s. 279.

³⁵⁹ International Law Association, Committee on Baselines under the International Law of the Sea, Report, Sofia Conference, s. 24. (çevrimiçi) https://www.ila-hq.org/images/ILA/DraftReports/DraftReport_Baselines.pdf, Erişim Tarihi: 16.04.2020

³⁶⁰ Qatar v. Bahrain, I.C.J. Reports 2001, para. 201.

³⁶¹ Sean David Murphy, **a.g.e.**, s. 126.

edememiştir. Deniz hukuku bağlamında, yalnızca, bir sahilden nispeten kısa bir mesafede bulunan cezir yükseltilerine ilişkin bir dizi izin verici kurallar oluşturulmuştur.

Mevcut birkaç kural, cezir yükseltilerinin adalarla aynı manada kara toprağı olduğu konusunda genel bir varsayımı haklı kılmaz. Adaların terra firma oluşturduğu ve toprak edinimi kural ve ilkelerine tabi olduğu hususu uluslararası hukukta asla tartışılmamış sadece adalara ve cezir yükseltilerine farklı etkiler atfedilmiştir.

Bu bağlamda Mahkeme, karasuları sınırlarının ötesinde bulunan cezir yükseltilerinin kendilerine ait karasuları bulunmadığı kuralını hatırlatır. Bu nedenle, cezir yükseltileri, adalar veya diğer oluşumlarla aynı deniz bölgelerini üretmez. Karasularının sınırları içinde yer alan bir cezir yükseltisi, karasularının genişliğinin belirlenmesi için kullanılabilirken, bu yükseltiden ileriye doğru 12 deniz milinden daha az mesafede yer alan bir başka yükselti için geçerli değildir.

Deniz hukuku bu şartlar altında, "leap-frogging" [kurbağa sıçraması] yönteminin uygulanmasına izin vermez. Bu bağlamda, kıyı devletinin düşük gelgit yüksekliklerine bir kara toprağı olarak muamele edip etmemesi veya bununla ilgili bazı resmi eylemlerde bulunup bulunmaması önemsizdir."³⁶²diyerek cezir yükseltilerinin anakara toprağı olarak görülemeyeceğini belirtmiş ve adalar ile cezir yükseltileri arasındaki farkları BMDHS çerçevesinde vurgulayarak böyle bir sıçrama etkisini reddetmiştir.

2. Düz Esas Hatlar Sistemi

Kıyı devletinin kıyısının fazlaca girintili-çıkıntılı, parçalı olduğu veya kıyıya yakın yerlerde adalar, kayalıklar, sığıklar gibi oluşumların olduğu yerlerde, normal esas hattın çizilmesi önemli bir problem olarak ortaya çıkmaktadır. Normal esas hat yönteminin kullanılması bazen karasularının (dolayısıyla diğer deniz yetki alanlarının) çok düzensiz ve kafa karıştırıcı dış sınırları olmasına sebep olabilir.³⁶³ Böyle durumlarda hem esas hattın hem de devletler arasındaki sınırlandırma çizgisinin daha kolay ve pratik çizilmesinin yolu düz esas hatlar sistemiyle olmaktadır. Bu hat, kıyının

³⁶² Qatar v. Bahrain, I.C.J. Reports 2001, para. 205-207.

³⁶³ Sean David Murphy, *a.g.e.*, s.127.

uç yaptığı yerlerde tespit edilen uygun noktaların birleştirilmesiyle³⁶⁴ oluşturulan nispeten düz bir hattır. Bu yöntemin temel amacı hattın belirlenmesinde kolaylık ve netlik sağlanmasıdır. 1951 tarihli Birleşik Krallık ve Norveç arasındaki balıkçılık davasında düz esas hatlar rejiminin devletlerarası uygulamada yaygınlığı UAD tarafından belirtilmiş³⁶⁵ ve sonradan hem Cenevre Sözleşmesi hem de BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde bu müesseseye yer verilmiştir.

a. Adalar

Bahsi geçen sorunlu sahillerde esas hattın çiziminin kolaylıkla yapılabilmesi için hem 1958 tarihli CKBBS'de³⁶⁶ hem de BMDHS'de düz esas hatlar sistemi öngörülmüştür. BMDHS'nin 7. maddesinin 1. fıkrasında *“Sahilin derin bir şekilde girintili çıkıntılı olduğu veya sahil boyunca hemen yakında bir adalar dizisinin bulunduğu yerlerde, karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hattın çizimi için, uygun noktaları birleştiren düz esas hatlar yöntemi kullanılabilir.”* denmiştir.

Birleşik Krallık ve Norveç arasındaki balıkçılık davasında düz esas hatlar sistemi gündeme gelmiştir. Bu davada, Norveç'in kıyısı sadece girintili olmakla kalmayıp, aynı zamanda “skjærgård” veya “kaya surları” olarak adlandırılan 120.000 ada, kaya ve resiflerden oluşmaktadır. Uluslararası Adalet Divanı, Norveç tarafından kullanılan düz esas hatlar sisteminin uluslararası hukuka aykırı olmadığını, diğer düzensizliklerle başa çıkmak için düz taban çizgilerinin kullanılmasının uygun olduğunu belirtmiştir.³⁶⁷

BMDHS, düz esas hatlar sistemiyle oluşturulan esas hattın, sahilin genel yönünden hissedilir bir biçimde sapmaması ve hatların berisinde kalan deniz alanlarının, iç sular rejimine tabi tutulabilmesi için bunların kara sahasına yeterince yakından bağlı olması gerektiğini öngörmektedir.³⁶⁸ Ek olarak hattın, başka bir

³⁶⁴ CKBB Sözleşmesi m. 4.; BMDHS m.7.

³⁶⁵ United Kingdom v. Norway, ICJ Reports 1951,

³⁶⁶ Sözleşmenin 4. maddesi, BMDHS ile aynı yönde hüküm içermektedir.

³⁶⁷ Sean David Murphy, *a.g.e.*, s.128.

³⁶⁸ BMDHS m. 7/3

devletin kara sularını açık denizden veya münhasır ekonomik bölgesinden kesecek şekilde çizilmemesi gerektiği hükme bağlanmıştır.³⁶⁹

Katar ile Bahreyn arasındaki sınırlandırma davasında Bahreyn, çok adalı bir devlet olduğu iddiasına dayanarak sahilinin dış tarafında bulunan belirli bazı adalarını esas nokta olarak kabul düz esas hatlar sistemini kullanarak taban çizgilerini çizmiştir.³⁷⁰ Uluslararası deniz hukuku ise ilgili koşullar karşılanmadıkça, esas hatların belirlenmesi için normal esas hatlar sisteminden sapılmasına izin vermemektedir; zira düz esas hatlar sistemi yukarıda bahsedildiği üzere istisnai hallerde uygulanabilecek bir rejimdir. UAD da bu hususa temas etmiş ve Bahreyn adalarının normal esas hatlar rejiminden sapmayı meşrulaştırmadığını belirterek Bahreyn'in talebini kabul etmemiştir.³⁷¹

Birleşik Krallık Norveç balıkçılık davasında UAD, ileride hazırlanacak olan hem Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'ni hem de 1982 BMDHS'yi etkileyecek olan düz esas hatlar çizilmesinin sınırlı olduğu bazı yolları belirtmiş³⁷² ve devamında deniz alanlarının sınırlandırılmasının her zaman uluslararası bir yönü olduğunu; sadece devletlerin iç hukukuna göre kıyı devletinin iradesine bağlı olamayacağını söylemiştir.³⁷³

Saçak adalar oluşumlarından birini teşkil etme, düz esas hattın çiziminde adaların esas nokta olarak kullanımı için aranan bir koşuldur.³⁷⁴ Buradan hareketle, Murphy, düz esas hatlar rejiminin kullanılmasını meşrulaştıran “saçak adalar” kavramının her yöne çekilebilir esnek bir kavram olmadığını; sadece sahile çok yakın küçük adaların bulunduğu durumlar için geçerli olduğunu belirtmiştir.³⁷⁵

³⁶⁹ BMDHS m. 7/6. Sözleşme'de hükme bağlanan konuların çoğu esasında Birleşik Krallık ile Norveç arasındaki balıkçılık davasında UAD tarafından belirlenerek devletlerarası yaygın bir uygulama olduğu vurgulanmıştır. United Kingdom v. Norway, ICJ Reports 1951, para. 126.

³⁷⁰ Qatar v. Bahrain, I.C.J. Reports 2001, para. 210.

³⁷¹ a.e., para. 213

³⁷² United Kingdom v. Norway, ICJ Reports 1951, para. 126.

³⁷³ a.e., para. 132 ; Qatar v. Bahrain, I.C.J. Reports 2001, para. 212-215. (Bu görüşe paralel olarak, UAD, BMDHS madde 7 kapsamındaki düz esas hatlar yönteminin kısıtlı olarak uygulanması gerektiğini belirtmektedir. Örneğin, BMDHS'de açıkça belirtilmemesine rağmen, ABD düz bir esas hattın 24 deniz milini geçemeyeceğini belirtmiş ve bu bağlamda diğer devletlerin düz taban çizgilerini protesto etmiştir.)

³⁷⁴ Black Sea (Romania v. Ukraine), ICJ Reports 2009, para. 149.

³⁷⁵ Sean David Murphy, a.g.e., s. 129.

Uluslararası yargı kararları haricinde devletlerarası uygulamalarda da adaların düz esas hatların oluşturulmasında esas nokta olarak kullanıldığı gözlemlenmektedir. 1965 tarihli Birleşik Krallık ile Norveç arasındaki anlaşmada, eşit uzaklık çizginin çizilmesi için Norveç'in kıyıya yakın adalarını esas nokta olarak seçmesi; 1979 tarihli Dominik ile Venezuela arasındaki anlaşmada Dominik'in kıyıya yakın adalarını esas nokta olarak seçmesi örnekler arasında sayılabilir.³⁷⁶

b. Cezir Yükselteleri

Bir anakara veya bir adanın karasularında cezir yükseltisi bulunduğu zaman, o adanın veya anakaranın karasularının genişliğini ölçmek için bahsi geçen oluşum esas hattın çiziminde kullanılabilir.³⁷⁷ Bununla birlikte, bir anakara veya adanın karasuları dışında bulunan cezir yükselteleri ise normal veya düz esas hat çiziminde kullanılamaz. Güney Çin Deniz'i Tahkimi'nde Hakem Heyeti, “...Anakaraya veya adaya yakınlığın söz konusu olmadığı durumlarda, cezir yükseltilerinden, karasuları, kıta sahanlığı veya münhasır ekonomik bölge ölçümü yapılamaz...”³⁷⁸ diyerek bu hususun altını çizmiştir.

Adalar alt başlığında da belirtildiği üzere, düz esas hatlar sistemi anakaradan saçak adalara doğru kullanılabilmektedir. Benzer husus cezir yükselteleri için de geçerlidir. Yani düz esas hatlar, anakaradan cezir yükseltilerine kadar çekilebilir.³⁷⁹ BMDHS m. 13'te belirtilenin aksine, düz bir esas hat için kullanılan cezir yükseltisinin karada olması gerekmemektedir.³⁸⁰ Bununla birlikte BMDHS madde 7 uyarınca, cezir yükselteleri üzerinde devamlı olarak suyun üstünde kalan deniz fenerleri veya benzer tesisler inşa edilmediği veya uluslararası hukukta genel bir kabul görmediği sürece, cezir zamanı ortaya çıkan yüksekliklere doğru veya bunlardan başlamak üzere düz esas hatlar çizilmeyecektir.”³⁸¹ Ayrıca, saçaklı adalardan düz esas hatların çekilmesi hususunda yukarıda belirtilen sınırlamalar, yani, sahilin genel yönünden kayda değer

³⁷⁶ Derek Bowett, “Islands, Rocks, Reefs and Low-Tide Elevations in Maritime Boundary Delimitations”, J. I. Charney/ L. M. Alexander (Ed.), in **International Maritime Boundaries**, Martinus Nijhoff, 1991, s. 149.’dan aktaran Tuğçe Arabacı, **a.g.e.**, s. 149.

³⁷⁷ BMDHS m.13/1.

³⁷⁸ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 308.

³⁷⁹ Sean David Murphy, **a.g.e.**, s. 130.

³⁸⁰ **a.g.e.**, s. 131.

³⁸¹ BMDHS m.7/4.

ölçüde ayrılmama, sadece anakara kütlesiyle yakından bağlantılı deniz alanlarını çevreleme, bir başka devletin karasularını kesmeme gibi sınırlamalar bu bağlamda da geçerlidir.³⁸²

C. Adaların İlgili Koşul Olarak Değerlendirilmesi

Adanın münhasır ekonomik bölge veya kıta sahanlığı üretme gücü, gerek uluslararası yargı kararlarında gerekse devletler arası anlaşmalarda, adanın büyüklüğü, nüfusu ve bulunduğu yere göre belirlenmiştir.

Adaların hak kazanımı ile sınırlandırmaya etkileri iki farklı ayrı konudur. Adaların tıpkı anakara kütleleri gibi deniz yetki alanlarına sahip olması, sınırlandırmada kendilerine tam etki verileceği anlamına gelmemektedir.³⁸³ Sınırlandırma yapılmayacak bölgelerde, örneğin açık deniz alanlarında, adalara tam deniz yetki alanları tanınırken sınırlandırmanın olacağı alanlardaki adalara verilecek etki sınırlı olabilmektedir.³⁸⁴

Ada ait olduğu devletin anakarasına ne kadar yakınsa, tam deniz yetki alanı oluşturma gücü o kadar büyük olur. Hatta ada, anakaraya yeterince yakınsa, adayı doğrudan anakaraya bağlayan bir esas hat dahi çizilebilir. Bununla birlikte, ada anakaradan uzaksa ve özellikle de taraf devletlerin bitişik ya da karşılıklı olduğu durumlarda, eşit uzaklık çizgisinin "yanlış" tarafında konumlanmışsa, ada kendi karasuları alanını oluşturabilen fakat iki ülke arasındaki sınırlandırma çizgisi üzerinde çok az etkisi olan veya hiç etkisi olmayan bir ilgili durum oluşturmaktadır.

Hem Birleşik Krallık-Fransa tahkiminde hem de Papua Yeni Gine-Avustralya anlaşmasında, sırasıyla, Fransa ve Papua Yeni Gine kıyılarına bitişik İngiltere ve Avustralya adaları, eşit uzaklık hattının “yanlış tarafta konumlandıkları” için kendi kıta sahanlığı alanlarına sahip olmalarına müsaade edilmemiştir.

³⁸² Daha fazla detay için bkz.: International Law Association, Committee on Baselines under the International Law of the Sea, Report, Johannesburg Conference (2016), s. 12-15, (çevrimiçi) <http://www.ila-hq.org/index.php/committees>, Erişim Tarihi: 18.04.2020.

³⁸³ Yücel Acer, “Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku”, editör: Sertaç Hami Başşeren, **Doğu Akdeniz’de Hukuk ve Siyaset**, s. 311.

³⁸⁴ Fakat birçok devlet uygulamasında çok farklı yaklaşımların mevcut olduğu vakidir. Detaylı bilgi için bkz.: Yücel Acer, “Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Rolü ve Devletlerarası Uygulama”.

1. Adalara Tanınan Etkiler

Deniz yetki alanları sınırlandırması hukukunda adalara tanınacak etkiler hususunda devlet pratiklerinde yerleşmiş bir uygulama bulunmayıp çok çeşitli yaklaşımlar görünmekte ise de, uluslararası yargı mercilerinin kararlarında, hakça ilkeler çerçevesinde adalara tam etki (full effect), kısmi etki(partial effect), yarım etki(half effect) olarak etki vermenin yanı sıra adalar tamamen gözardı (disregard) da edilebilmektedir.³⁸⁵ Bu etkilerin belirlenmesinde adaların deniz üzerindeki konumu, üzerinde yaşayan nüfus, büyüklüğü, hukuki statüsü gibi unsurlar irdelenmektedir. Özellikle adaların bulunduğu konum önemli bir değerlendirme unsurudur.

a. Tam Etki

Ada ait olduğu devletin anakarasına ne kadar yakınsa, tam deniz yetki alanı oluşturma gücü o kadar büyük olmaktadır. Hatta ada, anakaraya yeterince yakınsa, adayı doğrudan anakaraya bağlayan bir esas hat dahi çizilebilir. İşte bu tür durumlarda sınırlandırmada adanın tam etkisinin olduğundan söz edilir. Adaların tam etkiye sahip olması ise sınırlandırma çizgisinin bu adalar ile karşı devlet arasında çizilmesini sağlar. Dominik Cumhuriyeti ile Venezüella (1979) arasındaki anlaşmada Danimarka'ya ait adaların esas nokta olarak kabul edilmesi buna bir örnektir.³⁸⁶

UAD, Katar-Bahreyn davasında, Hawar adaları ve Janan adalarına³⁸⁷; Nikaragua-Honduras davasında, Karayiplerde meskun Honduras'a ait Bobel, Port Royal, Savanna ile South küçük adacıklarına ve Nikaragua'ya ait Edinburgh küçük adacığına bahsettiğimiz açıklamalar çerçevesinde tam etki³⁸⁸ tanımıştır.

Yemen-Eritrea tahkiminde, Tahkim Mahkemesi, adalara tanınacak etkinin belirlenmesinde entegre testini (integrity test) uygulayarak farklı bir yaklaşım sergilemiştir. Bu yaklaşıma göre ilgili adalar anakara kütesinin bir parçasını teşkil ediyorsa, onlara tam etki tanınmıştır. Dava özelinde, Dahlaks adaları, Eritrea'ya ait

³⁸⁵ Yoshifumi Tanaka, **a.g.e.**, s. 215.

³⁸⁶ Yücel Acer, "Deniz Alanlarının Sınırlanmasında Adaların Rolü ve Devletlerarası Uygulama", s. 5.

³⁸⁷ Qatar v. Bahrain, I.C.J. Reports 2001, para. 222.

³⁸⁸ Nicaragua v. Honduras, I.C.J. Reports 2007 para. 304-305.

birbirlerine sıkıca bağlı küçük adacık guruplarıdır ve kıyının genel konfigürasyonunun bir parçasıdır. Bundan dolayı mahkeme bu adacıklara sınırlandırmada tam etki vermiştir.³⁸⁹ Gene aynı sebeple Yemen'e ait bulunan Kamaran, Katara ve Uqban adacıklarına tam etki tanınmıştır.³⁹⁰ Tanaka'ya göre belli bir dereceye kadar uygulanan entegre testi, kullanışlı bir kriterdir.³⁹¹

Adalara tam etki verilmeyip kısmi etki verilmesinin önemli bir istisnası, ABD'nin Venezuela ve Meksika ile yaptığı, küçük adalara tam etki verilen müzakerelerdir. ABD, Venezuela ve Meksika'nın küçük adalarına tam etki verilmesi taleplerini kabul etmiştir. Dyke'a göre ABD'nin böyle bir taviz vermesinin amacı tüm küçük adaların son haddine kadar 200 deniz mili bölge üretmesine izin verilmesi halinde, diğer deniz sınırı anlaşmazlıklarında büyük kazanım elde edeceğini düşünmesidir.³⁹²

b. Sınırlı Etki

Uluslararası yargı kararlarında half-effect veya partial effect olarak kullanılan bu kavram, sınırlandırma sahasında bulunan adaların, nüfusu, büyüklüğü, ve daha önemlisi konumu gibi sebeplerden ötürü sınırlandırmaya etkilerinin anakara kütleleri gibi değerlendirilmemesini ifade eder. Bu çerçevede, örneğin adalara karasuları hakkı tanınıp kıta sahanlığı veya MEB hakkı sağlanmaması gibi, sınırlı deniz alanları verilebilmektedir Sınırlandırma hukukunun hakça ilkeler çerçevesinde hakkaniyetli bir çözüme ulaşmayı maksat edindiği göz önüne alındığında bazı adalara sınırlı etki tanınmasının meşruiyet zemini sağlanmış olmaktadır.

Birleşik Krallık-Fransa tahkiminde, Tahkim Mahkemesi, sınırlandırmada adaya yarım etki tanımının üç aşamalı şekilde gerçekleşeceğini Scilly adaları özelinde belirtmiştir. Öncelikle, off-shore adayı esas nokta olarak kullanmadan iki devlet arasında farazi bir eşit uzaklık çizgisi çizmiş, devamında bu adayı esas nokta olarak belirledikten sonra yeni bir eşit uzaklık çizgisi çizmiş, sonrasında ise bu iki eşit uzaklık çizgisinin tam ortasından yeni bir eşit uzaklık çizgisi çekerek sınırlandırmayı

³⁸⁹ Eritrea-Yemen Arbitration, para. 139.

³⁹⁰ **a.e.**, para. 150-151.

³⁹¹ Yoshifumi Tanaka, **a.g.e.**, s. 216.

³⁹² Jon Van Dyke, **a.g.e.**, s. 64, dpn. 119.

yapmıştır.³⁹³ Yani bu yaklaşıma göre bahsi geçen adalar öncelikle sanki anakaranın bir parçasıymış gibi değerlendirilip esas hattın çiziminde esas nokta olarak kullanılır ve farazi bir eşit uzaklık çizgisi buna göre çizilir; sonrasında bu adalar yokmuş gibi değerlendirilerek yeni bir eşit uzaklık çizgisi farazi olarak çizilir ve bu iki hattın tam ortasından geçen nihai sınırlandırma çizgisi çekilir.

İki devletin aynı kıta sahanlığını paylaştığı, karşılıklı kıyıların büyük ölçüde farklılaşmadığı ve geniş anlamda benzer olduğu bu tahkimde, Scilly adalarına eşit uzaklık çizgisiyle sınırlandırmada tam etki verilip verilmeyeceği, eşit uzaklık çizgisini bozup bozmayacağı ve iki devlet arasında orantısız etkiye sahip olup olmayacağı sorusu gündeme gelmiştir.³⁹⁴ Anakaradan 21 mil uzaklıkta bulunan Scilly Adaları, altı tanesi meskun mahalden oluşan 48 adadan oluşan bir gruptur.³⁹⁵ Scilly adalarının esas nokta olarak belirlenip ona tam etki tanınmasının, mevcut davada, eşitsiz ve bozucu etki oluşturacağını³⁹⁶, yarım etki verme yöntemi sayesinde bu adaların oluşturacağı eşitsizliğin ve bozucu etkinin azaltılmış olacağı heyet tarafından belirtilmiştir.³⁹⁷

Konuya bir parça ışık tutacak bir diğer örnek de, Birleşik Krallık-Fransa tahkiminden bir yıl sonra Avustralya ve Yeni Gine arasında imzalanan anlaşmadır. Taraflar, Avustralya'ya ait "eşit uzaklık çizgisinin ters tarafında" kalan küçük adalara tam etki verilmesi halinde hakkaniyetsiz bir sınır çizgisinin oluşacağından bahisle, bunlara yalnızca kendilerine ait bir balıkçılık bölgesi verilmesi ve sınırlandırma çizgisinin belirlenmesinde bir etki tanınmaması hususunda anlaşmışlardır.³⁹⁸ Anlaşma ayrıca adaların sakinleri için geleneksel yaşam biçimini korumak için korunmuş bir bölge oluşturmuştur.³⁹⁹

Benzer şekilde adalara yarım etkinin tanındığı başka bir örnek, Tunus-Libya davasında gündeme gelen Kerkennah adalarıdır. Ana Kerkennah adaları 180 km2

³⁹³ Birleşik Krallık-Fransa Tahkimi, para. 251.

³⁹⁴ a.e., para. 244.

³⁹⁵ a.e., para. 227.

³⁹⁶ Eğer bu özel duruma tam etki tanınacak olsa, Birleşik Krallık'a kalacak alanın Fransa aleyhine aşağı yukarı 4000 mil m2 olacağı belirtilmiştir. a.e., para 243.

³⁹⁷ a.e., para. 251.

³⁹⁸ Victor Prescott and Clive Schofield, **The Maritime Political Boundaries of the World**, 2.ed., Leiden/Boston, Martinus Nijhoff Publishers, 2005, s. 234.

³⁹⁹ a.e.

yüzölçümüne ve 15.000 nüfusa sahip bir adadır.⁴⁰⁰ Bu davada adaların sınırlandırmaya etkisi, Kerkennah adaları ve bunların etrafındaki cezir yükseltileri üzerinden tartışmaya açılmıştır. Birleşik Krallık ve Fransa arasındaki Tahkim’de heyetin kullandığı benzer yöntemi uygulayan UAD konuyla ilgili değerlendirmesinde, *“Adalara kısmi etki tanımının farklı yolları vardır. Bu amaç için kullanılacak bir teknik, sınırlandırmada geometrik metod bağlamında, “yarı etki” veya “yarım açı” tekniğidir. Bu teknik kısaca, iki sınırlandırma çizgisi çekmektir. Birincisi, sınırlandırmada kullanılacak metod temelinde, adaya tam etki veren çizgi; diğeri ise adayı yok sayarak tamamen ihmal eden çizgidir. Daha sonra bu iki çizgi arasında, aralarında kalan bölgeyi eşit biçimde ayıracak şekilde veya birbirlerine yaptıkları açının açığortayı olarak şekilde çizilen nihai sınırlandırma çizgisidir. Yani çizilen sınırlandırma çizgisi, adaya, anakaraya olan gerçek mesafesinin yarısı kadar yer değiştirmiş şekilde muamele edilerek iki hat arasında çizilir.”*⁴⁰¹ diyerek Kerkennah adalarına ve etrafındaki cezir yükseltilerine yarım etki tanımıştır.

Benzer şekilde, 1984 Kanada ve ABD arasındaki Maine Körfezi davasında, Kanada'nın Nova Scotia'daki Sable Burnu yakınlarındaki Seal Adası, Mud Adası ve diğer bitişik adacıklara, kısmi etki tanınmıştır.⁴⁰² Mahkeme, Seal Adası ve çevre adalarının boyutları ve coğrafi konumları nedeniyle ihmal edilemeyeceklerini bununla birlikte onlara tam etki tanımının ise aşırı olacağına karar vermiştir.⁴⁰³ UAD’ın bu gerekçesi tıpatıp aynı şekilde Katar-Bahreyn davasında da zikredilmiş ve Bahreyn’in egemenliğinde bulunan Fasth al Azm adasına sınırlı etki tanınmıştır.⁴⁰⁴

Açık deniz adaları (off shore island) ile ilgili bir başka ihtilaf, her ikisi de 200 deniz mili ölçüsünde karasuları ilan eden Arjantin ve Şili ile arasında gündeme gelmiştir. Kanaldaki daha büyük yerleşik adalar, daha küçük ıssız kayalıklar ve adacıklar tarafından saçaklanmıştır. İhtilafın çözümü, Arjantin Tierra del Fuego kıyısı

⁴⁰⁰ Jon M. Van Dyke, **a.g.e.**, s. 61.

⁴⁰¹ Tunus-Libya p.129.

⁴⁰² Gulf of Maine, I.C.J. Reports 1984, para. 222.

⁴⁰³ **a.e.**

⁴⁰⁴ Qatar v. Bahrain, I.C.J. Reports 2001, para. 128.

dışındaki Atlantik sularındaki daha küçük Şili adacıkları üzerinde tam etki tanımayı redderek yarım etki veren Şili ile Arjantin arasındaki anlaşma ile olmuştur.⁴⁰⁵

Sonuç olarak, örnekleri sırasıyla değerlendiren Jon M. Van Dyke'a göre, tahkim ve yargı kararları ile devletler arası müzakereler, adalara deniz sınırlarının sınırlandırılmasında tam etki vermeyi reddetme konusunda nispeten tutarlı olmuştur.⁴⁰⁶ Öte yandan, Scilly adalarına tanınan yarım etkinin geometri temelinde yapıldığını belirten Tanaka'ya göre ise, benzer bir gerekçenin, Tunus-Libya davasında Kerkennah adaları ve Maine Körfezi davasında Seal adası için bulunmadığına değinerek adalara yarım etki tanımının çerçevesi muğlaktır.⁴⁰⁷ Tanaka, ayrıca bu uygulamanın çok çeşitli versiyonlarının olduğunu, sağlıklı değerlendirmelerin yapılamadığını, ileriki zamanlarda yargı mercilerinin hakkaniyetli bir çözüm temelinde yarım etki tanımının hukuki çerçevesini oturtmaları gerektiğinin altını çizmiştir.⁴⁰⁸

c. Adaların Çevrelenmesi

Bu usule genellikle adaların eşit uzaklık çizgisinin yakınlarında veya ters tarafında (ait olduğu devlete uzak, karşı devlete yakın) konumlandığı durumlarda başvurulmaktadır. Buradaki amaç adaların ait olmadığı devletin deniz alanlarına erişimini kesmesinin veya daraltmasının önüne geçmektir. Buna göre adalar kıyılarından belli mesafe uzaklıkta bulunan noktaların birleştirilmesi suretiyle oluşan dairesel veya yarı dairesel bir alan içindeki bölgede deniz alanlarına sahip olmaktadır.⁴⁰⁹

Çevreleme yöntemi (enclave) ilk olarak, Birleşik Krallık-Fransa tahkiminde, Kanal adalarına uygulanmış bir yöntemdir. Kanal adaları, Jersey, Guernsey, Alderney, Sark, Herm, ve Jethou gibi ana adaları içeren ve bunların yanında bazıları meskun olmak üzere birçok adacık ve kayalardan müteşekkil 4 adet ana ada gurubundan

⁴⁰⁵ Jon Van Dyke, **a.g.e.**, s.64.

⁴⁰⁶ **a.e.**

⁴⁰⁷ Yoshifumi Tanaka, **a.g.e.**, s. 218.

⁴⁰⁸ **a.e.**

⁴⁰⁹ Cüneyt Yüksel, Deniz Baran, " Uluslararası Hukukta Doğu Akdeniz Krizi ve Türkiye ile Libya Arasındaki Deniz Yetki Alanlarını Sınırlandırma Mutabakatının Değerlendirilmesi", **Public and Private International Law Bulletin**, İstanbul Üniversitesi Yayınevi, Vol. 40, No:1, 2020, s. 536.

oluşmuş, Fransa'nın Normandiya kıyılarına 6.6 km mesafede ve “ortay hattın yanlış tarafında”⁴¹⁰olarak nitelenen Crown'a bağlı⁴¹¹ bir takımadadır. Coğrafi olarak Kanal adaları, Brittany ve Normandiya kara kütlelerinin fiziksel bir parçasını oluşturmaktadırlar. Bu adaların toplam yüzölçümü alanı 195 km2 ve nüfusu 130.000.dir. ⁴¹² Bu tahkimde Kanal adalarının mevcudiyeti olmasaydı, taraflar arasındaki sınırlama eşit uzaklık çizgisi temelinde belirlenecek ve hakkaniyetli bir çözüme ulaşılmış olacaktı. Fakat, Fransa kıyılarına yakın İngiliz adalarına tam etki verilmesi halinde, Fransa'ya ait kıta sahanlığı alanının açıkça ve önemli ölçüde azalacağından bahisle⁴¹³ Tahkim Mahkemesi, Kanal adalarına kuzey ve batı yönünde 12 deniz mili mesabesinde çevrelenmiş⁴¹⁴ bir alan vererek ve bu adaların, taraflar arasındaki sınırlandırma çizgisini etkilemeyeceğine, çevrelenmiş alanların dışında kalan deniz bölgesinin de Fransa'ya ait olacağına hükmetmiştir. ⁴¹⁵ Bu örnekte bahsi geçen adalar çevrelenmiş ve sınırlandırma çizgisi eşit uzaklık çizgisi olarak tespit edilmiştir. Yani adaların sınırlandırmaya olan bozucu etkisi ortadan kaldırılmıştır.

Tahkim Mahkemesi'nin bu yaklaşımından esinlenen UAD'n çevreleme yöntemini uyguladığı ilk dava Romanya-Ukrayna arasındaki sınırlandırma davasıdır. Bu davada Ukrayna'ya ait Serpents adası ihtilaf konusu olmuştur. İhtilaf, adanın ne dereceye kadar deniz yetki alanına sahip olduğunun belirlenmesi ve iki devlet arasında belirlenecek olan sınırlandırma hattına etkisinin ne derece olacağının saptanması ile alakalıydı. Romanya bu oluşumun, BMDHS m.121/3 kapsamında bir kayalık olduğunu, bu nedenle sınırlandırma esnasında göz ardı edilmesini gerektiğini savunmuş; Ukrayna ise, BMDHS madde 121'in sınırlandırma hattı ile alakalı bir hüküm olmadığını kaldı ki bu adaların insan yaşamına elverişli ve kendi ekonomik varlığını sürdürebilen bir oluşum olduğundan bahisle bu oluşumun ada statüsünde olduğunu söyleyerek cevap vermiştir. ⁴¹⁶ Mahkeme ise 121. maddenin uygulanmasına

⁴¹⁰ Birleşik Krallık-Fransa Tahkimi, para. 173.

⁴¹¹ **a.e.**, para. 184.

⁴¹² Bowett, **a.g.e.**, s. 195.

⁴¹³ Birleşik Krallık-Fransa Tahkimi para. 196.

⁴¹⁴ Jon Van Dyke, **a.g.e.**, s. 59.; Birleşik Krallık-Fransa Tahkimi para. 201-202.

⁴¹⁵ Jon Van Dyke, **a.g.e.**, s. 59.

⁴¹⁶ Black Sea (Romania v. Ukraine), ICJ Reports 2009, para. 184.

hiç değinmeden, Serpents adaları etrafına 12 deniz mili ölçüsünde kara suları hakkı tanıyarak adaları çevrelemiştir.

Benzer şekilde Fransa'ya ait fakat Kanada'nın Newfoundland sahilinden birkaç mil ötede bulunan St. Pierre ve Miquelon adalarına, Tahkim Mahkemesince 12 deniz mili karasuları, 24 deniz mili bitişik bölge ve Atlantik'e doğru dar bir şerit doğrultusunda 200 deniz mili münhasır ekonomik bölge tanınmıştır.⁴¹⁷

d. Adalara Hiç Etki Tanınmaması

Devlet uygulamalarında, bir devletin kendi anakara kütesine yakın tarafta konumlanmış adalarının nispeten küçük olduğu⁴¹⁸; egemenliği ihtilafli adaların sınırlandırma alanında bulunduğu; eşit uzaklık çizgisine yakın yerde adaların konumlandığı sınırlandırmalarda görülen yöntem adalara etki tanınmayıp bunların ihmal edilmesidir.⁴¹⁹ Bu yöntemin de temel amacı sınırlandırmanın hakkaniyetli bir sonuca ulaştırılmasıdır.

UAD, Libya/Malta davasında, geçici eşit uzaklık çizgisinin belirlenmesinde Filfla adasının dikkate alınmamasının hakkaniyetli olduğunu, bu geçici eşit uzaklık çizgisini oluşturduktan sonra, orantılılık faktörü de dahil olmak üzere diğer hususların bu çizginin düzeltilmesine yol açıp açmayacağını değerlendireceğini belirtmiştir⁴²⁰ ve sonrasında bu adayı esas hattın belirlenmesinde esas nokta olarak kullanmadığı gibi, sınırlandırmada ihmal etmiş yani sınırlandırma çizgisine olacak etkisini sıfırlamıştır.

Libya-Tunus davasında ise UAD, kıyı şeridinin yönünü değerlendirirken, Ras Ajdir noktasından nispeten kısa bir mesafede bulunan ve anakara kütesinden dar bir boğazla ayrılan Jerba adası gibi nispeten önemsiz sayılabilecek mevcut kıyı yapılandırmalarını dikkate alınmayabileceğini belirtmiştir ve bu adayı sınırlandırmada ihmal etmiştir.⁴²¹ Aynı şekilde, Katar-Bahreyn davasında Qit'ah Jaradah adasına,

⁴¹⁷ Case Concerning the Delimitation of Maritime Areas Between Canada and France, Decision of 10 June 1992, para. 70. (Anılan karar bundan sonraki referans gösterimlerinde Canada-France Arbitration olarak anılacaktır.)

⁴¹⁸ Yücel Acer, **a.g.e.**, s. 4.

⁴¹⁹ **a.e.**, s. 8.

⁴²⁰ Libya/Malta, I.C.J. Reports 1985, para. 64.

⁴²¹ Tunisia/Libya, I.C.J. Reports 1982, para. 120.

küçük, ıssız bir oluşum olması ve bitki örtüsü olmaması sebebiyle sınırlandırmada etki verilmeyeceğini aksi takdirde önemsiz bir deniz oluşumuna orantısız bir etki tanınmış olacağını söylemiştir.⁴²² Gene aynı davada, Bahreyn'in körfez bölgesindeki kıyı şeridine oldukça uzak bulunan ve med zamanında yalnızca küçük bir kısmı su yüzeyinde kalan Fasht al Jarim'e, sınırlandırmada etki tanınmamış aksi takdirde bu sonucun hakkaniyetli çözüm sağlamayacağı söylenmiştir.⁴²³

Yemen-Eritrea tahkiminde, Yemen Al-Tayr ve Al-Zubayr olarak adlandırılan adalar gurubunu sınırlandırmada esas nokta olarak kullanılması ve eşit uzaklık çizgisinin bu adalar esas alınarak çizilmesi gerektiğini belirtmiş; Tahkim Mahkemesi ise, bu adaların Yemen'in anakara kütesinin bir parçası olmadığını dahası bu adaların çorak (barren) ve yaşanılmaz (inhospitable) vasıflı olduğunu ve sınırlandırma çizgisine etkisinin olamayacağına karar vererek bu iddiayı reddetmiştir.⁴²⁴

e. Ortay Hattın Ters Tarafında Kalan Adalar

Ait olduğu devletin anakara kütesine oldukça uzak olup sınırlandırma uyumsuzluğunun diğer tarafı olan devlete yakın yerde konumlanmış adalar, ortay hattın ters tarafında kalan adalar olarak tanımlanır. Bu adaların sınırlandırma esnasında dikkate alınacak en önemli özellikler bulunmuş oldukları konumdur. Zira adaların konumlarına göre sınırlandırmada hangi yöntemin kullanılacağı veya yöntemin nasıl uygulanacağı tespit edilir.⁴²⁵

Bu tip adalar sınırlandırma esnasında konumları, sahip oldukları nüfusları, yüzölçümleri vb. özelliklerine göre tümünden ihmal edilebildiği gibi çevrelenmek suretiyle sınırlı seviyede deniz yetki alanları tanınabilir. Bilhassa kapalı ve yarı-kapalı nitelikteki alanların sınırlandırmasında bu tip adaların varlığı önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Hakça ilkeler kapsamında incelenen, açık deniz alanlarına erişimin kesilmemesi/kapatılmaması ilkesi çerçevesinde ortay hattın ters tarafında kalan adalara sınırlı etki tanınabilmektedir.

⁴²² Qatar v. Bahrain, I.C.J. Reports 2001, para. 219.

⁴²³ **a.e.**, para. 247-248.

⁴²⁴ Eritrea-Yemen Arbitration, para. 147.

⁴²⁵ Sami Doğru, **a.g.e.**, s. 532.

Zira kıta sahanlığının belirlenmesinde coğrafi kriterin yerini zamanla mesafe kriterinin alması ve MEB alanlarının belirlenmesinde mesafe kriterinin uygulanması sebebiyle, her bir kıyı devletinin kendisine yakın deniz alanlarında söz sahibi olması gerekliliği uluslararası mahkeme kararlarında kabul edilmiştir.

Bazı sınırlandırma uyuşmazlıklarında uluslararası mahkemeler, geçici eşit uzaklık çizgisini kaydırmadan, bu adaları çevreleyerek çevrelenen alan kadar deniz yetki alanı tanımıştır. ⁴²⁶ Örneğin, Birleşik Krallık/Fransa tahkiminde heyet, Kanal adalarına kuzey ve batı yönünde çevreleyerek 12 deniz mili ölçüsünde⁴²⁷ bir alan vermiştir. Benzer şekilde, Fransa-Kanada arasındaki sınırlandırma tahkiminde, Fransa'ya ait olup ortay hattın ters tarafında konumlanmış St. Pierre ve Miquelon adalarına, 12 deniz mili karasuları, 24 deniz mili bitişik bölge ve Atlantik'e doğru dar bir şerit doğrultusunda 200 deniz mili münhasır ekonomik bölge tanınmıştır.⁴²⁸

⁴²⁷ Jon M. Van Dyke, **a.g.e.**, s. 59.; Birleşik Krallık-Fransa Tahkimi para. 201-202.

⁴²⁸ Canada-France Arbitration, para. 70.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'Yİ İLGİLENDİREN BOYUTUYLA DOĞU AKDENİZ ÖRNEĞİ

I. DOĞU AKDENİZ VE BÖLGE DEVLETLERİ

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması ve adaların sınırlandırmaya etkisi, Doğu Akdeniz özelinde önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yunanistan'a ait Girit, Rodos, Meis, Kaşot, Kerpe gibi adaların veya Kıbrıs Adası gibi ada statüsündeki bir devletin Doğu Akdeniz'de deniz sınırlarının belirlenmesinde ne derece etkilerinin olacağı önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu bölümde, Doğu Akdeniz adalarının deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında sahip olacakları hukuki etkiyi incelemeden önce Doğu Akdeniz ve bölge devletlerinin siyaseti hakkında genel bir değerlendirme yapmakta fayda vardır. Zira Doğu Akdeniz'de bölge devletleri arasında deniz yetki alanlarına dair yapılan anlaşmalar; hidrokarbon kaynaklarının keşfi, işletilmesi, bunlara dair yapılan ihaleler ve çokuluslu şirketlerle yapılan anlaşmalar, bölgesel ve küresel manada devletler arasındaki askeri, ekonomik ve siyasi ilişkiler, birden fazla disiplini içinde barındıran ve çok yönlü ele alınması gereken konulardır.⁴²⁹

A. Doğu Akdeniz'in Coğrafi Yapısı ve Hukuki Statüsü

Tunus'ta yer alan Bon Burnu ile Sicilya Adası'nın batı ucunda bulunan Lilibeo Burnu arasında çizilen hat⁴³⁰ Batı Akdeniz havzası ile Doğu Akdeniz havzasını birbirinden ayırmakta ve bu hattın doğusunda kalan bölge Doğu Akdeniz olarak adlandırılmaktadır. Bu tanıma göre Türkiye, Suriye, Lübnan, İsrail, Filistin, Mısır, Libya, Tunus, İtalya, Slovenya, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Karadağ, Arnavutluk, Yunanistan Doğu Akdeniz kıyılarını oluşturmakta ve aynı zamanda bölgede, farklı bir

⁴²⁹ Eyyub Kandemir, "Doğu Akdeniz'deki Gelişmeler: Postmodern Dönemde Realizmin Yeni Bir Tezahürü (Mü?)", **Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset**, s. 125.

⁴³⁰ Detaylı koordinatlar için bkz.: International Hydrographic Organization, "Limits of Oceans and Seas", Special Publication, No. 28, 3rd Edition, 1953, s. 15-18. (çevrimiçi) <https://epic.awi.de/id/eprint/29772/1/IHO1953a.pdf>, Erişim Tarihi: 28.06.2020

siyasi örgütlenmeye sahip Kıbrıs Adası⁴³¹ bulunmaktadır. Çalışmamız Doğu Akdeniz'in tamamını kapsamamakta sadece sahil devletleri⁴³² Türkiye, Suriye, Lübnan, İsrail, Filistin, Mısır, Libya,⁴³³ Yunanistan, KKTC⁴³⁴ ve GKRY⁴³⁵ ile sınırlı daha dar bir bölgeyi kapsamaktadır.

Öncelikle bölgenin BMDHS karşısındaki statüsünü tespit etmemiz gerekmektedir.

BMDHS'nin "Kapalı veya Yarı Kapalı Denizler" başlıklı IX'uncu kısmının 122. maddesinde bu denizler *"...iki veya daha çok devlet tarafından çevrili ve diğer bir denize veya okyanusa dar bir geçitle bağlı bulunan veyahut da bütünüyle veya büyük bir bölümü ile, iki veya daha çok devletin kara sularından ve münhasır ekonomik bölgelerinden oluşan bir körfez, bir deniz havzası veya bir deniz"*⁴³⁶ şeklinde tanımlanmıştır.

⁴³¹ Birleşik Krallık'ın Ada'da Akrotiri ve Dhekelia üs bölgesi olduğu için bölge devleti olarak saymak mümkündür.

⁴³² GKRY, Suriye, Lübnan, İsrail, Mısır ve Libya MEB ilanında bulunmuştur: <https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/depositpublicity.htm>, Erişim Tarihi: 02.07.2020.

⁴³³ Libya, kendi anakarasının ilgili bazı kıyılarının Doğu Akdeniz'e bakması sebebiyle ilgili taraftır.

⁴³⁴ Kıbrıs Adası'nın kuzey kesimini yöneten ve yalnızca Türkiye Devleti'nce tanınan siyasi otoritedir.

⁴³⁵ Kıbrıs Adası'nın uluslararası toplumca tanınan fakat Türkiye Devleti'nce tanınmayan siyasi otoritesidir. GKRY, kendisine "Kıbrıs Rum Yönetimi" denmesini kabul etmediğini, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tek meşru otoritesi olduğunu ve bu durumun Güvenlik Konseyi'nin 541 ve 550 sayılı kararlarıyla teyit edildiğini BM'ye gönderdiği sözlü notasında belirtmiştir. Note verbale dated 19 October 2006 from the Permanent Mission Republic of Cyprus to the United Nations addressed to the Secretary-General of the United Nations concerning the communication dated 4 October 2005 from Turkey, **Law of the Sea Bulletin**, No. 62, s. 164. (çevrimiçi)

https://www.un.org/Depts/los/doalos_publications/LOSBulletins/bulletinpdf/bulletin62e.pdf, Erişim Tarihi: 30.06.2020.; Statement dated 28 December 2004 of the position of the Government of the Republic of Cyprus with respect to the information note by Turkey, concerning the latter's objection to the Agreement between the Republic of Cyprus and the Arab Republic of Egypt on the Delimitation of the Exclusive Economic Zone of 17 February 2003, **Law of the Sea Bulletin**, No. 57, s. 124. (çevrimiçi)

https://www.un.org/Depts/los/doalos_publications/LOSBulletins/bulletinpdf/bulletin57e.pdf, Erişim Tarihi: 30.06.2020.

⁴³⁶ BMDHS m. 122. Çeviride Ankara merkezli BM Enformasyon Merkezi'nin (UNIC) çevirisi esas alınmıştır.

Bu tanıma göre Akdeniz'in doğu kısmı yani Doğu Akdeniz'in statüsü yarı kapalı bir denizdir.⁴³⁷ Biz ise Doğu Akdeniz olarak tanımlanan bölgenin bir deniz değil bir deniz havzası olduğunu düşünüyoruz.

BMDHS gereği sahilleri karşılıklı veya bitişik konumda bulunan devletler arasındaki MEB sınırlandırması, hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşmaya matuf uluslararası anlaşma temelinde yapılması gerekmekte ise de; Sözleşme'nin aksine Doğu Akdeniz'i çevreleyen bölge devletlerinin mutabakata varabildiği ortak bir zemin bulunmamakta ve fakat kimi devletler arasında ikili anlaşmaların yapıldığı bilinmektedir.

B. Bölge Devletlerinin İddiaları ve Siyasi Tutumları

Doğu Akdeniz deniz yetki alanlarının taraflar arasında ihtilaf konusu olmasının ardında devletin üç temel unsurundan biri olan egemenlik yatsa da, bilhassa 2000'li yılların başından itibaren bu ihtilafın hararetlenmesindeki en büyük sebep bölgede doğalgaz ve petrol yataklarının bulunduğu dillendirilmesi ve zamanla keşfedilmesidir. ABD Coğrafi Araştırmalar Kurumu'nun, Dünya Petrol Kaynakları Projesi çerçevesinde yayınladığı bir çalışmaya göre, Doğu Akdeniz'in bir alt havzasını oluşturan Levant Havzası'nda 1.689 milyon varil petrol ve 122,378 trilyon kübik feet doğalgaz rezervi bulunduğu;⁴³⁸ Nil Deltası Havzası'nda ise 1,763 milyon varil petrol ve 223,242 trilyon kübik feet doğalgaz rezervi bulunduğu⁴³⁹ tahmin edilmekte idi. Bu büyük miktardaki rezervlerin yalnızca Doğu Akdeniz devletlerinin değil küresel bazda önemli bir ihtiyacı karşılayacağı doktrinde ifade edilmektedir.⁴⁴⁰

⁴³⁷ Claudiane Chevalier, *Governance In The Mediterranean Sea Legal Regime and Prospectives*, IUCN Centre for Mediterranean Cooperation, s. 5. (çevrimiçi)

https://www.iucnmed.org/web2007/documentos/Legalspects_en.pdf, Erişim Tarihi: 02.07.2020.

⁴³⁸ "Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the Levant Basin Province, Eastern Mediterranean", U.S. Geological Survey, March 2010, Table 1, s. 3. (çevrimiçi) <https://doi.org/10.3997/2214-4609-pdb.248.338>, Erişim Tarihi: 22.06.2020.

⁴³⁹ "Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the Nile Delta Basin Province, Eastern Mediterranean", U.S. Geological Survey, May 2010, Table 1, s. 3. (çevrimiçi) <https://doi.org/10.3133/fs20103027>, Erişim Tarihi: 22.06.2020.

⁴⁴⁰ James Stocker, "No EEZ Solution: The Politics of Oil and Gas in the Eastern Mediterranean", *Middle East Journal*, Vol. 66, No. 4, Autumn 2012, s. 579. (çevrimiçi) <https://www.jstor.org/stable/23361618>, Erişim Tarihi: 27.06.2020.

Olan biteni devletlerin egemenliği konusuyla açıklamak tek başına yeterli olmamaktadır. Konunun reel ekonomik boyutu devletlerin egemenliği teorisinin önüne geçmektedir. Bölgedeki hidrokarbon rezervlerinin yoğunluğu yanında dünya ticaretine egemen olan ulaşım sistemi de bölgeye ilgiyi artırmaktadır.

Küresel ticarete deniz ticarete hakimdir. Dünya'nın kabaca ¾'ünün denizlerden oluşması, gemilerin fazla miktarda taşıma kapasitesi, deniz taşımacılığının demiryolu, karayolu ve havayolu taşımacılığına göre ucuz olması bu hakimiyetin sebeplerindendir. Dünya ticaretinin yüzde doksan ikisi denizler üzerinden gerçekleşmektedir⁴⁴¹ ki, bu da deniz yollarının ve deniz yetki alanlarının önemini fazlasıyla açıklamaktadır. Bu noktada Doğu Akdeniz'in önemi daha görünür hale gelmektedir. Doğu Akdeniz, Orta Doğu'nun Akdeniz'e, Karadeniz'e, Atlantik'e ve Kızıldeniz'e açılan kapısıdır. Ortadoğu ise dünya petrol rezervlerinin yüzde 68'ine doğalgaz kaynaklarının ise yüzde 41'ine sahiptir.⁴⁴²

1. 2003-2009 Arası Dönem

1988 yılında BMDHS'yi onaylayan GKRY, bölge devletlerinin uygulamaları dikkate alındığında nispeten erken denebilecek bir tarihte, 17 Şubat 2003'te Mısır ile⁴⁴³ MEB sınırlandırma anlaşması imzalamış⁴⁴⁴ ve 2004 yılında MEB ilanında bulunmuştur.⁴⁴⁵ İlerleyen zamanlarda GKRY, Yunanistan ve İsrail'le birlikte MEB

⁴⁴¹ Necmettin Atken, "Taşımacılıkta Çağdaş Motif: Kapıdan Kapiya Taşıma", **İstanbul Üniversitesi Lojistik Kulübü**, 1 Mayıs 2005, s. 1. (çevrimiçi) <http://www.lojistikkulubu.ist/tasimacilikta-cagdas-motif-kapidan-kapiya-tasima/>, Erişim Tarihi: 22.06.2020.

⁴⁴² Dursun Yıldız, "Ortadoğuda Su ve Petrol", **Cumhuriyet Strateji Dergisi**, Nisan 2008, s. 1. (çevrimiçi) http://www.usiad.net/phocadownload/makaleler/Ortadoguda_Su_ve_Petrol.pdf, Erişim Tarihi: 22.06.2020.

⁴⁴³ 1973 yılında yaşanan petrol krizinden sonra Avrupa'nın enerji arzı güvenliğini sağlamak üzere Avrupa Ekonomik Topluluğu (AB'nin Soğuk Savaş dönemindeki ismi) ile Mısır arasında 1977'de bir anlaşma imzalanmış ve Barcelona Süreci kapsamında gözden geçirilerek 2001'de tadil edilmiştir. Barcelona süreci ile birlikte Mısır'ın AB ile siyasi ilişkileri artmış ve bunun sonucunda Mısır siyasi konjonktürün bir sonucu olarak Doğu Akdeniz'de Türkiye yerine GKRY ile MEB anlaşması imzalamıştır. Ahu İlknur Gülenler, "Avrupa Birliği-Mısır Ekonomik İlişkilerinin Doğu Akdeniz Enerji Politikasına Yansımaları", **Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset**, s. 223-224, 239, 246.

⁴⁴⁴ (çevrimiçi) <https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/EGY-CYP2003EZ.pdf>, Erişim Tarihi: 22.06.2020.; 19 Temmuz 2005'te ise ikili arasında, petrol ve doğalgaz arama konulu bir mutabakat muhtırası imza edilmiştir.

⁴⁴⁵ Enactment of the Exclusive Economic Zone and Continental Shelf Law (Law No. 64(I)/2004); (çevrimiçi) [http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2016.nsf/all/8D450A891DD09140C2258042004122E8/\\$file/THE%20EXCLUDING%20ECONO](http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2016.nsf/all/8D450A891DD09140C2258042004122E8/$file/THE%20EXCLUDING%20ECONO)

sınırlandırması anlaşmaları yapmayı istemiş ancak Yunanistan'ın Türkiye ile arasındaki Ege Denizi'nde birbiriyle bağlantılı bir dizi sorunun giderilmesiyle alakalı yürütülen istikşafî görüşmelere⁴⁴⁶ zarar verebileceği düşüncesiyle ve İsrail'in 90'lardan itibaren Türkiye ile yürüttüğü müttefikliğe yakın ilişkilere halel getirebileceği düşüncesiyle bahsi geçen devletlerce GKRY'nin talebi karşılanmamıştır.⁴⁴⁷

Mart 1995'te kendisine AB tarafından adaylık statüsü verilen GKRY'nin 1 Mayıs 2004 tarihinde, AB'ye tam üyeliği 'Kıbrıs Cumhuriyeti adı altında onaylanmıştır. AB ekonomik sebeplerle kurulmuş ise de, zaman içinde askeri ve siyasi konular da ilgi alanı içine girmiştir. Nitekim, KKTC ile GKRY arasındaki sorunun çözümü için hayata geçirilmeye çalışılan Annan Planı'nın AB tarafından reddedilip diğer yandan GKRY'nin AB'ye Kıbrıs adasının tek yetkilisi olarak adaylığının kabul edilmesi, Ekin'e göre bu gerçeği yansıtmaktadır.⁴⁴⁸

Tüm tüketiminin neredeyse yarısını ithal yollardan karşılayan AB⁴⁴⁹, küresel tüketimde ABD'den sonra gelmektedir. Avrupa Komisyonu'nun verilerine göre, petrol ihtiyacının yüzde 81'lik, doğalgaz ihtiyacının yüzde 54'lük ve katı yakıt ihtiyacının yüzde 38'lik kısmını ithalat vasıtasıyla karşılayan AB, dünya çapındaki enerji piyasasında, ithalatta en önde gelmektedir.⁴⁵⁰ Komisyon'a göre önümüzdeki 20 yıl içinde tüketim iki katına çıkacak⁴⁵¹ ve ithalattaki dış bağımlılık 2030'larda yüzde 70'e dayanacaktır.⁴⁵² Bu ekonomik yapı ve diğer askeri-siyasi gerçekler GKRY'nin

MIC%20ZONE%20AN

D%20THE%20CONTINENTAL%20SHELF%20LAWS%202004%20AND%202014FINAL.pdf?openement.

⁴⁴⁶ Dış Politika Kronolojisi, 19 Temmuz 2010, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, (çevrimiçi) http://www.mfa.gov.tr/temmuz_tr.mfa, Erişim Tarihi: 22.06.2020.

⁴⁴⁷ Eyyub Kandemir, **a.g.e.**, s. 139.

⁴⁴⁸ Cengiz Ekin, **a.g.e.**, s. 116.

⁴⁴⁹ AB, şu anda tükettiği enerjinin yaklaşık %55'ini ithal etmektedir.

⁴⁵⁰ European Commission, "Annex to the Green Paper: A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy – What is at Stake? – Background Document", {COM(2006) 105 Final}, Brussels, SEC(2006) 317/2

⁴⁵¹ European Commission, "Energy Corridors: European Union and Neighbouring Countries", Project Report, Directorate-General for Research, Directorate Energy, 2007.

⁴⁵² European Commission, "Green Paper on "An Energy Policy for Europe", {COM(2007) 1 Final}, Brussels, 10.1.2007.

Kıbrıs Adası'nın temsilcisi olarak AB'ye kabulünde etkili olmuştur. GKRY'nin bu yeni statüsü AB'nin Doğu Akdeniz'deki faaliyetlerinde doğrudan etkili olacaktır.

Çalışmanın ilerleyen kısmında değinilecek olan GKRY, Türkiye ve Yunanistan arasındaki sorunlar yalnızca tarafları ilgilendiriyor gibi görünse de Türkiye'nin AB adaylık sürecinde ve diğer iki devletin de birliğe üye olması AB'yi de bu sorunların tarafı haline getirmiştir. Üç devlet arasındaki deniz yetki alanları sorunu, AB'nce bu uyuşmazlığın fiziken sınır uyuşmazlığı olarak görülmesine neden olmaktadır. Şöyle ki, Birlik'in siyaseti çerçevesinde AB'ye üye devletlerin ve birliğe katılacak aday devletlerin Birlik'teki devletler arasındaki sınır uyuşmazlıklarının çözümlenmiş olması veya çözümlenmesini temin etmek üzere devletlerin UAD'nin yargı yetkisini kabul etmiş olmaları gerekmektedir.⁴⁵³ Tam bu noktada bahsi geçen prosedür, taraf devletler arasındaki uyuşmazlıklara AB'nin de müdahil olmasına kapı aralamıştır. AB gerek Yunanistan gerekse GKRY'nin üyeliği dolayısıyla bu devletlerin tarafı oldukları sınır uyuşmazlıklarını kendi problemi olarak algılamış ve bu devletlerin bulundukları bölgeleri kendi sınırı olarak yorumlamıştır.⁴⁵⁴ Bilindiği üzere, AB'nin dış sınırlarını teşkil eden bölgelerde, yapının kendi iç örgütlenmesi gereğince buralarda Birlik'in kuralları geçerli olmaktadır. Bu noktada çevrenin korunması, balıkçılık faaliyetleri, deniz ticareti gibi hususlarda AB'nin politikaları etkili olmakta ve üye devletler arasında ortak bir alan oluşturulmak istenmektedir.⁴⁵⁵ Denilebilir ki, AB'nin Doğu Akdeniz'deki yaklaşımı yani GKRY ve Yunanistan lehine hareket etmesi hukukilikten ziyade siyasetidir ve bu noktada GKRY ile Yunanistan'ın hareket sahası Türkiye'ye göre daha geniştir.⁴⁵⁶

Ekin bu veriler ile AB'nin politikalarını, bilhassa GKRY'nin Birlik'e 2004 yılında kabul edilmesini⁴⁵⁷ birlikte değerlendirdiğinde, AB'nin doğalgaz ihtiyacının

⁴⁵³ Fuat Aksu, **a.g.e.**, s. 162.

⁴⁵⁴ Ahu İlknur Gülenler, **a.g.e.**, s. 224.

⁴⁵⁵ a.e.

⁴⁵⁶ Bu noktada Fuat Aksu, Türkiye'nin etken değil edilgen bir pozisyonu olduğunu yani, sunulan alternatifleri kabul ya da red haricinde etki alanının dar olduğunu belirtmektedir: Fuat Aksu, **a.g.e.**, s. 167.

⁴⁵⁷ AB bu üyeliğin sonucu olarak GKRY'nin tarafı olduğu sorunları içselleştirmiş ve kendisi de doğrudan taraf olarak konumlanmıştır.

temininde Rusya'ya olan bağımlılığı azaltmak⁴⁵⁸ ve Doğu Akdeniz'deki enerji rezervleri ve nakliye güvenliğinde hak ve yetki sahibi olmasını amaçladığını belirtmektedir.⁴⁵⁹ Tüm bunların yanı sıra, birlikten bağımsız olarak İngiltere'nin Kıbrıs'ın güneyinde bulunan Akrotiri ve Dhekelia üslerine dayanarak bölgedeki enerji kaynaklarında hak talep edebileceği iddiası Fransa'nın GKRY ile savunma anlaşması, Fransa menşeli petrol şirketi Total'in GKRY'den sismik araştırma verilerini alması ve Fransız menşeli Total ile İtalyan menşeli Eni petrol şirketlerinin ihaleye açılan bazı parsellerde çalışma imtiyazını elde etmesi bu devletlerin bölgeye ilgisini göstermektedir.⁴⁶⁰

Diğer yandan, GKRY'nin Mısır ile imzalamış olduğu sınırlandırma anlaşması Türkiye'nin tepkisini çekmiş ve bu anlaşmayı protesto eden 2 Mart 2004 tarih ve 2004/Turkuno DT/4739 sayılı notasında⁴⁶¹ Türkiye, 32° 16' 18'' D boylamının batısında kalan bölgedeki sınırlandırma anlaşmasının bölgenin ilgili devletlerinin tamamının arasında hakça ilkelere uygun bir anlaşma temelinde yapılması gerektiğini, bu bölgedeki haklarının ipso facto ve ab initio nitelikte olduğunu ve dolayısıyla tüm haklarını saklı tuttuğunu, GKRY'nin adanın tamamında söz sahibi olmadığını belirterek mezkur anlaşmayı tanımadığını bildirmiştir. GKRY ise⁴⁶² bahsi geçen koordinatın batısında bulunan bölgede kendisinin egemen haklarının bulunduğunu; ayrıca Türkiye'nin ilgili bölge devletleriyle anlaşma temelinde sınırlandırma

⁴⁵⁸ Toulou Onoufriou, "Cyprus- a Future Energy Hub?", Policy Brief, The German Marshall Found of the United States, October 2012, s. 4. (çevrimiçi) <https://www.gmfus.org/publications/cyprus-%E2%80%93future-energy-hub>, Erişim Tarihi: 27.06.2020. Her ne kadar bu rezervler, Avrupa'nın ihtiyacını çok büyük oranda karşılamayacak da olsa şu an mevcudiyeti bilinip ileride işletilecek olan veya ileride bulunması muhtemel yeni sahalar, Rusya bağımlılığını azaltacaktır.

⁴⁵⁹ Cengiz Ekin, *a.g.e.*, s. 117.; Aynı yönde bkz.: Emin Erol, *a.g.e.*, s. 204.

⁴⁶⁰ Emin Erol, *a.g.e.*, s. 204.; Cengiz Ekin, *a.g.e.*, s. 118.

⁴⁶¹ Information note dated 2 March 2004 concerning Turkey's objection to the Agreement between the Republic of Cyprus and the Arab Republic of Egypt on the Delimitation of the Exclusive Economic Zone, 17 February 2003, **UN Law of the Sea Bulletin**, No. 54, 2004, s. 127. (çevrimiçi) https://www.un.org/Depts/los/doalos_publications/LOSBulletins/bulletinpdf/bulletin54e.pdf, Erişim Tarihi: 28.06.2020.; Aynı yönde bkz.: Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığının 30 Ocak 2007 ve 18 No'lu Basın Açıklaması, (çevrimiçi) http://www.mfa.gov.tr/no_18---30-ocak-2007_-guney-kibris-rum-yonetimi_nin-dogu-akdeniz_deki-ulkelerle-deniz-yetki-alanlarini-ilgilendiren-ikili-anlasmalar-yapma-gavretlerini-hk_-tr.mfa, Erişim Tarihi: 28.06.2020.

⁴⁶² Statement dated 28 December 2004 of the position of the Government of the Republic of Cyprus with respect to the information note by Turkey, concerning the latter's objection to the Agreement between the Republic of Cyprus and the Arab Republic of Egypt on the Delimitation of the Exclusive Economic Zone of 17 February 2003, **Law of the Sea Bulletin**, No. 57, s.124. (çevrimiçi) https://www.un.org/Depts/los/doalos_publications/LOSBulletins/bulletinpdf/bulletin57e.pdf, Erişim Tarihi: 30.06.2020.

yapılması gerektiği tezine katıldığını, bu ifadeden ise Türkiye'nin "Kıbrıs Cumhuriyeti'ni" diğer devletler gibi tanıdığı çıkarımını yaptığını belirtmiş ve Türkiye ile anlaşma masasına oturabileceğini beyan etmiştir.

26 Ocak 2007'de GKRY, adanın güney kesiminde, Mısır ve Lübnan ile çizdiği sınırın içinde 13 tane petrol arama sahası ilan etmiş⁴⁶³ ve 15 Şubat 2007'de 13 sahanın 11'inde uluslararası ihale açmıştır. GKRY'nin ilan ettiği 13 parselde dayanarak çıkmış olduğu ilk ihale turuna, Türkiye, Petrol İşleri Genel Müdürlüğü'nce TPAO'ya dört bölgede (TPO/XVI/A, TPO/XVI/D, TPO/XVI/E ve TPO/XVI/F) ruhsat ve arama izinlerini vermek suretiyle cevap vermiştir.⁴⁶⁴ TPO/XVI/A sahası, doğuda Türkiye'nin öncesinde haklarını mahfuz tuttuğu 32° 16' 18 meridyenine sınır ve güneyde Türkiye ile Mısır anakaraları arasındaki eşit uzaklık çizgisine sınır olması hasebiyle Türkiye'nin kıta sahanlığı ve MEB sınırları zımnen çizilmiş ve bölge devletlerine ilan edilmiş olmaktadır.⁴⁶⁵

Diğer yandan Yunanistan ise, Türkiye'nin, Kıbrıs Adası'nın batısında, 2008/14002,⁴⁶⁶ 2008/14003,⁴⁶⁷ 2008/14004⁴⁶⁸ ve 2008/14005⁴⁶⁹ sayılı Bakanlar Kurulu kararlarıyla TPAO'ya verdiği jeolojik istikşaf ruhsatlarına⁴⁷⁰, Rodos ve Meis (Kastellorizo) adalarından kaynaklı Yunan MEB'i ve kıta sahanlığına tecavüz ettiğini

⁴⁶³ Bu petrol sahalarından 1,4,5,6 ve 7 numaralı sahalar Türkiye'nin hakkını saklı tuttuğu kıta sahanlığı bölgesine tecavüz etmiş ve Türkiye, 2 Mart 2004 tarih ve DT4739 sayılı nota ile GKRY'yi BM nezdinde protesto etmiştir. Türkiye daha sonra 2-5 Mayıs 2004 tarihlerinde, TSK marifetiyle deniz tatbikatı gerçekleştirerek hukuki konumunu askeri gücüyle desteklemeye çalışmış ve bu durum GKRY'ce BM nezdinde protesto edilmiştir. Serhat Hami Başeren, "Doğu Akdeniz'de Gerilim", **Türk Deniz Araştırmaları Vakfı(TÜDAV)**, (çevrimiçi) <http://tudav.org/calismalar/deniz-alanlari/munhasir-ekonomik-bolge/dogu-akdeniz-serhat-h-baseren/>, Erişim Tarihi:26.06.2020.

⁴⁶⁴ 09.08.2007 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Resmi Gazetesi.

⁴⁶⁵ Serhat Hami Başeren, "Doğu Akdeniz'de Gerilim".

⁴⁶⁶ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/07/20090716-1.htm>, 16.07.2009 tarihli ve 27290 sayılı Resmi Gazete, Erişim Tarihi: 29.06.2020.

⁴⁶⁷ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/07/20090716-2.htm>, 16.07.2009 tarihli ve 27290 sayılı Resmi Gazete, Erişim Tarihi: 29.06.2020.

⁴⁶⁸ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/07/20090716-3.htm>, 16.07.2009 tarihli ve 27290 sayılı Resmi Gazete, Erişim Tarihi: 29.06.2020. Bakanlar Kurulu kararına istinaden bölgede, Meis'in güneyinde faaliyette bulunan Norveç bayraklı bir gemiye Yunanistan tarafından müdahale edilmiştir.

⁴⁶⁹ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/07/20090716-4.htm>, 16.07.2009 tarihli ve 27290 sayılı Resmi Gazete, Erişim Tarihi: 29.06.2020.

⁴⁷⁰ Sahaların koordinatları ve harita çizimleri için, bahsi geçen Resmi Gazete'deki Bakanlar Kurulu kararlarının eklerine bakınız.

belirterek⁴⁷¹ ilerde muhtemel GKRY-Yunanistan sınırlandırma anlaşmasının zeminini korumak istemektedir.⁴⁷²

2007-2009 yılları arasında KKTC, GKRY'nin açmış olduğu 13 parsele dair ihaleyi protesto ederek sorunun tarafı haline gelmiştir. KKTC BM'ye muhatap mektuplarında, Kıbrıs Adası'nda mevcut iki siyasi otoritenin yürürlükte olduğunun kurucu anlaşmalar ve anayasa ile kabul edildiğini, iki toplumun da eşit statüde olduğunu, GKRY'nin tüm adayı ve Kıbrıs'lı Türkleri yönetme meşruiyetinin bulunmadığını,⁴⁷³ Kıbrıs Türk halkının 1960'ta kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurucu-eş ortağı olduğunu,⁴⁷⁴ bu vakıanın ise Annan Planı'nın hem Rumların hem Türklerin ayrı ayrı referandumuna sunulmasıyla ispat edildiğini⁴⁷⁵ bildirmiştir. Bu tezler temelinde, KKTC'nin Kıbrıs Adası'nın deniz yetki alanlarında ve bu alanlardaki canlı ve cansız kaynaklarda eşit hak ve yetkisi bulunmaktadır.⁴⁷⁶ Bu bakımdan GKRY'nin yapmış olduğu sınırlandırma anlaşmaları, deniz alanlarında çıktığı ihaleler, şirketlere verdiği ruhsatlar geçersiz olup Ada'nın tümü ya da Türk kesimi üzerinde bir hükmü bulunmamaktadır.⁴⁷⁷ 8 ağustos 2007 tarihli mektubun devamında ise, BM'nin kapsamlı çözüm planının en kapsamlı çözüm planı olduğu, zaten deniz yetki alanları sorununun BM nezaretinde gerçekleştirilen görüşmelerin bir parçası olduğu ancak GKRY'nin bu süreci olumsuz etkileyen tek taraflı girişimlerde bulunduğu, bu sebeple

⁴⁷¹ Note verbale dated 20 February 2013 from the Permanent Mission of Greece to the United Nations addressed to the Secretary-General of the United Nations, Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea Office of Legal Affairs, **Law of the Sea Bulletin**, No. 81, s. 23.

⁴⁷² Sertaç Hami Başeren, **a.g.e.**, s. 139.

⁴⁷³ Letter dated 8 August 2007 from the Permanent Representative of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary-General, A/61/1027-S/2007/487. (çevrimiçi) <https://digitallibrary.un.org/record/605229>, Erişim Tarihi: 02.07.2020.

⁴⁷⁴ **a.e.**; 2009'da gönderilen mektupta da benzer ifadeler yer verilmiştir. Letter dated 17 April 2009 from the Permanent Representative of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary-General, A/63/828-S/2009/216. (çevrimiçi) <https://digitallibrary.un.org/record/653077>, Erişim Tarihi: 02.07.2020.

⁴⁷⁵ GKRY'nin 13 adet parselde çıktığı ihale üzerine yazılmış olan bu mektup, BM'ye Türkiye Cumhuriyeti vasıtasıyla ulaştırılmıştır. Letter dated 8 August 2007 from the Permanent Representative of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary-General, A/61/1027-S/2007/487. (çevrimiçi) <https://digitallibrary.un.org/record/605229>, Erişim Tarihi: 02.07.2020.

⁴⁷⁶ A/61/1027-S/2007/487 sayılı nota; Aynı yönde bkz.: A/63/828-S/2009/216 sayılı nota

⁴⁷⁷ A/61/1027-S/2007/487 sayılı nota.; Aynı yönde bkz.: A/63/828-S/2009/216 sayılı nota.

GKRY'nin başta BM olmak üzere tüm uluslararası toplumca uyarılması gerektiği⁴⁷⁸ söylenmiştir.

KKTC tarafından, GKRY'nin, Kıbrıs Devleti namına diğer devletlerle tek taraflı yapmış olduğu deniz yetki alanları anlaşmaları, Türk kesiminin bölge enerji kaynakları hususunda barışçıl bir siyaset izlediği, enerji konusunun adanın siyasi egemenlik hususundaki tartışma ve belirsizlikler giderildikten sonra masaya yatırılması gerektiği bunun olmaması halinde kaynakların hakkaniyete tevfi kan kullanılması gerektiği belirtilerek protesto edilmiştir.⁴⁷⁹ Türkiye Cumhuriyeti ise paralel olarak, GKRY'nin tek taraflı uygulamalarının BM nezdinde çözüme kavuşturulmaya çalışılan Kıbrıs sorununu daha çözümsüz hale getireceği ve KKTC'nin de adanın enerji kaynakları üzerinde hakları ve yetkileri olduğunu belirtmiştir.⁴⁸⁰

2. 2009-2013 Arası Dönem

2009'dan önceki yıllarda Doğu Akdeniz'de hidrokarbon arama ve işletme faaliyetleri yürütölmüş olsa da esas olarak bu tarihten itibaren bölgedeki doğalgaz kaynakları somut olarak keşfedilmeye başlanmıştır. 2009 yılında yapılan sismik araştırmalara göre, İsrail'in Tamar parselinde, 9 trilyon kübik feet ve 2010 yılında yapılan araştırmalara göre ise İsrail'in Leviathan parselinde 17 trilyon kübik feet⁴⁸¹ doğalgaz rezervi olduğu tahmin edilmektedir.⁴⁸²

⁴⁷⁸ A/63/828-S/2009/216 sayılı nota.

⁴⁷⁹ Cengiz Ekin, **a.g.e.**, s.103.

⁴⁸⁰ "Onur Öymen'in 7/1190 Esas No'lu Yazılı Soru Önergesi ve Dışışleri Bakanlığı- Denizcilik ve Havacılık Genel Müdürlüğü Tarafından Verilen Yanıtı, 21 Ocak 2008.", aktaran Cengiz Ekin, **a.g.e.**, s.103.

⁴⁸¹ <http://investors.nblenergy.com/news-releases/news-release-details/noble-energy-announces-significant-discovery-leviathan-offshore>

⁴⁸² Simon Henderson, "Energy Discoveries in the Eastern Mediterranean: Source for Cooperation or Fuel for Tension? The Case of Israel", **Policy Brief**, June 2012, The German Marshall Fund of the United States, s. 2. (çevrimiçi) https://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/pubs/Henderson_EnergyDiscoveries_20120615.pdf, Erişim Tarihi: 23.06.2020..

Bahsi geçen keşiflerle birlikte İsrail bölgedeki çalışmalarını hızlandırmıştır. Bu çalışmalar kapsamında bu tarihe kadar İsrail'in GKRY ile yapmaktan uzak durduğu⁴⁸³ MEB sınırlandırma anlaşması 17 Aralık 2010 tarihinde, eşit uzaklık çizgisi temelinde imzalanmış, 25 Şubat 2011'de yürürlüğe girmiş ve 9 Mart 2011'de BM nezdinde tescil edilmiştir⁴⁸⁴. İsrail, bu anlaşmayla birlikte MEB ve karasularının kuzey sınırlarının coğrafi koordinatlarını BM'ye bildirmiştir.⁴⁸⁵ Eylül 2011'de ise, GKRY'nin Afrodit isimli 12 numaralı parselinde Amerikan menşeli Noble Energy Şirketi, İsrail menşeli Delek Group ve Avner Oil konsorsiyumuna tanıdığı sondaj imtiyazı⁴⁸⁶ ile başlayan ve 2012'de imzalanan çeşitli anlaşmalarla⁴⁸⁷ işbirliği pekişmiştir.⁴⁸⁸ Bu sondaj faaliyeti ABD ve AB gibi etkili aktörler tarafından desteklenmiş ve Noble Energy Şirketi'nin yaptığı açıklamaya göre, GKRY'nin Afrodit parselinde brüt 5 ila 8 trilyon kübik feet doğalgaz rezervi bulunmuştur.⁴⁸⁹

İsrail'in kendisine yeni bölgesel müttefikleri olarak GKRY ile Yunanistan'ı seçmesi⁴⁹⁰ üçlü arasında pekişen askeri, ekonomik ve siyasi birliktelikler, Doğu

⁴⁸³ Zira İsrail Türkiye'nin, Doğu Akdeniz'de GKRY tarafından yürütülen politikalara karşı olduğunu bilmekteydi. Türkiye İsrail arası ilişkilerin "One Minute" ve "Mavi Marmara" hadiseleri sebebiyle kötüleşmiş olmasıyla bu anlaşma sürecinin hızlandığı söylenebilir. Ayrıca Başeren'e göre GKRY ile Noble Energy Şirketi'nin 12 Nolu parselde sondaj çalışması yapması için imzalanan anlaşma İsrail'in Hayfa Limanı'na 90 km gibi kısa bir mesafede bulunması İsrail ile GKRY arasındaki MEB anlaşması sürecini hızlandırmıştır.

⁴⁸⁴ https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/cyp_isr_eez_2010.pdf, Erişim Tarihi: 22.06.2020

⁴⁸⁵ Bahsi geçen koordinatlar için bkz.: https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/isr_eez_northernlimit2011.pdf, Erişim Tarihi: 22.06.2020.

⁴⁸⁶ Andrea Prontera, **The New Politics of Energy Security in the European Union and Beyond States, Markets, Institutions**, Routledge, 2017, Table. 5.3. (çevrimiçi) https://books.google.com.tr/books?id=STgkDwAAQBAJ&pg=PT265&lpg=PT265&dq=delek+group+avner+oil+noble+energy+afrodit&source=bl&ots=JsNRoJlWay&sig=ACfU3U3wZoG6M_EudJE45yaW8gASFsX86w&hl=tr&sa=X&ved=2ahUKEwi9iN2_v5bqAhUJmBQKHYYU8AykQ6AEwAnoEC_AcQAQ#v=onepage&q=delek%20group%20avner%20oil%20noble%20energy%20afrodit&f=false, Erişim Tarihi: 22.06.2020.; Fuat Aksu, **a.g.e.**, s. 165.

⁴⁸⁷ Toulou Onoufriou, **a.g.e.**, s. 2.

⁴⁸⁸ Bu işbirliği, doğalgazın işlenmesi, nakliyesi ve pazarlanması için ortak çalışmanın yanı sıra enerji tesisatlarının güvenliğini kapsamaktadır.

⁴⁸⁹ (çevrimiçi) <https://www.euro-petrole.com/noble-energy-announces-significant-natural-gas-discovery-offshore-republic-of-cyprus-n-i-5861>, Erişim Tarihi: 23.06.2020.; 12. parselin İsrail'in muhtemel MEB'ine sınırdaş olması ve bu parselde keşfedilen rezervler, GKRY-İsrail arasındaki MEB anlaşmasına müspet etki yapmış olması muhtemeldir.

⁴⁹⁰ Simon Henderson, **a.g.e.**, s. 9.

Akdeniz'deki enerji işbirliği hususları yeni bir durum olarak ortaya çıkmıştır.⁴⁹¹ Bu siyasi ve ekonomik işbirliğin diğer boyutu ise, Doğu Akdeniz'de çıkarılacak hidrokarbon kaynaklarının hangi güzergah üzerinden ve hangi paylarla dünyaya dağıtılacağıdır.⁴⁹² Bahsi geçen üçlü birliktelik temelinde şu seçenekler ortaya çıkmaktadır: Birincisi, Kıbrıs adasında doğalgazın uygun tesislerde sıvılaştırılması ve bunların tankerler marifetiyle nakli; ikincisi, yine Kıbrıs adasında bu kaynakların elektrik enerjisine dönüştürülüp enerji hatlarıyla nakli; üçüncüsü ise, GKRY, Yunanistan ve Avrupa rotası üzerinden boru hattı inşa ederek naklidir.⁴⁹³ Öte yandan, AB'nin hidrokarbon ihtiyacının Rusya'ya alternatif olarak temin edileceği en az maliyetli yol Türkiye üzerinden yapılacak bir nakil güzergahıdır.⁴⁹⁴

İsrail'in amacı enerji alanında başta Mısır olmak üzere, enerji ihraç eden devletlere olan bağımlılığını azaltmaktır.⁴⁹⁵ İsrail, Doğu Akdeniz'deki enerji keşfini yapıp bu kaynakları doğrudan kendi ihtiyaçları için kullandığı 2011 yılına kadar enerji açısından Mısır'a bağımlı bir devlet idi.⁴⁹⁶ Bu süre zarfında Mısır'dan gaz tedariki; Mısır'da Mübarek'in devrilmesi, sabotajcıların nakil hattına düzenledikleri sabotajlar,⁴⁹⁷ Mısır'ın ödemelerden şikayetçi olması gibi sebeplerle aksamış, İsrail

⁴⁹¹ AB tarafından da finanse edilen Euraisa Interconnector projesi çerçevesinde GKRY, İsrail ve Yunanistan arasında enerji nakil hattı şebekesi inşası hususunda 04.03.2012'de yapılan anlaşma ve günümüze kadar bu proje kapsamında yapılan icraatlar örnek verilebilir.

⁴⁹² Muhtemel projeler hakkında daha detaylı bilgi için bkz.: Ioakeim Ampartzides, "Energy Geopolitics in the South-Eastern Mediterranean: The Ramifications of the Cypriot Energy Policy", **Eastern Mediterranean Policy Note**, No. 16, 25 May 2017. (çevrimiçi) http://www.emgr.unic.ac.cy/wp-content/uploads/EMP_N_16.pdf; İsrail'in MEB'inden çıkarılacak doğalgazın içeride tüketimi yapıldıktan sonra, dışarıya ihracı hakkındaki muhtemel projeler için bkz.: Simon Henderson, **a.g.e.**, s. 5-6.

⁴⁹³ Eyyub Kandemir, **a.g.e.**, s. 141. Üçüncü ihtimal ileride bahsedilecek olan ve 2019'da imzalanan anlaşma sonucu ortaya çıkan EastMed projesidir.

⁴⁹⁴ James Kanter, "For Cyprus, a Sudden Need to Play Nice with Turkey", **The New York Times**, 27 March 2013. <https://www.nytimes.com/2013/03/28/business/global/for-cyprus-a-sudden-need-to-play-nice-with-turkey.html>

⁴⁹⁵ Cengiz Ekin, **a.g.e.**, s. 103.

⁴⁹⁶ 2011'e kadar İsrail'in doğal gaz tüketiminin en az yüzde 40'ı denizaltı hatlar ile Mısır'dan tedarik edilmekteydi. Martin Wählich, "Israel-Lebanon Offshore Oil & Gas Dispute – Rules of International Maritime Law", **American Society of International Law Insights**, Volume 15, Issue 31, December 5 2011, s. 2. (çevrimiçi) https://logi-lebanon.org/uploaded/2016/6/8JW1GDIF_Martin%20W%C3%A4hlich,%20Israel-Lebanon%20Offshore%20Oil%20&%20Gas%20Dispute%20%E2%80%93%20Rules%20of%20International%20Maritime%20Law,%20Dec%202011.pdf, Erişim Tarihi: 26.06.2020.

⁴⁹⁷ "Blast Destroys Egypt Gas Pipeline to Israel for Sixth Time", **Haaretz**, 27 September 2011, (çevrimiçi) <http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/blast-destroys-egypt-gas-pipeline-to-israel-for-sixth-time-1.386946>, Erişim Tarihi: 26.06.2020.

tedarikte zaman zaman ciddi problemler yaşamıştır. Keşiflerin yapıldığı tarihten sonraki süreçte ise İsrail enerji ihtiyacını kendi imkanlarıyla sağlamaya başlamıştır. Öyle ki bu kaynaklar İsrail'in ihtiyacını karşılamakla kalmamış aynı zamanda İsrail'in AB'ye enerji ihracatı yapma planlarının yolunu açmıştır.⁴⁹⁸

25 Ağustos 2011'de , GKRY'nin ihaleye çıkmış olduğu parsellerin 12.'sinde GKRY'nin, lehine imtiyaz hakkı tanıdığı ABD menşeli Noble Energy şirketiyle İsrail menşeli Delek şirketi arasında bir anlaşma imza edilmiştir.⁴⁹⁹ İsrail, Yunanistan⁵⁰⁰ ve GKRY, doğal gazın taraflarca çıkarılması, işlenmesi ve nakli hususlarında ortak hareket edilmesine yönelik niyet ve faaliyetleri vakidir.⁵⁰¹ Zira bu alandaki hem çıkarları birbiriyle örtüşmekte hem de birlikte askeri tatbikatlar yapmaları ve askeri konularda anlaşmalar imzalamaları bu hususu desteklemektedir.

Geçen süre zarfında, diplomatik yollarla, GKRY'nin Doğu Akdeniz'deki faaliyetlerine karşı çıkma hususunda istediğine ulaşamayan Türkiye, GKRY'nin 19 Eylül 2011'de fiilen sondaj faaliyetine başlamasını müteakip⁵⁰² 21 Eylül 2011'de KKTC ile Kıta Sahaneliği Sınırlandırma Anlaşması imzalamıştır.⁵⁰³ Anlaşmayı müteakip Türkiye Dışişleri Bakanlığı'nın basın açıklamasında, anlaşmada Ada'nın deniz yetki alanlarında Kıbrıs'lı Türklerin eşit haklarının dikkate alındığı açıklanmıştır.⁵⁰⁴ Anlaşma esas alınarak 22 Eylül 2011'de KKTC tarafından TPAO'ya bölgede petrol ve doğalgaz arama ve işletme ruhsatı verilmiştir.⁵⁰⁵ Bu sahalardan

⁴⁹⁸ Cengiz Ekin, **a.g.e.**, s. 103.

⁴⁹⁹ **a.e.**

⁵⁰⁰ Ege'de yahut Doğu Akdeniz'de ilan edilmiş kıta sahanlığı ya da münhasır ekonomik bölgesi bulunmamaktadır.

⁵⁰¹ Cengiz Ekin, **a.g.e.**, s. 102.

⁵⁰² KKTC Cumhurbaşkanı, Anlaşma'nın GKRY'yi tek taraflı faaliyetlerinden vazgeçirmeye yönelik bir tedbir niteliğinde olduğunu söylemiştir. <https://www.amerikaninseesi.com/a/akdenizde-petrol-ve-doal-gaz-arama-calmalarinda-lk-adm-130287363/899854.html>, Erişim Tarihi: 02.07.2020.

⁵⁰³ Anlaşma metni için bkz.: <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss114.pdf>, Erişim Tarihi: 27.06.2020

⁵⁰⁴ 21 Eylül 2011 Türkiye-KKTC Kıta Sahaneliği Sınırlandırma Anlaşması İmzalanmasına İlişkin Dışişleri Bakanlığı Basın Açıklaması, No:216. http://www.mfa.gov.tr/no_-216_-21-eylul-2011-turkiye--kktc-kita-sahanligi-sinirlandirma-anlasmasi-imzalanmasina-iliskin-disisleri-bakanligi-basin-ac_.tr.mfa, Erişim Tarihi: 02.07.2020.

⁵⁰⁵ <https://www.trthaber.com/haber/ekonomi/kktcden-tpaoya-petrol-ve-dogalgaz-arama-ruhsati-10012.html>, Erişim Tarihi:27.06.2020.; Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Arasında Akdeniz'de Kıta Sahaneliği Sınırlandırılması Hakkında Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Dışişleri Komisyonu Raporu (1/471), Sıra Sayısı 114, <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss114.pdf>, s. 7. Erişim Tarihi:02.07.2020.

bazıları, GKRY'nin belirlemiş olduğu sahalarla örtüşmektedir ve buna GKRY'ce itiraz edilmiştir.

Daha sonra Türkiye, 2012/2802,⁵⁰⁶ 2012/2968,⁵⁰⁷ 2012/2973⁵⁰⁸ ve 2012/2974⁵⁰⁹ sayılı Bakanlar Kurulu kararlarıyla TPAO'ya petrol ameliyatı yapmak üzere izin vermiştir. Kararlarda geçen AR/TPO/5027, 5028 hak sıra numaralı ruhsatnamelere ait sahaların doğu sınırları Kıbrıs Adası'nın batı yönündeki karasuları sınırının dış sınırını takip edecek şekilde; AR/TPO/5033 hak sıra numaralı ruhsatnameye ait saha ise Yunanistan'a ait Meis Adası'na karasuları dışında bir deniz yetki alanı tanımayacak şekilde tesis edilmiştir.⁵¹⁰ Bu sahalara verilen ruhsatlar, zımnen, Doğu Akdeniz'de 32° 16' 18'' D ve 28° D meridyenleri ile muhtemel Türkiye-Mısır ortay hattı arasında Türkiye'nin kıta sahanlığının sınırlarını çizmiştir.⁵¹¹ Bu gelişmenin üzerine GKRY 15 Haziran 2012 tarihli ve A/66/851 sayılı notasıyla,⁵¹² bahsi geçen sahalara ait bazı ruhsatnamelerin kısmen veya tamamen kendi kıta sahanlığı ve MEB'ine tecavüz ettiğini, kendisinin üç komşu devletle sınırlandırma anlaşmasını BMDHS uyarınca imzaladığını⁵¹³ ancak Türkiye'nin böyle bir anlaşma dahi yapmamış olduğunu, dolayısıyla bu sahalardaki egemen haklarını mahfuz tuttuğunu belirterek Türkiye'yi BM nezdinde protesto etmiştir. Benzer şekilde

⁵⁰⁶ AR/TPO/5011 hak sıra numaralı ruhsatnameye ait saha.

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/04/20120427-4.htm>, 27.04.2012 tarihli ve 28276 sayılı Resmi Gazete, Erişim Tarihi: 29.06.2020.

⁵⁰⁷ AR/TPO/5026, 5027, 5028 hak sıra numaralı ruhsatnameye ait saha.

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/04/20120427-5.htm>, 27.04.2012 tarihli ve 28276 sayılı Resmi Gazete, Erişim Tarihi: 29.06.2020.

⁵⁰⁸ AR/TPO/5029 hak sıra numaralı ruhsatnameye ait saha.

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/04/20120427-6.htm>, 27.04.2012 tarihli ve 28276 sayılı Resmi Gazete, Erişim Tarihi: 29.06.2020.

⁵⁰⁹ AR/TPO/5039 hak sıra numaralı ruhsatnameye ait saha.

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/04/20120427-8.htm>, 27.04.2012 tarihli ve 28276 sayılı Resmi Gazete, Erişim Tarihi: 29.06.2020.

⁵¹⁰ Sertaç Hami Başeren, "Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Sınırlandırması Sorunu", s. 270-271.

⁵¹¹ a.e.

⁵¹² Letter dated 15 June 2012 from the Permanent Representative of Cyprus to the United Nations addressed to the Secretary-General, (çevrimiçi) A/66/851, <https://undocs.org/A/66/851>, Erişim Tarihi: 29.06.2020.

⁵¹³ Lübnan'ın sonradan yürürlüğe koymadığı anlaşma, notanın verildiği tarih itibarıyla bu sayıya dahildir.

Yunanistan, notasında⁵¹⁴, Türkiye'nin ruhsat verdiği bazı sahaların⁵¹⁵ Yunanistan kıta sahanlığında olduğunu, özellikle 5033 sayılı parselin sınırının, Meis adalar gurubunun 6 deniz mili mesafesindeki karasularına değecek kadar yakın mesafeden ve Rodos Adası'na 11,22 deniz mili mesafesinde yakınlıktan geçtiğini, Türkiye'nin Yunanistan'a ait On iki adaların (Dodecanese) deniz yetki alanlarına tecavüz etmesinin uluslararası hukuka aykırı olduğunu belirterek Türkiye'yi protesto etmiş ve BMDHS m. 121/2 ve içtihat hukuku gereği, Rodos ve Meis Adalar gurubu da dahil olmak üzere tüm adaların karasularının ötesinde deniz yetki alanları olduğunu iddia etmiştir. Türkiye'nin tavrı ise,⁵¹⁶ bahsi geçen sahalarda ipso facto ve ab initio egemen haklarının bulunduğu ve sınırlandırmanın adalar ve anakaralar arasında belirlenecek eşit uzaklık çizgisi temelinde belirlenemeyeceği, kapalı ve yarı-kapalı denizlerde hakça bir sonuca ulaşmak üzere tüm ilgili koşulların dikkate alınması gerektiği şeklinde olmuştur. Yani Türkiye'nin iddiaları, adaların anakaraların denize erişimini kesme etkisinin (cut-off effect) olamayacağı, eşit uzaklık çizgisinin ters tarafında kalan adalara sınırlandırmada ya sınırlı etki verilebileceği ya da hiç etki verilemeyebileceği noktasında toplanmaktadır. Yunanistan ise, kıyıları bitişik ya da karşılıklı olan komşu devletlerle sınırlandırma anlaşması yapılmamışsa, Yunan MEB veya kıta sahanlığının dış sınırının, her noktası (hem anakara hem adalar) karasularının ölçüldüğü esas hatların üzerindeki en yakın noktalara eşit uzaklıkta bulunan eşit uzaklık çizgisi olduğunu hem iç hukukunda düzenlemiş hem de BM'ye bildirmiştir.⁵¹⁷ Yunanistan mezkur notasıyla, hem BMDHS'de hem de teamül hukukunda kendine yer edinen hakkaniyet ilkesini, diğer yandan içtihat hukukunda cari olan adaların konumuna,

⁵¹⁴ Communication dated 20 February 2013 from the Permanent Mission of Greece to the United Nations addressed to the Secretary-General, Ref. 389, https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/communications/grc_note_20022013_re_tur.pdf, Erişim Tarihi: 29.06.2020.

⁵¹⁵ 5028, 5033, 5034, 5035 hak sıra numaralı ruhsatname sahaları ile 2008/14004 sayılı Türkiye BK kurulu kararıyla TPAO'ya ruhsatname verilen saha.

⁵¹⁶ Communication dated 12 March 2013 from the Permanent Mission of Turkey to the United Nations with reference to the Verbal Note from the Permanent Mission of Greece dated 20 February 2013, (çevrimiçi) https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/communications/tur_note_re%20grc_12032013.pdf, Erişim Tarihi: 30.06.2020.

⁵¹⁷ Law No. 2289/1995 "on prospecting, exploration and exploitation of hydrocarbons and other provisions", as amended by Law No. 4001/2011, https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/GRC_2011_Law.pdf, Erişim Tarihi:30.06.2020.

nüfusuna, yüzölçümüne göre sınırlandırmadaki etkisinin değişebileceği ihtimalini gözardı ederek maksimalist bir anlayış sergilemiştir.

2012’de GKRY, 12. parsel haricinde, AB’nin Resmi Gazetesi’nde duyurmak suretiyle,⁵¹⁸ belirlediği parsellerde 2. tur ihaleye çıkmış ve ihale konusu 9 parsel, 15 adet uluslararası şirket veya konsorsiyum başvuruda bulunmuştur.⁵¹⁹ İhale konusu parsellerin bir kısmı, Türkiye’nin Doğu Akdeniz’de hak iddia ettiği alanlarla çakışmaktadır.⁵²⁰ İhalenin neticesinde şirketlere tahsis edilen 2,3 ve 9 numaralı sahalar, KKTC’nin TPAO’ya ruhsat verdiği sahalarla çakışmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, teklif verilen 5, 6, 7 ve 8 numaralı sahalar için GKRY’nin tahsis işlemi yapmamış olması Türkiye ile muhtemel bir çatışmadan kaçınmak istemesiyle açıklanabilir.⁵²¹ Diğer yandan, Erol’a göre, Rusya devlet şirketi Gazprom’un, , bahsi geçen ikinci lisanslama⁵²² ihalesinde dışarıda bırakılmış olması, Rusya’nın Doğu Akdeniz’e müdahil olma çabasını engellemek isteyen AB ve/veya ABD’nin GKRY üzerinde etkili olmasıyla açıklanabilir.⁵²³

Aynı dönemde sorunun bir başka boyutu ise, İsrail-Lübnan arasında vuku bulan başta Tamar ve Leviathan sahaları olmak üzere Levant Havzası’nda kimin hak ve yetki sahibi olduğu konusundaki anlaşmazlığın, geçmişte vuku bulan İsrail-Lübnan

⁵¹⁸ “Notice from the Government of the Republic of Cyprus concerning Directive 94/22/EC of the European Parliament and of the Council on the conditions for granting and using authorisations for the prospection, exploration and production of hydrocarbons”, **Official Journal of the European Union**, 11.02.2012, 2012/C 038/10-11. (çevrimiçi) [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012XG0211\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012XG0211(01)&from=EN) ve [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012XG0211\(02\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012XG0211(02)&from=EN), Erişim Tarihi:25.06.2020.

⁵¹⁹ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı bu durumu protesto etmiştir. 18 Mayıs 2012, GKRY’nin Açtığı ikinci Uluslararası Hidrokarbon Arama İhalesi Hk., No:140. http://www.mfa.gov.tr/no_-140_-18-mayis-2012_-gkry_nin-actigi-ikinci-uluslararasi-hidrokarbon-arama-ihalesi-hk_.tr.mfa, Erişim Tarihi: 02.07.2020. Özellikle Blok 9’da iki sefer yapılan sismik araştırmalardan bir sonuç elde edilememiş ve Total şirketi sondaj çalışmaları yapmakta isteksiz davranmıştır.

⁵²⁰ Türkiye Dışişleri Bakanlığı’nın aynı açıklamasının devamı. http://www.mfa.gov.tr/no_-140_-18-mayis-2012_-gkry_nin-actigi-ikinci-uluslararasi-hidrokarbon-arama-ihalesi-hk_.tr.mfa, Erişim Tarihi: 02.07.2020.

⁵²¹ Emin Erol, “Doğu Akdeniz’de Hidrokarbon Kaynaklar ve Bölgesel Barış”, **Doğu Akdeniz’de Hukuk ve Siyaset**, s. 203.

⁵²² Süreç hakkında detaylı bilgi için bkz.: Anastasios Giamouridis, “The Offshore Discovery in the Republic of Cyprus-Monetisation Prospects and Challenges, in **Eastern Mediterranean Oil and Gas**, OGEL 3 (2013), s. 22-27. (çevrimiçi) https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2012/07/NG_65.pdf, Erişim Tarihi: 05.07.2020.

⁵²³ Emin Erol, **a.g.e.**, s. 204.

arasındaki savaşın⁵²⁴ etkisiyle sürüyor olmasıdır. Lübnan, 14 Temmuz 2011 tarihli 2082.11D sayılı notayla,⁵²⁵ BM nezdinde, 9 Temmuz 2010 ve 11 Ekim 2010 tarihinde Lübnan'ın güney ve güneybatı deniz sınırı koordinatlarını BM'ye bildirdiğini⁵²⁶, İsrail ve GKRY arasında imza edilen sınırlandırma anlaşmasının Lübnan'ın egemen ve ekonomik haklarını ihlal ettiğini, anlaşmada belirlenen hattın kuzey ucunun gayr-i hukuki olduğunu bu sebeple 860 kilometrekarelik bir deniz alanı kaybına uğradığını belirterek İsrail ile GKRY arasında imzalanan anlaşmayı protesto etmiş; benzer şekilde 2 Kasım 2011 tarihli ve 3372.11D⁵²⁷ sayılı nota ile de aynı hususlara değindikten sonra Güvenlik Konseyi'nin 1701 sayılı kararına istinaden UNIFIL'in bu hususta gözlemci olmasını talep etmiş ancak bir sonuç elde edememiştir. İsrail ve Lübnan BM'ye tek taraflı olarak MEB ilanlarında bulunmuşlardır.

Ayrıca Lübnan'ın GKRY ile imzaladığı ve yürürlüğe sokmadığı 2007 tarihli sınırlandırma anlaşmasına, Türkiye Lübnan Büyükelçisini Dışişlerine çağırarak konu hakkında bilgi alıp itirazını dile getirdiğine de işaret etmek gerekir. Esasen Türkiye'nin GKRY-Lübnan arasındaki anlaşmadan deniz yetki alanları hakları doğrudan zarar görmemiştir. Türkiye'nin itirazı, yarı-kapalı bir deniz statüsünde olan Doğu Akdeniz'de bölge devletlerinin sınırlandırmada birlikte hareket etmesi gerekliliği tezi temelinde değerlendirilebilir.⁵²⁸ Öte yandan Lübnan'ın GKRY ile MEB sınırlandırmasına ilişkin imzalamış olduğu anlaşmayı Türkiye'nin yoğun diplomatik girişimlerinin bir sonucu olarak anlaşmanın onay safhasını tamamlamadığı⁵²⁹ düşünülse de esas sebep İsrail ile Lübnan arasında anlaşmazlık konusu olan yanal sınırlandırma hattıdır.⁵³⁰ Öte yandan belirtmek gerekir ki, Lübnan'ın anlaşmayı yürürlüğe sokmaması konuyu kendi içinde önemsiz hale getirmiş gibi görünse de, 19 Ekim 2010 tarihinde BM'ye bildirdiği MEB sınırlarının anlaşmayla benzerlikler

⁵²⁴ İsrail-Lübnan arasındaki tarihsel süreç içerisindeki savaş için daha detaylı bkz.: İrfan Acar, **Lübnan Bunalımı ve Filistin Sorunu**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1989.

⁵²⁵ https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/communications/lbn_re_cyp_isr_agreement2010.pdf, Erişim Tarihi: 23.06.2020.

⁵²⁶ Bahsi geçen güney noktası koordinat, GKRY ile imzalanan fakat yürürlüğe girmeyen anlaşmada geçen koordinattır.

⁵²⁷ https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/communications/lbn_re_isr_listofcoordinates_e.pdf, Erişim Tarihi: 23.06.2020.

⁵²⁸ Cavid Abdullahzade, "Doğu Akdeniz'de Mısır'la Anlaşma Şart", **Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset**, s. 340.

⁵²⁹ Fuat Aksu, **a.g.e.**, s. 164.

⁵³⁰ Martin Wählich, **a.g.e.**, s. 2.

göstermesi Lübnan'ın yürürlüğe sokmadığı anlaşmayı esasta koruduğunu göstermektedir.⁵³¹

Başeren'e göre GKRY'nin bölgede yapmış olduğu/yapmaya çalıştığı sınırlandırma anlaşmaları Kıbrıs sorunu çerçevesinde ele alınmalıdır.⁵³² Nitekim GKRY'nin İsrail ile yapmış olduğu bahsi geçen sınırlandırma anlaşması hakkında Türkiye Dışişleri Bakanlığı'nın basın açıklamasında,⁵³³ "...Söz konusu MEB sınırlandırma anlaşmasının konu aldığı deniz alanlarında ülkemizin bir hak iddiası bulunmamaktadır. Ülkemiz konuya Kıbrıs meselesi⁵³⁴ bağlamında yaklaşmaktadır..." denmek suretiyle bu çerçevede tepki dile getirilmiştir. Söz konusu belgelerde, Kıbrıs'lı Türkleri ve Rumları birlikte yönetmeye yetkili bir hükümetin bulunmadığı, Ada'nın deniz yetki alanlarında Kıbrıs'lı Türklerin de hak ve menfaatlerinin olduğu belirtilmiştir. Zaten Türkiye'nin geçmişten günümüze GKRY ile olan Doğu Akdeniz deniz yetki alanları problemlerinde bu husus mükerreren zikredilmiştir. Adanın açıklarında sismik ve sondaj faaliyetlerinin yapılması için öncelikle egemenlik problemi çözülmeli ve devamında gerekli sınırlandırma anlaşmaları yapılmalıdır. Türkiye'nin gerek bölgedeki uygulamaları, gerekse GKRY'nin yapmış olduğu anlaşmaları BM nezdinde protesto eden notaları, hem Yunanistan hem de GKRY'ye karşı sürdüğü veya ileri sürebileceği resmi tezlerini teşkil etmektedir.

3. 2013-2020 Arası Dönem

2009-2011'li yıllarda İsrail açıklarında Tamar ve Leviathan ile Kıbrıs Ada'sı açıklarında keşfedilen Afrodite doğal gaz rezervlerinin oluşturduğu beklenti günümüzde

⁵³¹ Mehmet Dalar, "Türkiye'nin Doğu Akdeniz Politikasının Hukuksal Dayanakları", **XI. Uluslararası Uludağ Uluslararası İlişkiler Kongresi**, Temmuz 2020. s. 162. (çevrimiçi) https://www.researchgate.net/publication/338230299_TURKIYE'NIN_DOGU_AKDENIZ_POLITIK_ASININ_HUKUKSAL_DAYANAKLARI_Mehmet_DALAR, Erişim Tarihi: 03.07.2020.

⁵³² Sertaç Hami Başeren, **a.g.e.**, s. 264.

⁵³³ İsrail ile GKRY Arasında İmzalanan MEB Anlaşması Hk., No: 288, 21 Aralık 2010, (çevrimiçi) http://www.mfa.gov.tr/no_-288_-21aralik-2010_-israil-ile-gkry-arasinda-imzalanan-meb-anlasmasi-hk_.tr.mfa, Erişim Tarihi: 28.06.2020.; Türkiye'nin BM Genel Sekreterliğine gönderdiği A/65/674 S/2010/674 sayılı notası için aynı yönde bkz.: <https://undocs.org/pdf?symbol=en/A/65/674>, Erişim Tarihi: 29.06.2020.

⁵³⁴ Açıklamada Kıbrıs'ın deniz alanlarında Kıbrıs Türklerinin de hak ve yetkileri olduğu, GKRY'nin adanın tümünü temsil etmediği, Kıbrıslı Türklerinin hak ve menfaatlerinin korunması için KKTC ile birlikte, siyasi ve diplomatik girişimlerde bulunulacağı belirtilmiştir.

azalmış durumdadır.⁵³⁵ Çünkü, İsrail’de doğalgaz rezervlerinin yönetimi hususundaki iç siyasi tartışmalar önemli yatırım kararlarının gecikmesine neden olmuş; Kıbrıs açıklarında olduğu tahmin edilen rezervlerin beklenenden az olduğu görülmüştür.⁵³⁶ Öte yandan 2015’te Eni’nin Mısır açıklarında keşfettiği Zohr doğalgaz sahasıyla beklentiler yeniden yükselmiş ve bölgede yeni doğalgaz rezervlerinin varlığına işaret etmiştir.⁵³⁷ İç karışıklıklar sebebiyle ihracatçı konumundan ithalatçı konumuna geçen Mısır⁵³⁸, Aralık 2017’de⁵³⁹ Zohr parselinde gaz üretimine başlayarak yeniden kendi kendine yeter hale gelmiş ve başta Ürdün olmak üzere yeniden gaz ihracına başlamıştır.⁵⁴⁰

Diğer yandan 2018 yılında Mısır açıklarındaki Nur sahasında ilk tahminlere göre Zohr sahasındaki kadar büyük bir rezerv⁵⁴¹; 2018 Şubat’ında Eni’nin Kıbrıs Adası açıklarında bulunan 6. bloktaki⁵⁴² Calypso sahasında yeni rezervin; 2018’in sonlarına doğru Kıbrıs Adası açıklarında 2016’dan beri dünyadaki en büyük üçüncü doğalgaz rezervinin ve 2019 Şubat’ında Kıbrıs Adası açıklarındaki 10 numaralı parselde bulunan Glaucus-1 isimli sahada Kıbrıs Adası’nda şu ana kadar keşfedilen en büyük doğalgaz rezervinin bulunduğu ruhsat sahibi ilgili şirketlerce açıklanması ile Doğu Akdeniz yeniden hareketlenmeye başlamıştır.

Doğalgaz rezerv keşiflerinin başladığı 2009 yılından bu yana Doğu Akdeniz gazının ihracatının nasıl olacağıyla alakalı üç farklı seçenek de tartışılmaktadır.⁵⁴³ Birincisi, Doğu Akdeniz gazının Kıbrıs-Yunanistan üzerinden İtalya’ya ve oradan da Avrupa’ya naklini öngören (2019’da Doğu Akdeniz Doğalgaz Boru Hattı/ Eastern

⁵³⁵ <https://www.bruegel.org/2020/02/eastern-mediterranean-gas-what-prospects-for-the-new-decade/>

⁵³⁶ a.e.

⁵³⁷ a.e.

⁵³⁸ euronews., 29.01.2020, <https://www.stratejikortak.com/2020/01/dogu-akdenizde-gaz-yataklari.html>, Erişim Tarihi: 10.07.2020.

⁵³⁹ Keşfin ilk yapıldığı zamanlarda üretimin 2019’da başlayacağı duyurulmuş olsa da hızlı çalışmalar neticesinde bu tarih daha erkene gerilemiştir.

⁵⁴⁰ <https://www.bruegel.org/2020/02/eastern-mediterranean-gas-what-prospects-for-the-new-decade/>

⁵⁴¹ <https://tr.euronews.com/2019/12/31/dogu-akdeniz-ne-kadar-dogal-gaz-rezervi-var-en-buyuk-payi-hangi-ulkeler-alacak>, Erişim Tarihi: 10.07.2020.

⁵⁴² Türkiye’nin MEB’i olduğunu iddia ettiği sahaya ilişkin tartışılmaktadır.

⁵⁴³ Muhtemel ihracat seçenekleri hakkında daha detaylı bilgi için bkz.: Hayriye Kahveci Özgür, “Eastern Mediterranean Hydrocarbons: Regional Potential, Challenges Ahead, and the ‘Hydrocarbonization’ of the Cyprus Problem”, **Perceptions: Journal of International Affairs**, Summer-Autumn 2017, Vol. XXII, No. II, s. 32-36, (çevrimiçi) <https://dergipark.org.tr/tr/pub/perception/issue/48953/624497>, Erişim Tarihi: 08.07.2020.

Mediterranean Natural Gas Pipeline kısaca EastMed olarak isimlendirilen) boru hattı, ikincisi doğrudan Türkiye üzerinden dış pazara naklini sağlayan boru hattı, üçüncüsü ise başta Mısır, Filistin ve Ürdün olmak üzere komşu Arap ülkeleri arasındaki bir boru hattı ile dış pazara naklidir.⁵⁴⁴ Esasen halihazırda Doğu Akdeniz’de doğalgaz üretiminin başat olarak İsrail tarafından veya İsrail kontrolünde üretildiğinin unutulmaması gerekir. East-Med projesi finans ve teknolojik gereksinimler açısından en uzun ve en zorlu olması sebebiyle gerçekleşmesi en az mümkün görünen projedir.⁵⁴⁵ İsrail-Türkiye arasındaki boru hattı seçeneği daha kısa olması sebebiyle en uygun ihracat seçeneği olarak değerlendirilmektedir.⁵⁴⁶ Üçüncü seçenek ise doğrudan GKRY’nin katılımını gerektirmeyen⁵⁴⁷, Kıbrıs sorunundan bağımsız ve İsrail’in potansiyel atılımını içeren projedir.⁵⁴⁸ Üç proje de halen üzerinde tartışılan projelerdir. EastMed projesi için tarafların yaptıkları bazı görüşmeler ve anlaşmalar haricinde diğer seçenekler için somut adımlar henüz atılmamıştır.

2018 sonlarında İsrail, Yunanistan ve GKRY, İsrail’de bir araya gelerek uzun yıllardır Doğu Akdeniz’de mevcut olan ittifaklarını, birçok farklı alandaki konuları ve İsrail’den Avrupa’ya inşa edilecek boru hattını gündeme alarak devam ettirmişlerdir.⁵⁴⁹ Aynı senenin Kasım ayında, İsrail’in Mısır’a doğalgaz ihracatını öngören anlaşma imzalanarak⁵⁵⁰ İsrail’in kendi iç ihtiyacını karşıladıktan sonra kalan

⁵⁴⁴ a.e., s. 33.

⁵⁴⁵ Adam Lomas, “Cyprus Hydrocarbons Options: In Search of Peaceful Solutions to a Bonanza”, **East Mediterranean Geopolitical Perspectives, Markets and Regional Cooperation**, ed. by. Huebert Faustman, Ayla Gürel and Harry Tzimitras, (çevrimiçi) <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/zypern/11607.pdf>

⁵⁴⁶ Matthew Bryza, “Eastern Mediterranean Natural Gas: Potential for Historic Breakthroughs among Israel, Turkey and Cyprus”, **Turkish Policy Quarterly**, Vol. 12, No. 3, Fall 2013, (çevrimiçi) <http://turkishpolicy.com/Files/ArticlePDF/eastern-mediterranean-natural-gas-potential-for-historic-breakthroughs-among-israel-turkey-and-cyprus-fall-2013-en.pdf>; Lomas, “East Mediterranean Geopolitical Perspectives, Markets and Regional Cooperation”

⁵⁴⁷ a.e.

⁵⁴⁸ Hayriye Kahveci Özgür, a.g.e., s. 34.

⁵⁴⁹ İsrail, Yunanistan ve Güney Kıbrıs Arasında Üçlü Zirve: Enerji ve Güvenlik Masada, euronews., 20.12.2018, <https://tr.euronews.com/2018/12/20/israil-yunanistan-ve-guney-kibris-arasinda-uclu-zirve-enerji-ve-guvenlik-masada>, Erişim Tarihi: 10.07.2020.

⁵⁵⁰ Doğu Akdeniz’deki doğalgaz rezervleri İsrail’in Arap komşuları ile ilişkilerini nasıl etkiledi?, euronews., 23.01.2019, <https://tr.euronews.com/2019/01/23/dogu-akdeniz-dogalgaz-rezervleri-israil-in-arap-komsulari-ile-iliskilerini-nasil-etkiledi>, Erişim Tarihi: 10.07.2020.

doğalgazı Mısır'a ihraç etmesi öngörülmüş ve Ocak 2020 itibarıyla ihracat fiilen başlamıştır.⁵⁵¹

Bölgedeki ittifaklarda Lübnan, Suriye ve Türkiye haricinde kalan bölge devletleri GKRY, Mısır, Yunanistan, Ürdün, İtalya ve Filistin Ocak 2019'da Doğu Akdeniz'deki doğalgaz keşiflerinin geliştirilmesi maksadıyla Kahire'de bir araya gelmişlerdir.⁵⁵² Mısır'daki halihazırda mevcut LNG altyapısını kullanarak bölgesel gaz pazarını geliştirmeyi ve küresel piyasada rekabetçi olmayı amaçlayan⁵⁵³ Doğu Akdeniz Gaz Forumu (Eastern Mediterranean Gas Forum (EMGF)) kurulmuştur.⁵⁵⁴ Yıl boyunca, girişimin daha ileri taşınması, uluslararası kuruluş seviyesine yükseltilmesi ve üye ülkelerden gerek devlet gerek özel enerji şirketlerinin dahil olması için ek toplantılar yapılmıştır.⁵⁵⁵ Forum, potansiyel gaz ihracatı seçenekleriyle ilgili somut bir adım olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda, bölge gazının Avrupa'ya ihracının nasıl olacağıyla ilgili son birkaç yıldır konuşulan Doğu Akdeniz Doğalgaz Boru Hattı(Eastern Mediterranean Natural Gas Pipeline) kısaca EastMed boru hattı için somut adımlar atılmıştır.

Bu doğrultuda Ocak 2020'de İsrail, Yunanistan, GKRY ve İtalya arasında proje için bir anlaşma imzalanmıştır. AB'nin finansman desteği sözü verdiği bu projeye göre yaklaşık 2000 km uzunluğunda 2025 yılına kadar inşa edilecek boru hattı, İsrail ve GKRY'ye ait gaz sahalarından elde edilecek gazın önemli bir kısmını sırasıyla Kıbrıs Adası'ndan Yunanistan'a taşıyacak ve oradan bir başka borunun İtalya'ya bağlanmasıyla gaz Avrupa'ya ihraç edilecektir.⁵⁵⁶ Böylelikle uzun zamandır tartışılan, AB'nin Rusya'ya olan enerji bağımlılığını azaltıp enerji tedarikini çeşitlendirme gayreti sonuçlanmış olacaktır. Ne var ki, hissedarlar arasındaki anlaşmalar hükümetle uzun pazarlıklar sonucu revize edildiğinden, 2011 yılında keşfedilen Kıbrıs'ın Afrodit

⁵⁵¹ İsrail Mısır'a Doğalgaz İhraç Etmeye Başladı, sputnik, 15.01.2020, <https://tr.sputniknews.com/ortadogu/202001151041012620--israil-misira-dogalgaz-ihrac-etmeye-basladi/>, Erişim Tarihi: 17.07.2020.

⁵⁵² <https://www.bruegel.org/2020/02/eastern-mediterranean-gas-what-prospects-for-the-new-decade/>

⁵⁵³ Doğu Akdeniz'de Sondaj Faaliyetleri: 6 Başlıkta Bilmeniz Gereken Her Şey, euronews., 19.07.2019, <https://tr.euronews.com/2019/07/19/dogu-akdeniz-sondaj-faaliyetleri-bilmeniz-gereken-her-sey-dogal-krizi-turkiye-kibris-ab>, Erişim Tarihi: 10.07.2020.

⁵⁵⁴ <https://www.bruegel.org/2020/02/eastern-mediterranean-gas-what-prospects-for-the-new-decade/>

⁵⁵⁵ <https://www.bruegel.org/2020/02/eastern-mediterranean-gas-what-prospects-for-the-new-decade/>

⁵⁵⁶ <https://www.bruegel.org/2020/02/eastern-mediterranean-gas-what-prospects-for-the-new-decade/>

sahasında süreç uzayarak üretim başlamamış ve üretimin en erken 2024-2025 yıllarında başlayacağı GKRY Enerji Bakanı tarafından açıklanmıştır.⁵⁵⁷ Bu sebeple şu an aktarımı mümkün görünen yalnızca İsrail gazıdır. Öte yandan, ABD Dışışleri Bakanlığı'nın da açıkladığı gibi, Doğu Akdeniz gazının, Güney Kıbrıs ve Yunanistan üzerinden, Avrupa'da halihazırda mevcut enerji nakil hattına bağlayacak bir boru hattı projesi coğrafi şartlar gereği zor ve ekonomik değildir.⁵⁵⁸ Coğrafi ve ticari anlamda zorluğun yanı sıra Türkiye ile Libya arasında imzalanan deniz yetki alanı sınırlandırma mutabakatının sonucu olarak projeye engel hukuki bir durum da ortaya çıkmıştır. Şöyle ki, güzergahın bir bölümünün Türkiye'nin sahip olduğu deniz yetki alanından geçmesi gerekmekte ve projenin gerçekleşmesi için Türkiye'nin projeye rızasını gerekli kılmaktadır.

Bölgedeki ittifaklar ve anlaşmalar hızla sürerken Doğu Akdeniz'deki deniz sınırı ihtilafları baş gösterdiğinden beri tepkilerini genellikle diplomatik yollarla dile getiren Türkiye daha aktif bir politika izlemeye başlamıştır. Öncelikle Barbaros Hayreddin Paşa adlı sismik araştırma gemisini 2017'nin Nisan ayında bölgeye göndermiş ve 2019 yılında Doğu Akdeniz'e yönelik politikalarını yoğun şekilde fiiliyata geçirmiştir. Bu kapsamda, ilk sondaj gemisi Fatih'i 2018 Mayıs'ında Kıbrıs Adası'nın batısına, ikinci sondaj gemisi olan Yavuz'u 2019 Haziran'ında KKTC'nin vermiş olduğu ruhsat sahalarında bulunan Magosa Körfezi'ndeki Karpaz-1 adlı kuyuda çalışmak üzere⁵⁵⁹ göndererek bahsi geçen aktif politikayı uygulamaya koymuştur.⁵⁶⁰ Türkiye'nin bu faaliyetlerine; Yunanistan, Kıbrıs'ın MEB'inin ihlal

⁵⁵⁷ Güney Kıbrıs: Doğalgaz üretimi 2025'te başlayacak, euronews, 05.05.2019, <https://tr.euronews.com/2019/05/05/kibrista-dogalgaz-ne-zaman-cikarilacak>, Erişim Tarihi: 10.07.2020. Bu doğrultuda üretilecek doğalgazın sıvılaştırılıp ihraç edilmek üzere Mısır'a gönderilmesi planlanmaktadır.

⁵⁵⁸ <http://www.state.gov/r/pa/%20prs/dpb/2013/01/202591.html>.

⁵⁵⁹ Doğu Akdeniz'de doğal gaz arama geriliminde Türkiye'den yeni adım: Yavuz sondaj gemisi yola çıktı, euronews., 20.06.2020, <https://tr.euronews.com/2019/06/20/dogu-akdeniz-de-dogal-gaz-arama-turkiye-den-yeni-adim-yavuz-sondaj-gemisi-yola-cikti>, Erişim Tarihi: 10.07.2020.

⁵⁶⁰ Bu girişimin, bölge devletlerinin ittifakının dışında kalan Türkiye için müzakere masasına oturma fırsatı teşkil edebileceği düşünülmektedir: Mehmet Cem Demirci, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki Sondaj Faaliyeti Rusya ile İlişkilerini Nasıl Etkiler?, euronews., 10.05.2019, <https://tr.euronews.com/2019/05/10/turkiye-nin-dogu-akdeniz-deki-sondaj-faaliyeti-rusya-ile-iliskilerini-nasil-etkiler-kibris>, Erişim Tarihi: 10.05.2020.

edildiği gerekçesiyle 8 Mayıs 2019 tarihinde⁵⁶¹, İngiltere, Kıbrıs'ın MEB'inde yapılan sondaj faaliyetlerinin endişe verici olduğu gerekçesiyle 9 Mayıs 2019 tarihinde tepki göstermiştir.⁵⁶² En serti AB'den olmak üzere ABD⁵⁶³ Mısır ve Fransa'dan da tepkiler gelmiştir.⁵⁶⁴

GKRY BM'ye 12 Aralık 2018 tarihli gönderdiği bir notada, 18 Ekim 2018 tarihinde Barbaros Hayreddin Paşa gemisi ve ona eşlik eden gemilerin faaliyetlerinin Kıbrıs'ın MEB'ine dahil olan 4 ve 5 nolu parsellerde gerçekleştiğini belirterek itiraz etmiştir.⁵⁶⁵ Türkiye 18 Mart 2019 tarihli ve A/73/804 sayılı BM'ye gönderdiği notayla, Barbaros Hayreddin Paşa ve ona eşlik eden diğer gemilerin faaliyetlerinin Türkiye'nin ipso facto ve ab initio nitelikteki kıta sahanlığında gerçekleştiğini belirtmiş⁵⁶⁶ ve 13 Mayıs 2019'da Türk Silahları Kuvvetleriyle Türkiye'nin tüm deniz alanlarına şamil Denizkurdu-2019 adlı dev deniz tatbikatını gerçekleştirmeye başlamıştır.⁵⁶⁷ Bu süreçte en ciddi sayılabilecek çıkışı AB yapmış ve Temmuz 2019'da Türkiye ile üst düzey toplantıları askıya alma, Avrupa Yatırım Bankası'ndan Türkiye'ye gönderilen fonları kısma kararlarını alarak yaptırım tatbik etmiş ve sondaj çalışmalarını icra eden özel hukuk tüzel kişiliği olan firmalara yönelik yaptırımları saklı tutmuştur.⁵⁶⁸ Bu yaptırım

⁵⁶¹ Yunanistan Cumhurbaşkanı Pavlopoulos Türkiye Doğu Akdeniz'de Uluslararası Hukuku İhlal Ediyor, euronews., 08.05.2019, <https://tr.euronews.com/2019/05/08/yunanistan-cumhurbaskan-pavlopoulos-turkiye-dogu-akdeniz-de-uluslarar-as-hukuku-ihlal-ediy-o>, Erişim Tarihi: 10.07.2020.

⁵⁶² ABD'nin Ardından İngiltere'den Türkiye'ye Doğu Akdeniz'de Sondaj Tepkisi, euronews, 09.05.2020, <https://tr.euronews.com/2019/05/09/abd-nin-ardindan-ingiltere-den-turkiye-ye-dogu-akdeniz-de-hidrokarbon-sondaj-tepkisi>, Erişim Tarihi: 10.07.2020.

⁵⁶³ Pompeo'dan Ankara'ya sert Kıbrıs mesajı: Sondaj çalışmaları yasa dışı ve kabul edilemez, euronews., 05.10.2019, <https://tr.euronews.com/2019/10/05/pompeo-dan-ankara-ya-sert-kibris-mesaji-sondaj-calismalari-yasadisi-ve-kabul-edilemez>, Erişim Tarihi: 10.07.2020.

⁵⁶⁴ AB: Türkiye, Doğu Akdeniz'de Sondaj Faaliyetleriyle Kıbrıs'ın Egemenliğini İhlal Ediyor, euronews., 09.07.2020, <https://tr.euronews.com/2019/07/09/ab-turkiye-dogu-akdeniz-de-sondaj-faaliyetleriyle-kibris-egemenligini-ihlal-ediyor>, Erişim Tarihi: 10.07.2020.

⁵⁶⁵ Letter dated 12 December 2018 from the Permanent Representative of Cyprus to the United Nations addressed to the Secretary-General, A/73/651, (çevrimiçi) <https://undocs.org/en/A/73/651>, Erişim Tarihi: 12.07.2020.

⁵⁶⁶ Letter dated 18 March 2019 from the Permanent Representative of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary-General, A/73/804, (çevrimiçi) <https://undocs.org/en/A/73/804>, Erişim Tarihi: 12.07.2020.

⁵⁶⁷ Türkiye'den Doğu Akdeniz gerilimi gölgesinde dev deniz tatbikatı, euronews., 13.05.2019, <https://tr.euronews.com/2019/05/13/turkiye-den-dogu-akdeniz-gerilimi-golgesinde-dev-deniz-tatbikati>, Erişim Tarihi: 10.07.2020.

⁵⁶⁸

kararının ardından Türkiye MTA Oruç Reis adlı Sismik gemisini bölgeye yollamıştır.⁵⁶⁹

Türkiye'nin sondaj faaliyeti sürdürdüğü bölgenin kendi deniz yetki alanları dahilinde olduğunu savunan GKRY Haziran 2019'da Fatih sondaj gemisindeki mürettebat ve TPAO ile işbirliği yapan şirket yetkilileri için kendi iç hukukuna göre yasal işlem başlatmıştır.⁵⁷⁰ Devamında ise Yunanistan Girit'in doğusu ve güneydoğusunda 8 yıl boyunca hidrokarbon yataklarının araştırılması ve işletilmesi için bir konsorsiyumla anlaşma imzalamıştır.⁵⁷¹

GKRY'den gelen tepkiler üzerine Türkiye Dışişleri Bakanlığı, GKRY'nin hidrokarbon kaynaklarıyla alakalı karar alma sürecine Türk tarafını dahil etmediği sürece, Ada'nın çevresinde KKTC'nin hak ve menfaatlerini koruyacağını belirtmiştir. GKRY ile Türkiye arasında sondaj krizi devam ederken GKRY, 2011 yılında hidrokarbon rezervi keşfi yapılan Afrodite sahasındaki doğalgaz rezervlerinin işletilmesine matuf ilk anlaşmayı, Shell, Noble ve Delek şirketleri ile Kasım 2019'da imzaladığını duyurmuştur.⁵⁷² Bu anlaşmaya göre anlaşmanın tarafı konsorsiyum 25 yıl boyunca sahadan elde ettikleri kaynakları işletip pazarlayacak ve GKRY buradan bir gelir elde edecektir.

Bu gelişmeden sonra Temmuz 2019'da KKTC, BM Kıbrıs Özel Temsilciliği vasıtasıyla, GKRY'ye hidrokarbon kaynaklarının araştırılması ve işletilmesi hususunda ortak bir komite kurulmasına yönelik teklif sunmuşsa da bu teklif Rum Yönetimi tarafından kabul görmemiştir.⁵⁷³ Taraflar 2019 Ağustos ayında Kıbrıs'ta

⁵⁶⁹ Türkiye Dördüncü Gemiye de Doğu Akdeniz'e Gönderiyor, euronews., 16.07.2019, <https://tr.euronews.com/2019/07/16/turkiye-dorduncu-gemiye-de-dogu-akdeniz-e-gonderiyor>, Erişim Tarihi: 10.07.2020.

⁵⁷⁰ Güney Kıbrıs, Doğu Akdeniz'deki Türk Mürettebata Tutuklama Emri Çıkarıldığını Doğruladı, euronews., 13.06.2020. <https://tr.euronews.com/2019/06/13/guney-kibris-dogu-akdenizdeki-turk-murettabata-tutuklama-emri-cikarildigini-dogruladi>, Erişim Tarihi: 10.07.2020.

⁵⁷¹ Yunanistan Girit Adası Açıklarında Sondaj Çalışmaları Başlatıyor, euronews., 27.06.2020, <https://tr.euronews.com/2019/06/27/yunanistan-girit-adasi-acsklarinda-sondaj-calismalari-baslatiyor>, Erişim Tarihi: 10.07.2020.

⁵⁷² Kıbrıs Rum Yönetimi 8,4 Milyar Euroluk İlk Doğalgaz İşletme Anlaşmasını İmzaladı, euronews., 08.11.2019, <https://tr.euronews.com/2019/11/08/kibris-rum-yonetimi-8-4-milyar-euroluk-ilk-dogalgaz-isletme-anlasmasini-imzaladi>, Erişim Tarihi: 10.07.2020.

⁵⁷³ Türkiye'nin de desteklediği bu teklif, iki taraftan eşit sayıda üyeden müteşkil komitenin BM gözetiminde ve AB'nin gözlemciliğinde bölgenin işbirliği içinde yönetilmesini önermektedir. euronews., 14.07.2019, <https://tr.euronews.com/2019/07/14/dogu-akdeniz-de-dogal-gaz-krizi-akinci-dan-rum-arafina-ortak-komite-teklifi-kibris-enerji>, Erişim Tarihi: 10.07.2020.

yeniden hidrokarbon rezervleri ve diğer konuları görüşmek üzere, müzakere masasına oturmuşlar ise de bu girişim de başarısızlıkla sonuçlanmıştır.⁵⁷⁴

Bu süreçte Kasım 2019’da, Türkiye ile Libya arasında “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Libya Devleti Ulusal Mutabakat Hükümeti Arasında Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası” imzalanmıştır.⁵⁷⁵ Yunanistan, bu mutabakatın sınırlandırma esnasında Girit Adası’nı yok saydığını savunarak tepki göstermiş ve Libya’nın Atina büyükelçisini sınır dışı etmiştir.

9 Haziran 2020 tarihinde Yunanistan İtalya ile MEB anlaşması imzalamıştır.⁵⁷⁶ Bu anlaşma İyon Denizi’nde tarafların ilgili kıyıları arasında MEB sınırını belirlemiştir. Sınır, taraflar arasında 1977 tarihli Kıta Sahanelığı Sınırlandırma anlaşması⁵⁷⁷ ile belirlenen sınırla örtüşmektedir.⁵⁷⁸ Buradan hareketle 1977 tarihli antlaşmayı incelemeye tabi tutan Acer, antlaşma metninde açıkça belirtilmemiş olsa da, eşit uzaklık yöntemi temelinde belirlenen sınır hattında yapılan ufak ayarlamaların Yunanistan adaları sebebiyle olduğunu ve buradan hareketle adalara sınırlı etki verildiğini düşündüğünü belirtmiştir.⁵⁷⁹ Adaların tıpkı anakaralar gibi otomatik olarak kıta sahanlığı ve MEB’e sahip olacağını Türkiye’ye karşı her fırsatta dile getiren Yunanistan, bu anlaşmayla birlikte kendi tezinde çelişkiye düşmüş olmaktadır. Bu gelişmenin akabinde 6 Ağustos 2020 tarihinde Mısır ile Yunanistan arasında MEB Sınırlandırma Anlaşması imzalandığı tarafların ortak basın toplantısında kamuoyuna duyurulmuştur.⁵⁸⁰ Anlaşmanın resmi metnine henüz ulaşılammış olsa da bu

⁵⁷⁴ GKRY lideri Anastasiades, KKTC’nin sunmuş olduğu ortak komite önerisinin uygun olmadığını, MEB’deki faaliyetlerde bir komitenin değil, devletin tek yetkili olduğunu; KKTC Cumhurbaşkanı Akıncı ise, ortak çalışmanın uygulanmadığı yerde kendilerinin de Rum tarafı gibi çalışmalarını sürdüreceğini ve Türkiye ile birlikte ortak çalışmalarına devam edeceklerini söylemiştir. Kıbrıs’ta Taraflar BM Gözetiminde Buluştu: Görüşmeler Hidrokarbon Konusunda Tıkanı, euronews., 09.08.2019, <https://tr.euronews.com/2019/08/09/kibris-ta-taraflar-bm-gozetiminde-bulustu-gorusmeler-hidrokarbon-konusunda-tikandi>, Erişim Tarihi: 10.07.2020.

⁵⁷⁵ Anlaşmanın hukuki değerlendirmesi çalışmanın ilerleyen sayfalarında detaylıca yapılmıştır.

⁵⁷⁶ <https://www.neweurope.eu/article/greece-italy-ink-agreement-on-exclusive-economic-zones/>, Erişim Tarihi: 04.07.2020.

⁵⁷⁷ <https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/GRC-ITA1977CS.PDF>

⁵⁷⁸ Yücel Acer, “Yunanistan’ın Adalara Dair Hukuksal Çelişkileri Yunanistan-İtalya Deniz Sınırı Antlaşması Örneği”, SETA, Sayı 329, Ağustos 2020, s. 8. (çevrimiçi) <https://setav.org/assets/uploads/2020/08/A329.pdf>, Erişim Tarihi: 03.09.2020.

⁵⁷⁹ a.e., s. 11.

⁵⁸⁰ <https://www.reuters.com/article/us-egypt-greece/egypt-and-greece-sign-agreement-on-exclusive-economic-zone-idUSKCN252216>, Erişim Tarihi: 03.09.2020.

anlaşmanın Türkiye ile Libya arasında imzalanan anlaşmayı boşa çıkarma adına imzalandığı düşünülmektedir.⁵⁸¹

Türkiye, GKRY ve Yunanistan arasında yaşanan benzer deniz yetki alanı sınır uyuşmazlıkları İsrail ve Lübnan arasında da yaşanmaktadır. Lübnan son birkaç yıldır, petrol ve doğal gaz sektörünü geliştirmek için bazı girişimlerde bulunmuşsa da gerek iç gerek dış politikadaki krizler bu süreci olumsuz etkilemiştir. İlk keşif çalışmalarının 2013'te yapılması planlanmışsa da yerel problemler süreci 2017'ye kadar ötelemiştir. Lübnan Hükümeti, Ocak 2017'de Lübnan'ın deniz yetki alanlarında belirlenen 10 arama sahasından 1, 4, 8, 9 ve 10 numaralı blokları uluslararası ihaleye çıkararak bölgede fiili anlamda rol almaya başlamıştır. Aynı yıl, İsrail'in kendi MEB sınırları dahilinde olduğunu savunduğu 9 numaralı parsel de dahil olmak üzere, Lübnan Hükümeti iki parselde çokuluslu şirketlerle sondaj çalışmaları yapmaları için sözleşme imzalamış ve İsrail'in tepkisiyle karşılaşmıştır. Burada belirtmek gerekir ki, Lübnan İsrail'i Türkiye'nin GKRY'yi tanımamasına benzer şekilde devlet olarak tanımamaktadır. Lübnan 2018 yılında Total, Eni ve Novatek'in oluşturduğu bir konsorsiyuma sismik araştırma yapma hususunda izin vermiştir.⁵⁸² Lübnan bu hamlesini müteakip Nisan 2019'da İsrail ile deniz sınırı ihtilafını çözmek üzere hazır olduğunu açıklamış ve aynı yıl Mayıs ayında ise Mısır ile enerji konuları başta olmak üzere farklı farklı alanlarda mutabakat zaptları imzalamıştır.⁵⁸³ Lübnan müteakiben, 2019'da çıkmış olduğu ikinci tur ihale sürecini onaylamış ve son teklif tarihinin 31 Ocak 2020 olduğunu duyurmuş ise de⁵⁸⁴ ancak Covid-19 sebebiyle bu tarih ertelenmiştir.

⁵⁸¹ Yunan Dışişleri Bakanının konu hakkındaki açıklaması şöyledir: "It is the absolute opposite of the illegal, void and legally unfounded memorandum of understanding that was signed between Turkey and Tripoli. Following the signing of this agreement, the non existent Turkish-Libyan memorandum has ended up where it belonged from the beginning: in the trash can."

<https://www.reuters.com/article/us-egypt-greece/egypt-and-greece-sign-agreement-on-exclusive-economic-zone-idUSKCN252216>, Erişim Tarihi: 03.09.2020.

⁵⁸² Doğu Akdeniz'de Neler Oluyor?, Anadolu Ajansı, 12.07.2019,

<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/dogu-akdenizde-neler-oluyor/1529776>, Erişim Tarihi: 19.07.2020.

⁵⁸³ Mısır ve Lübnan Arasında Çeşitli Alanlarda Mutabakat Zaptı İmzalandı, 03.05.2019, <https://www.haberler.com/misir-ve-lubnan-arasinda-cesitli-alanlarda-12013641-haberi/>, Erişim Tarihi: 17.07.2020.

⁵⁸⁴ <https://www.offshore-technology.com/news/lebanon-offshore-licensing/>, Erişim Tarihi: 05.07.2020.

Bu gelişmeler birlikte değerlendirildiğinde Lübnan'ın da bölgedeki ittifaklara dahil olmaya çalıştığı anlaşılmaktadır.

a. Türkiye-Libya Deniz Yetki Alanları Sınırlandırması

Anlaşmasının Siyasi ve Hukuki Açısından Değerlendirilmesi

Türkiye, Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti (UMH) ile 27 Kasım 2019 tarihinde “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Libya Devleti Ulusal Mutabakat Hükümeti Arasında Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası”⁵⁸⁵ imzalamıştır. Bu muhtıra neticesinde tarafların Doğu Akdeniz’de karşılıklı kıyıları arasında deniz yetki alanları sınırı belirlenmiştir. Mutabakat metninde A noktası (34° 16’ 13.720’’K - 026° 19’ 11.640’’D) ile B noktası (34° 09’ 07.9’’K - 026° 39’ 06.3’’D) olarak ifade edilen koordinatların arasında kalan yaklaşık 30 kilometrelik sınırın hem kıta sahanlığı hem de MEB sınırını ayıran eşit uzaklık hattı⁵⁸⁶ olduğu belirlenmiştir.⁵⁸⁷

Türkiye-Libya arasındaki muhtıranın siyasi ve hukuki önemli sonuçları bulunmaktadır. Bu muhtırada hukuken dikkat çeken iki önemli husus bulunmaktadır. Birincisi, taraflardan birinin MEB’inde başlayıp diğerinin MEB’ine uzanan doğal kaynaklar olması durumunda, bu tür kaynakların işletilmesi maksadıyla oluşturulacak modalite anlaşmaları hususunda tarafların işbirliği yapacağı öngörülmüştür.⁵⁸⁸ İkincisi ise, taraflardan herhangi birinin, bir başka devletle sınırlandırma anlaşması yapmak üzere görüşmelere başlaması halinde nihai anlaşmaya varmadan evvel diğer tarafı bilgilendirecek ve bu çerçevede müzakereler gerçekleştirilecektir.⁵⁸⁹ Buradan anlaşılmaktadır ki taraflar yaptıkları mutabakat metninin sürdürülmesi hususunda ısrarcıdırlar.

⁵⁸⁵ Letter dated 18 March 2020 from the Permanent Representative of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary-General, A/74/757. (çevrimiçi) <https://undocs.org/en/a/74/757>, Erişim Tarihi: 02.07.2020.; 7 Aralık 2019 tarihli ve 30971 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Resmi Gazetesi’nde yayımlanmak suretiyle anlaşma, Türkiye için yürürlüğe girmiş bulunmaktadır. (çevrimiçi) <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/12/20191207-3.pdf>, Erişim Tarihi: 02.07.2020.

⁵⁸⁶ İlgili anlaşmanın 3. maddesi.

⁵⁸⁷ İlgili anlaşmanın 1. maddesi.

⁵⁸⁸ İlgili anlaşmanın 4. maddesinin 2. fıkrası.

⁵⁸⁹ İlgili anlaşmanın 4. maddesinin 3. fıkrası.

Siyaseten ise, Türkiye, GKRY'nin yapmış olduğu sınırlandırma anlaşmalarına “sürekli itiraz eden” ve GKRY'nin yapmış olduğu anlaşmalarla belirlenen sahaları “gaspeden” devlet konumundan, savunduğu hukuki argümanları bir başka bölge devletince kabul edilen ve bunu fiilen uygulayabilen devlet konumuna yükselmiştir.⁵⁹⁰ Bu konumu ise, yıllardır bölgede izlemiş olduğu pasif tutumu bir kenara bırakarak izlediği proaktif tavrı sayesinde kazanmıştır.⁵⁹¹ Acer'e göre, mutabakat, Yunanistan'ın Girit, Meis, Rodos, Kaşot ve Çoban adalarını sınırlandırmada ilgili sınır kabul ederek Mısır ve GKRY arasında eşit uzaklık temelinde yapılmaya çalışılan anlaşmaları önleyecektir.⁵⁹² Çünkü bu muhtemel anlaşmaların belirleyeceği sınırlar Türkiye'nin deniz yetki alanına tecavüz edecek ve bu tecavüz Yunanistan ile mutabık devletler için caydırıcı olabilecektir.⁵⁹³ Mezkur anlaşma yapılmadan önce, Libya ile Türkiye arasında yapılabilecek sınırlandırma anlaşmasını değerlendiren Yayıcı ise, Yunanistan'ın Girit, Meis, Rodos, Kaşot ve Çoban adalarının hem sınırlandırmada esas hat olarak kullanılabileceği hem de karasuları ötesinde deniz yetki alanlarına sahip olabileceği tezini zayıflatacağını değerlendirmiştir.⁵⁹⁴

Libya ile yapılan mutabakat metninin girişinde geçen “... deniz alanlarının bütün ilgili faktörler göz önünde bulundurularak adil ve hakça sınırlandırılmasının yapılmasını kararlaştırmış olarak...” ifadesi, Türkiye'nin öteden beri savunduğu tezinin bir bölge devleti tarafından kabul edilmiş olması ve bir uluslararası anlaşmada kendine yer bulması bakımından ayrıca önemlidir.⁵⁹⁵ Diğer yandan, Yunanistan'ın Doğu Akdeniz adalarına ve bilhassa Meis adasına, karasularının ötesinde deniz yetki alanı verilmemesi gerektiğini her fırsatta vurgulayan Türkiye, ilgili anlaşmada da bu tavrını korumuş ve bu tavır Libya tarafından kabul görmüştür.⁵⁹⁶

⁵⁹⁰ Yücel Acer, “Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanları ve Türkiye-Libya”, **Seta Analiz**, Sayı 301, Aralık 2019, s. 12, 15. (çevrimiçi) <https://setav.org/assets/uploads/2019/12/A301.pdf>, Erişim Tarihi: 02.07.2020.

⁵⁹¹ Cüneyt Yüksel, Deniz Baran, **a.g.e.**, s. 547.

⁵⁹² Öte yandan Yunanistan ile Mısır arasında Ağustos 2020’de MEB anlaşması imzalamışlardır.

⁵⁹³ Yücel Acer, “Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanları ve Türkiye-Libya”, s. 12.

⁵⁹⁴ Cihat Yayıcı, “Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Libya’nın Rolü ve Etkisi”, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, C. VII, S. XIV, s. 18. (çevrimiçi) <https://dergipark.org.tr/tr/pub/guvenlikstrti/issue/7529/99176>, Erişim Tarihi: 03.07.2020.

⁵⁹⁵ Yücel Acer, **a.g.e.**, s. 12.

⁵⁹⁶ **a.e.**

II. DOĞU AKDENİZ ADALARININ TARİHÇESİ HUKUKU VE GÜNCEL GELİŞME OLARAK MEİS ADASI

A. Doğu Akdeniz Adaları Üzerinde Kurulan Devlet Egemenliklerinin Tarihçesi

Çalışmamız kapsamında incelediğimiz adalar Girit, Rodos, Meis, Kaşot, Kerpe adaları olmakla birlikte tarihsel süreç içerisindeki uluslararası anlaşmalarda bu adalar Ege Adaları kapsamında yer aldığından genel çerçeveyi anlamak açısından Ege adalarının da tarihçesi incelenmiştir.

I. Dünya Savaşı'nın başlamasında evvel 29 Eylül 1911 tarihinde İtalya, ekonomik çıkarlarını gerekçe göstererek Osmanlı İmparatorluğuna savaş ilan etmiş ve 1912 yılının muhtelif zamanlarında muhtelif Osmanlı adalarını ilhak etmiştir.⁵⁹⁷

Taraflar arasındaki barış müzakereleri 12 Temmuz 1912 yılında Lozan'da başlamıştır. Siyasi bazı gelişmelerin neticesinde kesilen müzakereler 3 Eylül 1912'de Uşi'de(Ouchy) yeniden başlamıştır. Müzakerelerin neticesinde taraflar bazı konularda mutabakata varmışlardır. Mutabakata varılan konular arasında çalışmamız açısından önem teşkil eden kısım anlaşmanın 2. Maddesidir. Buna göre Osmanlı'nın Trablusgarp ve Bingazi'den çekilmesine karşılık İtalya Rodos ve 12 Ada'yı iade edecektir.⁵⁹⁸ Bununla birlikte, Balkan Savaşı'nın patlak vermesi neticesinde adaların devri gerçekleşmemiş ve İtalya adalar üzerinde fiilen egemenliğini devam ettirmiştir.⁵⁹⁹

Balkan Savaşı'ı devam ederken Osmanlı yenilgiler almış ve toprak kayıpları yaşamıştır. 30 Mayıs 1913 tarihinde Osmanlı ile Balkan Devletleri arasında Londra Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmanın 5. Maddesi uyarınca Osmanlı, Ege Adaları üzerindeki her türlü karar verme hakkını Altı Büyük Devlet'e bırakmıştır.⁶⁰⁰

⁵⁹⁷ Sertaç Hami Başeren, **Ege Sorunları**, TÜDAV Yayınları, Yayın No: 25, Ankara, 2006, s. 30-32.

⁵⁹⁸ Anlaşma metninin Fransızca ve Arap Alfabesiyle yazılmış Türkçe metni için bkz. TBMM Kütüphanesi Açık Erişim, Düstur:Tertib-i Sani, Cild V, 1 Teşrin-i Sani 1335, s. 9. (çevrimiçi) <http://hdl.handle.net/11543/71>, Erişim Tarihi: 06.10.2020.

⁵⁹⁹ Sertaç Hami Başeren, **Ege Sorunları**, s. 34.

⁶⁰⁰ Almanya, Avusturya-Macaristan, İngiltere, Fransa, İtalya, Rusya.

Osmanlı'ya karşı başarılar elde eden Balkan Devletleri arasında çıkan iç çekişmeler neticesinde II. Balkan Savaşları başlamıştır. Savaşın nihayetinde Osmanlı Balkan Devletleri ile ayrı ayrı anlaşmalar akdetmiştir. Yunanistan ile Osmanlı arasında imzalanan 14 Kasım 1913 tarihli Atina Anlaşması'nın 15. Maddesi, Londra Anlaşması'nın 5. Maddesine atıf yaparak, tarafların ilgili madde uyarınca kendileriyle alakalı yükümlülüklerini ifa edeceklerini hüküm altına almıştır.⁶⁰¹ Önemle belirtmek gerekir ki gerek Londra gerekse Atina Anlaşması Osmanlı'nın adalar üzerindeki hakimiyetine son vermemiştir. Bu adaların hakimiyeti hususunda Büyük Devletlerin (Süfera Konferansı'nda) karar vereceği belirtilmiştir.

Bu konferansta adaların egemenliği hakkında farklı farklı görüşler savunulmuşsa da İngiltere'nin başını çektiği görüş kabul edilmiştir. Bu görüş neticesinde alınan karara göre, Meis adası⁶⁰² Osmanlı'ya verilmiş ve 13 Şubat 1914 tarihinde Yunanistan işgali altında bulunan adaların silahsızlandırılması şartıyla Yunanistan'a verilmesi kararlaştırılmıştır. İlgili karar peşpeşe Yunanistan ve Osmanlı'ya bildirilmiştir.⁶⁰³

Birinci Dünya Savaşı'nın bitmesiyle birlikte galip taraflar ile mağlup taraflar arasında barış anlaşmaları imzalanmıştır. Osmanlı Devleti ile imzalanan anlaşma ise Sevr anlaşması olmuştur. Fakat, Sevr'in iç hukukta onaylanmamış olması ve Anadolu'da yürütülen mücadelenin başarıya ulaşması neticesinde bu anlaşma taslak olarak kalmıştır. İtilaf devletlerinin TBMM Hükümeti'ni Lozan'da yapılacak olan barış müzakerelerine davet etmesiyle birlikte başlayan süreç 24 Temmuz 1924'te Lozan Barış Anlaşması'nın imzalanmasıyla sonuçlanmıştır. Anlaşma'nın 12. Maddesi ile⁶⁰⁴ Altı Büyük Devlet kararına konu olan adalar Yunanistan egemenliğine geçmiştir.

⁶⁰¹ Anlaşma metninin Fransızca ve Arap Alfabetiyle yazılmış Türkçe metni için bkz. TBMM Kütüphanesi Açık Erişim, Düstur:Tertib-i Sanî, Cild V, 1 Teşrin-i Sanî 1335, s. 54-55.

⁶⁰² Meis coğrafi olarak Ege'de bulunmasa da, anılan tarihte Yunanistan işgalinde olduğundan Osmanlı'ya ismen anılarak verilmiştir. Meis ile birlikte Gökçeada ve Bozcaada da Türkiye'ye devredilen adalar arasındadır.

⁶⁰³ Bilal Şimşir, **Ege Sorunu Belgeler Cilt II (1913-1914)**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1989, s. 292-293.

⁶⁰⁴ "İmroz Adası ile Bozcaada ve Tavşan Adaları dışında, Doğu Akdeniz Adaları ve özellikle Limni, Semadirek, Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya adaları üzerinde Yunan egemenliği konusunda 17/30 Mayıs 1913 tarihli Londra Andlaşması'nın 5 'inci ve 1/14 Kasım 1913 tarihli Atina Andlaşması 'nın 15 'inci maddeleri hükümleri uyarınca alınan ve 13 Şubat 1914 tarihinde Yunan Hükümeti 'ne bildirilen Karar, bu Anlaşma'nın İtalyan egemenliği altına konulan ve 15 'inci maddede belirtilen adalara ilişkin

Anlaşma'nın 15. Maddesi'nde ise Türkiye'nin İtalya lehine egemenlik hakkında vazgeçtiği adalar ismen tek tek sayılmıştır.⁶⁰⁵ Bu sayılan adalar içinde Meis adası da bulunmaktadır. Yani Lozan Anlaşması'yla birlikte Meis Adası İtalya'nın egemenliğine geçmiştir.

II. Dünya Savaşı'nın patlak verdiği esnada, Menteşe adaları(ve meis) İtalya'nın egemenliğinde idi. Bu adalar sırasıyla Almanya'ya sonra da İngiltere'nin eline geçmişti. Savaş'ın sonunda taraflar arasında barış görüşmeleri için Paris Barış Konferansı toplanmış ancak Türkiye Savaş'a girmemiş olduğu için Konferans'a davet edilmemiştir. Konferans'ın sonunda imzalanan 1947 tarihli İtalya Barış Anlaşması neticesinde bu adalar askerden arındırılarak Yunanistan'a devredilmiştir. 1947 tarihli Anlaşma'nın 14. Maddesinin 1. Fıkrasında bu adalar tek tek sayılmıştır.⁶⁰⁶ Anılan maddede Meis adası da zikredilmektedir. Sonuç olarak, adaların egemenliklerinin Osmanlı'dan Yunanistan'a devir süreci Lozan ve Paris Anlaşmaları ile nihayete ermiştir. Bu bakımdan Meis üzerindeki Yunanistan egemenliği hususunda bir tereddüt bulunmamaktadır.⁶⁰⁷

B. Doğu Akdeniz Adaları ile Meis Adası'nın Silahsızlandırılmış Statüsü

Egemenlik başlığında da zikrettiğimiz üzere Osmanlı Lozan Barış Anlaşması'nın 5. maddesi ile Türkiye "*Adalar üzerindeki haklarından İtalya'ya lehine vazgeçmiştir*". Hükümden anlaşılacağı üzere adalar İtalya'ya devredilirken silahsızlandırılma statüsü içine sokulmamıştır.

hükümleri saklı kalmak üzere doğrulanmıştır. İşbu Anlaşmada aykırı bir hüküm bulunmadıkça Asya kıyısından üç milden az bir uzaklıkta bulunan adalar Türk egemenliği altında kalacaktır."

⁶⁰⁵ Astampalya (Astropalia), Kodoş (Rhodes), Kalki (Calki), Skarpanto, Kazos (Casso), Piskopis (Tilos), Misiros (Misyros), Kalimnos (Kalymnos), Lcros, Patmos, Lipsos (Lipso), Sombeki (Simi) ve İstanköy (Koş) Adaları ile bunlara bağlı olan adacıklar ve Meis (Castellorizo) Adası.

⁶⁰⁶ Treaties and international agreements registered or filed and recorded with the Secretariat of the United Nations, Vol. 49, No. 747, s. 13. (çevrimiçi) <https://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%2049/v49.pdf>, Erişim Tarihi: 07.06.2020.

⁶⁰⁷ Esas tereddüt noktası Lozan'ın 15. Maddesinde geçen "adalara bağlı adacıklar" ile Paris Barış Anlaşması'nın 14. Maddesinde geçen "adalara bitişik adacıklar" ibarelerinden ne anlaşılması gerektiğidir. Zaten Türkiye ile Yunanistan arasındaki egemenliği belirsiz ada, adacık ve kayalıklar problemi sözleşmelerde geçen belirsizliklerden kaynaklanmaktadır. Konu hakkında detaylı bilgi için bkz. : Sertaç Hami Başeren, **Ege Sorunları**, s. 62-64.

Genel olarak Ege adalarının egemenliği, silahsızlandırılma kaydıyla Yunanistan'a aittir. Adaların silahsızlandırılmış statüsü, Lozan Barış Anlaşması ve Paris Barış Anlaşması ile tayin edilmiştir. Yunanistan ile Türkiye arasında bu hususta 1960'lı yıllara kadar bir ihtilaf meydana gelmemiştir. 29 Haziran 1964 tarihinde adaları silahlandırdığı gerekçesiyle Türkiye Yunanistan'ı ilk kez protesto etmiştir.⁶⁰⁸

Lozan Anlaşması'nın 12. Maddesi, Yunanistan'a devredilen adalara ilişkin esas hükümdür. Adalar üzerindeki egemenlik ve bu egemenliğin koşulları ile sınırları bu hükümle belirlenmiştir.⁶⁰⁹ Bu maddeye göre:

“İmroz Adası ile Bozcaada ve Tavşan Adaları dışında, Doğu Akdeniz Adaları ve özellikle Limni, Semadirek, Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya adaları üzerinde Yunan egemenliği konusunda 17/30 Mayıs 1913 tarihli Londra Andlaşması'nın 5 'inci ve 1/14 Kasım 1913 tarihli Atina Andlaşması'nın 15 inci maddeleri hükümleri uyarınca alınan ve 13 Şubat 1914 tarihinde Yunan Hükümeti'ne bildirilen Karar, bu Andlaşma'nın İtalyan egemenliği altına konulan ve 15 'inci maddede belirtilen adalara ilişkin hükümleri saklı kalmak üzere doğrulanmıştır. İşbu Andlaşma'da aykırı bir hüküm bulunmadıkça Asya kıyısından üç milden az bir uzaklıkta bulunan adalar Türk egemenliği altında kalacaktır.”

Osmanlı'nın Yunanistan'a verdiği adalar, Yunanistan'ın Balkan Savaşı esnasında işgal ettiği ve bu sebeple Altı Büyük Devlet kararına konu adalar olduğundan, karar gereği, Lozan Anlaşması ile Yunanistan'a verilen adaların tamamı silahsızlandırılmış statüye sokulmuştur.⁶¹⁰ Lozan Anlaşması ile İtalya'ya devredilen adaların Paris Anlaşması ile Yunanistan'a devredildiği yukarıda bahsedilmiştir. Paris Anlaşması'nın m. 14/2'de *“Bu adalar⁶¹¹ askerden arındırılacak ve öyle kalacaktır.”* denmektedir. Ek XIII/D kısmında ise silahsızlandırmanın kapsamına giren unsurlar açıklanmıştır. Buna göre:

⁶⁰⁸ Sertaç Hami Başeren, **Ege Sorunları**, s. 75.

⁶⁰⁹ Ege Sorunları Paneli, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S 33-34, Mayıs-Kasım 2004, s. 173.; Hüseyin Pazarıcı, **Doğu Ege Adalarının Askerden Arındırılmış Statüsü**, 2. bs., Ankara, Turhan Kitabevi, 1992, s. 16.

⁶¹⁰ Sertaç Hami Başeren, **Ege Sorunları**, s. 78.

⁶¹¹ Adalar aynı maddenin 1. Fıkrasında zikredilmiştir. Bunları içinde konumuz kapsamında incelenen Meis adası da bulunmaktadır.

*“İşbu anlaşma amacıyla 'askerden arındırma' ve 'askerden arındırılmış' terimleri ile ülke üzerindeki ve ilgili karasularındaki, bütün deniz, kara ya da hava tesisleri ve istihkamları ile kara, deniz ya da hava yapay engellerinin, silahlarının, kara, deniz ya da hava birliklerinin üsleri kullanmasının ya da **bu birliklerce sürekli ya da geçici olarak kalınmasının** her türlü askeri eğitimin ve savaş malzemesi üretiminin yasaklanması biçiminde anlaşılması gerekmektedir. Bu yasaklama sınırlı sayıda içe yönelik görevleri yerine getirecek ve bir tek kişi tarafından taşınılabilen ve kullanılabilen silahlarla donatılmış iç güvenlik personeli ile bunlar için gerekli askeri eğitimi içermektedir”*

Metinden anlaşılacağı üzere, Yunanistan’a devredilen Menteşe Adaları’nın (Meis adası da dahil) askerden arındırılması ve silahsızlandırılması öngörülmüştür.⁶¹²

Türkiye adaların silahsızlandırılma statüsü hilafına Yunanistan’ın adaları silahlandırmasına karşı çıkmaktadır. Yunanistan ise Türkiye’nin 1947 tarihli İtalya Anlaşması’na taraf olmadığına dikkat çekerek itiraz hakkı olmadığını savunmaktadır.⁶¹³ Uluslararası hukukun yerleşik kuralları gereği, uluslararası anlaşmaların yalnızca taraflar arasında hüküm doğurduğu bir gerçektir. Öte yandan Menteşe Adaları’nın silahsızlandırılmış statüsü, tüm bölge devletlerinin riayet edilmesini talep edebileceği objektif bir statüdür.⁶¹⁴ Bu tür anlaşmalar herkesin uymasını gerektiren erga omnes niteliktedir.⁶¹⁵ Bu bağlamda yapılan bir değerlendirmede Türkiye anlaşmaya taraf olmasa bile Yunanistan’ın Paris Anlaşması’ndan kaynaklı yükümlülüklerini ifa etmesini talep edebilir.

⁶¹² Bazı yunan yazarlar ise hukuki yorum kurallarını bir kenara bırakarak yalnızca tek tek zikredilen adaların askerden arındırıldığını bunlara bitişik adacıkların bu kapsam dışında olduğunu belirtmektedirler.

⁶¹³ Theodoros Katsoufros, "Ege Denizi'yle İlgili Türk-Yunan Uyuşmazlıkları," **Türk-Yunan Uyuşmazlığı**, derleyen: Semih Vaner, İstanbul, Metis Yayınları, 1989, s. 78.

⁶¹⁴ Hüseyin Pazarcı, "Ege Denizindeki Türk-Yunan Sorunlarının Hukuki Yönü", TürkYunan uyuşmazlığı, derleyen: Semih Vaner, İstanbul 1990, s. 122.

⁶¹⁵ Hüseyin Pazarcı, **Doğu Akdeniz Adalarının Askerden Arındırılmış Statüsü**, 40. Kuruluş Yıldönümünde Ankara Üniversitesine Armağan: 2, No: 550, , AÜSBF ve Basın Yayın Yüksekokulu Basımevi, Ankara, 1986, s. 67.

1. Bugünkü Hukuki Durum

a. Rebus Sic Stantibus İlkesi Kapsamında Bir Değerlendirme

Yunanistan, Lozan Anlaşması'nın imzalandığı tarihten II. Dünya Savaşı'na kadar olanki süreçte hem taraflar arası ilişkilerin hem de küresel uluslararası koşulların değiştiğinden bahisle Doğu Ege Adaları'nın silahsızlandırılmış statülerinin sona erdiğini iddia etmektedir. Yunanistan bu iddiasını uluslararası hukukta geçerli “rebus sic stantibus” ilkesine dayandırmaktadır. İlke mealen “koşullarda köklü değişiklik” anlamına gelmektedir. Bu ilkeye göre bir uluslararası anlaşmanın imzalanması sırasında mevcut olan ve anlaşmanın yapılışını etkileyen koşullarda köklü bir değişiklik meydana gelirse taraflar anlaşmaya son verme veya anlaşmanın yürürlüğünü durdurma hakkına sahiptirler. İlkeye müracaat edilebilmesi için; koşullarda ortaya çıkan değişikliğin köklü olması, anlaşmanın yapılışı esnasındaki koşulların anlaşmanın ana gerekçesini oluşturması ve bu değişikliğin tarafların yükümlülüklerini yerine getirmelerini önemli ölçüde etkilemesi gerekmektedir. Yunanistan önemli bir koşul değişikliği olarak Lozan Anlaşması'ndan sonra taraflar arasında oluşan dostluk ilişkilerine dikkat çekmektedir. Eğer Yunanistan bu iddiasında haklı ise, adaların askerileştirilmesi ve silahlandırılması için zaten ortada bir sebep kalmamış demektir.⁶¹⁶ Kaldı ki bu ilkenin önemli bir istisnası ülke sınırlarını belirleyen anlaşmaların bu ilke kapsamında değerlendirilemeyeceğidir. Lozan'ın 12. Maddesiyle taraflar arasındaki ülke sınırı ve adaların ülkesel statüsü belirlendiği için bu ilkenin adalar sorunu özelinde uygulanmasına imkan yoktur.⁶¹⁷

b. Yunanistan'ın Meşru Müdafaa Hakkı Kapsamında Bir Değerlendirme

Yunanistan'ın adaların silahsızlandırılması statüsünün sona erdiğine yönelik ortaya koyduğu gerekçelerden biri de meşru müdafaa ilkesine dayanmaktadır.⁶¹⁸ Bu iddiaya göre, bilhassa Türkiye'nin 1974'teki Kıbrıs Barış Harekatı'ndan sonra

⁶¹⁶ Hüseyin Pazarcı, *Doğu Akdeniz Adalarının Askerden Arındırılmış Statüsü*, s. 32.

⁶¹⁷ *a.e.*, s. 33.

⁶¹⁸ Sertaç Hami Başeren, *Ege Sorunları*, s. 106.

Yunanistan'ın ege adaları tehdit altında olduğundan BM Şartı'nın 51. Maddesi uyarınca bu tehdide karşı Yunanistan'ın tedbir alma hakkı bulunmaktadır.⁶¹⁹ Uluslararası hukukta, bir devletin meşru müdafaa hakkının kullanılabilmesi için öncelikle ortada silahlı bir saldırının varlığı gerekmektedir. İkinci olarak, alınacak tedbirlerin BM Güvenlik Konseyi'ne bildirilmesi ve Güvenlik Konseyi'nin gerekli tedbirleri alana kadarki geçen süreçle bu tedbirlerin sınırlı olması gerekmektedir.

Öncelikle Yunanistan'ın iddia ettiği gibi salt tehdidin varlığı meşru müdafaa hakkının kullanılabilmesi için yeterli değildir. Henüz gerçekleştirilmemiş bir saldırı mevcut değil iken sadece tedbir maksatlı silahsızlandırılmış statünün ilga edilmesi mümkün gözükmemektedir.⁶²⁰ Kaldı ki, Güvenlik Konseyi'nin meşru müdafaa tedbirlerinin yerine ikame edilecek şekilde bir karar almasına kadar geçici olarak müracaat edilebilecek bu hakkın sürekli statü değişikliği oluşturması hukuken mümkün değildir.⁶²¹

c. Meis'e Yunanistan Tarafından Asker Çıkarılması

Türkiye'ye ait Oruç Reis gemisinin 2020'nin Ağustos ayında Doğu Akdeniz'de NAVTEX ilan etmesiyle birlikte Yunanistan ile Türkiye karşı karşıya gelmiş ve Almanya'nın arabuluculuğunda Oruç Reis gemisinin faaliyetleri Türkiye Hükümeti'nce durdurulmuştur. Kısa bir süre sonra Oruç Reis'in sondaj faaliyetlerine yeniden başlaması üzerine taraflar arasında savaş uçaklarıyla tacizler gerçekleştirilmiştir. Bu gelişmelerin devamında ise, Fransız haber ajansı AFP'nin yaptığı habere göre, Yunanistan turist feribotlarıyla tam teçhizatlı askerlerini Meis Adası'na konuşlandırmıştır.⁶²² Gelişmeden haberdar olan Türkiye, Meis'in silahsızlandırılmış statüsüne dikkat çekerek Yunanistan'ın bu hamlesini provokatif olarak değerlendirmiş ve adanın bu statüsünde ilişkin yapılmaya çalışılan gayr-i meşru değişiklikleri reddettiğini belirtmiştir.⁶²³

⁶¹⁹ Theodoros Katsoufros, **a.g.e.**, s. 78.

⁶²⁰ Sertaç Hami Başeren, **Doğu Ege Sorunları**, s. 106.

⁶²¹ **a.e.**

⁶²² <https://www.yenisafak.com/dunya/meise-asker-cikardilar-yunanistanin-tahriki-sonrasi-turk-savas-gemilerimiz-bolgede-bekliyor-3555254>, Erişim Tarihi: 05.10.2020.

⁶²³ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Açıklaması, SC-82, 30 Ağustos 2020, Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Hami Aksoy'un Yunanistan'ın Meis Adası'na Askeri Sevkiyat Yapmasına İlişkin Basına

Meis adası üzerinde Yunanistan egemenliği hususunda bir tereddüt bulunmamaktadır. Öte yandan yukarıda detaylıca açıldığı üzere, Meis adası Lozan Barış Anlaşması ile Paris Barış Anlaşması gereği silahsızlandırılmış statüdedir. Bu bağlamda Yunanistan'ın Meis'e çıkarmış olduğu askerler bu statünün ihlali dolayısıyla uluslararası hukukun ihlali anlamına gelmektedir.

C. Yunanistan ve Türkiye'nin Adaların Deniz Yetki Alanlarına Dair Tezleri

Türkiye'nin 2012/2802,⁶²⁴ 2012/2968,⁶²⁵ 2012/2973⁶²⁶ ve 2012/2974⁶²⁷ sayılı Bakanlar Kurulu kararlarıyla TPAO'ya petrol ameliyatı yapmak üzere izin vermiştir. Kararlarda geçen AR/TPO/5027, 5028 hak sıra numaralı ruhsatnamelere ait sahaların doğu sınırları Kıbrıs Adası'nın batı yönündeki karasuları sınırının dış sınırını takip edecek şekilde; AR/TPO/5033 hak sıra numaralı ruhsatnameye ait saha ise Yunanistan'a ait Meis Adası'na karasuları dışında bir deniz yetki alanı tanımayacak şekilde tesis edilmiştir.⁶²⁸ Bu sahalara verilen ruhsatlar, zımnen, Doğu Akdeniz'de 32° 16' 18'' D ve 28° D meridyenleri ile muhtemel Türkiye-Mısır ortay hattı arasında Türkiye'nin kıta sahanlığının sınırlarını çizmiştir.⁶²⁹ Yunanistan, notasında⁶³⁰, Türkiye'nin ruhsat verdiği bazı sahaların⁶³¹ Yunanistan kıta sahanlığında oldukları,

Yansıyan Haberler Hakkındaki Soruya Cevabı, <http://www.mfa.gov.tr/yunanistan-in-meis-adasi-na-askeri-sevkiyat-yapmasina-iliskin-basina-yansiyan-haberler-hk-sc.tr.mfa>, Erişim Tarihi: 06.10.2020.

⁶²⁴ AR/TPO/5011 hak sıra numaralı ruhsatnameye ait saha.

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/04/20120427-4.htm>, 27.04.2012 tarihli ve 28276 sayılı Resmi Gazete, Erişim Tarihi: 29.06.2020.

⁶²⁵ AR/TPO/5026, 5027, 5028 hak sıra numaralı ruhsatnameye ait saha.

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/04/20120427-5.htm>, 27.04.2012 tarihli ve 28276 sayılı Resmi Gazete, Erişim Tarihi: 29.06.2020.

⁶²⁶ AR/TPO/5029 hak sıra numaralı ruhsatnameye ait saha.

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/04/20120427-6.htm>, 27.04.2012 tarihli ve 28276 sayılı Resmi Gazete, Erişim Tarihi: 29.06.2020.

⁶²⁷ AR/TPO/5039 hak sıra numaralı ruhsatnameye ait saha.

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/04/20120427-8.htm>, 27.04.2012 tarihli ve 28276 sayılı Resmi Gazete, Erişim Tarihi: 29.06.2020.

⁶²⁸ Sertaç Hami Başçeren, "Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Sınırlandırması Sorunu", s. 270-271.

⁶²⁹ a.e.

⁶³⁰ Communication dated 20 February 2013 from the Permanent Mission of Greece to the United Nations addressed to the Secretary-General, Ref. 389, https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/communications/grc_note_20022013_re_tur.pdf, Erişim Tarihi: 29.06.2020.

⁶³¹ 5028, 5033, 5034, 5035 hak sıra numaralı ruhsatname sahaları ile 2008/14004 sayılı Türkiye BK kurulu kararıyla TPAO'ya ruhsatname verilen saha.

özellikle 5033 sayılı parselin sınırının, Meis adalar gurubunun 6 deniz mili mesafesindeki karasularına değecek kadar yakın mesafeden ve Rodos Adası'na 11,22 deniz mili mesafesinde yakınlıktan geçtiğini, Türkiye'nin Yunanistan'a ait On iki adaların (Dodecanese) deniz yetki alanlarına tecavüz etmesinin uluslararası hukuka aykırı olduğunu belirterek Türkiye'yi protesto etmiş ve BMDHS m. 121/2 ve içtihat hukuku gereği, Rodos ve Meis Adalar gurubu da dahil olmak üzere tüm adaların karasularının ötesinde deniz yetki alanları olduğunu iddia etmiştir.

Türkiye'nin tavrı ise,⁶³² bahsi geçen sahalarda ipso facto ve ab initio egemen haklarının bulunduğu ve sınırlandırmanın adalar ve anakaralar arasında belirlenecek eşit uzaklık çizgisi temelinde belirlenemeyeceği, kapalı ve yarı-kapalı denizlerde hakça bir sonuca ulaşmak üzere tüm ilgili koşulların dikkate alınması gerektiği şeklinde olmuştur. Yani Türkiye'nin iddiaları, adaların anakaraların denize erişimini kesme etkisinin (cut-off effect) olamayacağı, eşit uzaklık çizgisinin ters tarafında kalan adalara sınırlandırmada ya sınırlı etki verilebileceği ya da hiç etki verilemeyebileceği noktasında toplanmaktadır. Zira Yunanistan, kıyıları bitişik ya da karşılıklı olan komşu devletlerle sınırlandırma anlaşması yapılmamışsa, Yunan MEB veya kıta sahanlığının dış sınırının, her noktası (hem anakara hem adalar) karasularının ölçüldüğü esas hatların üzerindeki en yakın noktalara eşit uzaklıkta bulunan eşit uzaklık çizgisi olduğunu hem iç hukukunda düzenlemiş hem de BM'ye bildirmiştir.⁶³³ Yunanistan mezkur notasıyla, öncelikle hem BMDHS'de hem de teamül hukukunda kendine yer edinen hakkaniyet ilkesini, sonrasında da içtihat hukukunda cari olan adaların konumuna, nüfusuna, yüzölçümüne göre sınırlandırmadaki etkisinin değişebileceği ihtimalini gözardı ederek maksimalist bir anlayış sergilemiştir.

⁶³² Communication dated 12 March 2013 from the Permanent Mission of Turkey to the United Nations with reference to the Verbal Note from the Permanent Mission of Greece dated 20 February 2013, (çevrimiçi)

https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/communications/tur_note_re%20grc_12032013.pdf, Erişim Tarihi: 30.06.2020.

⁶³³ Law No. 2289/1995 "on prospecting, exploration and exploitation of hydrocarbons and other provisions", as amended by Law No. 4001/2011, https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/GRC_2011_Law.pdf, Erişim Tarihi:30.06.2020.

1. Adaların Taraflar Arasındaki Muhtemel Deniz Sınırına Etkisinin Değerlendirilmesi

1973'te Türkiye ile Yunanistan arasındaki Ege Denizi temelli deniz yetki alanlarının nasıl sınırlandırılacağına ilişkin ihtilafın çözülmesi bir yana 2000'lerin başında bu ihtilafa bir de Doğu Akdeniz adaları eklenmiştir.⁶³⁴ Bu gelişmeyle beraber Ege bölgesinde yalnızca iki taraf devleti ilgilendiren⁶³⁵ ihtilafa ek olarak, Doğu Akdeniz'de kıyıdaş birden fazla devleti içinde barındıran bir ihtilaf meydana gelmiştir.

Kasım 1995 tarihinden itibaren bir kısmı Doğu Akdeniz'de olmak üzere⁶³⁶ toplam 11 adet adacığın iskana açılacağı haberleri Yunan basınında yer almıştır.⁶³⁷ Buna göre, iskana açılacak adacıklara yerleşecek kişilere bazı teşviklerin uygulanacağı, adacıklara bina, su, yakıt deposu, bayrak direği, sığınak ve kilise gibi tesisler inşa edileceği, uygulamadan yabancı vatandaşların da faydalanabileceği bilhassa Anadolu'ya yakın adacıklara öncelik verileceği haberleri basında kendine yer bulmuştur.⁶³⁸

Genel manada tarihsel olarak Türkiye'nin tezlerini savunmak için Türk doktrininde Yunanistan'a karşı geliştirilen argümanların temel odağı ada-adacıkların mülkiyeti ve egemenlik üzerine kurulu olsa da, Bayıllıoğlu, deniz yetki alanlarına ilişkin uyuşmazlık çerçevesinde, konuyu BMDHS m. 121/3 çerçevesinde ele almış yani bahsi geçen karasal oluşumların insan yerleşimine elverişli olmayan ve kendilerine özgü ekonomik yaşamı bulunmayan kayalıklar statüsünde olduğu yönünde bir tezi Türkiye'nin geliştirmesi gerektiğini ileri sürmüştür.⁶³⁹

⁶³⁴ Fuat Aksu, "Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Sorunu ve Türkiye-AB İlişkileri", **Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset**, s. 161.

⁶³⁵ Yunanistan'ın AB'ye üyeliği ile birlikte AB de ihtilafın bir tarafı haline gelmiştir.

⁶³⁶ Gavdopula (Girit'in 19 deniz mili güneyindeki Gavdos Adasının Kuzeybatısında), İpsili (Meis adasının doğusunda), Küçük Kerpe (Kerpe adasının kuzeyinde), Karaada (Meis adasının batısında).

⁶³⁷ Ali Kurumahmut, "Karaada(Ro), Meis ve Fener Adası(İpsili)", **Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset**, yay. haz. Sertaç Hami Başeren, AÜSBF, Uluslararası Siyaset ve Ekonomik İlişkiler Araştırma Merkezi, Yayın No: 608, Ankara, 2013, s. 329.; Ali Kurumahmut, **Ege'de Temel Sorun Egemenliği Tartışmalı Adalar**, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1998, s. 10.

⁶³⁸ **a.e.**, s. 11.

⁶³⁹ Uğur Bayıllıoğlu, "Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 121. maddesinin Doğu Akdeniz'de Etkisi: Meis, Karaada ve Fener Adasının Statüsüne İlişkin Bir Değerlendirme", **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. XXIV, S.II, Ocak 2019, s. 187. çevrimiçi <https://doi.org/10.34246/ahbvuhfd.571006>, Erişim Tarihi: 04.06.2020.

Yunanistan ile Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin (GKRY) MEB tabanlı hazırladığı haritaya göre⁶⁴⁰ Rodos, Kerpe, Kaşot ve Girit adaları yahut Mora yarımadası sebebiyle değil sadece Meis, Karaada ve Fener adası⁶⁴¹ sebebiyle Yunanistan'a büyük bir alanda deniz yetki alanı tanınmaktadır.⁶⁴² Türkiye bu haritada ortaya konulan deniz yetki alanlarına itiraz etmektedir. Buna karşın, 27 Nisan 2012 tarihli Resmi Gazete'de yayımladığı, 2012/2974 ve 2012/2968 sayılı, TPAO'ya araştırma ve işletme yetkisi veren Bakanlar Kurulu kararlarına Yunanistan "... özellikle parsel 5033, Rodos adasına 11,22 deniz mili ve Meis Adalar gurubunun 6 deniz mili karasuları sınırına değecek kadar yakın mesafede bulunmaktadır. BMDHS ve uluslararası teamül hukukuna göre, Rodos adası ve Meis Adalar gurubu karasularının da ötesinde ana karalar gibi deniz alanlarına sahiptir. Bu husus gerek BMDHS m. 121/2 gerekse uluslararası mahkemeler içtihatlarıyla teyit edilmiştir." diyerek itiraz etmiştir.⁶⁴³ Bu nota Yunanistan'ın resmi devlet tezini göstermesi bakımından önemlidir. Buna göre Yunanistan, Karaada ve Fener adasının da içinde olduğu bir "meis adalar gurubu"ndan bahsetmektedir.

Bu resmi açıklamaya paralel olarak Yunan doktrininde de benzer fikir ve görüşler dillendirilmiştir. Örneğin; Nicholas Poulantzas, Kanada ile Fransa arasındaki tahkimde gündeme gelen, Fransa'ya ait fakat Kanada'nın Newfoundland sahilinden birkaç mil ötede bulunan St. Pierre ve Miquelon adalarına, Tahkim Mahkemesince 12 deniz mili karasuları, 24 deniz mili bitişik bölge ve Atlantik'e doğru dar bir şerit doğrultusunda 200 deniz mili münhasır ekonomik bölge tanınmasından hareketle⁶⁴⁴; Yunanistan'a ait Meis adalar gurubu ile Türkiye'nin anakara kütlesi arasında eşit uzaklık çizgisi temelinde bir sınırlandırma anlaşması yapılması gerektiğini ve Yunanistan'ın bu adalar etrafında 200 deniz millik bir münhasır ekonomik bölge talep

⁶⁴⁰ Harita görseli için bkz.: Sertaç Hami Başeren, "Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Sınırlandırması Sorunu: Tarafların Görüşleri, Uluslararası Hukuk Kurallarına Göre Çözüm ve Sondaj Krizi", **Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset**, s. 260.

⁶⁴¹ Bahsi geçen adalar, Antalya'nın hemen güneyinde bulunan ve Yunan tezlerinde "Meis Adalar Grubu" olarak adlandırılan adalardır.

⁶⁴² Uğur Bayılıoğlu, **a.g.e.**, s. 190.

⁶⁴³ Permanent Mission of Greece to the United Nations, Verbal Note, Ref. 389, February 20, 2013. (çevrimiçi)

https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/communications/grc_note_20022013_re_tur.pdf, Erişim Tarihi: 04.06.2020.

⁶⁴⁴ Canada-France Arbitration, para. 70.

ederek Kıbrıs'ın münhasır ekonomik bölgesinin sınırına kadar genişletmesi gerektiğini belirtmiştir.⁶⁴⁵ Bu kararı kendine esas alan Başeren ise, Türkiye'nin açık deniz alanına (Doğu Akdeniz'e) açık erişiminin kesilmemesi için sınırın Türkiye-Mısır eşit uzaklık çizgisini ve Kıbrıs Adası'nın karasularının dış sınırını takip etmesi gerektiğini; söz konusu koridorun ise coğrafyanın buna elverişli olmaması sebebiyle Kıbrıs Ada'sı için uygulanamayacağını savunmuştur.⁶⁴⁶

Bayıllıoğlu'na göre, içinde Karaada ve Fener adasının da olduğu bir "meis adalar gurubu"na gerek resmi devlet açıklamalarında gerekse yunan doktrininde ısrarla vurgu yapılmasının esas nedeni, adaların toplu bir değerlendirme içine alınmak suretiyle, sınırlandırma esnasında bunlara tam bir etki tanınması savını güçlendirmektir.⁶⁴⁷ Bu durumda Fener adası, Karaada ve Meis adasının mevcudiyetleri Yunanistan'ın iddialarının temelini oluşturmaktadır. Öte yandan, Kurumahmut'un aktardığına göre, Fener adasının hem Türkiye anakarasına hem Türkiye'ye ait Sariada'ya olan mesafesi, Yunanistan egemenliği tahtında bulunan Meis adasına olan mesafesinden ve Fener adası ile Türkiye anakarası arasındaki derinlikler, Fener adası ile Meis adası arasındaki derinliklerden daha azdır; benzeri durum jeolojik ve jeomorfolojik anlamda Meis'ten ayrılan Karaada için de geçerlidir.⁶⁴⁸ Anılan gerekçelerle bahsi geçen adaların müstakil birer ada olduğu Türk doktrininde savunulmaktadır.⁶⁴⁹

Bu noktada Ali Kurumahmut, Karaada üzerinde daha fazla olmakla beraber, Fener adası ve Karaada üzerindeki egemenlik pozisyonunun, Ege'de egemenliği anlaşmalarla Yunanistan'a devredilmemiş gayr-i meskun ada, adacık ve kayalıklar kadar kuvvetli olmadığını, bu sebeple Doğu Akdeniz'de muhtemel bir deniz yetki alanları sınırlandırmasında Türkiye'nin mezkur adalar üzerindeki egemenlik iddiasını sağlamlaştırması gerektiğini belirtirken⁶⁵⁰; Bayıllıoğlu ise bu savın yanısıra, Meis

⁶⁴⁵ Nicholas Poulantzas, "The Status of Islands in the International Law of the Sea: Megisti Island", **Contemporary Developments in International Law**, Leiden, The Netherlands: Brill | Nijhoff, 2016, s. 256. (çevrimiçi) https://doi.org/10.1163/9789004245624_016, Erişim Tarihi: 04.06.2020

⁶⁴⁶ Sertaç Hami Başeren, **Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset**, 2013, s. 288.

⁶⁴⁷ Uğur Bayıllıoğlu, **a.g.e.**, s. 191.

⁶⁴⁸ Ali Kurumahmut, "Karaada(Ro), Meis ve Fener Adası(İpsili)", 2013, s. 327.

⁶⁴⁹ **a.e.**

⁶⁵⁰ **a.e.**, s. 330-331.

Karaada ve Fener adasının hukuki vasıflarının BMDHS m. 121/3 kapsamında tartışmaya açılması yani niteliklerinin bir ada mı yoksa insan yerleşimine elverişli olmayan ve kendine özgü ekonomik yaşamı olmayan kayalıklar mı olduğunun değerlendirilmesi gerekliliği tezi üzerinde durmuştur.⁶⁵¹

Belirtmek gerekir ki, Meis adasının egemenliğinin kime ait olduğu noktasında bir belirsizlik yoktur. Meis adası Yunanistan'a ait bir ada iken Fener ve Karaada için aynı şey söylenememektedir. Bu adaların Yunanistan'a mı Türkiye'ye mi ait olduğu tartışmalı bir husustur. Bu noktada Yunanistan ile yapılacak deniz yetki alanları sınırlandırmasında bu adaların egemenliklerinin Türkiye lehine belirlenmesi gerekmektedir. Kurumahmut ve Ak gibi yazarlar ileride yapılması muhtemel deniz yetki alanları sınırlandırmasında Türkiye lehine tezlerini egemenlik odaklı oluşturmaktadırlar. Bayıllıoğlu ise Meis üzerinde zaten egemenlik tartışması yapılmadığından bahisle, Meis, Fener adası ve Karaada oluşumlarının BMDHS m. 121/3 kapsamında hukuki vasfının değerlendirilmesi gerektiğini, bu oluşumların tam yetkili bir ada değil de kayalık statüsünde olduğunun tespiti halinde, bunların kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge gibi deniz yetki alanlarının olamayacağını ve bunun sonucu olarak sınırlandırmada etkilerinin azalacağını, zira hak sahibi olmayan oluşumların sınırlandırmaya etkisinin olmayacağını belirtmektedir.⁶⁵²

a. BMDHS m. 121 Kapsamında Değerlendirme

Tez çalışmamızın 2. bölümünde detaylıca açıklandığı üzere, Güney Çin Denizi sınırlandırma tahkiminde, mahkeme, BMDHS m. 121/2'de belirtilen ada statüsü ile m. 121/3'te belirtilen kayalık statüsünü etraflıca incelemiş ve sonuçta hukuken ada ile kayalık statüsünü birbirinden somut şekilde ayıran kıstaslar geliştirmiştir.

Buna göre Mahkeme'nin açıkça ortaya koyduğu en önemli kıstas; suni yollarla, bir cezir yükseltisinin yahut deniz yatağının hukuken tam yetkili ada statüsüne, aynı şekilde bir kayalığın tam yetkili ada statüsüne yükseltilemeyeceği⁶⁵³ ve BMDHS

⁶⁵¹ Uğur Bayıllıoğlu, **a.g.e.**, s. 192.

⁶⁵² **a.e.**, s. 193-194.

⁶⁵³ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 508.

kapsamında gerek cezir yükseltilerinin⁶⁵⁴ gerekse adaların⁶⁵⁵, “doğal olarak oluşması” şartı belirtildiğinden bu oluşumların hukuki statüsünün belirlenmesinde doğal yapılarının nazara alınması gerektiğidir.⁶⁵⁶ Hakem Mahkemesi bu tespiti, BMDHS’de kendine yer bulan “insanlığın ortak mirası” kavramına (common heritage of mankind) uygun düşmeyeceğine dayandırmıştır.⁶⁵⁷

Öyleyse, daha önce de belirtildiği üzere, Fener adası, Karaada, Küçük Kerpe ve Gavdopula adalarının iskana açılması ve üzerlerinde Yunanistan’ın politikası doğrultusunda bina, su yakıt deposu, bayrak direği, sığınak ve kilise gibi tesislerin inşa edilmesi, Hakem Mahkemesi’nin tespitleri doğrultusunda bu oluşumların hukuki statüsüne etki etmeyecektir. Eğer bu oluşumlar doğal durumlarında kayalık iseler hukuken kayalık olmaya devam edeceklerdir.

Bir oluşumun kayalık mı yoksa ada mı kabul edileceği iki kıstasa bağlıdır. Eğer bu oluşum, insan yerleşimine elverişli değil ve kendine özgü ekonomik yaşamı bulunmuyorsa ada değil kayalık olarak kabul edilecektir. İnsan yerleşimine elverişliden kasıt tezin ikinci bölümüne detaylıca açıklandığı üzere geçici olmayan bir nüfustur. Burada nüfusun sayısının bir önemi bulunmamaktadır. Birkaç bireyin de bu şartı sağlayabileceği kabul edilmiştir. Ek olarak sonradan buraya yerleşen yerleşimcilerin, gerçek niyetinin buraya yerleşmek olduğu tespit edilirse bu şartın da yerine getirilmiş olabileceğini Mahkeme kabul etmektedir.

Van Dyke’in aktardığına göre⁶⁵⁸ Meis’in 1951’deki nüfusu 800, 1981’deki nüfusu 222 iken günümüzdeki nüfus 492’dir.⁶⁵⁹ Bu nüfus, güvenli doğal bir liman üzerine yerleşmiş kalıcı nüfustur⁶⁶⁰, yaz mevsiminde ise bu sayı binleri aşmaktadır. Her ne kadar Meis’in nüfusunun Yunanistan’ın iskan politikası neticesinde günümüzde artırıldığı söylenebilse de kadimden beri orada sabit bir nüfusu olduğu;

⁶⁵⁴ BMDHS m. 13.

⁶⁵⁵ BMDHS m. 121.

⁶⁵⁶ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 305.

⁶⁵⁷ **a.e.**, para. 509.

⁶⁵⁸ Jon M. Van Dyke, **a.g.e.**, s. 47’deki tablo.

⁶⁵⁹ (çevrimiçi) https://tr.wikipedia.org/wiki/K%C4%B1z%C4%B1hisar_Adas%C4%B1, Erişim Tarihi: 09.06.2020.

⁶⁶⁰ Theophanis Constantinidis, “The flora of the Kastellorizo island group (East Aegean Islands, Greece): new records and comments”, **Fl. Medit.** 23, s. 69. (çevrimiçi) doi: 10.7320/FlMedit23.069, Erişim Tarihi: 09.06.2020.

zaten Güney Çin Denizi Tahkimi'ndeki Hakem Mahkemesi'nin BMDHS m. 121/3 bağlamında bir denizsel oluşumu değerlendirirken mevcut veya geçmişteki durumun değil, o oluşumun kapasitesinin baz alınarak değerlendirilmesi gerektiği fikri⁶⁶¹ söylenebilecek ve “insan yerleşimi” şartını sağladığı yorumu yapılabilecektir.

Kendine özgü ekonomik yaşamı bulunup bulunmadığı unsuru incelenecek olduğunda, Hakem Mahkemesi burada madde metninde kullanılan kelimelere işaret etmiştir. Buna göre ilgili madde “kendine özgü ekonomik yaşamı olan kayalıklar” ibaresi, bu oluşum üzerinde yapılacak herhangi bir ekonomik faaliyeti ifade etmemektedir. Bu ekonomik faaliyetin orada yerleşik bulunan insanların yaşam ve geçimine ve adanın kendine özgü olmasına işaret etmektedir.⁶⁶² Dışarıdan gelecek destekle yapılacak olan ekonomik faaliyetler bu kapsamda sayılmayacaktır. O ekonomik faaliyetin döndüğü kaynakların yerel olması yani ithal olmaması ve kaynakların bu tür faaliyetler için faydalı olması gerekmektedir.⁶⁶³ Aksi takdirde böyle bir ekonomik faaliyet, kendi kendine yeterli bir faaliyet olmaktan ziyade dışa bağımlı bir ekonomik faaliyet olacaktır ki bu da şartın sağlanmadığı anlamına gelecektir. Meis'te neredeyse ekilebilir tarım arazisi ve sulama-içme amaçlı su olmadığı⁶⁶⁴, tarihsel açıdan yerli halkın yaşamını, balıkçılık, gemicilik ve süngercilikle idame ettirdiği⁶⁶⁵ yazarlarca ifade edilmektedir. Bugün ise Meis adasında sürdürülen ekonomik faaliyetler yer yer denizcilikle alakalı faaliyetler, balıkçılık, ticaret ve esasen turizm merkezlidir. Öte yandan Meis'e yiyecek ve içecek tedariki büyük ölçüde diğer Yunan adalarından ve Yunan anakarasından sağlanmaktadır ki bu da Meis adasının dışarıdan gelen kaynak tedariki olmaksızın kendi kendine yetemeyeceği anlamına gelmektedir.⁶⁶⁶ Bu veriler ışığında Bayıllıoğlu Meis'in ada değil kayalık statüsünde olduğu yorumunu yapmaktadır. Meis'in ada olarak kabul edilmesi halinde bile tek başına otomatik olarak anakaralar gibi kıta sahanlığı ve MEB'i olduğunu savunmak ters tarafta konumlanmış adalar doktrinine uygun düşmeyecektir. Bu hususta Van

⁶⁶¹ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 483.

⁶⁶² a.e., para. 543.

⁶⁶³ a.e., para. 500.

⁶⁶⁴ “Cemalettin TAŞKIRAN, *Ürkek Bir Siyasetin Tarih Önündeki Ağır Vebali: Oniki Ada: Hatalı Kararlar, Acı Kayıplar*, Babıali Kültür Yayıncılığı, 2. Baskı, İstanbul, 2007, s. 31.” den aktaran: Uğur Bayıllıoğlu, a.g.e., s. 204.

⁶⁶⁵ a.e.

⁶⁶⁶ a.e., s. 205.

Dyke, eğer genişletilmiş bir deniz yetki alanı oluşturulmasına izin verilirse Meis adasının, Türkiye kıyısına yakın ve diğer Yunan adalarına uzak konumu nedeniyle Türkiye'nin Akdeniz'in kaynaklarına erişimini büyük ölçüde keseceğinden bahisle, Meis'in geniş deniz yetki alanı oluşturmayı en az hak eden ada olduğunu söylemiştir.⁶⁶⁷

Hakem Mahkemesi, geçmişte bir oluşum üzerinde yerleşim olmaması veya o oluşumun kendine özgü ekonomik yaşamı olmamasının bu oluşumu doğrudan kayalık statüsüne sokmayacağını zira bu konunun kapasiteyle alakalı bir durum olduğunu ancak öte yandan büyük bir nüfusun yaşadığı bir anakara kütesine yakın bulunan bir oluşum üzerinde hiçbir zaman yerleşim olmamış ve hiçbir ekonomik faaliyetin görülmemiş olmasının, buranın yerleşime elverişli olmayabileceği açıklamasıyla uyumlu olabileceğini belirtmiştir.⁶⁶⁸ Karaada ve Fener adası üzerinde günümüze kadar hiçbir zaman yerleşim olmadığı ve hiçbir ekonomik faaliyetin söz konusu olmadığı belirtilmektedir. Buradan hareketle Karaada ve Fener adasının tarihsel açıdan, üzerinde yerleşim kurulmamış olması bu oluşumların kayalık statüsünde olduğunun bir delili olabilir. Yunanlı yazarlar, 2001 verilerine göre Karaada'nın (Ro) nüfusu 15, Fener adasının (Strongili) ise nüfusu 9 olduğunu belirtmişlerdir.⁶⁶⁹ Buradan hareketle bir an için, Hakem Mahkemesi'nin, birkaç birey veya aile gurupları ile yerli halka ilişkin tespitleri, insan yerleşimine elverişlilik şartının bu adalar için de sağladığı fikrini akla getirebilirse de, Bayıllıoğlu'na göre bu tespitler Doğu Akdeniz adaları için uygulanabilir nitelikte değildir zira tespitler özellikle Pasifik Denizi'nde rastlanılan geleneksel yaşam formları ve küçük ada halkları göz önünde bulundurularak yapılmıştır.⁶⁷⁰ Bahsi geçen nüfusun yerleşmiş olması ise bu oluşumu kayalıktan, ada statüsüne yükseltmeyecektir, zira buradaki nüfusun 1996'dan beri Yunanistan'ın resmi politikası çerçevesinde yerleştirildiği bilinmektedir.

⁶⁶⁷ Jon M. Van Dyke, **a.g.e.**, s. 66.

⁶⁶⁸ Güney Çin Denizi Tahimi, para. 484.

⁶⁶⁹ Moisis Mylonas, Katerina Vardinoyannis, Nikos Poulakakis, "A contribution to knowledge on the terrestrial malacofauna of the Kastellorizo (Megisti) island group (SE Greece)", **J of Biol Res-Thessaloniki** 26, 13 (2019), s. 1. (çevrimiçi) <https://doi.org/10.1186/s40709-019-0107-9>;

Theophanis Constantinidis, **a.g.e.**, s. 69.

⁶⁷⁰ Bayıllıoğlu, **a.g.e.**, s. 203.

Karaada ve Fener adasının kendilerine özgü ekonomik yaşamı bulunup bulunmadığı sorgulandığı zaman, öncelikle mevcut nüfusun oraya iskan politikası çerçevesinde yerleştirildiği göz önüne alınmalıdır. Bu kişilerin ise bahsi geçen adalar üzerinde muhtemel bir ekonomik faaliyet yürütmesi gerçekçi değildir zira burada yürütülecek bir ekonomik faaliyet ancak dışarıdan sağlanacak kaynak tedarikine muhtaçtır.⁶⁷¹ Kaldı ki bu adalarda tarih boyunca bir yerleşim olmamış ve ekonomik bir faaliyet yürütülmemiştir. Sebebi ise dışarıdan kaynak tedariki olmadan adalarda iskan, bayındırlık ve ekonomik faaliyetler sürdürülememesidir. Bu oluşumlarda yiyecek ve barınak (deniz feneri hariç) bulunmamaktadır. Bu oluşumların Meis adası ile birlikte adalar saçağı (fringing islands) oluşturduğu Yunan tezleri ise bahsi geçen açıklamalar neticesinde hukuksal dayanaktan mahrum kalmaktadır.

Muhtemel Türkiye Yunanistan sınırlandırma anlaşması sürecinde Girit'in Ege'ye mi yoksa Doğu Akdeniz'e mi dahil edileceği tartışılabilir. Çalışmamızın odağı Doğu Akdeniz olduğu için buna göre değerlendirme yapılacak olursa, Girit Adası'na gerek nüfusu gerek yüzölçümü, gerek Türkiye anakara kütesine kısmen yanal konumu sebebiyle sınırlandırmada kısmi etki tanınması mümkünken diğer adaların sınırlandırma üzerinde etkisinin olmaması Başeren'e göre hakça bir yaklaşımdır.⁶⁷² Aksi halde diğer adaların sahip olacağı deniz yetki alanları Türkiye'nin Akdeniz'e erişimini büyük ölçüde kesecektir.⁶⁷³ Bilhassa kıta sahanlığının belirlenmesinde zamanla kabul edilen mesafe kriteri dolayısıyla, sınırlandırma çizgisinin, her devlete, kendi anakaralarına yakın alanları bırakmasını temin etmesi gerekliliği kabul görmüştür.⁶⁷⁴ Yani bu örnekte, Girit hariç diğer adalara sınırlandırmada Yunanistan'ın savunduğu gibi tam etki verilmesi Türkiye'ye yakın suların Yunanistan'a bırakılmasını sonuçlayacaktır.⁶⁷⁵ Bu noktada Girit'e tanınan kısmi etki ve Rodos'un ihmal edilmesi sebebiyle sınır doğuya doğru Kerpe Adası'nda son bulacaktır.⁶⁷⁶ Bu yaklaşımda Başeren'e göre, muhtemel Ege sınırlandırma hattının Girit ve Çoban adası

⁶⁷¹ **a.e.**, s. 204.

⁶⁷² Sertaç Hami Başeren, **a.g.e.**, s. 290.

⁶⁷³ Cihat Yayı, **a.g.e.**, s. 21.

⁶⁷⁴ Yücel Acer, "Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku", s. 316.

⁶⁷⁵ Örneğin Gulf of Maine Davası, para. 92, 98.

⁶⁷⁶ Yücel Acer, "The Aegean Maritime Disputes and International Law", Asgate 2003, s. 252.; Başeren, **a.g.e.**, s. 290.

arasında sonlanması gerekmektedir. Yüksel'e göre ise başta Girit ve Rodos adaları olmak üzere Yunanistan'a ait birçok ada, kayalıklar statüsünde olmayıp BMDHS m.121/2 kapsamında kendine has deniz yetki alanları oluşturmaya yetkili adalardır.⁶⁷⁷ Yazar, Yunanistan'ın BMDHS m.121/2'in teamül hukukuna dönüştüğü iddiasının isabetsiz değil ise de Türkiye'nin adalarla alakalı BMDHS hükümlerine ve CKSS'nin 1.maddesine karşı ısrarlı itirazcı konumunda olduğunu belirterek Yunanistan'ın iddialarının Türkiye'ye karşı ileri sürülemeyeceğini belirtmektedir.⁶⁷⁸ Benzer şekilde, Türkiye, BMDHS görüşmelerine aktif şekilde katılmış, fikirler öne sürmüşse de karasularının genişliğiyle alakalı olan 3.madde, adaların geniş deniz yetki alanlarına sahip olmasını öngören 121. Madde ve deniz ihtilaflarının çözümü için zorunlu yargı mekanizması getiren ilgili hükümlerine itiraz ederek Sözleşme'ye taraf olmamıştır. İhtirazi kayıtlı beraber Sözleşme'ye taraf olması da, çekince yasağı getiren hüküm gereği mümkün olmamış bu sebeple bahsi geçen hükümlere uluslararası platformlarda sürekli olarak itirazını dile getirmiştir.

b. Ortay Hattın Ters Tarafında Kalan Adalar Doktrini Çerçevesinde Değerlendirme

Öte yandan bu adaların sınırlandırmaya etkisinin belirlenmesinde, adaların eşit uzaklık çizgisinin ters tarafında kalan adalar doktrini çerçevesinde ele alınmasını gerektiğini belirten yazarlar vardır. Bu teoriye göre, öncelikle taraflar arasında geçici bir eşit uzaklık çizgisi çekilir. Bu çizginin bir tarafında diğer devlete ait bir ada bulunursa, yani ada ters tarafta konumlanmışsa bu adaya somut olayın özellikleri çerçevesinde deniz yetki alanı tanınır ve bu adanın ilgili koşul olarak sınırlandırma çizgisini ne derece etkileyip etkilemediği sorunu ayrıca değerlendirilir. Örneğin Başeren, Meis adasının bu anlamda ters tarafta kalan bir ada olduğunu bu sebeple karasuları haricinde deniz bölgesi olamayacağını söylemektedir.⁶⁷⁹ Aynı değerlendirmenin Meis'e yakın konumlanmış Fener ve Karaada için de geçerli olduğu

⁶⁷⁷ Cüneyt Yüksel, Deniz Baran, **a.g.e.**, s. 541.

⁶⁷⁸ **a.e.**

⁶⁷⁹ Sertaç Hami Başeren, “Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Sınırlandırması Sorunu: Tarafların Görüşleri, Uluslararası Hukuk Kurallarına Göre Çözüm ve Sondaj Krizi, **Doğu Akdeniz’de Hukuk ve Siyaset**, s. 290 vd.

söylenir.⁶⁸⁰ Yine Başeren bir başka eserinde, bu adaların Girit, Kaşot, Kerpe, Rodos, Meistek bir hatla birleştirilmek suretiyle sınırlandırma sürecinde ilgili kıyı şeridinin göz ardı edilerek “yeni” bir kıyı şeridi oluşturmalarının mümkün olmadığını ve ters tarafta konumlanmış adaların çevrenmek suretiyle (enclave) ancak karasularına sahip olabileceğini belirtmiştir.⁶⁸¹ Bu yaklaşım uluslararası yargı kararlarında da benimsenmiştir. Birleşik Krallık/Fransa Kanal adalarının kuzey ve batı yönünde çevrenerek 12 deniz mili ölçüsünde⁶⁸² bir alana sahip olması; benzer şekilde, Fransa-Kanada arasındaki sınırlandırma tahkiminde, Fransa’ya ait St. Pierre ve Miquelon adalarına, 12 deniz mili karasuları, 24 deniz mili bitişik bölge ve Atlantik’e doğru dar bir şerit doğrultusunda 200 deniz mili münhasır ekonomik bölge tanınması⁶⁸³ bu yaklaşıma örnek olarak gösterilebilir.

Açıkgönül ise aynı sonuca varacak fakat farklı hukuki sebeplerle desteklenen yaklaşımı dile getirmiştir. Yazara göre, Yunanistan’a ait bulunan Girit, Kerpe, Rodos ve Çoban adalarının Doğu Akdeniz’e bakan yüzleriyle Türkiye’nin anakara kütlesi arasında katı eşit uzaklık çizgisinin çizilmesi hakça ilkeler başlığı altında incelenen kesmeme/kapatmama ilkesine aykırılık teşkil edecektir.⁶⁸⁴ Bu kesme etkisinin azaltılmasını sağlamak üzere adaların çevrenmesi gerektiğini ancak adaların nüfusu, yüzölçümü, üzerinde yaşayan nüfus gibi özelliklere göre, yine Türkiye’nin güneye doğru erişimini engellemek kaydıyla, güney kesiminde farklı etkilere sahip olabileceklerini belirtmiştir.⁶⁸⁵ Yazar bu gerekçeye ek olarak sınırlandırmanın Yunanistan anakara kütlesi ile Türkiye anakara kütlesi arasında geçici eşit uzaklık çizgisinin ilgili kıyı uzunlukları dikkate alınarak Türkiye lehine ayarlanması gerektiğini belirterek hakça sonuca ulaşmak için orantılılık ilkesine dikkat çekmiştir.

⁶⁸⁰ Uğur Bayıllıoğlu, **a.g.e.**, s. 193.

⁶⁸¹ Sertaç Hami Başeren, **Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı**, İstanbul, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, 2010, s. 43-45.

⁶⁸² Jon Van Dyke, **a.g.e.**, s. 59.; Birleşik Krallık-Fransa Tahkimi para. 201-202.

⁶⁸³ Canada-France Arbitration, para. 70.

⁶⁸⁴ Yunus Emre Açıkgönül, “Uluslararası Adalet Divanı’nın Nikaragua/Kolombiya Kararının Türkiye’nin Deniz Uyuşmazlıklarına Yansımaları”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, C. X, S. XL, 2014, s. 22. (çevrimiçi)

<https://search.proquest.com/docview/1656319177/fulltextPDF/32C14EDE7761415EPQ/1?accountid=11637>, Erişim Tarihi: 04.06.2020.

⁶⁸⁵ **a.e.**

Öte yandan, Yüksel'e göre, Türkiye ile Libya arasında imzalanan Mutabakat'ta belirlenen sınırın bir neticesi olarak, nüfusu ve coğrafi büyüklüğü kayda değer ölçüde olan Girit Adası'na hakça çözüm ilkesine uygun derecede bir alanın bırakılıp bırakılmadığı tartışmalı nokta olarak değerlendirilebilecektir.⁶⁸⁶

⁶⁸⁶ Cüneyt Yüksel, Deniz Baran, **a.g.e.**, s. 543.

SONUÇ

Denizlere kıyıdaş olan ülkeler arasında deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hususu denizaltı ekonomik kaynaklara ulaşılma imkanlarının elde edilmesiyle birlikte daha bir önem kazanmıştır. Denizlerin paylaşımıyla alakalı anlaşmazlıkların son çözüm noktası savaştırmak ise de ülkelerin bu anlaşmazlıkların çözümünde doğrudan güç kullanımını tercih etme imkanları kısıtlanmıştır çünkü uluslararası hukuk kuralları doğrudan güç kullanımını yasaklamıştır.

Bu bakımdan, deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında uzlaşma yolu öne çıkmıştır. Devletler deniz yetki alanlarının belirlenmesinde ortaya çıkan uzlaşmazlıkları Uluslararası Adalet Divanı'na başvurarak çözme yoluna gitmektedirler. Bu alandaki anlaşmazlıkların çoğunluğu Uluslararası Adalet Divanı'nca çözülmüş ise de Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi'nce de az sayıda karar verilmiştir. Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi kararlarında Uluslararası Adalet Divanı'nın kararlarından yararlanma yolunu tercih etmiştir. Deniz yetki alanlarının paylaşımı anlaşmazlıkları genelde Kuzey Yarım Küre ülkeleri arasında cereyan etmiştir.

1958 tarihli Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi ve 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi Uluslararası deniz hukukunda kıta sahanlığı ve MEB gibi deniz yetki alanlarının sınırlandırmasının hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşacak şekilde yapılmasını öngörmektedir. Hakkaniyete uygun çözüm (equitable result) için gereken hakça ilkeler (equitable principles) Uluslararası Adalet Divanı'na geliştirilmiştir.

Her koşulda sınırlandırmayı hakkaniyetli duruma getiren bir yöntem bulunmamakta ise de başta eşit uzaklık çizgisinin (equidistance line) çizilip sonrasında bu sınırın hakkaniyete uygun hale getirilecek şekilde ayarlanmasını (adjust) öngören metot gerek uluslararası yargı kararlarında gerekse devletlerarası uygulamada ağırlık kazanmaktadır.

Sınırlandırmanın hakkaniyete uygun hale getirilmesinde geliştirdiği belli başlı hakça ilkeler; karanın denize hakim olması, doğanın yeniden şekillendirilmemesi, açık denize ulaşımın kapatılmaması/kesilmemesi (cut off effect), ilgili kıyı uzunluklarının orantılı olması, coğrafyanın üstünlüğü, ilgili koşulların ağırlıkları nispetinde dikkate alınmasıdır.

Bu ilkelerin uygulanmasında ise sınırlandırılacak alanda adaların bulunup/ bulunmaması önemli bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. Adaların bölgede bulunması halinde öncelikle adalar üzerinde egemenlik ihtilafının bulunmaması önem arz etmektedir. Egemenlik ihtilafı zldkten sonra ise bu oluşumların hukuken ada mı yoksa kayalık mı olduğu meselesi irdelenmelidir. Zira deniz hukukunda bu ayırımı yapılması deniz yetki alanlarına ne derecede hak kazanılacağının belirlenmesinde önemli bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ada ve oluşumların hukuki statüsü belirlendikten sonra ise deniz yetki alanları belirlenmesi safhasına geçilmelidir. Uluslararası deniz hukukunda, adaların anakaraya göre konumu, yüzölçümü, üzerinde yaşayan nüfus gibi unsurlar değerlendirilerek sınırlandırma esnasında adalara tam (full) veya sınırlı etki (partial effect) verilebildiği gibi adalar tümden göz ardı (disregard) da edilebilmektedir.

Doğu Akdeniz zelinde, Türkiye ile Yunanistan arasındaki sınırlandırma bölgesinde iki devlet Meis, Rodos, Kaşot, Kerpe, Girit, Karaada, Fener Adası gibi onlarca ada ve kayalık nedeniyle koşudurlar. Yunanistan'ın iddia ettiğinin aksine Girit, oban, Rodos ve Meis Adalarının bir hatla birleştirilerek Yunanistan için ilgili kıyı (relevant coast) oluşturması mümkün değildir. Zira bu uygulama adalara tam etki verilmesi anlamına gelecektir ki, bu ancak adaların ait olduğu devletin anakara kütlesine oldukça yakın ve kıyının genel projeksiyonuna uygun şekilde konumlanmış olmaları halinde mümkün olabilmektedir. Fener Adası ve Karaada'da ise, egemenlik ihtilafı bulunmaktadır. Sınırlandırmanın tartışılabilmesi için öncelikle tarafların egemenlik ihtilafını çözmeleri gerekmektedir.

Fener Adası ve Karaada dışındaki diğer adalar yani, Meis, Rodos, Kaşot, Kerpe, Girit ve oban Adaları ise Türk anakarası ile Yunan anakarası arasında

çizilecek eşit uzaklık çizgisinin ters tarafında (wrong side) konumlanmışlardır. Bu nedenle bu adaların sınırlandırma esnasında çevrelenerek (enclave) sadece karasularına sahip olması kabul edilmeli, bunun haricinde kalan kıta sahanlığı ya da MEB gibi deniz yetki alanlarına sahip olması kabul edilmemelidir. Aksi durumda yani bu adaların kıta sahanlığı ve MEB gibi deniz yetki alanlarına sahip olması halinde, deniz hukukunda kabul gören açık denizlere ulaşımın kesilmemesi/kapatılmaması, coğrafyanın üstünlüğü, ilgili koşulların ağırlıkları nispetinde dikkate alınması ilkelerine aykırılık oluşturmaktadır.

Doğu Akdeniz’de Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunlar Türkiye’nin açık denizlere ulaşımın kesilmemesi/kapatılmaması, coğrafyanın üstünlüğü, ilgili koşulların ağırlıkları nispetinde dikkate alınması gibi temel hakça ilkeler kapsamında hakkaniyete uygun olarak çözümlenmelidir.

Öte yandan uluslararası hukukta kabul edilmiş hakça ilkeler taraf ülkelerin tartışmasız kabulü sonucunu doğurmamaktadır. Öyle ki zaman zaman ülkeler imzaladıkları sözleşmelere dahi uymama yolunu tercih edebilmektedirler. Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunların salt bu ilkeleri savunarak ve ileri sürerek çözülmesi mümkün olmayabilir. Uluslararası ilişkilerde devletlerin tavrında teknik, ekonomik, askeri güçleri yanında dahil oldukları uluslararası kuruluşların destekleri de önem arz etmektedir. Yunanistan teknik, ekonomik, askeri güç açısından zayıf olmakla birlikte genel olarak Avrupa Birliği ülkelerinin desteklerine güvenerek Türkiye ile sorunlarının çözümünde yapıcı bir tavır sergilememektedir. Bu durumda Türkiye sadece Yunanistan karşısındaki teknik, ekonomik, askeri gücüne dayanarak bir tutum takınmak yerine Yunanistan’a sağlanan uluslararası desteği dengeleyecek ikili ve çok taraflı ilişkiler geliştirmeye çalışmaktadır. Yunanistan ile aramızdaki sorunların çözülmesi bir gereklilik olarak ortada durmakta ise de çözülemediği de bir gerçektir. Öncelikle tarafların iyi niyetle müzakere masasına oturmaları gerekmektedir. Yunanistan’ı kışkırtan ülkeler Türkiye’nin imkanları, şartları ve soruna güvenlik bağlamında yaklaşımını dikkate alarak Yunanistan’ı müzakere masasına oturmaya ve çözüme ikna etmelidirler. Sonuçta uygulayıcıların tecrübeleri ve diplomasinin imkanları kullanılarak ikili veya çok taraflı anlaşmalarla sorun çözülmeye çalışılmalı;

bu mümkün olmadığı takdirde, uygun zamanlamayla konu uluslararası yargı mercilerinin önüne götürülerek çözüme kavuşturulması düşünülmelidir.

KAYNAKÇA

- Acar, İrfan: **Lübnan Bunalımı ve Filistin Sorunu**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1989.
- Acer, Yücel: “Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanları ve Türkiye-Libya”, **Seta Analiz**, Sayı 301, Aralık 2019, s. 1-15.
- Acer, Yücel: "Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Rolü ve Devletlerarası Uygulama", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, C. IV, No. 16, s. 1-18.
- Acer, Yücel: “Yunanistan’ın Adalara Dair Hukuksal Çelişkileri Yunanistan-İtalya Deniz Sınırı Antlaşması Örneği”, **SETA**, Sayı 329, Ağustos 2020, s. 1-17.
- Açıkgönül, Yunus Emre: **Deniz Yetki Alanlarının Hakça İlkeler Çerçevesinde Sınırlandırılması**, İstanbul, Legal Yayıncılık, 2012.
- Açıkgönül, Yunus Emre: “Uluslararası Adalet Divanı’nın Nikaragua/Kolombiya Kararının Türkiye’nin Deniz Uyuşmazlıklarına Yansımaları”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, C. X, S. XL, 2014, s. 1-34.
- Arabacı, Tuğçe: “Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Rolü”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2015.
- Ampartzides, Ioakeim: “Energy Geopolitics in the South-Eastern Mediterranean: The Ramifications of the Cypriot Energy Policy”, **Eastern**

- Atken, Necmettin: **Mediterranean Policy Note**, No. 16, 25 May 2017, s. 1-10.
- Başeren, Sertaç Hami: "Taşımacılıkta Çağdaş Motif: Kapıdan Kapıya Taşıma", **İstanbul Üniversitesi Lojistik Kulübü**, 1 Mayıs 2005.
- Başeren, Sertaç Hami: **Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı**, İstanbul, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, 2010.
- Başeren, Sertaç Hami: **Doğu Akdeniz’de Hukuk ve Siyaset**, yay. haz. Sertaç Hami Başeren, AÜSBF, Uluslararası Siyaset ve Ekonomik İlişkiler Araştırma Merkezi, Yayın No: 608, Ankara, 2013.
- Bayıllıoğlu, Uğur: "Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi’nin 121. maddesinin Doğu Akdeniz’de Etkisi: Meis, Karaada ve Fener Adasının Statüsüne İlişkin Bir Değerlendirme", **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. XXIV, S.II, Ocak 2019, s.185-223.
- Bowett, Derek William: **The Legal Regime of Islands in International Law**, Oceana Publications, Dobbs Ferry, New York 1979.
- Briscoe, John: "Islands in Maritime Boundary Delimitation", **Ocean Yearbook**, Vol. 7., 1988, s. 14-41.
- Bryza, Matthew: "Eastern Mediterranean Natural Gas: Potential for Historic Breakthroughs

- among Israel, Turkey and Cyprus”, **Turkish Policy Quarterly**, Vol. 12, No. 3, Fall 2013, s. 35-44.
- Chevalier, Claudiane: Governance In The Mediterranean Sea Legal Regime and Prospectives”, **IUCN Centre for Mediterranean Cooperation**
- Churchill, Robin / Lowe, A. V.: **The Law of the Sea**, Second Edition Revised and Enlarged, Manchester University Press, 1988.
- Constantinidis, Theophanis: “The flora of the Kastellorizo island group (East Aegean Islands, Greece): new records and comments”, **Fl. Medit.** **23**, s. 69-86.
- Dalar, Mehmet: "Türkiye'nin Doğu Akdeniz Politikasının Hukuksal Dayanakları", **XI. Uluslararası Uludağ Uluslararası İlişkiler Kongresi**, Temmuz 2020, s. 148-176.
- Doğru, Sami: “Doğu Akdeniz’de Hidrokarbon Kaynakları ve Uluslararası Hukuka Göre Bölgedeki Kıta Sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge Alanlarının Sınırlandırılması”, **TBB Dergisi**, 119, 2015, s. 504-554.
- Dundua, Nugzar: “Delimitation of Maritime Boundaries Between Adjacent States”, **United Nations and the Nippon Foundation Fellow**, 2006-2007
- Dyke, Van Jon: “The Role of Islands in Delimiting Maritime Zones: The Case of the Aegean

- Evans, Malcolm David: Sea”, **Ocean Yearbook**, No. 8, 1989, s. 44-69.
- Giamouridis, Anastasios: ”Maritime Delimitation and Expanding Categories of Relevant Circumstances”. **The International and Comparative Law Quarterly**, Vol. 40, No. 1, January 1991, s. 1-33.
- Gökalp, İbrahim: “The Offshore Discovery in the Republic of Cyprus-Monetisation Prospects and Challenges, in **Eastern Mediterranean Oil and Gas**, OGEL 3 (2013), s. 1-84.
- Gönlübol, Mehmet: **Milletlerarası Adalet Divanı’nın Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasına Dair Kararlarında Dikkate Aldığı İlkeler**, İstanbul, Beta Yayınları, 2008.
- Henderson, Simon: **Barış Zamanında Sahil Sularının (Karasuları ve Bitişik Bölge) Hukuki Statüsü**, Ankara, Ajans Türk Matbaası, 1959
- Kanter, James: “Energy Discoveries in the Eastern Mediterranean: Source for Cooperation or Fuel for Tension? The Case of Israel”, **Policy Brief**, June 2012, The German Marshall Fund of the United States, s. 1-6.
- Kuran, Selami: “For Cyprus, a Sudden Need to Play Nice with Turkey”, **The New York Times**, 27 March 2013.
- Uluslararası Deniz Hukuku, 6.bs., İstanbul, Beta Yayıncılık, 2020.

- Kurumahmut, Ali: **Ege’de Temel Sorun Egemenliği Tartışmalı Adalar**, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1998.
- Kurumahmut, Ali/ Yayı, Cihat: **Deniz Subayları için Temel Deniz Hukuku Barış ve Savaş Dönemi**, Deniz Basımevi, 2011.
- Lomas, Adam: “Cyprus Hydrocarbons Options: In Search of Peaceful Solutions to a Bonanza”, **East Mediterranean Geopolitical Perspectives, Markets and Regional Cooperation**, ed. by. Huebert Faustman, Ayla Gürel and Harry Tzimitras, s. 1-113.
- Lowe, Alan Vaughan: “The Development of the Concept of the Contiguous Zone”, **British Yearbook of International Law**, No. 52, 1981, s. 109-169.
- McGarry, Brian: “The Development of Custom in Territorial Dispute Settlement”, **Journal of International Dispute Settlement**, No. 8, 2017, s. 339-365.
- Meray, Seha Lütfü: “Birleşmiş Milletler Devletler Hukuku Komisyonu Sekizinci Toplantısı”, **AÜSBFD**, Ankara, 1957, C. XII, No. III, s. 114-146.
- Murphy, Sean David: **International Law Relating To Islands**, Leiden/ Netherlands, Martinus Nijhoff Publishers, 2019.
- Mylonas, Moisis / Vardinoyannis, Katerina/ Poulakakis / Nikos: “A contribution to knowledge on the terrestrial malacofauna of the Kastellorizo (Megisti) island group (SE

- Greece)”, **J of Biol Res-Thessaloniki** 26, 13 (2019).
- Onoufriou, Toula: “Cyprus- a Future Energy Hub?”, Policy Brief, The German Marshall Found of the United States, October 2012, s. 1-4.
- Özgür Kahveci, Hayriye: “Eastern Mediterranean Hydrocarbons: Regional Potential, Challenges Ahead, and the ‘Hydrocarbon-ization’ of the Cyprus Problem”, **Perceptions: Journal of International Affairs**, Summer-Autumn 2017, Vol. XXII, No. II, s. 31-56.
- Pazarcı, Hüseyin: **Uluslararası Hukuk**, Ankara, Turhan Kitabevi Yayınları, 2018.
- Pazarcı, Hüseyin: **Uluslararası Hukuk Dersleri**, 5.bs., Ankara, Turhan Kitabevi Yayınları, 1998.
- Poulantzas, Nicholas: “The Status of Islands in the International Law of the Sea: Megisti Island”, **Contemporary Developments in International Law**, Leiden, The Netherlands: Brill | Nijhoff, 2016, s. 250-263.
- Prescott, Victor/ Schofield, Clive: **The Maritime Political Boundaries of the World**, 2.ed., Leiden/Boston, Martinus Nijhoff Publishers, 2005.
- Prontera, Andrea: **The New Politics of Energy Security in the European Union and Beyond States, Markets, Institutions**, Routledge, 2017

- Shaw, Malcolm N.: **International Law**, Eighth Edition, Cambridge, 2017.
- Stocker, James: "No EEZ Solution: The Politics of Oil and Gas in the Eastern Mediterranean", **Middle East Journal**, Vol. 66, No. 4, Autumn 2012, s. 579-597.
- Tanaka, Yoshifumi: **Predictability and Flexibility in the Law of Maritime Delimitation**, Studies in International Law, Vol. 8, Portland, 2006.
- Tanaka, Yoshifumi: **The International Law of the Sea**, 2.bs., Cambridge, 2015.
- Toluner, Sevin: **Milletlerarası Hukuk Dersleri: Devletin Yetkisi (Yer ve Kişiler Bakımından Çevresi ve Niteliği)**, 4. bs., Beta Yayınları, İstanbul, 1989.
- Toluner, Sevin: **Milletlerarası Hukuk Dersleri**, II. Kitap, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 1984.
- Yaycı, Cihat: "Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Libya’nın Rolü ve Etkisi", **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, C. VII, S. XIV, s. 17-41.
- Yaycı, Cihat: **Sorular ve Cevaplar ile Münhasır Ekonomik Bölge Kavramı**, 2.bs., İstanbul, Deniz Basımevi, 2019.
- Yıldız, Dursun: "Ortadoğuda Su ve Petrol", **Cumhuriyet Strateji Dergisi**, Nisan 2008.
- Yüksel Cüneyt/ Baran, Deniz: "Uluslararası Hukukta Doğu Akdeniz Krizi ve Türkiye ile Libya Arasındaki Deniz Yetki Alanlarını Sınırlandırma

Mutabakatının Değerlendirilmesi",
Public and Private International Law Bulletin, İstanbul Üniversitesi Yayınevi,
s. 519-556.

Wählisch, Martin:

"Israel-Lebanon Offshore Oil & Gas Dispute – Rules of International Maritime Law", **American Society of International Law Insights**, Volume 15, Issue 31, December 5 2011.

"Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the Levant Basin Province, Eastern Mediterranean", **U.S. Geological Survey**, March 2010.

"Blast Destroys Egypt Gas Pipeline to Israel for Sixth Time", **Haaretz**, 27 September 2011, (çevrimiçi) <http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/blast-destroys-egypt-gas-pipeline-to-israel-for-sixth-time-1.386946>., Erişim Tarihi: 26.06.2020.

"Notice from the Government of the Republic of Cyprus concerning Directive 94/22/EC of the European Parliament and of the Council on the conditions for granting and using authorisations for the prospection, exploration and production of hydrocarbons", **Official Journal of the European Union**, 11.02.2012, 2012/C 038/10-11

09.08.2007 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Resmi Gazetesi.

21 Eylül 2011 Türkiye-KKTC Kıta Sahaneliği Sınırlandırma Anlaşması İmzalanmasına İlişkin Dışişleri Bakanlığı Basın Açıklaması, No:216. http://www.mfa.gov.tr/no_-216_-21-eylul-2011-turkiye--kktc-kita-sahanligi-sinirlandirma-anlasmasi-imzalanmasina-iliskin-disisleri-bakanligi-basin-ac.tr.mfa, Erişim Tarihi: 02.07.2020.

7 Aralık 2019 tarihli ve 30971 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Resmi Gazetesi, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/12/20191207-3.pdf>, Erişim Tarihi: 02.07.2020.

A/AC.138/SC.II/L.43, Report of the Committee, G.A. Official Records, Twenty Eighth Session, supplement, No. 21 (A/9021), Vol. III

A/CONF.62/C.2/L.30, in Official Records of the Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Vol. III.

A/CONF.62/C.2/L.55, Official Records, Vol. III

A/CONF.62/C.2/L.62, Rev.1, Official Records, Vol. III

A/CONF.62/C.2/SR.39, in Official Records of the Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Vol. II (Summary Records of the Meetings of the First, Second and Third Committees, Second Session) (2009)

AB: Türkiye, Doğu Akdeniz'de Sondaj Faaliyetleriyle Kıbrıs'ın Egemenliğini İhlal Ediyor, euronews.,09.07.2020,<https://tr.euronews.com/2019/07/09/ab-turkiye-dogu-akdeniz-de-sondaj-faaliyetleriyle-kibris-egemenligini-ihlal-ediyor>, Erişim Tarihi:10.07.2020.

ABD'nin Ardından İngiltere'den Türkiye'ye Doğu Akdeniz'de Sondaj Tepkisi, euronews, 09.05.2020, <https://tr.euronews.com/2019/05/09/abd-nin-ardindan-ingiltere-den-turkiye-ye-dogu-akdeniz-de-hidrokarbon-sondaj-tepkisi>, Erişim Tarihi: 10.07.2020.

Aegean Sea Continental Shelf Case (Greece v. Turkey), Judgement of 19 December 1978

Articles concerning the Law of the Sea with Commentaries

Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the Nile Delta Basin Province, Eastern Mediterranean”, **U.S. Geological Survey**, May 2010.

Case Concerning Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Maine Area (Canada/United States of America), Judgement of 12 October 1984.

Case Concerning Maritime Delimitation and Territorial Questions Between Qatar and Bahrain (Qatar v. Bahrain), Judgement of 16 March 2001

Case Concerning Maritime Delimitation in the Area Between Greenland and Jan Mayen (Denmark v. Norway) Judgement of 14 June 1993.

Case Concerning Sovereignty Over Pedra Branca/Pulau Batu Puteh, Middle Rocks and South Ledge (Malaysia/Singapore), ICJ Reports 2008, Judgment of 23 May 2008

Case Concerning Territorial and Maritime Dispute Between Nicaragua and Honduras in the Caribbean Sea (Nicaragua v. Honduras), Judgment of 8 October 2007.

Case Concerning The Continental Shelf (Libyan Arab Jamahiriya/Malta), Judgement of 3 June 1985.

Case Concerning The Continental Shelf (Tunisia/Libyan Arab Jamahiriya), Judgement of 24 February 1982.

Case Concerning the Delimitation of Continental Shelf Between the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, and the French Republic, Decision of 30 June 1977.

Case Concerning the Delimitation of Maritime Areas Between Canada and France, Decision of 10 June 1992.

Case Concerning the Land and Maritime Boundary Between Cameroon and Nigeria, Judgment of 10 October 2002

Communication dated 12 March 2013 from the Permanent Mission of Turkey to the United Nations with reference to the Verbal Note from the Permanent Mission of Greece dated 20 February 2013

Communication dated 20 February 2013 from the Permanent Mission of Greece to the United Nations addressed to the Secretary-General, Ref. 389

Convention on the Continental Shelf, Geneva 29 April 1958.

Convention on the Territorial Sea and the Contiguous Zone, Geneva 29 April 1958.

Delimitation of the Maritime Boundary in the Bay of Bengal (Bangladesh/Myanmar), ITLOS Reports 2012, Judgement of 14 March 2012

Dış Politika Kronolojisi, 19 Temmuz 2010, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, (çevrimiçi) http://www.mfa.gov.tr/temmuz_.tr.mfa, Erişim Tarihi: 22.06.2020.

Doğu Akdeniz’de Neler Oluyor?, Anadolu Ajansı, 12.07.2019, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/dogu-akdenizde-neler-oluyor/1529776>, Erişim Tarihi: 19.07.2020.

Doğu Akdeniz’de Sondaj Faaliyetleri: 6 Başlıkta Bilmeniz Gereken Her Şey, euronews., 19.07.2019, <https://tr.euronews.com/2019/07/19/dogu-akdeniz-sondaj-faaliyetleri-bilmeniz-gereken-her-sey-dogal-krizi-turkiye-kibris-ab>, Erişim Tarihi: 10.07.2020.

Doğu Akdeniz’de doğal gaz arama geriliminde Türkiye’den yeni adım: Yavuz sondaj gemisi yola çıktı, euronews., 20.06.2020, <https://tr.euronews.com/2019/06/20/dogu-akdeniz-de-dogal-gaz-arama-turkiye-den-yeni-adim-yavuz-sondaj-gemisi-yola-cikti>, Erişim Tarihi:10.07.2020.

Doğu Akdeniz’deki doğalgaz rezervleri İsrail’in Arap komşuları ile ilişkilerini nasıl etkiledi?, euronews., 23.01.2019, <https://tr.euronews.com/2019/01/23/dogu-akdeniz-dogalgaz-rezervleri-israil-in-arap-komsulari-ile-iliskilerini-nasil-etkiledi>, Erişim Tarihi:10.07.2020.

Enactment of the Exclusive Economic Zone and Continental Shelf Law (Law No. 64(I)/2004), Republic of Cyprus.

eurnoews., 14.07.2019, <https://tr.euronews.com/2019/07/14/dogu-akdeniz-de-dogal-gaz-krizi-akinci-dan-rum-arafina-ortak-komite-teklifi-kibris-enerji>, Erişim Tarihi: 10.07.2020.

European Commission, “Energy Corridors: European Union and Neighbouring Countries”, Project Report, Directorate-General for Research, Directorate Energy, 2007.

European Commission, “Green Paper on “An Energy Policy for Europe”, {COM(2007) 1 Final}, Brussels, 10.1.2007.

European Commission, “ Annex to the Green Paper: A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy – What is at Stake? – Background Document”, {COM(2006) 105 Final}, Brussels, SEC(2006) 317/2

Fisheries Case (UK v. Norway), Judgment of December 18th, 1951, ICJ Reports 1951.

Fisheries Jurisdiction Case, (UK v. Iceland), Judgment of 25 July 1974, ICJ Reports, 1974.

Güney Kıbrıs, Doğu Akdeniz'deki Türk Mürettebata Tutuklama Emri Çıkarıldığını Doğruladı, euronews., 13.06.2020. <https://tr.euronews.com/2019/06/13/guney-kibris-dogu-akdenizdeki-turk-murettabata-tutuklama-emri-cikarildigini-dogruladi>, Erişim Tarihi: 10.07.2020.

Güney Kıbrıs: Doğalgaz üretimi 2025'te başlayacak, euronews, 05.05.2019, <https://tr.euronews.com/2019/05/05/kibrista-dogalgaz-ne-zaman-cikarilacak>, Erişim Tarihi: 10.07.2020

Handbook on the Delimitation of Maritime Boundaries, **Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea Office of Legal Affairs**, United Nations, New York, 2000

<http://investors.nblenergy.com/news-releases/news-release-details/noble-energy-announces-significant-discovery-leviathan-offshore>

<http://www.state.gov/r/pa/%20prs/dpb/2013/01/202591.html>.

<https://tr.euronews.com/2019/12/31/dogu-akdeniz-ne-kadar-dogal-gaz-rezervi-var-en-buyuk-payi-hangi-ulkeler-alacak>, Erişim Tarihi: 10.07.2020.

https://tr.wikipedia.org/wiki/K%C4%B1z%C4%B1lhisar_Adas%C4%B1

<https://www.bruegel.org/2020/02/eastern-mediterranean-gas-what-prospects-for-the-new-decade/> euronews., 29.01.2020,

<https://www.bruegel.org/2020/02/eastern-mediterranean-gas-what-prospects-for-the-new-decade/>

<https://www.bruegel.org/2020/02/eastern-mediterranean-gas-what-prospects-for-the-new-decade/>

<https://www.bruegel.org/2020/02/eastern-mediterranean-gas-what-prospects-for-the-new-decade/>

<https://www.euro-petrole.com/noble-energy-announces-significant-natural-gas-discovery-offshore-republic-of-cyprus-n-i-5861>, Erişim Tarihi: 23.06.2020.

<https://www.neweurope.eu/article/greece-italy-ink-agreement-on-exclusive-economic-zones/>, Erişim Tarihi: 04.07.2020.

<https://www.offshore-technology.com/news/lebanon-offshore-licensing/>, Erişim Tarihi: 05.07.2020.

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/07/20090716-1.htm>, 16.07.2009 tarihli ve 27290 sayılı Resmi Gazete, Erişim Tarihi: 29.06.2020.

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/07/20090716-2.htm>, 16.07.2009 tarihli ve 27290 sayılı Resmi Gazete, Erişim Tarihi: 29.06.2020.

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/07/20090716-3.htm>, 16.07.2009 tarihli ve 27290 sayılı Resmi Gazete, Erişim Tarihi: 29.06.2020.

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/07/20090716-4.htm>, 16.07.2009 tarihli ve 27290 sayılı Resmi Gazete, Erişim Tarihi: 29.06.2020.

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/04/20120427-4.htm>, 27.04.2012 tarihli ve 28276 sayılı Resmi Gazete, Erişim Tarihi: 29.06.2020.

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/04/20120427-5.htm>, 27.04.2012 tarihli ve 28276 sayılı Resmi Gazete, Erişim Tarihi: 29.06.2020.

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/04/20120427-6.htm>, 27.04.2012 tarihli ve 28276 sayılı Resmi Gazete, Erişim Tarihi: 29.06.2020.

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/04/20120427-8.htm>, 27.04.2012 tarihli ve 28276 sayılı Resmi Gazete, Erişim Tarihi: 29.06.2020.

<https://www.reuters.com/article/us-egypt-greece/egypt-and-greece-sign-agreement-on-exclusive-economic-zone-idUSKCN252216>, Erişim Tarihi: 03.09.2020.

<https://www.reuters.com/article/us-egypt-greece/egypt-and-greece-sign-agreement-on-exclusive-economic-zone-idUSKCN252216>, Erişim Tarihi: 03.09.2020.

<https://www.stratejikortak.com/2020/01/dogu-akdenizde-gaz-yataklari.html>, Erişim Tarihi: 10.07.2020.

<https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss114.pdf>, Erişim Tarihi: 27.06.2020

<https://www.trthaber.com/haber/ekonomi/kktcden-tpaoya-petrol-ve-dogalgaz-arama-ruhsati-10012.html>, Erişim Tarihi: 27.06.2020.

<https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/depositpublicity.htm>

https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/communications/lbn_re_cyp_isr_agreement2010.pdf

https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/communications/lbn_re_isr_listofcoordinates_e.pdf

<https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/GRC-ITA1977CS.PDF>

Information note dated 2 March 2004 concerning Turkey's objection to the Agreement between the Republic of Cyprus and the Arab Republic of Egypt on the Delimitation

of the Exclusive Economic Zone, 17 February 2003, **UN Law of the Sea Bulletin**, No. 54, 2004.

International Hydrographic Organization, “Limits of Oceans and Seas”, Special Publication, No. 28, 3rd Edition, 1953

International Law Association, Committee on Baselines under the International Law of the Sea, Report, Sofia Conference

International Law Association, Committee on Baselines under the International Law of the Sea, Report, Johannesburg Conference (2016)

Island of Palmas Case (Netherlands/United States of America), Award of 4 April 1928, Vol. II

İsrail ile GKRY Arasında İmzalanan Meb Anlaşması Hk., No: 288, TC Dışışleri Bakanlığı, 21 Aralık 2010, (çevrimiçi) http://www.mfa.gov.tr/no_-288_-21aralik-2010_-israil-ile-gkry-arasinda-imzalanan-meb-anlasmasi-hk_.tr.mfa

İsrail Mısır’a Doğalgaz İhraç Etmeye Başladı, sputnik, 15.01.2020, <https://tr.sputniknews.com/ortadogu/202001151041012620--israil-misira-dogalgaz-ihrac-etmeye-basladi/>, Erişim Tarihi: 17.07.2020.

İsrail, Yunanistan ve Güney Kıbrıs Arasında Üçlü Zirve: Enerji ve Güvenlik Masada, euronews., 20.12.2018, <https://tr.euronews.com/2018/12/20/israil-yunanistan-ve-guney-kibris-arasinda-uclu-zirve-enerji-ve-guvenlik-masada>,

Kıbrıs Rum Yönetimi 8,4 Milyar Euroluk İlk Doğalgaz İşletme Anlaşmasını İmzaladı, euronews., 08.11.2019, <https://tr.euronews.com/2019/11/08/kibris-rum-yonetimi-8-4-milyar-euroluk-ilk-dogalgaz-isletme-anlasmagini-imzaladi>, Erişim Tarihi: 10.07.2020.

Kıbrıs’ta Taraflar BM Gözetiminde Buluştu: Görüşmeler Hidrokarbon Konusunda Tıkandı, euronews., 09.08.2019, <https://tr.euronews.com/2019/08/09/kibris-ta>

[taraf-lar-bm-gozetiminde-bulustu-gorusmeler-hidrokarbon-konusunda-tikandi](#), Erişim Tarihi: 10.07.2020.

KKTC Cumhurbaşkanı, Anlaşma'nın GKRY'yi tek taraflı faaliyetlerinden vazgeçirmeye yönelik bir tedbir niteliğinde olduğunu söylemiştir. <https://www.amerikaninsesi.com/a/akdenizde-petrol-ve-doal-gaz-arama-calmalarnda-lk-adm-130287363/899854.html>, Erişim Tarihi: 02.07.2020.

Law No. 2289/1995 "on prospecting, exploration and exploitation of hydrocarbons and other provisions", as amended by Law No. 4001/2011

League of Nations, Conference for the Codification of International Law, Bases of Discussion for the Conference Drawn up by the Preparatory Committee, Vol. II (1929), Doc. C.74 M.39

Letter dated 12 December 2018 from the Permanent Representative of Cyprus to the United Nations addressed to the Secretary-General, A/73/651.

Letter dated 15 June 2012 from the Permanent Representative of Cyprus to the United Nations addressed to the Secretary-General

Letter dated 17 April 2009 from the Permanent Representative of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary-General, A/63/828–S/2009/216.

Letter dated 18 March 2019 from the Permanent Representative of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary-General, A/73/804.

Letter dated 18 March 2020 from the Permanent Representative of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary-General, A/74/757.

Letter dated 8 August 2007 from the Permanent Representative of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary-General, A/61/1027–S/2007/487.

Letter dated 8 August 2007 from the Permanent Representative of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary-General, A/61/1027–S/2007/487.

Maritime Delimitation in the Black Sea (Romania v. Ukraine), I.C.J. Reports, Judgement of 3 February 2009.

Mehmet Cem Demirci, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki Sondaj Faaliyeti Rusya ile İlişkilerini Nasıl Etkiler?, euronews., 10.05.2019, <https://tr.euronews.com/2019/05/10/turkiye-nin-dogu-akdeniz-deki-sondaj-faaliyeti-rusya-ile-iliskilerini-nasil-etkiler-kibris>, Erişim Tarihi: 10.05.2020.

Mısır ve Lübnan Arasında Çeşitli Alanlarda Mutabakat Zaptı İmzalandı, 03.05.2019, <https://www.haberler.com/misir-ve-lubnan-arasinda-cesitli-alanlarda-12013641-haberi/>, Erişim Tarihi: 17.07.2020.

North Sea Continental Shelf Case between Federal Republic of Germany and Denmark, Federal Republic of Germany and Netherlands, Judgement of 20 February 1969.

Note verbale dated 19 October 2006 from the Permanent Mission Republic of Cyprus to the United Nations addressed to the Secretary-General of the United Nations concerning the communication dated 4 October 2005 from Turkey, **Law of the Sea Bulletin**, No. 62

Note verbale dated 20 February 2013 from the Permanent Mission of Greece to the United Nations addressed to the Secretary-General of the United Nations, Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea Office of Legal Affairs, **Law of the Sea Bulletin**, No. 81.

Permanent Mission of Greece to the United Nations, Verbal Note, Ref. 389, February 20, 2013

Policy of the United States with Respect to the Natural Resources of the Subsoil and Sea Bed of the Continental Shelf, Proclamation No. 2667 of 28 September 1945, 10 Fed. Reg. 12,303 (2 October 1945).

Pompeo'dan Ankara'ya sert Kıbrıs mesajı: Sondaj çalışmaları yasa dışı ve kabul edilemez, euronews., 05.10.2019, <https://tr.euronews.com/2019/10/05/pompeo-dan-ankara-ya-sert-kibris-mesaji-sondaj-calismalari-yasadisi-ve-kabul-edilemez>

Proclamation 2667 of September 28, 1945 Policy of the United States with respect to the Natural Resources of the Subsoil and Sea Bed of the Continental Shelf

Serhat Hami Başeren, “Doğu Akdeniz’de Gerilim”, **Türk Deniz Araştırmaları Vakfı(TÜDAV)**, (çevrimiçi) <http://tudav.org/calismalar/deniz-alanlari/munhasir-ekonomik-bolge/dogu-akdeniz-serhat-h-baseren/>,

Statement dated 28 December 2004 of the position of the Government of the Republic of Cyprus with respect to the information note by Turkey, concerning the latter's objection to the Agreement between the Republic of Cyprus and the Arab Republic of Egypt on the Delimitation of the Exclusive Economic Zone of 17 February 2003, **Law of the Sea Bulletin**, No. 57.

Statement dated 28 December 2004 of the position of the Government of the Republic of Cyprus with respect to the information note by Turkey, concerning the latter's objection to the Agreement between the Republic of Cyprus and the Arab Republic of Egypt on the Delimitation of the Exclusive Economic Zone of 17 February 2003, **Law of the Sea Bulletin**, No. 57

Territorial and Maritime Dispute (Nicaragua v. Colombia), I.C.J. Reports 2012, Judgement of 19 November 2012.

The South China Sea Arbitration (Philippines v. China), Award of 12 July 2016

Türkiye Dördüncü Gemiye de Doğu Akdeniz’e Gönderiyor, euronews., 16.07.2019, <https://tr.euronews.com/2019/07/16/turkiye-dorduncu-gemiye-de-dogu-akdeniz-e-gonderiyor>, Erişim Tarihi: 10.07.2020.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı bu durumu protesto etmiştir. 18 Mayıs 2012, GKRY’nin Açtığı ikinci Uluslararası Hidrokarbon Arama İhalesi Hk., No:140.

http://www.mfa.gov.tr/no_-140_-18-mayis-2012_-gkry_nin-actigi-ikinci-uluslararasi-hidrokarbon-arama-ihalesi-hk_.tr.mfa

Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığının 30 Ocak 2007 ve 18 No’lu Basın Açıklaması, (çevrimiçi) http://www.mfa.gov.tr/no_18---30-ocak-2007_-guney-kibris-rum-yonetimi_nin-dogu-akdeniz_deki-ulkelerle-deniz-yetki-alanlarini-ilgilendiren-ikili-anlasmalar-yapma-gayretlerini-hk_.tr.mfa

Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Arasında Akdeniz’de Kıta Sahanlığı Sınırlandırılması Hakkında Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Dışışleri Komisyonu Raporu (1/471), Sıra Sayısı 114, <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss114.pdf>

Türkiye Dışışleri Bakanlığının aynı açıklamasının devamı. http://www.mfa.gov.tr/no_-140_-18-mayis-2012_-gkry_nin-actigi-ikinci-uluslararasi-hidrokarbon-arama-ihalesi-hk_.tr.mfa

Türkiye'den Doğu Akdeniz gerilimi gölgesinde dev deniz tatbikatı, euronews., 13.05.2019, <https://tr.euronews.com/2019/05/13/turkiye-den-dogu-akdeniz-gerilimi-golgesinde-dev-deniz-tatbikati>, Erişim Tarihi: 10.07.2020.

UN Conference on the Law of the Sea, Official Records 3, First Committee (Territorial Sea and the Contiguous Zone), summary records of meetings and annexes, UN document A/Conf.13/39 (1958)

Yunanistan Cumhurbaşkanı Pavlopoulos Türkiye Doğu Akdeniz’de Uluslararası Hukuku İhlal Ediyor, euronews., 08.05.2019, <https://tr.euronews.com/2019/05/08/yunanistan-cumhurbaskan-pavlopoulos-turkiye-dogu-akdeniz-de-uluslararar-hukuku-ihlal-ediyo>, Erişim Tarihi: 10.07.2020.

Yunanistan Girit Adası Açıklarında Sondaj Çalışmaları Başlatıyor, euronews., 27.06.2020, <https://tr.euronews.com/2019/06/27/yunanistan-girit-adasi-acsklarinda-sondaj-calismalari-baslatiyor>, Erişim Tarihi: 10.07.2020.